

„Aby nieść Światło Ewangelii”

***Trzeci Synod
Diecezji Sandomierskiej
(2017-2022)***

Sandomierz 2022

Zespół redakcyjny dokumentów synodalnych:

Ks. dr Witold Płaza
Ks. dr Bartłomiej Krzos
S. mgr lic. Klara Radczak CSF
S. mgr Grażyna Chrobak SNMPN

Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu
27-600 Sandomierz, ul. Żeromskiego 4
tel. 15 64 99 700
e-mail: zamowienia@wds.com.pl, www.wds.pl

Wprowadzenie

Synod Diecezjalny jest wpisany głęboko w tradycję Kościoła. Stanowi wspólną drogę Biskupa oraz powierzonej mu Owczarni, którzy podążając za Chrystusem – Pasterzem, uczestniczą w Jego zbawczej misji, każdy zgodnie ze swoim stanem kanonicznym i funkcją.

Diecezja Sandomierska została powołana do istnienia bullą papieża Piusa VII *Ex Imposita Nobis* w dniu 30 czerwca 1818 roku. Po zorganizowaniu jej struktur oraz powołaniu przepisanych prawem instytucji, Kościół lokalny rozwijał się, nabierając własnej tożsamości przez jednakową formację duchowieństwa oraz działania duszpasterskie podejmowane przez kolejnych biskupów. Dotyczyło to także prawa partykularnego, choć restrykcje ze strony rosyjskiego zaborcy, ograniczały w dużej mierze władzę ustawodawczą rządców diecezji.

Pierwszy Synod Diecezji Sandomierskiej odbył się dopiero w 1923 roku z inicjatywy biskupa Mariana Ryxa. Jego przepisy kształtowały życie diecezjalne do końca okresu międzywojennego oraz po objęciu władzy w Polsce przez reżim komunistyczny.

25 marca 1992 roku, św. Jan Paweł II zreorganizował podział administracyjny Kościoła w Polsce, nadając nowy kształt Diecezji Sandomierskiej. Podczas, gdy z części dotychczasowego teryto-

rium powstała samodzielna Diecezja Radomska, pierwotny obszar diecezji z siedzibą biskupią w Sandomierzu, został poszerzony o dekanaty Diecezji Przemyskiej, Lubelskiej i Tarnowskiej.

Mając to na względzie, biskup Wacław Świerzawski zwołał, w 1996 roku, Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej. Przyświecał mu cel pogłębienia życia religijnego Ludu Bożego, wytyczenia kierunków pracy duszpasterskiej w duchu Soboru Watykańskiego II oraz w przededniu Jubileuszu dwóchsetlecia Chrześcijaństwa, dostosowania ustawodawstwa partykularnego do norm Kodeksu Prawa Kanonicznego i ujednolicenia istniejących zwyczajów.

25 marca 2017 roku, podczas Mszy świętej celebrowanej pod przewodnictwem Metropolity Lubelskiego Arcybiskupa Stanisława Budzika, zainaugurowany został Trzeci Synod Diecezjalny. Zgromadzenie synodalne pod hasłem „Aby nieść światło Ewangelii”, odbywające się w wigilię jubileuszu dwóchsetlecia Diecezji Sandomierskiej, wychodziło naprzeciw nowym wyzwaniom, jakie wynikały z uwarunkowań kulturowych, społecznych i demograficznych. Chodziło również o spojrzenie na Kościół lokalny w perspektywie Kościoła Powszechnego, aby pełniej uczestniczyć w jego życiu.

Prace Synodu zostały podzielone na trzy etapy. Pierwszy miał za zadanie przygotować dokument roboczy, czyli *Instrumentum laboris*. W tym celu powołano komisję główną oraz dziesięć komisji tematycznych: teologiczną, ds. kultu Bożego i dyscypliny sakramentów, ds. ewangelizacji, ds. duchowieństwa, ds. instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, ds. świeckich, ds. duszpasterstwa, ds. nauki i wychowania katolickiego, charytatywną oraz ds. dóbr doczesnych. Członkami tych komisji byli duchowni, siostry zakonne i wierni świeccy.

Pierwszy etap prac synodalnych zakończył się zredagowaniem dokumentu roboczego, który – na drugim etapie Synodu – został poddany konsultacjom i dyskusji w dekanalnych zespołach synodalnych. Uwagi oraz sugestie z poszczególnych dekanatów,

sekretariat Synodu uporządkował i przedstawił komisji głównej, ona zaś rozpatrzyła je i wprowadziła do schematu statutów.

Trzeci etap Synodu, zrealizowany z rocznym opóźnieniem spowodowanym pandemią, polegał na przedyskutowaniu i przegłosowaniu przez zgromadzenie plenarne propozycji statutów synodalnych wraz ze zgłoszonymi w międzyczasie nowymi poprawkami. Jesienią 2021 roku odbyły się w związku z tym trzy sesje plenarne pod przewodnictwem Biskupa Ordynariusza, w których wzięło udział 258 członków synodu. Następnie sekretariat Synodu uporządkował przegłosowane uwagi poprzez odpowiednie zestawienie ich z treścią statutów, których dotyczyły. Owocem tych prac jest niniejszy dokument.

Składa się on z czterech części. Dział pierwszy poświęcony jest osobom w Kościele. Omówione w nim zostały kolejno sprawy wiernych świeckich, duchowieństwa, instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego i indywidualnych form życia konsekrowanego. Druga część omawia struktury kościelne: centralne, dekanalne i parafialne. Trzecia część poświęcona jest działalności Kościoła. Jest w niej mowa o ewangelizacji, dialogu ekumenicznym i międzyreligijnym, nauczaniu katechetycznym, dziele uświęcania i kulcie, duszpasterstwie i działalności charytatywnej. Znalazł się tam również rozdział poświęcony ochronie dzieci i młodzieży. Ostatnia część dotyczy dóbr doczesnych Kościoła. Dokument zawiera także aneksy do których odsyłają normy synodalne.

Ostateczna wersja dokumentów synodalnych, została przedłożona Biskupowi Ordynariuszowi Krzysztofowi Nitkiewiczowi, który dokonał ich zatwierdzenia i promulgacji w liturgiczne wspomnienie Bł. Męczenników Sadoka i Towarzyszy, 2 czerwca 2022 roku .

ks. dr Witold Płaza
Sekretarz Generalny Synodu

DEKRET

Zwołanie Trzeciego Synodu Diecezji Sandomierskiej

Nr 187/17

Zgodnie ze starożytną tradycją Kościoła, Biskupi przewodzący Kościołom lokalnym zwoływali synody, aby pod natchnieniem Ducha Świętego i w świetle Ewangelii razem z duchowieństwem, osobami zakonnymi i wiernymi świeckimi, poszukiwać dróg i środków do wypełniania misji zleconej Kościołowi przez naszego Pana Jezusa Chrystusa.

Diecezja Sandomierska, która będzie obchodziła wkrótce dwóchsetlecie swojego powstania, a przed ćwierćwieczem została zreorganizowana pod względem terytorialnym, przemierzyła dwukrotnie drogę synodalną. Jej owocem było umocnienie wiary i wspólnoty kościelnej. Wizytacja kanoniczna, jaką wspólnie z Księdzem Biskupem Pomocniczym odbyłem w ostatnich latach, utwierdziła mnie w przekonaniu, że pożyteczne będzie zwołanie nowego synodu. Istnieje bowiem potrzeba dalszego budowania wspólnoty Kościoła lokalnego przez ustawodawstwo partykularne, które przy uszanowaniu bogactwa różnych miejscowych tradycji, poszerzy płaszczyznę wspólnotowego przeżywania wiary.

Potrzebujemy jednocześnie Kościoła bardziej misyjnego, bliższego każdemu człowiekowi i otwartego na wyzwania współczesnego świata. Musimy rozbudzić w sobie entuzjazm Ewangelii, aby odrodziła naszą wspólnotę, wyznaczając kierunek działalności duszpasterskiej oraz jej metody i środki zgodne z przesłaniem Soboru Watykańskiego II, nauczaniem papieskim i zaleceniami Konferencji Episkopatu Polski.

Dlatego zgodnie z KPK, kan. 461 § 1 i kan. 462 oraz z „Instrukcją o Synodach Diecezjalnych” Kongregacji ds. Biskupów i Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów z 19 marca 1997 r., III A-B, po zasięgnięciu opinii Rady Kapłańskiej, Księży Dziekanów i Przedstawicieli Wiernych Świeckich, zwołuję III Synod Diecezji Sandomierskiej.

Wyznaczam na jego uroczyste rozpoczęcie dzień 25 marca 2017 roku, prosząc o przybycie do Bazyliki Katedralnej w Sandomierzu na godz. 11:00 wszystkich mających prawo i obowiązek uczestniczenia w synodzie (KPK, kan. 463), tych którzy zostali wydelegowani przez swoje wspólnoty zakonne i dekanalne bądź przeze mnie powołani. Zapraszam jednocześnie Parlamentarzystów wybranych z okręgów znajdujących się na terenie Diecezji Sandomierskiej, Przedstawicieli władz rządowych i samorządowych oraz Siostry i Braci należących do naszego Kościoła lokalnego i związanych z nim przez miejsce urodzenia, relacje rodzinne, zawodowe i przyjacielskie. Ogłoszenie i wręczenie stosownych dekretów będzie miało miejsce podczas uroczystej inauguracji synodu.

Prace Zgromadzenia Synodalnego powierzam Najświętszej Maryi Pannie – Matce Kościoła oraz naszym świętym i błogosławionym Patronom.

Sandomierz, 24 lutego 2017 r.

+ Krzysztof Nitkiewicz
Biskup Sandomierski

Ks. Roman Janiec
Kancelarz Kurii

DEKRET

Zatwierdzenie i promulgacja statutów synodalnych

Nr 352/22

Na większą chwałę Boga w Trójcy Świętej Jedynego oraz dla dobra Ludu Bożego, na mocy kan. 466 Kodeksu Prawa Kanonicznego, niniejszym dekretem zatwierdzam Dokumenty i Statuty Trzeciego Synodu Diecezji Sandomierskiej (2017-2022).

Statuty wraz z załączonymi do nich aneksami, ogłaszam jako prawo partykularne Kościoła w Diecezji Sandomierskiej, które będzie obowiązywać od dnia 1 sierpnia 2022 roku.

Sandomierz, dnia 2 czerwca 2022 roku
we wspomnienie Męczenników Bł. Sadoka i Towarzyszy

+ Krzysztof Nitkiewicz
Biskup Sandomierski

Ks. Roman Janiec
Kancelarz Kurii

**UCHWAŁY
SYNODALNE**

Wstęp

1. Sobór Watykański II, zamierzając dokonać odnowy Kościoła, postawił pytanie: „Kościele, co mówisz sam o sobie?” Odpowiadając na nie, Sobór nie zatrzymał się na zewnętrznej szacie Kościoła, ale zaprezentował Jego głębię, Jego bogactwo duchowe, Jego tajemnicę – tajemnicę Kościoła (*mysterium Ecclesiae*), ponieważ „Kościół ziemski i Kościół bogaty w dobra niebieskie, nie mogą być pojmowane jako dwie odrębne rzeczy, lecz tworzą one jedną złożoną rzeczywistość, w której zrasta się pierwiastek ludzki i Boski” (KK 8).
2. „Przedwieczny Ojciec na skutek najzupełniej wolnego i niezgłębionego zamysłu swej mądrości i dobroci stworzył cały świat, a ludzi postanowił wynieść do udziału w życiu Bożym” (KK 2). Bóg w pierwszej kolejności objawił się ludziom przez rzeczywistość stworzoną i do poznania Jego istnienia człowiek może w sposób pewny dojść przy pomocy naturalnego światła rozumu (por. DF 2). Jednak to poznanie z rzeczy stworzonych jest niewystarczające do zbawienia. Człowiek może rozpoznać w Bogu swojego Ojca oraz poznać Jego miłość do stworzenia tylko dzięki wierze objawionej. Pełna prawda o Bogu pochodzi z Objawienia. Płynie od Boga do człowieka. Dzięki niej ludzie poznają wewnętrzne

życie Boga Trójjedynego, który zaprasza cały rodzaj ludzki do udziału w tym najgłębszym życiu, czyli do przyjęcia daru zbawienia. Zbawiający Bóg objawia się człowiekowi jako Trójca Przenajświętsza: Bóg Ojciec, Syn Boży i Duch Święty. Pogłębienie wiary w Trójcę Przenajświętszą łączy się z odkryciem rzeczywistości misji Osób Boskich, która jest posłannictwem skierowanym ku człowiekowi.

3. W misji Osób Boskich Syn Boży staje się człowiekiem i przez krzyż i zmartwychwstanie dokonuje odkupienia ludzi. On jest Obrazem Boga Niewidzialnego, w Nim stworzone zostało wszystko. On jest przed wszystkim i wszystko w Nim trwa. On jest głową Ciała, którym jest Kościół (por. 1Kol 15). Duch Święty został zesłany w dniu Pięćdziesiątnicy, „aby ustawicznie uświęcał Kościół i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca” (Ef 2,18; KK 4). Duch Święty mieszka w Kościele i prowadzi Kościół do wszelkiej prawdy; On jest „Źródłem wody tryskającej na życie wieczne” (J 4,14; 7,38-39); On mieszka w sercach wiernych jak w świątyni i daje świadectwo „przybrania za synów” (Ga 4,6; Rz 8,15; KK 4). Łaska odkupienia trwa w Kościele, założonym przez Jezusa Chrystusa i jest rzeczywistością zwróconą ku światu i ku człowiekowi. Kościół zaś jest Ciałem Mistycznym Chrystusa, w którym Głową jest Zbawiciel, zaś wszyscy pozostali tworzą wraz z Nim jedno Ciało. W ten sposób wnikają w ontologiczną głębię „nowego człowieka” i zapoczątkowanej w Chrystusie bratniej wspólnoty-komunii, a więc także miłości ewangelicznej.
4. Wspólnota Kościoła, rozpoznając swoją najgłębszą tożsamość, opisuje siebie jako pielgrzymujący Lud Boży (por. KK 13). Sobór Watykański II uczynił pojęcie Ludu Bożego centralnym w eklezjologii. Samoświadomość Kościoła, który jest Ludem Bożym, owocuje tym, że jest On ze swej istoty

komunią, wspólnotą miłości, braterską społecznością, gdzie następuje niezwykle zjednoczenie chrześcijan między sobą i Bogiem (por. 1 Kor 1,9; 10,16; 2 Kor 12,13; 1 J 1,6). Kościół ukazuje się jako „Lud zjednoczony jednością Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (KK 4); jest w Chrystusie „jakby sakramentem” (KK 1); jest „wspólnotą wiary, nadziei i miłości” (KK 8). Ponadto, wewnętrzna natura Kościoła pozwala nam poznać siebie samą poprzez obrazy wzięte z życia i dlatego Kościół jest „owczarnią”, „rolą uprawną”, „budowlą Bożą”; jest również nazywany „górnym Jeruzalem” i „naszą matką” (KK 6).

5. Jedyne Kościół Chrystusa, który wyznajemy w Symbolu wiary jako jeden, święty, powszechny i apostołski trwa w Kościele katolickim, „choć i poza Jego organizmem znajdują się liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy” (por. KK 8). Kościół powszechny i Kościoły partykularne na różne sposoby realizują to samo *mysterium Ecclesiae*. Kościół partykularny stanowi epifanię Kościoła powszechnego, jest Jego konkretną manifestacją w przestrzeni ludzkiej. *Katechizm Kościoła Katolickiego* określa diecezję w następujący sposób: „Przez Kościół partykularny, którym jest diecezja, rozumie się wspólnotę wiernych chrześcijan w jedność wiary i sakramentów z ich biskupem wyświęconym w sukcesji apostołskiej. Kościoły partykularne są uformowane na wzór Kościoła powszechnego; w nich istnieje i z nich składa się jeden i jedyny Kościół katolicki” (KKK 833). Podobnie Sobór Watykański II przez diecezję rozumie: „część (*portio*) Ludu Bożego, powierzona pieczy pasterskiej biskupa i współpracujących z nim kapłanów, tak, by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy” (DB 11).

Innymi słowy, Kościół partykularny to społeczność chrześcijan zjednoczonych wokół biskupa otoczonego prezbiterium, która przyjmuje słowo Boże, wyznaje wspólną wiarę, sprawuje Eucharystię i trwa we wspólnocie z innymi Kościołami partykularnymi. Diecezja zatem to część Ludu Bożego, która jest ukształtowana na wzór Kościoła powszechnego i mając w sobie wszystkie istotne elementy Kościoła Chrystusowego, uobecnia misterium całego Kościoła w historii i kulturze konkretnego ludu.

6. Duch Święty obdarza Kościół „rozmaitymi darami hierarchicznymi i charyzmatycznymi i za ich pomocą kieruje nim oraz przyozdabia go swoimi owocami” (Ef 4,11-12; 1 Kor 12,4; Ga 5,22; KK 4). Wiąż między Kościołem powszechnym a poszczególnymi Kościołami partykularnymi gwarantuje urząd i posługa biskupa. Dzięki pełni sakramentu kapłaństwa biskup jest nauczycielem, kapłanem i pasterzem gromadzącym wiernych w jedną, świętą wspólnotę, a zarazem, dzięki swojej przynależności do jednego, niepodzielnego kolegium biskupów, łączy ściśle swój Kościół partykularny z całym Kościołem powszechnym, który stanowi wspólnotę Kościołów partykularnych (*communio Ecclesiarum*). Stan biskupi „stanowi razem ze swoją głową, Biskupem Rzymu, a nigdy bez niego, podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem. Władza ta jednak może być wykonywana wyłącznie za zgodą Biskupa Rzymu” (DB 4). Wiąż między Kościołem powszechnym a poszczególnymi Kościołami partykularnymi wyraża się w jedynym kapłaństwie Chrystusa, którego pełnia należy jedynie do biskupów i to niepodzielnie w swej całości do wszystkich razem i do każdego z nich. Stąd biskup reprezentuje zarówno Kościół partykularny, jak i Kościół powszechny.
7. Jednym z istotnych elementów konstytuujących Kościół partykularny jest Eucharystia, będąca „źródłem i zarazem

szczytem całego życia chrześcijańskiego” (KK 11). W sprawowaniu Eucharystii pod przewodnictwem biskupa lub w jego imieniu, urzeczywistnia się w Kościele partykularnym cała istota Kościoła Chrystusowego. Kościół żyje dzięki Eucharystii i jest najbardziej sobą w celebracji Eucharystii. Każda diecezja to partykularna forma wcielenia tego samego Kościoła powszechnego, podobnie jak w Eucharystii wszędzie sprawowanej uobecnia się jedyna ofiara Chrystusa.

8. W każdej diecezji realizuje się *mysterium* zbawcze człowieka wpisane w tajemnicę Chrystusa Odkupiciela i Kościoła, który prowadzi ludzi do udziału w tajemnicy życia Trójjedynego Boga, ponieważ „Człowiek jest drogą Kościoła” (RH 14). W każdym Kościele partykularnym jest obecna w sposób sakramentalny tajemnica Kościoła powszechnego, jednak żaden Kościół partykularny nie doświadcza do końca bogactwa głębi tej tajemnicy. Tylko komunie wszystkich Kościołów partykularnych w jedynym Kościele powszechnym może ukazać całe bogactwo tkwiących w nim możliwości. Diecezje są odrębnymi jednostkami w administracji kościelnej i mają własną osobowość duchowo-charyzmatyczną. Tę odrębność tworzą: posługa biskupa diecezjalnego, praca kapłanów i zaangażowanie świeckich oraz poziom życia religijnego. Ta różnorodność nie jest zaprzeczeniem powszechności Kościoła, lecz jej dopełnieniem. Każda diecezja jest tajemnicą zbawczą, podobnie jak cały Kościół powszechny. Prowadzi człowieka do Chrystusa Odkupiciela, do życia nadprzyrodzonego, które koncentruje się wokół Eucharystii. W ten sposób diecezja staje się drogą człowieka do Chrystusa w określonym czasie historii i w danych warunkach geograficzno-społecznych.
9. „Synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla

dobra całej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu” (kan. 460), który jest jedynym ustawodawcą na Synodzie. Synod diecezjalny stanowi szczególną formę wykonywania władzy pasterskiej przez biskupa diecezjalnego przy udziale szerszej reprezentacji Ludu Bożego. Pomaganie przez wszystkich wiernych – zarówno duchownych jak i świeckich – biskupowi jako prawodawcy diecezjalnemu realizuje się zawsze we wspólnocie i dla budowania wspólnoty. W działaniu synodalnym spełnia się i umacnia jedność Kościoła partykularnego oraz urzeczywistnia się aktywność całej wspólnoty diecezjalnej, chroniąc tym samym i umacniając jedność i miłość. Pasterz diecezji, zwołując synod, wybiera społeczną formę wykonywania swojej władzy ustawodawczej. Synod diecezjalny stanowi forum, na którym biskup, zachowując swoją pierwszorzędną, aktywną i nieprzekazywalną odpowiedzialność za Kościół partykularny, wyzwała wspólną odpowiedzialność wszystkich ochrzczonych za diecezję, aby skutecznie „nieść światło Ewangelii”.

1. OSOBY W KOŚCIELE

1.1. Wierni świeccy w diecezji

10. Papież Franciszek przypomina, że „każdy ochrzczony, niezależnie od swej funkcji w Kościele i stopnia wykształcenia w wierze, jest aktywnym podmiotem ewangelizacji. Czymś niestosownym byłoby myśleć o schemacie ewangelizacji prowadzonej przez wykwalifikowanych pracowników, podczas gdy reszta wiernego ludu byłaby jedynie odbiorcą ich działań. Nowa ewangelizacja powinna pociągać za sobą nowy protagonizm każdego z ochrzczonych. To przekonanie przybiera postać apelu skierowanego do każdego chrześcijanina, by nie wyrzekał się swego udziału w ewangelizacji. Jeśli ktoś rzeczywiście doświadczył miłości Boga, który go zbawia, nie potrzebuje wiele czasu, by zacząć Go głosić” (EG 120). Świeccy powołani są do tego, aby angażować się na rzecz Kościoła i głoszenia Dobrej Nowiny. Jako świadkowie Chrystusa świeccy zostali wyposażeni w „zmysł wiary i łaskę słowa” (KK 35). Obecny Synod Diecezji Sandomierskiej zamierza wskazać wiernym świeckim kierunki ich współpracy z duszpasterzami oraz zadania konieczne do wypełnienia powołania do głoszenia Ewangelii.

1.1.1. Znaczenie świeckich w życiu Kościoła

11. Duch Święty wzywa wszystkich wiernych Kościoła diecezjalnego, zjednoczonych wokół biskupa, aby byli odpowiedzialni za dobro tego Kościoła. Zgromadzenie Synodalne rozeznaje liczne wyzwania i zadania, które można i należy podjąć oraz zrealizować w gronie zaangażowanych wiernych świeckich, którym Duch Święty udziela darów i chary-

zmatów, służących wspólnocie diecezjalnej, a także lokalnej społeczności. Dzięki temu mogą oni stać się gotowi do podejmowania działań ewangelizacyjnych, kulturalnych i charytatywnych.

12. Wierni świeccy powinni odważnie stawać w obronie Kościoła, a także wartości chrześcijańskich, które to mają stanowić sens działań i życia każdego katolika. Z przyjęcia tych wartości wynika moralny obowiązek „zaangażowania się dla sprawiedliwości, według roli, powołania i warunków” (SRS 41).
13. Refleksja synodalna rozeznaje nakaz głoszenia Ewangelii jako zadanie i posłannictwo nie tylko duszpasterzy, ale także wiernych świeckich, włączonych do Kościoła poprzez chrzest. Zobowiązuje się duszpasterzy do wspierania różnego rodzaju grup, wspólnot, zrzemień bądź ruchów oraz troski o rzetelną realizację zatwierdzonych, właściwych im programów formacyjnych. W odniesieniu do grup nieposiadających zatwierzonego programu formacyjnego, zobowiązuje się kapłanów do wypracowania stosownych form duszpasterskiego towarzyszenia tym grupom i zadbania o doktrynalną poprawność prowadzonej formacji.
14. Miejscem gromadzenia się wiernych dla wzrastania w świętości, uczestniczenia w posłannictwie Kościoła i przeżywania więzi międzyludzkich jest własna parafia, która powinna być pojmowana jako „wspólnota wspólnot”. Zaleca się duszpasterzom, aby proponowali wiernym takie spotkania formacyjne i modlitewne, konferencje i katechezy, w które zaangażowana będzie możliwie największa liczba świeckich. Różnorodne grupy modlitewne, formacyjne, charytatywne, itp., istniejące przy parafiach, powinny troszczyć się o głęboko chrześcijański charakter relacji międzyludzkich.
15. Synod zaleca, aby organizowane przez duszpasterzy lub świeckich spotkania urzeczywistniały pokoleniową wymia-

nę doświadczeń, a także stanowiły miejsce pielęgnowania dziedzictwa zwyczajów chrześcijańskich oraz tradycji ludowych, ściśle związanych z wiarą katolicką. Zaangażowanie świeckich w tej przestrzeni jest niezbędne. Pielęgnowanie wartości religijnych, moralnych oraz kulturowych powierza się trosce zarówno duszpasterzy jak i wiernych świeckich. Wszelkie formy aktywności, zgodne z duchem Ewangelii oraz nauczaniem Kościoła, takie jak: grupy teatralne, muzyczne, koncerty, przeglądy, konkursy, festiwale, misteria świąteczne, kongresy kultury chrześcijańskiej, festyny ewangelizacyjno-charytatywne itp., należy popierać, poszerzać i rozwijać, tak, aby w możliwie najszerszym zakresie docierały do wiernych.

1.1.2. Formacja świeckich

16. Synod przypomina wiernym świeckim o konieczności stałego pogłębiania ich formacji chrześcijańskiej, której celem jest wzrost życia łaski i skuteczne rozwijanie owoców i darów Ducha Świętego. Rozwój ten powinien obejmować nie tylko formację duchową, ale także akcentować znaczenie formacji ludzkiej i intelektualnej.
17. Zachęca się świeckich, aby pogłębiali wiedzę teologiczną poprzez modlitwę i rozwój życia duchowego, lekturę dokumentów i dzieł z zakresu chrześcijańskiej tradycji duchowej, ascetycznej oraz mistycznej.
18. Zaleca się ożywienie praktyki regularnej adoracji Najświętszego Sakramentu w przestrzeni ciszy i milczenia, aby umacniać w świadomości wiernych świeckich konieczność odkrywania obecności Jezusa w Najświętszym Sakramencie, w trosce o osobiste życie duchowe. W parafiach należy stwarzać jak najczęstsze okazje do takiej adoracji i akcentować jej doniosłość w ramach różnych form pracy duszpasterskiej.

19. Synod zaleca troskę o regularne przyjmowanie Komunii świętej oraz sakramentu pokuty i pojednania w ramach osobistej formacji duchowej każdego wiernego świeckiego, a także pogłębianie świadomości znaczenia sakramentów w życiu chrześcijańskim.
20. Zachęca się wiernych świeckich do jednakowej troski zarówno o indywidualny jak i o wspólnotowy wymiar modlitwy, jako niezbędny warunek rozwoju życia duchowego.
21. Zaleca się, aby świeccy, we współpracy z duszpasterzami, tworzyli grupy zajmujące się formacją liturgiczną i biblijną, poprzez wspólnotowe rozważanie słowa Bożego. Jednocześnie powinno się propagować otwartość takich wspólnot na obecność wiernych, pozostających poza grupami działającymi w parafii.
22. Osoby odpowiedzialne za grupy działające przy parafii Synod usilnie zachęca do uwzględnienia w programach formacyjnych takich treści, które mogłyby służyć przygotowaniu wiernych świeckich do podjęcia zadania ewangelizatorów. Należy to jednak czynić zawsze z zachowaniem koniecznej rozwagi i odpowiedzialności.
23. Synod dostrzega wielką duchową wartość w realizowaniu przez wiernych świeckich praktyki możliwie najczęstszego uczestnictwa w dowolnej, osobiście wybranej formie rekolekcji zamkniętych. Jednocześnie zaleca się, aby na stronach internetowych i w innych dostępnych środkach przekazu parafie zamieszczały aktualne informacje o rekolekcjach oraz dniach skupienia organizowanych w diecezji.
24. Zachęca się wiernych świeckich do podjęcia większej odpowiedzialności za moralny wymiar życia bliźnich, szczególnie osób znajdujących się w rozmaitych potrzebach duchowych i materialnych, a także katolików żyjących w związkach niesakramentalnych. Świeccy zobowiązani są do głoszenia

- Ewangelii ludziom, do których duchowni niejednokrotnie mają ograniczony dostęp.
25. Synod podkreśla, że na każdym wiernym świeckim spoczywa obowiązek zabiegania o dobro wspólne, szacunku dla godności każdego człowieka, solidarności ze słabszymi i samotnymi oraz umiłowania wolności i prawdy.
 26. Przywilejem świeckich jest możliwość korzystania z rozmaitych okazji do pogłębienia wiedzy z zakresu katolickiej nauki społecznej, a tym samym do budowania *etosu* chrześcijan aktywnych w życiu społeczno-politycznym.
 27. Zachęca się do pogłębiania wiedzy o Kościele poprzez odpowiednie zainteresowanie sytuacją Kościoła lokalnego i Kościoła powszechnego, a także poprzez lekturę publikacji przedstawiających historię, rozwój i bieżące problemy Kościoła.

1.1.3. Zaangażowanie świeckich w życie Kościoła

28. Wierni świeccy mają obowiązek troski o duchowe i materialne potrzeby swojej parafii oraz wspierania jej funkcjonowania. W tym zakresie świeccy są zobowiązani do współpracy z duszpasterzami.
29. Synod przypomina, że w każdej parafii należy powołać radę parafialną, która ma zajmować się sprawami ekonomicznymi i duszpasterskimi (por. kan. 536, 537). Przewodniczącym tej rady jest proboszcz. W wyjątkowych przypadkach proboszcz może zlecić wikariuszowi przewodniczenie posiedzeniu. Członkowie rady są wybierani przez wiernych i zatwierdzani przez proboszcza. Winni oni reprezentować poszczególne rejony oraz grupy stanowe i zawodowe parafii. Zadaniem rady jest wspieranie proboszcza w administrowaniu dobrami parafii oraz służyć pomocą i poradą w duszpasterstwie. Rada parafialna jest gremium doradczym i nie może rościć sobie uprawnień decyzyjnych (por. kan. 536

§2). Skład osobowy i działanie rady określa Statut Rady Parafialnej (Aneks 1).

30. Osoby świeckie mogą pełnić funkcję nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej. Mogą oni zanosić Komunię świętą osobom chorym i w podeszłym wieku do domów lub hospicjów i pomagać w jej rozdawaniu kapelanom w szpitalu. Ponieważ są nadzwyczajnymi szafarzami nie powinni wchodzić w kompetencje szafarzy zwyczajnych, nie powinni sami wyjmować lub odnosić Najświętszego Sakramentu do tabernakulum ani podejmować go z ołtarza – powinni otrzymywać Komunię świętą bezpośrednio od kapłana. Synod zobowiązuje do tego, by szafarze świeccy nie wyręczali księdza w jego posłudze szafarza zwyczajnego wtedy, gdy nie jest to konieczne. Natomiast mogą pomagać w rozdawaniu Komunii świętej w sytuacji, gdy w świątyni zgromadzi się większa liczba wiernych, przy jednoczesnym braku odpowiedniej liczby kapłanów.
31. Szafarzem nadzwyczajnym może być osoba powyżej 25 roku życia. Szafarz musi odznaczać się nienagannym życiem moralnym, praktykami religijnymi, pobożnością, oraz dojrzałością w wierze. Powinien posiadać przynajmniej wykształcenie średnie, cieszyć się dobrą opinią wiernych oraz przejść odpowiednie przygotowanie teologiczne.
32. Błogosławieństwo i zezwolenie na posługę nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej jest z zasady udzielane na jeden rok, jednak z możliwością przedłużenia przez biskupa na każdy kolejny rok, na wyraźną prośbę proboszcza, jeśli nie ma żadnych zastrzeżeń co do osoby szafarza. Z poważnych przyczyn zgoda na pełnienie tej posługi może być cofnięta w każdej chwili przez biskupa lub proboszcza.
33. Synod zachęca wiernych świeckich, aby propagowali treści służące ewangelizacji, a do tego wykorzystywali dostępne im środki przekazu. Ponadto zachęca wiernych do bra-

- nia aktywnego udziału w publicznym dialogu za pomocą współczesnych dostępnych im środków przekazu.
34. Świeccy powinni wykazywać się ostrożnością i krytycyzmem w stosunku do literatury, programów radiowych i telewizyjnych, filmów, treści zamieszczonych w internecie, itp. i w razie wątpliwości konsultować się z duszpasterzami. Synod zaleca parafiom propagowanie wiarygodnych i posiadających aprobatę władzy kościelnej materiałów wprowadzających w prawdy katolickiej wiary. Duszpasterze powinni starać się o gromadzenie literatury i innych materiałów w parafialnych bibliotekach i udostępnianie ich wiernym.
 35. Synod zaleca, aby każda parafia prowadziła własną stronę internetową, która powinna być systematycznie aktualizowana przez upoważnione do tego osoby. Odpowiedzialnym za treści umieszczane na stronach parafialnych jest proboszcz.

1.1.4. Świeccy misjonarze

36. Wierni świeccy powinni czynnie włączać się w działalność misyjną Kościoła. Do pracy misyjnej należy posyłać świeckich zgłaszających gotowość do tej posługi, zdolnych do jej podjęcia i należycie przygotowanych.
37. Praca misyjna powinna odbywać się zgodnie z ustaleniami kontraktu, zawieranego przez biskupa sandomierskiego, biskupa misyjnego i kandydata na misjonarza, sporządzonego w oparciu o zalecenia Komisji Misyjnej Episkopatu Polski. Misjonarzom świeckim przysługuje prawo do ubezpieczenia oraz pomocy modlitwnej i materialnej ze strony diecezji.
38. Wskazane jest, aby kandydat na misjonarza posiadał wystarczającą formację i wiedzę teologiczną. Powinien najpierw, przez odpowiednio długi okres, wspierać animację misyjną w diecezji, a następnie poddać się weryfikacji ze

strony biskupa sandomierskiego. W dalszej kolejności odbywa zwykłą w tym przypadku formację duchową i intelektualną w Centrum Formacji Misyjnej przy Komisji Misyjnej Episkopatu Polski.

39. Wierni świeccy mogą także zostać wolontariuszami misyjnymi. Podejmują wówczas posługę w danej placówce misyjnej, na prośbę misjonarza, który zwraca się o pomoc w realizacji konkretnego dzieła (budowa kościoła, szkoły, organizacja pracy szpitala itp.). W związku z tym wolontariusze misyjni powinni posiadać wykształcenie lub umiejętności niezbędne w realizacji tegoż dzieła. Świadczą oni swoją posługę na podstawie kontraktu zawartego na piśmie pomiędzy wolontariuszem a misjonarzem pracującym w placówce, do której wolontariusz się udaje.

1.2. Duchowieństwo w diecezji

40. Prezbiterzy uczestniczą w jedynym kapłaństwie Jezusa Chrystusa i jako współpracownicy stanowią z biskupem diecezjalnym jedno grono kapłańskie – prezbiterium Kościoła sandomierskiego. Ze względu na ten udział w jedynym kapłaństwie i posłannictwie Chrystusa, kapłani powinni szczerze uważać biskupa za swojego duchowego ojca i ze złością okazywać mu posłuszeństwo. Biskup ma natomiast uważać kapłanów – swoich współpracowników – za synów i przyjaciół, podobnie jak Chrystus, który nie nazywa swoich uczniów „sługami”, lecz „przyjaciółmi” (por. J 15,15). W relacji między biskupem a prezbiterami powinien panować klimat zaufania i dialogu. Każdy kapłan może zwrócić się do biskupa ze swoimi problemami osobistymi i duszpasterskimi, aby znaleźć odpowiednią pomoc, zrozumienie i oparcie.

1.2.1. Troska o powołania kapłańskie

41. Synod uświadamia wszystkim wiernym ich odpowiedzialność za powołania do kapłaństwa. Cała społeczność wierzących winna tak promieniować modlitwą oraz swoim ewangelicznym sposobem życia, aby młodzi ludzie mogli w głębi swojego serca usłyszeć głos wołającego ich Boga.
42. Pierwszym odpowiedzialnym za duszpasterstwo powołaniowe jest biskup diecezjalny. W dziele wspierania powołań do życia kapłańskiego winien być on wspomagany przez kapłanów i świeckich, którzy potrafią z entuzjazmem przekazywać młodym ludziom miłość do Jezusa Chrystusa, a także przez wspólnotę Wyższego Seminarium Duchownego.
43. Powołanie rozwija się od najmłodszych lat, dlatego szczególnie rolę w dziele rozwoju powołań odgrywają rodziny chrześcijańskie, które jako wspólnoty domowego Kościoła a zarazem pierwsze „seminaria” wzrastających w nich dzieci, są miejscem doświadczenia ewangelicznych wartości oraz miłości ofiarującej się Bogu i innym. Należy zachęcać rodziców do modlitwy o wybór właściwej drogi życiowej ich dzieci, a rodziców kapłanów i osób życia konsekrowanego do postawy głębokiej wdzięczności za powołanie ich synów do wyłącznej służby Bogu.
44. Proboszczowie w powierzonych sobie parafiach powinni budować atmosferę sprzyjającą wspieraniu nowych powołań. Dzięki działalności duszpasterzy i ich owocnej współpracy z wiernymi świeckimi wspólnoty parafialne mogą stać się środowiskiem wspomagającym młodych ludzi w rozpoznawaniu życiowego powołania. W działalności duszpasterskiej i sposobie bycia wszyscy kapłani powinni być otwarci na młodzież. Szczególnie należy otoczyć duchową opieką osoby, które przejawiają predyspozycje do życia kapłańskiego. Opieka ta wyraża się przede wszystkim poprzez

kierownictwo duchowe, podawanie odpowiedniej lektury i umożliwienie kontaktu z Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu.

45. Synod zaleca kapłanom, aby mając na uwadze powołania, otaczali specjalną opieką wszelkie formy parafialnego duszpasterstwa młodzieży, szczególnie Liturgiczną Służbę Ołtarza, pamiętając, że wśród ministrantów i lektorów budzi się najwięcej powołań do kapłaństwa. Nie mniejszą wagę należy przywiązywać do prowadzenia innych grup, takich jak: Ruch Światło-Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, schole parafialne, itp. W programie działalności tych grup powinny znaleźć się spotkania o tematyce powołaniowej. Tematyka powołaniowa powinna pojawić się również w programach działalności duszpasterstwa akademickiego.
46. W parafiach, zwłaszcza tych, z których pochodzą klerycy, powinno funkcjonować Stowarzyszenie Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego, obejmujące dorosłych, a także młodzież i dzieci. Spotkania parafialnych wspólnot Stowarzyszenia Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego z zasady powinny odbywać się w pierwsze czwartki miesiąca i być związane z adoracją Najświętszego Sakramentu w intencji powołań i osób powołanych.
47. Wspieraniu powołań do kapłaństwa w parafiach służą w szczególności:
 - a) świadectwo życia kapłanów w parafii;
 - b) organizowanie specjalnych modlitw a także ofiarowanie wyrzeczeń w intencji powołań kapłańskich oraz wytrwania w powołaniu;
 - c) nadawanie oprawy powołaniowej już istniejącym nabożeństwom;
 - d) szerzenie tematyki powołaniowej podczas uroczystości parafialnych, takich jak: odpust, wizytacja biskupa,

- bierzmowanie młodzieży, prymicje, jubileusze kapłańskie;
- e) podtrzymywanie i rozwijanie dekanalnych pielgrzymek na Jasną Górę i do innych sanktuariów w intencji powołań oraz dni postnych kapłanów w intencji powołań;
 - f) propagowanie w parafiach działalności Stowarzyszenia Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego.
48. Wspieraniu powołań do kapłaństwa ze strony wspólnoty Wyższego Seminarium Duchownego służą w szczególności:
- a) tzw. „niedziele powołaniowe” organizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne;
 - b) „Weekendowe Dni Skupienia” oraz „Rekolekcje powołaniowe” w Wyższym Seminarium Duchownym;
 - c) aktywne uczestnictwo alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Diecezjalnej Szkole Ceremoniarza i Animatora;
 - d) udział kleryków w różnych wakacyjnych formach działalności duszpasterskiej, jak: rekolekcje Liturgicznej Służby Ołtarza, rekolekcje Ruchu Światło-Życie, Piesza Pielgrzymka na Jasną Górę i wypoczynek wakacyjny organizowany przez poszczególne parafie oraz Caritas;
 - e) katechezy powołaniowe głoszone przez alumnów V i VI rocznika, które winny być przeprowadzane w przedostatnim roku nauki szkoły średniej;
 - f) „Dzień Otwartej Furty” w Wyższym Seminarium Duchownym;
 - g) działalność o charakterze powołaniowym prowadzona w opracowywanym i wydawanym przez kleryków czasopiśmie „Powołanie” oraz na stronie internetowej seminarium duchownego;
 - h) nowenna przed święceniami kapłańskimi oraz prymicje kapłańskie.

49. Nie bez znaczenia dla młodego człowieka rozeznającego swoje powołanie jest atmosfera w środowisku szkolnym, a zwłaszcza postawa katechetów, zarówno duchownych jak i świeckich oraz innych nauczycieli. Wszyscy oni powinni otaczać uczniów troskliwą opieką, tak, aby uczniowie nie tylko zyskali dobre przygotowanie intelektualne do dalszych studiów, ale aby umieli odkryć swoje powołanie, którym Bóg ich obdarza, i zdecydowali się chętnie za nim pójść. Wszyscy katecheci powinni w swoim nauczaniu podejmować temat powołania.
50. Należy pogłębiać poczucie odpowiedzialności wszystkich wierzących za formację chrześcijańską młodego pokolenia. Wszyscy członkowie wspólnot parafialnych powinni, w imię odpowiedzialności za przyszłość Kościoła, tworzyć swoją chrześcijańską postawą atmosferę, w której możliwe będzie rozeznanie przez młodych Bożej woli i odważne pójście za głosem powołania.

1.2.2. Formacja seminaryjna

51. Osoby z diecezji sandomierskiej rozpoznające powołanie do kapłaństwa z zasady odbywają studia w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu.
52. Do Wyższego Seminarium Duchownego przyjmuje się tylko kandydatów, którzy zdali maturę i spełniają warunki zawarte w *Ratio Institutionis Sacerdotalis pro Polonia*. Opinię o kandydacie do seminarium wystawia proboszcz oraz katecheta.
53. Zasadniczo do seminarium nie przyjmuje się kandydatów, którzy opuścili inne seminaria niezależnie od motywów i opinii. W wyjątkowych przypadkach ostateczną decyzję o przyjęciu podejmuje rektor Wyższego Seminarium Duchownego po przedstawieniu sprawy biskupowi diecezjalnemu.

54. Pierwszorzędnym celem działalności Wyższego Seminarium Duchownego jest jak najlepsze przygotowanie alumnów do podjęcia posługi kapłańskiej. Właściwa praca i funkcjonowanie tej instytucji winny być przedmiotem szczególnej troski nie tylko biskupa, wychowawców i profesorów, ale także całego prezbiterium i wszystkich wiernych. Dlatego wszyscy powinni otoczyć seminarium modlitwą, opieką duchową i materialną.
55. Formacja seminaryjna przebiega według norm wydanych przez Stolicę Apostolską i biskupa sandomierskiego.

1.2.3. Stała formacja kapłanów

56. Każdy prezbiter jest powołany do stałej formacji na mocy „charyzmatu Bożego” otrzymanego w sakramencie święceń, zgodnie z napomnieniem Apostoła Pawła: „przypominam ci, abyś rozpałił na nowo charyzmat Boży, który jest w tobie” (2 Tm 1,6). Formacja stała jest kontynuacją procesu ciągłego dojrzewania duchowego rozpoczętego w seminarium, polegającego na pogłębianiu wymiaru ludzkiego, duchowego, intelektualnego i duszpasterskiego.
57. W ramach formacji permanentnej neoprezbiterów organizowane są odpowiednie spotkania. Za ich organizację i przebieg odpowiedzialny jest rektor i ojciec duchowny Wyższego Seminarium Duchownego. Spotkania te mają odbywać się w budynku Seminarium. W czasie zjazdów należy umożliwić neoprezbiterom skorzystanie z sakramentu pokuty i pojednania oraz adorację Najświętszego Sakramentu.
58. Dla księży od drugiego do dziesiątego roku kapłaństwa przewidziane są w ciągu roku cztery spotkania. Dwa z nich to spotkania zwyczajne, które mają odbywać się w Instytucie Teologicznym. Na spotkaniach tych kapłani słuchają konferencji ascetycznej oraz wykładów z teologii, filozofii bądź prawa kanonicznego. Spotkania te odbywają się we

współpracy z instytucjami edukacji nauczycieli. Za organizację i przebieg spotkań odpowiedzialny jest kierownik do spraw stałej formacji kapłańskiej wraz z wikariuszem biskupim do spraw duchowieństwa diecezjalnego i diecezjalnym ojcem duchownym. Kapłani powyższych roczników są także zobowiązani do udziału w „Dniu modlitw o uświęcenie kapłanów” oraz w spotkaniach nadzwyczajnych, np. różnego rodzaju sympozjach organizowanych przez Kurie Diecezjalną lub inne instytucje kościelne.

59. Księża po piątym roku kapłaństwa zdają tzw. „egzamin wikariuszowski”. Z egzaminu tego zwolnieni są kapłani, którzy mają co najmniej stopień licencjata z teologii, prawa kanonicznego lub filozofii.
60. Księża po dziesiątym roku kapłaństwa zdają tzw. „egzamin proboszczowski”. Księża posiadający stopień doktora teologii, prawa kanonicznego czy filozofii są zwolnieni z tego egzaminu.
61. Księża do dziesiątego roku kapłaństwa włącznie zobowiązani są do czynnego zaangażowania w różne formy wakacyjnego duszpasterstwa. Pozostałych kapłanów zachęca się do angażowania się w te formy duszpasterstwa.
62. Wszystkich księży diecezjalnych i zakonnych pracujących w diecezji zobowiązuje się do udziału w spotkaniach kapłańskich odbywających się w dekanatach oraz zachęca się do udziału we Mszy Krzyżma Świętego, „Dniu modlitw o uświęcenie kapłanów”, spotkaniach duszpasterskich i sympozjach naukowych organizowanych przez diecezjalne instytucje kościelne.
63. Każdego roku kapłani zobowiązani są do udziału w rekolekcjach zamkniętych i przedstawienia zaświadczenia o tym udziale w Kurii Diecezjalnej, jeśli rekolekcje były odbyte poza Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu. Kapłani do dziesiątego roku kapłaństwa winni w tym okre-

- się uczestniczyć przynajmniej w trzech seriach rekolekcji organizowanych przez diecezję, a odbywających się w gmachu Seminarium. Wszystkich kapłanów zachęca się do odbywania rekolekcji kapłańskich w ośrodkach na terenie diecezji sandomierskiej.
64. Wszyscy kapłani powinni się troszczyć o własny rozwój duchowy poprzez wybór właściwego kierownika duchowego oraz udział w dniach skupienia. Mają oni również systematycznie poszerzać i pogłębiać swoją wiedzę, zwracając szczególną uwagę na nauczanie Ojca Świętego, dokumenty Stolicy Apostolskiej oraz Konferencji Episkopatu Polski, szczególnie te, które zostały zawarte w „Kronice Diecezji Sandomierskiej”. Zachęca się kapłanów do aktywnego włączania się w działalność stowarzyszeń kapłańskich zarówno diecezjalnych, jak i ogólnokościelnych.
 65. Przypomina się o osobistych praktykach duchowych kapłanów: obowiązku codziennej Liturgii Godzin (por. kan. 1174 §1) oraz Mszy świętej, nawet gdy nie ma wiernych (por. kan. 904) i zamówionej intencji. Zachęca się kapłanów do regularnego czytania i rozważania słowa Bożego, codziennego nawiedzenia Najświętszego Sakramentu, modlitwy różańcowej i rachunku sumienia oraz regularnego korzystania z sakramentu pokuty.
 66. W celu umacniania powołania, zachęca się do włączania w spotkania kapłańskie praktyk duchowych, takich jak: wspólna modlitwa i adoracja Najświętszego Sakramentu. Dotyczy to także spotkań kapłańskich organizowanych przez samych księży, np. spotkań kursowych (rocznikowych), rocznic święceń, itp.
 67. Spotkania formacyjne dla kapłanów w wieku emerytalnym organizuje diecezjalny ojciec duchowny wraz z dyrektorem Domu Księży Emerytów.

1.2.4. Relacje między kapłanami i sprawy bytowe

68. Kapłan, choć nie zobowiązuje się do ubóstwa ślubem publicznym, powinien prowadzić życie proste, pozbawione oznak próżności i luksusu, używać dóbr doczesnych z poczuciem odpowiedzialności i umiarkowania oraz być gotowym do dzielenia się tym, co posiada z potrzebującymi. Bez zgody Kurii kapłanom nie wolno inicjować żadnej prywatnej działalności gospodarczej.
69. Kapłan powinien być rozpoznawany przede wszystkim przez swoją postawę, a także przez wygląd zewnętrzny. Zabrania się duchownym noszenia długich włosów i ekstrawaganckich fryzur. Strojem dla duchownego jest sutanna lub tzw. „strój krótki”. Sutanna obowiązuje przy wszystkich czynnościach liturgicznych. Strój duchowny obowiązuje na terenie Kurii Diecezjalnej, Sądu Biskupiego i Wyższego Seminarium Duchownego, a także podczas katechezy, dyżuru w kancelarii parafialnej oraz publicznych wystąpień, także tych, które nie mają charakteru liturgicznego.
70. Wszyscy członkowie prezbiterium sandomierskiego powinni darzyć się miłością i czcią, niezależnie od wieku i stanowiska. Wskazane jest podtrzymywanie dojrzałych i głębokich relacji kapłańskich, które mogą stanowić oparcie w trudnościach i pomoc w posłudze duszpasterskiej. Szczególna więź braterska powstaje między prezbiterami jednego rocznika święceń. Należy ją podtrzymywać przez zjazdy z okazji rocznicy święceń i innych uroczystości.
71. Proboszczowie powinni rozwijać wspólnotę ze swoimi wikariuszami, pobudzając ich do gorliwości jako współuczestników troski duszpasterskiej. Wikariusze ze swojej strony, w celu budowania więzi kapłańskiej, powinni szanować proboszcza uznając jego autorytet. Ważna jest otwartość proboszcza na inicjatywy wikariusza. Proboszcz powinien

- być też gwarantem kontynuacji działań duszpasterskich podejmowanych przez kolejnych wikariuszy.
72. Szczególnego braterskiego wsparcia wymagają zwłaszcza kapłani w pierwszych latach po święceniach, wchodzący w pracę duszpasterską, którzy niekiedy przeżywają zetknięcie się ideału z rzeczywistością i odczuwają potrzebę wymiany doświadczeń i braterskiego podniesienia na duchu.
 73. Upomnienie braterskie w przypadku ciężkiego grzechu jest obowiązkiem każdego chrześcijanina (por. Mt 18,15-18). Tym bardziej jest ono obowiązkiem prezbitera wobec współbrata, którego grzech wywołuje zgorzenie we wspólnocie Kościoła lokalnego. Kapłani tolerujący zło moralne konfratrów, zwłaszcza zło powodujące zgorzenie, mają przez swoje milczenie, udział w ich grzechu. Kierując się dobrem duchowym współbrata, prezbiterzy nie powinni zapominać o ewangelicznych etapach tego upomnienia: w cztery oczy, wobec świadka i wobec Kościoła (por. Mt 18,15-17). Obowiązek takiego upomnienia braterskiego mają także osoby świeckie, których uzasadnione upomnienie prezbiter powinien przyjąć z pokorą.
 74. Kapłani mogą wnosić skargi do sądów państwowych jedynie za zezwoleniem biskupa diecezjalnego.
 75. Kapłani powinni sumiennie dbać o dobra materialne parafii i dysponować jej funduszami zgodnie z przepisami prawa powszechnego i diecezjalnego.
 76. Księża będący pracownikami Kurii i innych instytucji diecezjalnych nie przestają być kapłanami i duszpasterzami. Ich odpowiedzialność duszpasterska nie jest z tego względu mniejsza niż prezbiterów pracujących w parafiach. Pracownicy tych instytucji powinni czynnie współpracować z pozostałymi prezbiterami.
 77. Ofiary wiernych składane z racji posług religijnych (*iura stolae*) oraz stypendia mszalne są głównym źródłem utrzy-

mania kapłanów. Ofiary i stypendia mszalne są dobrowolne, a intencje mszalne należy aplikować zgodnie z wolą ofiarodawcy.

78. Prawo do uczestniczenia w dochodach parafii przysługuje kapłanowi od momentu objęcia urzędu zgodnie z dekretem biskupa diecezjalnego.
79. Z ofiar otrzymywanych z okazji sprawowania sakramentów, sakramentaliów, kolędy oraz tzw. „modlitw wypominkowych” proboszcz przekazuje kwartalnie tzw. „takse”, czyli osobiste zobowiązania finansowe kapłanów na cele diecezjalne, od każdego zameldowanego mieszkańca parafii, w wysokości ustalonej przez Diecezjalną Radę Ekonomiczną i zatwierdzonej przez biskupa diecezjalnego.
80. Księża proboszczowie i wikariusze, osiągający dodatkowy dochód z umów o pracę, zobowiązani są do przekazania raz w roku 1/12 dochodu z roku poprzedniego na Fundusz Ewangelizacyjny.
81. W rozliczeniach finansowych należy kierować się zasadą solidarnego i proporcjonalnego udziału kapłanów w przychodach i wydatkach. W tym przypadku obowiązują następujące zasady:
 - a) w każdej parafii należy prowadzić wspólną kasę ofiar składanych przez wiernych jako wynagrodzenie kapłanów pracujących w tej parafii;
 - b) w parafii należy prowadzić jedną, wspólną dla wszystkich kapłanów *księgę intencji mszalnych*;
 - c) stypendia wszystkich odprawionych Mszy świętych należy zsumować i obliczyć średnie stypendium z rozliczanego okresu. Następnie kapłan otrzymuje tę sumę pomnożoną przez ilość Mszy świętych odprawianych przez niego. Od stypendiów mszalnych nie należy odliczać części dla organisty lub kościelnego;

- d) całe stypendium otrzymane z racji drugiej lub kolejnej Mszy świętej odprawianej tego samego dnia, z wyjątkiem Bożego Narodzenia, należy przekazać do Kurii Diecezjalnej (por. kan. 951 §1). Z racji odprawiania drugiej lub trzeciej Mszy świętej w koncelebrze nie wolno przyjąć żadnego stypendium, nawet do odesłania na cel wskazany przez biskupa diecezjalnego (kan. 952 § 2). Proboszcz odprawiający w niedzielę lub święto nakazane dwie Msze święte, jedną z nich aplikuje za parafian, a jeśli z racji drugiej otrzymuje stypendium, nie odsyła go do Kurii Diecezjalnej, ale zatrzymuje we wspólnej kasie;
- e) z racji wizyty duszpasterskiej księży mogą przyjmować ofiary składane w kościele lub w domach. 60% zebranych ofiar należy podzielić między kapłanów. Dzielić należy przez liczbę większą o jeden od liczby kapłanów pracujących w parafii; proboszcz otrzymuje dwie części tak podzielonej sumy, a pozostali księży po jednej części. Suma ta może być pomniejszona przez proboszcza o brakującą kwotę na opłacenie tzw. „taksy”. 40% zebranych ofiar proboszcz przekazuje do kasy parafialnej;
- f) ofiary otrzymane z racji chrztów, zapowiedzi, ślubów, pogrzebów i sakramentaliów, – tzw. *iura stolae* – oraz ofiary kancelaryjne i ofiary z wypominków, po odliczeniu 10% na opłacenie części tzw. „taksy”, należy w całości zsumować i podzielić przez liczbę większą o jeden od liczby kapłanów pracujących w parafii; proboszcz otrzymuje dwie części tak podzielonej sumy, a wikariusze po jednej części;
- g) koszty wyjazdów związanych z pracą duszpasterską winny być pokrywane z kasy parafialnej.
- h) zasady podziału wynagrodzenia otrzymywanego za posługę duszpasterską w parafii kapelanów, którzy nie są

wikariuszami, mają być ustalane indywidualnie, według zaakceptowanej przez Kurię Diecezjalną umowy z proboszczem.

82. Proboszcz ma obowiązek zapewnić wikariuszom mieszkanie. Wikariusze ze swoich dochodów opłacają wszelkie wydatki związane z utrzymaniem swoich mieszkań, takie jak: ogrzewanie, wszystkie media i wywóz śmieci. Jeśli kapłani zajmują mieszkania wynajęte przez proboszcza poza plebanią, to czynsz jest opłacany z kasy parafialnej, a oni sami ponoszą opłaty jak na plebanii.
83. Proboszcz ma obowiązek zapewnić wikariuszom możliwe całodziennie wyżywienie na plebanii, lub – jeśli jest to niemożliwe – w innym, odpowiednim miejscu. Wszyscy, którzy korzystają z tego wyżywienia uczestniczą w opłatach związanych z prowadzeniem kuchni, takich jak: media, zatrudnienie osób, zakup produktów, itp. Jeśli wikariusze nie korzystają z całodziennego wyżywienia, to uczestniczą w opłatach związanych z prowadzeniem kuchni z wyłączeniem zakupu produktów. Proboszcz, wikariusze i ewentualnie inni kapłani posługujący w parafii, zobowiązani są jednak do jednego wspólnego posiłku w ciągu dnia.
84. Remonty i malowanie mieszkania wikariuszy wykonuje proboszcz z funduszy parafialnych. Nietypowe udogodnienia w mieszkaniu wikariusz może wprowadzić za zgodą proboszcza na swój koszt.
85. Duchowni zobowiązani są ze środków osobistych terminowo uiszczać składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne do ZUS, podatek od osób duchownych do Urzędu Skarbowego oraz określone dekretem biskupa osobiste zobowiązania finansowe kapłanów.
86. Kapłani nie mogą bez zgody Kurii Diecezjalnej przyjmować na stałe zamieszkanie w budynkach kościelnych krewnych i innych osób.

87. Każdemu kapłanowi przysługuje miesiąc urlopu w ciągu roku kalendarzowego. Urlop powinien być uzgodniony z odpowiednim przełożonym. Duszpasterstwo wakacyjne (jeden wyjazd) nie jest traktowane jako czas urlopu. Kapłani zatrudnieni w duszpasterstwie parafialnym mają prawo do jednego dnia wolnego w tygodniu, pod warunkiem, że potrzeby duszpasterskie nie wymagają rezygnacji z tego prawa. Dzień wolny powinien być wykorzystany zarówno na odpoczynek, jak i dodatkowe studium oraz przygotowanie zadań duszpasterskich. Taki dzień wolny nie jest wliczany do urlopu.
88. Wyjazd zagraniczny poza czasem urlopu wymaga zgody biskupa.
89. Informacja o zmianach parafii przez księży wikariuszy winna być zasadniczo podana w czerwcu, przed zakończeniem zajęć szkolnych. Objęcie urzędu w nowej parafii powinno nastąpić najpóźniej do 25 sierpnia.
90. Każdy kapłan ma obowiązek sporządzenia testamentu zgodnie z przepisami prawa cywilnego, to znaczy: albo napisanego w całości własnoręcznym pismem i własnoręcznie podpisanego pełnym imieniem i nazwiskiem albo sporządzonego w formie aktu notarialnego (Aneks 18, Aneks 19). Testament musi być również opatrzony datą. Po napisaniu testamentu winien on być złożony u dziekana lub w Kurii Diecezjalnej i odnawiany co pięć lat. Testament składa się w zaklejonej i podpisanej kopercie wraz z datą złożenia. W chwili przejścia kapłana na emeryturę dziekan informuje Kurie Diecezjalną o aktualnym testamencie.
91. W testamencie kapłana powinny się znajdować: treści o charakterze duchowym, np. podziękowanie Bogu, prośba o modlitwę, itp., wskazówki dotyczące pogrzebu i miejsca pochówku, rozporządzenie dotyczące sprawowania Mszy św. i ewentualnie inne polecenia.

92. W testamencie powinien być dokładnie określony spadkobierca. W przypadku kilku spadkobierców należy zaznaczyć za pomocą ułamka, jaką część spadku dany spadkobierca przejmuje, bez rozdzielania konkretnych przedmiotów konkretnym spadkobiercom. Spadkobiercami mogą być osoby fizyczne lub prawne. Jeśli kapłan chce przeznaczyć określoną rzecz lub sumę pieniędzy konkretnej osobie fizycznej lub prawnej, to powinien wyszczególnić to w testamencie za pomocą zapisu. Zapisy nie mogą jednak stanowić większości majątku. Jeśli kapłan wcześniej przekazał rodzinie pewne dobra materialne i w związku z tym nie ma wobec niej zobowiązań, powinien to również wyraźnie zaznaczyć w testamencie. Zachęca się kapłanów, aby w swojej ostatniej woli uwzględniali zapisy na rzecz: diecezji, Wyższego Seminarium Duchownego, parafii oraz instytucji charytatywnych.
93. W testamencie musi być wyraźnie określony wykonawca testamentu, którym nie może być żaden ze spadkobierców. Tenże wykonawca, a w razie jego braku dziekan, powinien oddzielić majątek kościelny od osobistego majątku zmarłego kapłana i zadbać o ich zabezpieczenie. Wykonawca testamentu zarządza także majątkiem spadkowym, wykonuje zapisy i polecenia oraz wydaje spadkobiercom majątek zgodnie z treścią testamentu. O wszystkich pobożnych zapisach powinien on poinformować ordynariusza miejsca (por. kan. 1301 §1).
94. Każdy ksiądz ma obowiązek odprawienia jednej Mszy świętej w intencji zmarłego kapłana diecezji sandomierskiej.
95. Każdy ksiądz, diecezjalny i zakonny, osiedlający się na terenie diecezji sandomierskiej, ma obowiązek przedstawić się biskupowi sandomierskiemu. Miejscowy dziekan ma obowiązek przekazać o tym informację do Kurii Diecezjalnej.

1.2.5. Księża misjonarze

96. Do pracy na misjach należy posyłać kapłanów wybranych spośród najlepszych, zdolnych do pracy misyjnej i należycie przygotowanych. Warunki wyjazdu do krajów misyjnych określa *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski regulująca działalność misyjną kapłanów diecezjalnych*.
97. Duch powołania misyjnego, który istnieje w sercach alumnów, powinien być rozwijany podczas studiów seminaryjnych, aby mógł zaowocować pracą na rzecz misji po wyświęceniu ich na kapłanów (por. DP 10).
98. Diecezja troszczy się o swoich misjonarzy świadcząc im niezbędną pomoc modlitewną i materialną. Zachęca się, aby parafie lub dekanaty podejmowały duchowy i materialny patronat nad poszczególnymi misjonarzami.
99. Misjonarze powinni utrzymywać ściśle kontakty ze swym biskupem i z prezbiterium oraz informować o pracy na misjach.
100. W czasie urlopu misjonarze mają zapewnioną pomoc duchową i materialną, aby mogli kontynuować swoją posługę. Proboszczowie winni chętnie zapraszać misjonarzy do parafii, aby wierni mogli umacniać się w wierze i jedności z Kościołem powszechnym poprzez posługę słowa misjonarzy oraz modlitwą i pomocą materialną wspierać ich w misyjnym dziele Kościoła.
101. Delegat biskupa ds. misji utrzymuje kontakt z misjonarzami podczas trwania ich misyjnej posługi i w czasie pobytu na urlopie w kraju. Ponadto składa na koniec roku sprawozdanie z działalności duszpasterskiej i sprawozdanie finansowe Diecezjalnego Funduszu Misyjnego.
102. Po zakończeniu pracy misyjnej określonej umową, kapłan misjonarz wraca do diecezji, gdzie winien otrzymać miejsce

pracy odpowiadające stanowi jego zdrowia, a w razie potrzeby także niezbędną pomoc medyczną.

103. Misjonarze duchowni mają ustawowo zapewnione w Polsce ubezpieczenie społeczne opłacane z Funduszu Kościelnego.
104. Księża posługujący w krajach rozwiniętych gospodarczo zobowiązani są do opłat wobec Wyższego Seminarium Duchownego i Funduszu Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Sandomierskiej.

1.2.6. Księża studenci

105. Na studia specjalistyczne, określając czas ich trwania, kieruje biskup po zasięgnięciu opinii kompetentnych osób.
106. Księża studenci przebywający na studiach poza diecezją zobowiązani są do przestrzegania obowiązków stanu duchownego.
107. Przynajmniej raz w roku każdy z księży studentów zobowiązany jest do przedstawienia biskupowi relacji z przebiegu studiów.
108. Kuria Diecezjalna udziela, w miarę posiadanych możliwości, pomocy materialnej studiującym kapłanom, którzy ze swej strony powinni aktywnie uczestniczyć w życiu Kościoła diecezjalnego.
109. Księża, którzy w danym roku akademickim otrzymali pomoc materialną z Kurii Diecezjalnej, mogą zostać w czasie wakacji skierowani do pracy duszpasterskiej w diecezji.
110. Księżom studentom, podobnie jak wszystkim kapłanom naszej diecezji, przysługuje jeden miesiąc urlopu.
111. Delegatem biskupim do opieki nad księżmi studentami jest rektor Wyższego Seminarium Duchownego.
112. Księża studenci mają obowiązek uczestnictwa w spotkaniach formacji stałej, Mszy Krzyżma w Wielki Czwartek oraz „Dniu modlitw o uświęcenie kapłanów”, pomagają

także w tzw. „niedzielnach powołaniowych” organizowanych przez Wyższe Seminarium Duchowne.

113. Kapłani diecezji sandomierskiej zatrudnieni w uczelniach wyższych, gdzie studiują ich diecezjalni współbracia, mają troszczyć się o księży studentów według zaleceń biskupa sandomierskiego.

1.2.7. Księża emeryci i chorzy

114. Kapłanom-emerytom należy się ze strony prezbiterium wdzięczność za służbę Chrystusowi i Kościołowi. Należy otoczyć ich modlitwą oraz utwierdzać w przekonaniu, że mają jeszcze do spełnienia w Kościele ważną rolę przez nieustanną modlitwę, pomoc duszpasterską i dźwiganie codziennego krzyża. Kapłani pracujący w parafiach powinni umożliwić księżom seniorom zaangażowanie się w działalność duszpasterską.
115. Kapłan, który zachorował, ma prawo do pomocy i w razie potrzeby do zorganizowanej opieki. Pierwszą pomoc organizuje dziekan przy pomocy innych prezbiterów dekanatu. Również dziekan informuje Kurię Diecezjalną o zaistniałej sytuacji i ewentualnej potrzebie wsparcia.
116. Po ukończeniu siedemdziesięciu lat życia kapłan składa rezygnację z zajmowanego stanowiska. Przejście na wcześniejszą emeryturę jest możliwe po przedstawieniu racji biskupowi.
117. Kapłan emerytowany, podobnie jak rezygnujący z powodu choroby, ma prawo zamieszkać w Domu Księży Emerytów, gdzie będzie miał zapewnione utrzymanie i niezbędną opiekę. Może także pozostać jako rezydent w parafii, służąc pomocą miejscowemu proboszczowi. W przypadku przejścia do Domu Księży Emerytów kapłan zobowiązany jest zgłosić dyrektorowi tego domu chęć zamieszkania w nim

- przynajmniej sześć miesięcy przed planowanym przejściem na emeryturę.
118. Emerytowany kapłan pragnący mieszkać w budynkach parafialnych, czy to w parafii, w której ostatnio pracował, czy w innej, musi uzyskać zgodę biskupa oraz zobowiązany jest do ustalenia zasad współpracy z miejscowym proboszczem w formie pisemnej umowy, w której zostaną określone ich wzajemne zobowiązania. Umowę należy przedłożyć Kurii Diecezjalnej.
 119. Jeśli ustępujący proboszcz-emeryt otrzyma pozwolenie na zamieszkanie w budynkach parafialnych, to opuszcza mieszkanie proboszcza i pomieszczenia plebanii (kuchnia, kancelaria, refektarz, pokój gościnny) i zamieszkuje w mieszkaniu przygotowanym dla emeryta.
 120. Po protokolarnym przekazaniu parafii następcy proboszcz-emeryt nie ingeruje w sprawy parafii i w kancelarię parafialną.
 121. Za pełnioną wcześniej posługę duszpasterską oraz niesioną – w miarę możliwości zdrowotnych – pomoc duszpasterską, parafia zabezpiecza księdzu emerytowi: niezbędną opiekę i podstawową pomoc w razie pogorszenia stanu zdrowia. Parafia nie zapewnia mieszkania osobom trzecim.
 122. Każdemu emerytowanemu kapłanowi zamieszkującemu poza Domem Księży Emerytów przysługuje wsparcie finansowe wypłacane z Funduszu Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Sandomierskiej w wysokości ustalonej przez Radę Kapłańską z uwzględnieniem możliwości finansowych Funduszu.
 123. Zgodnie z Regulaminem Funduszu z dnia 29 kwietnia 2004 roku, kapłani zamieszkujący Dom Księży Emerytów przekazują na swoje utrzymanie 1/3 otrzymanej renty lub emerytury państwowej. Jednak, aby zapewnić godziwe warunki życia (wydatki własne, koszty leczenia, uzupełnienie diety

zgodnie ze wskazaniami lekarskimi, itp.), pozostała kwota nie może być mniejsza niż minimum socjalne dla pięcioosobowej rodziny wyliczane corocznie przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Jeśli środki na leczenie przekraczają możliwości finansowe kapłana, może zwrócić się za pośrednictwem dyrektora Domu Księży Emerytów do Funduszu o wsparcie, które będzie udzielane po indywidualnym rozpatrzeniu przez zarząd Funduszu.

124. Trzy lata przed osiągnięciem wieku emerytalnego winna się odbyć rozmowa delegata biskupa z proboszczem na temat ostatnich lat pracy w parafii.
125. Wszelkie poważniejsze inwestycje w parafii nie powinny być rozpoczynane w ciągu ostatnich dwóch lat przed odejściem na emeryturę. W tym okresie takie prace winny być podejmowane tylko za zgodą Kurii Diecezjalnej.
126. Zdarza się, że kapłan musi przerwać swoją posługę duszpasterską przed osiągnięciem wieku emerytalnego z bardzo poważnych powodów. Taki kapłan ma prawo do odpowiedniej pomocy ze strony diecezji.
127. Nie jest rzeczą wskazaną powierzać obowiązki duszpasterskie presbiterowi, wobec którego nieskuteczna okazała się terapia uzależnienia. Nie należy jednak pozostawiać go samemu sobie, lecz skutecznie motywować do podjęcia dalszej profesjonalnej terapii.

1.3. Instytuty życia konsekrowanego, Stowarzyszenia życia apostołskiego i Indywidualne formy życia konsekrowanego

128. Powołanie zakonne jest szczególnym darem Bożym dla osoby ludzkiej i dla Kościoła. Wzywa ono do całkowitego poświęcenia i oddania się Chrystusowi w obłubieńczej miłości i do pełnego zjednoczenia z Nim. Dlatego w im doskonalszy sposób osoby zakonne łączą się przez swoją konsekrację i gorliwe praktykowanie rad ewangelicznych z Chrystusem, tym bardziej owocne staje się życie Kościoła, a ich apostołat wydaje tym obfitsze plony (por. KK 44; DZ 5).
129. Synod zaleca, by duszpasterze zapoznawali wiernych z życiem konsekrowanym i przy różnych okazjach modlili się o powołania do tej formy życia. Zaleca także wprowadzenie studium zagadnień związanych z życiem konsekrowanym do formacji stałej kapłanów i seminaryjnej alumnów. Sposób, formę i zakres takiego studium określi dokładnie biskup diecezjalny.

1.3.1. Zadania osób konsekrowanych

130. Osoby konsekrowane powinny troszczyć się gorliwie o to, aby Kościół, za ich pośrednictwem, coraz lepiej ukazywał tak wierzącym, jak i niewierzącym Chrystusa – „bądź to oddającego się kontemplacji na górze, bądź zwiastującego rzeszom Królestwo Boże, bądź uzdrawiającego chorych i ułomnych, a grzeszników nawracającego do cnoty, bądź błogosławiącego dzieciom i dobrze czyniącego wszystkim” (KK 46). „Na wszystkich zakonnikach, do których należy zaliczyć w zakresie poniższych wskazań członków innych instytutów, kierujących się radami ewangelicznymi wedle swego powołania, ciąży obowiązek usilnej i gorliwej współ-

- pracy w budowaniu i wzroście całego Mistycznego Ciała Chrystusowego oraz dobra Kościołów partykularnych” (DB 33).
131. Osoby konsekrowane obowiązki swojego stanu mają wykonywać przez modlitwę, uczynki pokutne i przykład własnego życia oraz przez apostołstwo zewnętrzne (por. DB 33; DZ 8; kan. 673). Konsekrowani w swoim życiu i posługiwaniu winni być przepojeni duchem własnego instytutu i dostrzymywać wierności regule oraz zachować uległość wobec własnych przełożonych i biskupa, który powinien popierać wykonanie tego zobowiązania (DB 35; DZ 8).
 132. Instytuty nastawione tylko na kontemplację mają w Kościele niezastąpione miejsce i przez modlitwę oraz pokutę przyczyniają się do wzrostu mistycznego Ciała Chrystusowego „dzięki tajemniczej płodności apostołskiej” (kan. 674). Członkowie instytutów świeckich, pustelnicy, dziewice konsekrowane i wdowy, żyjąc w świecie, dążą do doskonałej miłości, a także przyczyniają się do uświęcenia świata. Starają się oni, na podobieństwo ewangelicznego zaczynu (por. Mt 13,33), przepoić rzeczywistość ziemską duchem ewangelicznym (por. kan. 710-712).
 133. Dziewice, pustelnicy i wdowy konsekrowane, poprzez biskupa powinni łączyć się szczególną więzią z Kościołem lokalnym, któremu służą z poświęceniem, chociaż pozostają w świecie. Osoby te, składając Bogu wieczysty ślub czystości, przeżywanej jako znak Królestwa Bożego, przez swoją modlitwę i służbę, są bogactwem dla wspólnoty parafialnej, w której żyją. Ich obecność oraz rola powinny być z wdzięcznością dostrzegane.
 134. Instytuty i stowarzyszenia życia apostołskiego oraz poszczególne osoby życia konsekrowanego podejmują w diecezji różnorodne formy aktywności apostołskiej, zgodnie z własnym charyzmatem.

1.3.2. Zaangażowanie osób konsekrowanych w diecezji

135. Zaleca się, aby wszystkie wspólnoty oraz osoby konsekrowane obecne na terenie diecezji przez swoją modlitwę, pokutę, przykład własnego życia oraz apostołstwo, prowadzone zgodnie z duchem i wolą założycieli, przyczyniały się do pogłębienia życia religijnego w diecezji. Synod zachęca poszczególne instytuty, aby jak najgorliwiej spełniały w Kościele sandomierskim specjalne apostołstwo, do którego zostały powołane. Z samej natury życia konsekrowanego wypływa też zaangażowanie w działalność misyjną Kościoła. Zaleca się, aby każda wspólnota, w miarę swoich możliwości, przez modlitwę i ofiarę, włączała się w dzieła misyjne diecezji i wspierała misjonarzy.
136. W diecezji należy nadal podtrzymywać i ożywiać harmonijną i zgodną współpracę duszpasterską duchowieństwa diecezjalnego i instytutów zakonnych. Zachęca się kapłanów diecezjalnych i przedstawicieli zgromadzeń zakonnych męskich do wzajemnego odwiedzania się z różnych okazji i do braterskiej pomocy. Do wzajemnej i życzliwej współpracy należy wychowywać alumnów w seminarium diecezjalnym oraz w seminariach i nowicjatach zakonnych.
137. Kapłani zakonni zaangażowani w pracę duszpasterską mają obowiązek uczestniczyć w zebraniach duchowieństwa, na których są omawiane problemy duszpasterskie. Oprócz tego zaleca się, by przełożeni i przełożone wszystkich instytutów zakonnych działających na terenie diecezji, przynajmniej raz w roku zebrali się pod przewodnictwem biskupa lub jego delegata, aby omówić bieżące sprawy życia konsekrowanego w diecezji.
138. Wszystkie instytuty zakonne, nawet te na prawie papieskim, podlegają władzy biskupa w sprawach, które dotyczą dusz-

- pasterstwa, publicznego wykonywania kultu Bożego oraz innych dzieł apostolskich (por. kan. 678 §1).
139. Zakonnicy podlegają przepisom statutów diecezjalnych w tych sprawach, które odnoszą się do zewnętrznej karności życia kapłańskiego (por. kan. 285).
 140. Do Rady Kapłańskiej powinni być powoływani przedstawiciele instytutów kleryckich pracujących w diecezji (por. kan. 498 §1 nr 2), zaś do Rady Duszpasterskiej powinni być powołani przedstawiciele także pozostałych instytutów życia konsekrowanego (por. kan. 512 §1), i ewentualnie (jeśli liczba tych osób w diecezji znacząco wzrosnie) przedstawiciel lub przedstawicielka form indywidualnych życia konsekrowanego (dziewica konsekrowana, wdowa albo wdowiec).
 141. Przekazanie parafii instytutowi zakonnemu na stałe lub czasowo dokonuje się w formie pisemnej umowy zawartej między biskupem diecezjalnym a wyższym przełożonym zakonnym. W zawartej umowie należy dokładnie określić prawa i obowiązki kapłanów, którzy będą w parafii spełniać obowiązki proboszcza lub wikariusza (por. kan. 520 §2; 681).
 142. Kapłani zakonni przeznaczeni do domów znajdujących się na terenie diecezji, na prośbę swojego wyższego przełożonego, otrzymują od ordynariusza miejsca upoważnienia do spowiadania wszystkich wiernych (por. kan. 969 §1).
 143. Zakonnik oraz każda inna osoba konsekrowana pracująca w duszpasterstwie parafialnym może być zwolniona z urzędu przez biskupa, po zawiadomieniu wyższego przełożonego, jak też przez wyższego przełożonego po zawiadomieniu biskupa (por. kan. 682 §2).
 144. Proboszczowie parafii, na terenie których znajduje się wspólnota życia konsekrowanego, powinni zapraszać jej członków do udziału w zebraniach duszpasterskich, aby wspólnie omawiać bieżące sprawy i problemy. Rektory ko-

ściołów zakonnych, na prośbę proboszcza, powinni w swoich kościołach podawać do wiadomości wiernych ważniejsze ogłoszenia parafialne, a także diecezjalne. Jeśli w parafii pełni posługę apostolską żeńska wspólnota konsekrowana, Synod zachęca, aby przełożona wspólnoty należała do rady parafialnej i była zapraszana na parafialne spotkania duszpasterskie.

145. Synod zachęca instytuty życia konsekrowanego oraz kapłanów diecezjalnych, aby nie tylko interesowali się i gorliwie opiekowali osobami konsekrowanymi (pustelnicy, dziewice i wdowy), trzecimi zakonami i innymi stowarzyszeniami religijnymi obecnymi na terenie parafii, ale także starali się zaangażować ich członków w życie modlitewne i duszpasterskie parafii.
146. Proboszcz angażujący zgromadzenie zakonne do jakiegokolwiek posługi w parafii powinien z kompetentną władzą zakonną zawrzeć na piśmie odpowiednie porozumienie, w którym będą wyraźnie określone kwestie zamieszkania, wynagrodzenia i ubezpieczenia (Aneks 2). W parafii można zatrudniać także siostry, które należą do domu zakonnego znajdującego się na terenie innej parafii.
147. Synod zaleca, by siostry pracujące, a nawet tylko mieszkające na terenie parafii, jeżeli pozwalają im na to konstytucje i obowiązki zakonne, jak najgorliwiej wspomagały kapłanów w pracy duszpasterskiej, a wśród młodzieży pielęgnowały powołania do kapłaństwa i życia konsekrowanego.
148. Siostry zakonne pełniące w parafiach obowiązki katechetek, organistek, zakrystianek, opiekunek charytatywnych i pielęgniarek, niezależnie od różnych spotkań formacyjnych we własnym instytucie, powinny uczestniczyć w zebraniach organizowanych przez diecezję, aby skuteczniej i owocniej pełniły swoją posługę w życiu parafialnym. To samo zaleca

- się wszystkim osobom konsekrowanym, pełniącym posługę w diecezji.
149. Synod zachęca siostry i wszystkie osoby konsekrowane do okazania szczególnej pomocy w prowadzonej akcji ratowania życia dzieci nienarodzonych oraz w organizowaniu różnych form opieki i religijnego wychowania dzieci i młodzieży.
 150. Wszystkie osoby konsekrowane obecne na terenie diecezji powinny usilnie troszczyć się o to, aby ich wspólna praca apostołska układała się harmonijnie i była dobrze skoordynowana. Synod zachęca także do umacniania wzajemnych więzi i dzielenia się bogactwem własnego charyzmatu podczas wspólnie przeżywanych uroczystości.
 151. Spory, jakie mogą zaistnieć między kapłanami a pracującymi w parafii siostrami lub braćmi zakonnymi, powinni rozpatrywać najpierw proboszcz i miejscowi przełożeni. Gdyby oni nie rozwiązali problemu, należy odwołać się do biskupa i wyższych przełożonych zakonnych.
 152. Zachęca się, aby w duchu braterskiej miłości, kapłani zakonni, bracia i siostry zakonne jak najliczniej uczestniczyli w pogrzebach kapłanów diecezjalnych, a kapłani diecezjalni – w pogrzebach osób zakonnych.
 153. Synod zachęca wszystkie osoby konsekrowane, aby w trosce o powołania do życia konsekrowanego podjęły pracę przede wszystkim nad własnym uświęceniem i gorliwością apostołską oraz umiłowaniem życia konsekrowanego pociągały za sobą tych, którzy otrzymali łaskę powołania.
 154. Jeżeli konstytucje zgromadzenia na to pozwalają, zachęca się, aby siostry zakonne składały profesję wieczystą lub świętowały jubileusze życia zakonnego w parafii pochodzenia lub pełnienia swojej posługi. Na te podniosłe uroczystości dobrze będzie zaprosić wszystkie osoby konsekrowane pochodzące z danej parafii oraz parafian.

155. Synod zachęca do troski o to, aby wszystkie domy zakonne były ośrodkami modlitwy i rozwijającego się życia religijnego.
156. Zachęca się wszystkie osoby i instytuty życia konsekrowanego do uważnego wczuwania się w aktualne potrzeby Kościoła sandomierskiego i zabiegania przez świadectwo ewangelicznego życia oraz posługę apostołską zgodną z własnym charyzmatem, o nieustanny wzrost chwały Bożej i pożytek wiernych diecezji.

2. STRUKTURY KOŚCIELNE

2.1. Centralne struktury w diecezji

157. Biskup, jako następca Apostołów, jest pasterzem Kościoła diecezjalnego. Wypełnia w nim w swoim imieniu posługę nauczycielską, kapłańską i pasterską. Zarządzenia i dokumenty związane z wykonywaniem posługi biskupa ukazują się w urzędowym piśmie „Kronika Diecezji Sandomierskiej”.
158. Organem, przy pomocy którego biskup zarządza diecezją i wykonuje posługę duszpasterską i uświęcania wiernych, jest Kuria Diecezjalna.
159. Władzę sądowniczą biskup wypełnia przez Sąd Biskupi, którym kieruje wikariusz sądowy, zwany również oficjałem. Ma on prawo delegować wszystkich kapłanów pracujących na terenie diecezji do przesłuchania stron i świadków oraz wykonania innych czynności sądowych. Zlecenie to należy traktować tak, jak pochodzące od biskupa.
160. Organami wspomagającymi biskupa w podejmowaniu decyzji są powoływane na pięcioletnią kadencję: Rada Kapłańska i Kolegium Konsultorów. Gremia te zadania swoje mają wykonywać zgodnie ze statutami.
161. W sprawach dotyczących duszpasterstwa biskupowi służy pomocą Rada Duszpasterska. W jej skład wchodzi przedstawiciele duchowieństwa, osób konsekrowanych i świeckich spośród różnych grup społecznych i zawodowych w diecezji. Działalność Rady Duszpasterskiej normuje jej statut.
162. Kapituły: katedralna sandomierska, konkatedralna stalowowolska, oraz kolegiackie: opatowska, ostrowiecka i janowska

sprawują uroczysty kult Boży w swoich kościołach. Zadania poszczególnych kapituł określają ich statuty.

163. Wyższe Seminarium Duchowne w Sandomierzu realizuje prawo i obowiązek Kościoła do formowania i kształcenia przyszłych prezbiterów. Seminarium, kształcąc kandydatów do kapłaństwa, odpowiada za koordynację działań formacyjnych wszystkich innych podmiotów uczestniczących w procesie formacyjnym. Budynek seminarium, jego otoczenie i styl urządzenia oraz wyposażenia sprzyjają formacji kapłańskiej i budowaniu braterskich więzi (por. *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* 162, 171, 173).
164. Archiwum Diecezji Sandomierskiej przechowuje, zabezpiecza i konserwuje, porządkuje oraz inwentaryzuje dokumentację archiwalną wytworzoną w ramach działalności: centralnych instytucji diecezjalnych, szczególnie Kurii Diecezjalnej, jak również parafii (duplikaty ksiąg metrykalnych). Dodatkowo udostępnia historyczną spuściznę źródłową diecezji sandomierskiej w celach naukowych i prywatnych oraz popularyzuje wiedzę archiwalną wśród duchowieństwa.
165. Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu przechowuje, zabezpiecza i konserwuje oraz udostępniania zabytki piśmiennictwa zgromadzone w archiwach i bibliotekach kościelnych na terenie diecezji sandomierskiej. Poza tym uzupełniania własny księgozbiór, rozwija czytelnictwo, upowszechniania wiedzę i wpływa na rozwój kultury chrześcijańskiej.
166. Muzeum Diecezjalne w Sandomierzu gromadzi, przechowuje, zabezpiecza, konserwuje i eksponuje obrazy, rzeźby, szaty liturgiczne, tkaniny artystyczne i inne przedmioty o wartości historycznej i artystycznej. Należy zachęcać duchownych i świeckich do przekazywania na rzecz muzeum cennych przedmiotów i pamiątek, zwłaszcza tych związanych z historią diecezji.

167. Działalność wydawniczą w diecezji prowadzi Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu. Służy ono bieżącym potrzebom poligraficznym diecezji, a także przez wydawanie i dystrybucję książek i innych artykułów, włącza się na szeroką skalę w ewangelizację.

2.2. Terenowe struktury w diecezji

2.2.1. Dekanaty

168. Dekanat obejmuje określoną przez biskupa diecezjalnego liczbę parafii w celu usprawnienia i organizacji działalności duszpasterskiej.

2.2.1.1. Dziekani

169. Na czele dekanatu stoi dziekan mianowany przez biskupa na okres pięciu lat. Kadencja dziekana może być ponawiana. Kapłan, któremu został powierzony urząd dziekana, składa przysięgę wiernego wypełniania swojego urzędu.
170. Dziekan jest zobowiązany do uczestniczenia w konferencjach dziekanów zwoływanych przez biskupa.
171. Dziekan ma obowiązek na bieżąco składać biskupowi sprawozdania z ważniejszych wydarzeń w dziedzinie religijno-moralnej, jakie miały miejsce w dekanacie.
172. W imieniu biskupa dziekan powinien wprowadzić w urząd nowo mianowanego proboszcza. Protokół zdawczo-odbiorczy sporządza ustępujący proboszcz, a w razie śmierci proboszcza, dziekan. Dziekan jest zobowiązany do podpisania i przesłania do Kurii Diecezjalnej protokołu zdawczo-odbiorczego parafii, dokumentu złożenia wyznania wiary przez nowego proboszcza oraz dokumentu jego przysięgi.
173. Dziekan zwołuje konferencje dekanalne, zawiadamia Kurie Diecezjalną o ich terminie, przesyła do Kurii program konferencji oraz protokół z ich przebiegu.
174. Dziekan ma obowiązek bezzwłocznego przekazywania parafiom listów pasterskich Episkopatu Polski i biskupa diece-

- zjalnego, komunikatów i zarządzeń władzy diecezjalnej oraz innych dokumentów kościelnych.
175. Dziekan powinien wspomagać proboszczów swojego dekanatu w organizowaniu wizytacji kanonicznych oraz towarzyszyć biskupowi wizytującemu parafię.
 176. W archiwum dziekańskim, oddzielnym od archiwum parafialnego, dziekan powinien przechowywać wszystkie dokumenty dotyczące dekanatu. Zaleca się, aby każda parafia dekanatu miała swoją teczkę zawierającą dokumenty jej tylko dotyczące.
 177. Dziekan powinien co dwa lata wizytować parafie swego dekanatu w zakresie organizacji duszpasterstwa i katechezy, prowadzenia kancelarii i kierowania sprawami materialnymi. Jeden egzemplarz protokołu powizytacyjnego powinien przesłać do Kurii Diecezjalnej, drugi przekazać proboszczowi wizytowanej parafii, a trzeci zachować w archiwum dziekańskim.
 178. Dziekan jest pierwszą instancją w rozstrzyganiu sporów pomiędzy proboszczami, proboszczami a wikariuszami oraz duszpasterzami a wiernymi w dekanacie.
 179. Dziekan powinien troszczyć się o prawidłową organizację pracy duszpasterskiej i katechetycznej w dekanacie; koordynować terminy spowiedzi adwentowych, wielkopostnych i misyjnych; czuwać nad właściwą organizacją odpustów i innych uroczystości w parafiach dekanatu.
 180. Dziekan powinien starać się o wytworzenie braterskiej wspólnoty wśród duszpasterzy swojego dekanatu.
 181. Zaleca się, by dziekan przewodniczył nabożeństwu o charakterze dekanalnym.
 182. Jeżeli w parafii nie ma wikariuszy, dziekan jest zobowiązany do tego, by troszczyć się o sprawowanie posługi kapłańskiej w razie wakansu parafii lub przeszkody w sprawowaniu właściwej posługi przez proboszcza. Dziekan, lub wyznaczony

- przez niego kapłan, ma także prawo do asystowania przy zawieraniu małżeństw na terenie obsługiwanej parafii dopóki nie ustanie wakans lub przeszkoda w sprawowaniu posługi proboszcza.
183. Dziekan ma prawo wizytowania katechetów w szkołach na terenie dekanatu.
 184. Dziekan ma prawo poświęcać na nowo zbezczeszczone kościoły, kaplice i cmentarze. Zachęca się, by także poświęcał szaty i sprzęty liturgiczne w dekanacie.
 185. Pod koniec roku dziekan zobowiązany jest do tego, by zebrać z parafii dekanatu sprawozdania dotyczące ilości ochrzczonych, zaślubionych, zmarłych, bierzmowanych, dzieci, które przyjęły po raz pierwszy Komunię świętą i te sprawozdania przesłać do Kurii Diecezjalnej.
 186. Po zakończeniu roku dziekan powinien skontrolować parafialne księgi metrykalne pod kątem prawidłowego ich prowadzenia, potwierdzać zgodność duplikatu z unikatem i przypominać proboszczom, aby duplikaty przekazywali do Archiwum Diecezjalnego.
 187. Dziekan jest zobowiązany dopilnować, aby kapłani dekanatu sporządzili testament i złożyli go u dziekana. Swój testament dziekan składa u wicedziekana.
 188. Dziekan jest zobowiązany do powiadomienia biskupa o śmierci kapłana w dekanacie, do zabezpieczenia całości majątku parafialnego i osobistego zmarłego kapłana, do organizacji uroczystości pogrzebowych, powiadomienia wszystkich kapłanów w dekanacie i dziekanów o miejscu i dacie pogrzebu oraz wykonania testamentu, jeżeli zmarły nie określił wyraźnie osoby wykonawcy.
 189. Dziekan w swoim dekanacie ma prawo dyspensować od jednej zapowiedzi przedślubnej. Pod koniec każdego roku powinien przesłać Kurii Diecezjalnej wykaz udzielonych dyspens.

190. Dziekan może zezwalać kapłanom kondekanalnym na opuszczenie parafii do sześciu dni. Pod koniec roku kalendarzowego przesyła Kurii Diecezjalnej imienny wykaz kapłanów, którym udzielił tego zezwolenia.
191. Po zakończeniu sprawowania swojego urzędu, ustępujący dziekan przekazuje protokolarnie swojemu następcy archiwum dziekańskie wraz z pieczęciami.

2.2.1.2. Wicedziekani

192. Zastępcą dziekana jest wicedziekan mianowany przez biskupa na pięcioletnią kadencję na wniosek kapłanów kondekanalnych, którzy pod kierunkiem dziekana, w tajnym głosowaniu, wybierają spośród siebie zwykłą większością głosów dwóch kandydatów na to stanowisko. Przed objęciem urzędu wicedziekan składa przysięgę wiernego wypełnienia swojego urzędu.
193. Do wicedziekana należy wspomaganie i zastępowanie dziekana w jego obowiązkach, a w razie konieczności ich przejęcie i niezwłoczne powiadomienie o tym Kurii Diecezjalnej.
194. Wicedziekan ma prawo przeprowadzać wizytacje katechetyczne w szkołach na terenie dekanatu.
195. Wicedziekan ma pilnować terminowego dokonywania przez kapłanów opłat na rzecz Kurii Diecezjalnej, Seminarium Duchownego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutu Teologicznego i innych celów kościelnych. W wypadku zaniedbań tych obowiązków, powinien po bratersku upomnieć dłużnika i zachęcić go do rzetelnego wywiązywania się ze zobowiązań finansowych: parafialnych i osobistych.
196. Wicedziekan jest zobowiązany do opieki nad chorymi kapłanami w dekanacie oraz do powiadamiania Kurii Diecezjalnej o ich chorobie, pobycie w szpitalu i rokowaniach leczenia.

197. Wicedziekan powiadamia Kurię Diecezjalną o śmierci dziekana, zabezpiecza jego majątek osobisty i parafialny, organizuje pogrzeb, powiadamia o jego miejscu i dacie wszystkich kapłanów w dekanacie i dziekanów oraz w razie braku wikariusza, zapewnia opiekę duszpasterską wakującej parafii dziekańskiej do czasu powierzenia jej nowemu proboszczowi.

2.2.1.3. Sekretarze dekanatu

198. Duchowieństwo dekanalne w tajnym głosowaniu wybiera spośród siebie zwykłą większością głosów sekretarza dekanatu. O jego wyborze dziekan zawiadamia Kurię Diecezjalną.
199. Sekretarz powinien sporządzać protokoły z konferencji dekanalnych, wyborów dokonywanych w dekanacie i innych wspólnotowych działań duchowieństwa dekanalnego.
200. W razie przeszkody w wykonywaniu funkcji przez wicedziekana, dziekan zleca jego obowiązki sekretarzowi, powiadamiając o tym Kurię Diecezjalną.

2.2.1.4. Dekanalni ojcowie duchowni

201. Kapłani każdego dekanatu wskazują biskupowi trzech kandydatów, cieszących się zaufaniem zwłaszcza młodszych kapłanów, w celu zamianowania jednego z nich ojcem duchownym duchowieństwa dekanalnego na pięć lat.
202. Do obowiązków dekanalnego ojca duchownego kapłanów należy sprawowanie z pasterską miłością opieki duchowej nad konfratrami dekanalnymi, zwłaszcza najmłodszymi i tymi, którzy mogą przeżywać kryzysy życia wewnętrznego.
203. Dekanalny ojciec duchowny organizuje dla kapłanów comiesięczną adorację Najświętszego Sakramentu. On też zaprasza prelegentów w celu wygłoszenia konferencji asceetycznej na spotkaniach dekanalnych.

204. Dekanalny ojciec duchowny przypomina kapłanom w dekanacie o obowiązku odprawienia corocznie rekolekcji zamkniętych.

2.2.2. Parafie

205. Parafię stanowi wspólnota wiernych utworzona na stałe w Kościele partykularnym. Pieczę nad nią powierza biskup proboszczowi, który jest jej własnym pasterzem (por. kan. 515). Parafia, jako część Kościoła powszechnego i partykularnego, przedstawia widzialny Kościół ustanowiony na całej ziemi.

2.2.2.1. Proboszczowie

206. Proboszcz, jako własny pasterz zleconej mu parafii, podejmujący duchową troskę o powierzoną sobie wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego, jest powołany do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, aby wykonywał dla tej wspólnoty zadania nauczania, uświęcania i kierowania. Wspomagać go mogą w tym inni kapłani, diakoni i osoby świeckie (por. kan. 519).
207. Proboszcz zobowiązany jest objąć parafię w terminie podanym w dekrete nominacyjnym, a jeśli taki nie został wyraźnie określony, to ma to uczynić w ciągu dwóch tygodni.
208. Proboszcza wprowadza w urząd delegat biskupa, którym jest z zasady dziekan lub wicedziekan. Objęcie urzędu dokonuje się przez podpisanie, wraz z dotychczasowym zarządcą parafii, wspomnianym delegatem biskupa oraz dwoma świadkami – z zasady przedstawicielami rady parafialnej – protokołu zdawczo-odbiorczego według inwentarza *Fundi instructi*. Przy obejmowaniu urzędu proboszcz składa wyznanie wiary i przysięgę, że wiernie wypełni ciężące na nim obowiązki duszpasterskie i administracyjne. Przy litur-

gicznym wprowadzeniu proboszcza można posłużyć się obrzędem podanym przez Agendy: *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej* (Opole 2019) lub *Nabożeństwa diecezji katowickiej. Agenda liturgiczna* (Katowice 1994). Towarzysząca prawnemu objęciu parafii liturgiczna instalacja może być pominięta dla słusznych przyczyn za zezwoleniem biskupa.

209. W wypełnianiu swoich zadań proboszcz jest zobowiązany do kierowania się prawem kanonicznym powszechnym i partykularnym. Ma on także obowiązek wprowadzać w życie zarządzenia i zalecenia biskupa wizytującego parafię.
210. Proboszcz jest zobowiązany do zachowania rezydencji w parafii.
211. Jako nauczyciel prawd wiary, proboszcz ma troszczyć się, aby słowo Boże było głoszone wiernym zgodnie z zaleceniami Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Posługę nauczania proboszcz wypełnia także przez głoszenie niedzielnych i świątecznych homilii oraz poprzez bezpośrednią odpowiedzialność za katechezę i katechizujących w szkołach na terenie powierzonej mu parafii. Proboszcz powinien również zaznajamiać wiernych z katolicką nauką społeczną oraz treścią wydawanych na bieżąco dokumentów Stolicy Apostolskiej, zwłaszcza tych dotyczących laikatu.
212. Posługę uświęcania wiernych proboszcz wypełnia przez sprawowanie Mszy świętych i szafowanie sakramentami, troszcząc się szczególnie o to, aby wierni często przystępowali do sakramentu pokuty i Eucharystii.
213. Proboszcz kieruje liturgią w parafii i czuwa, aby nie zakradły się do niej nadużycia. Troszczy się, aby wierni uczestniczyli w liturgii Mszy świętej godnie, z uwagą, pobożnie, a także czynnie przez śpiew, dialogi i postawę ciała.
214. W każdą niedzielę i święto nakazane proboszcz ma obowiązek odprawić Mszę świętą w intencji swoich parafian. Wierni powinni wiedzieć, kiedy ta Msza święta jest odprawiana.

215. Proboszcz powinien poznać swoich parafian. Czyni to między innymi w czasie wizyty duszpasterskiej i przez kontakt z nimi w kancelarii parafialnej. Pomocą w tym może mu służyć kartoteka parafialna lub zapis komputerowy. Ma to szczególne znaczenie dla następcy i współpracowników, którzy jeszcze nie zdążyli poznać parafian.
216. Proboszcz ma obowiązek otaczać pasterską troską ludzi chorych i w podeszłym wieku na terenie jego parafii. Ma śpieszyć do nich z posługą sakramentalną. Biedni i samotni żyjący na terenie parafii winni być otoczeni przez proboszcza szczególną opieką i wsparciem materialnym, jeżeli zachodzi taka potrzeba.
217. Należy również otoczyć troską osoby nie uczestniczące w życiu parafii i te, które oddaliły się od Kościoła.
218. Proboszcz powinien zadbać o to, aby na plebanii była estetycznie i funkcjonalnie urządzona kancelaria parafialna. Jest to miejsce, gdzie – obok kościoła – najczęściej proboszcz spotyka się ze swoimi parafianami i ich problemami oraz gdzie oddziałuje duszpastersko.
219. Proboszcz jest odpowiedzialny za przechowywanie w kancelarii parafialnej i administrowanie danymi personalnymi parafian i innych osób. Jest on zobowiązany w tym zakresie do działania zgodnego z prawem państwowym.
220. Proboszcz jest odpowiedzialny za prowadzenie ksiąg parafialnych i korespondencję parafialną. W imieniu parafii wystawia dokumenty, które potwierdza podpisem i pieczęcią parafialną.
221. Proboszcz powinien dbać o właściwe urządzenie archiwum parafialnego, w którym winny się znaleźć wszystkie dokumenty dotyczące powstania parafii, jej historii, duszpasterzy i przejawów życia religijnego. W archiwum tym trzeba również przechowywać korespondencję parafii i unikaty ksiąg

- metrykalnych oraz dokumenty dotyczące zawarcia przez parafian związku małżeńskiego.
222. W *Kronice parafialnej* proboszcz winien zapisywać ważne wydarzenia z życia parafialnego. Najlepiej czynić to z niewielkiego dystansu czasowego, aby ustrzec się skrajnych i uczuciowo zabarwionych ocen.
 223. Proboszcz nie jest właścicielem lecz zarządcą i opiekunem powierzonego sobie majątku parafialnego, o który powinien dbać z gospodarską troską. Dotyczy to szczególnie kościoła i wszystkich budynków parafialnych. Estetyczny wygląd świątyni, plebanii i ich otoczenia jest wizytówką żywej wiary parafian, harmonijnej współpracy laikatu z duszpasterzem i wspólnej troski o dobro duchowe oraz sprawy materialne rodziny parafialnej.
 224. Proboszcz jest odpowiedzialny za wszystkie finansowe zobowiązania wobec instytucji diecezjalnych, ogólnokościelnych i państwowych. Należności te powinien regulować systematycznie i zgodnie z postanowieniami biskupa, zarządzeniami Konferencji Episkopatu Polski oraz przepisami prawa.
 225. Proboszcz powinien zapewnić właściwe zabezpieczenie drzwi i okien w kościele oraz zadbać o systematyczne kontrolowanie stanu technicznego instalacji elektrycznej, gazowej, odgromowej i kominowej. Nieodzowna jest systematyczna inspekcja wymienionych instalacji przez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia. Przedmioty najcenniejsze powinny być przechowywane w specjalnie zabezpieczonych szafach (sejfach).
 226. W przypadku przeszkody, która uniemożliwia proboszczowi wypełnianie pasterskiej posługi, opiekę nad parafią winien przejąć wikariusz, jeśli jest, chyba, że biskup diecezjalny zadecyduje inaczej. Mianowany przez biskupa administrator parafii jest zobowiązany wypełnić swoje zadania

zgodnie z normami prawa kanonicznego (por. kan. 540). Ma on przysługującą proboszczowi władzę udzielania dyspens i asystowania przy zawieraniu małżeństw.

2.2.2.2. Wikariusze

227. Wikariuszem parafialnym nazywamy kapłana przydzielonego przez biskupa parafii w celu wspomagania proboszcza w wypełnianiu jego posługi duszpasterskiej.
228. Wikariusz parafialny ma prawo do godziwego mieszkania i utrzymania.
229. Wikariusz jest zobowiązany do rezydencji w parafii.
230. Wikariusz, jako najbliższy współpracownik proboszcza, powinien mieć udział w planowaniu przedsięwzięć duszpasterskich i ich realizacji pod jego kierunkiem. Prowadzenie przez wikariusza własnych przedsięwzięć duszpasterskich wymaga wiedzy i zgody proboszcza.
231. Jeśli w piśmie nominacyjnym nie zastrzeżono czegoś innego, wikariusz parafialny zobowiązany jest – z racji swego urzędu – do wspomagania proboszcza w całej posłudze parafialnej i zastępuje go, jeśli tego wymaga ważna przyczyna (kan. 548 §2).

3. DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA

3.1. Ewangelizacja

232. Kościół otrzymał zadanie głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu człowieka w Jezusie Chrystusie wszystkim narodom aż do skończenia świata (por. Mt 28,20). W Nim jest ofiarowane każdemu człowiekowi zbawienie, jako dar łaski i Miłosierdzia Bożego.

3.1.1. Przepowiadanie słowa Bożego

233. Najważniejszą formą ewangelizacji jest przepowiadanie słowa Bożego. Sobór Watykański II naucza, że w przepowiadaniu słowa Bożego przez Kościół brzmi głos samego Zbawiciela (por. KL 7).
234. Posługę głoszenia słowa Bożego w diecezji pełnią biskupi, prezbiterzy i diakoni. Biskupi, jako następcy Apostołów, otrzymują od Chrystusa misję nauczania i głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu, aby wszyscy ludzie przez wiarę, chrzest i wypełnianie przykazań dostąpili zbawienia. Prezbiterzy są wyświęceni, aby głosić Ewangelię i zwiastować wszystkim słowo Boże pod kierownictwem biskupa (por. KK 28). Dzieło głoszenia orędzia zbawienia zleca się także diakonom, którzy mandat głoszenia kerygmatu wykonują w jedności z Biskupem i prezbiterami.
235. Ważną rolę w przepowiadaniu słowa Bożego pełnią również osoby świeckie. Wszystkim wiernym zostaje nałożony wspaniały obowiązek przyczyniania się do tego, aby wszyscy ludzie poznali i przyjęli Boskie orędzie zbawienia (por. DA 3). Zatem zadaniem biskupów, kapłanów i diakonów

jest przygotowywanie i włączanie osób świeckich w dzieło ewangelizacji.

236. W poczuciu odpowiedzialności za głoszone słowo Boże i zbawienie słuchaczy, przepowiadający zobowiązany jest do pogłębiania znajomości Objawienia zawartego w Piśmie świętym i Tradycji, orzeczeń Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, różnych dziedzin teologii i filozofii chrześcijańskiej, kultury i tradycji narodowej. Winien wykazywać się dobrą orientacją w sytuacji egzystencjalnej współczesnego człowieka, wiedzą o sposobach przekazywania Słowa oraz kulturą języka.
237. Podstawowymi formami głoszenia słowa Bożego są homilia i kazanie. Powinny one czerpać swoją treść przede wszystkim z Pisma Świętego, liturgii (por. KL 35), z Tradycji Kościoła jak również z doświadczenia życiowego głoszącego i słuchacza.

3.1.1.1. Homilie

238. Homilia jest uprzywilejowaną formą głoszenia słowa Bożego, gdyż jest nie tylko pouczeniem, ale aktem liturgicznym i ma znaczenie sakramentalne (por. KL 7). Na podstawie tekstów świętych wyklada się w niej tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego (KL 52).
239. Homilia jest częścią dialogu między Bogiem i Jego ludem, w którym odkrywa się zobowiązania wynikające z Przymierza oraz odpowiada się Bogu przez nawrócenie, dziękczynienie i uwielbienie (por. KL 10, DD 41).
240. Ponieważ homilia jest integralną częścią liturgii (por. KL 52), należy dbać o to, aby jej treść i struktura były harmonijne jako całość. Czas jej trwania powinien być dostosowany do możliwości słuchaczy (por. kan. 769) i umiejętności kaznodziei. Należy też pamiętać, że homilia jest tylko częścią całej Eucharystii, liturgii godzin i celebracji sakramen-

talnych i nie powinna dominować nad ich całością. Tekst powinien być zwięzły, wypływający z osobistej relacji z Bogiem, przygotowany przez prywatne rozważanie i modlitwę (zob. WDHM). Nie powinien być dziełem przypadku, ani ściągnięty z Internetu lub innych źródeł.

241. Kaznodzieja winien wykorzystać każdą okazję do głoszenia słowa Bożego, dlatego, odpowiadając na nauczanie Kościoła (por. OWMR 66) i duchowe potrzeby wiernych, zachęca się, aby codzienna homilia była głoszona we wszystkich kościołach naszej diecezji. Przygotowując homilie ślubne i pogrzebowe należy robić to także z myślą o osobach, które utraciły kontakt z Kościołem, a mogą być obecne na takiej Mszy świętej.
242. W homilii zaleca się roztropność w wykorzystywaniu obrazu, muzyki, rekwizytów, w tym współczesnych urządzeń multimedialnych, itp., aby elementy te nie przysłaniały Ewangelii głoszonej słowem.
243. Zaleca się, aby, jeśli jest to możliwe, zorganizować Msze święte ze słowem Bożym skierowanym do dzieci. Warto jednak pamiętać, że, jak w każdej liturgii, tak również podczas Mszy świętej z udziałem dzieci, należy uwzględnić w homilii obecność dorosłych.
244. Zachęca się, aby, jeśli jest to możliwe, udostępniać wiernym homilię lub jej przewodnie myśli np. na internetowej stronie parafialnej.
245. Homilii nie mogą wygłaszać osoby świeckie, włącznie z klerykami i osobami konsekrowanymi. Nie można jej zastępować świadectwem bądź komunikatem (por. OWMR 90 a; LKSW 91).
246. Zabrania się organizowania w ramach homilii przedstawień teatralnych i programów słowno-muzycznych.
247. Homilię należy głosić i nie wolno jej opuszczać bez poważnej przyczyny we wszystkie niedziele i święta nakazane, za-

tem nie wolno pomijać homilii w pierwsze niedziele miesiąca, które często są nazywane „niedzielami adoracyjnymi”. Podobnie nie należy rezygnować z homilii w czasie Mszy świętej, gdy poprzedza ją inne nabożeństwo, np. majowe, różańcowe czy nabożeństwo Gorzkich Żali, w czasie którego prowadzone jest rozważanie lub jest głoszone kazanie (por. WDHM 7).

3.1.1.2. Kazania

248. Kazanie to taki rodzaj przepowiadania słowa Bożego, które aktualizuje Zbawienie przez publiczne ogłaszanie Prawdy Objawionej zakorzenionej w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. Upoważniony przez Kościół sługa słowa Bożego powinien dążyć do tego, aby życie słuchaczy kształtowane było na wzór życia Jezusa Chrystusa mocą Ducha Świętego. W kazaniach nie może zostać pominięta warstwa biblijno-kerygmaticzna i antropologiczno-egzystencjalna.
249. Istnieje potrzeba dostosowania rodzaju kazania do potrzeb słuchaczy. Najważniejsze typy kazań to: kazanie okolicznościowe, mistagogiczne, czyli wprowadzające w tajemnice wiary lub wyjaśniające znaczenie znaków, świąteczne, pasyjne, hagiograficzne i katechizmowe.
250. Kazanie powinno być dostosowane do odpowiedniego okresu liturgicznego. Dlatego zachęca się, aby kazania rekolekcyjne były głoszone szczególnie w okresie Adwentu i Wielkiego Postu oraz w czasie misji parafialnych. Kazanie takie ma przypominać ochrzczonym o konieczności nawrócenia.
251. Zaleca się, aby w trakcie rekolekcji i misji parafialnych w kazaniach zachęcać wiernych do wspólnych i indywidualnych czynów miłosierdzia lub innych działań ewangelizacyjnych.

252. Zachęca się, aby podczas rekolekcji parafialnych w naukach uwzględnić osobne kazania skierowane do dzieci, młodzieży, małżeństw i starszych.
253. Zaleca się, aby przy rekolekcjach prowadzonych dla dzieci i młodzieży dostosować kazania do wieku słuchaczy. Można przyjąć podział takich rekolekcji na: kazania dla dzieci z klas od 0 do III szkoły podstawowej, klas od IV do VI szkoły podstawowej, klas od VII do VIII szkoły podstawowej i kazania do młodzieży szkół średnich.
254. Kazanie skierowane do dzieci powinno być przejrzyste i obrazowe, ale nie powierzchowne. Główne orędzie kierowane do dzieci powinno dotykać również życia dorosłych. Gdy kaznodzieja korzysta z rekwizytów, opowiadań, ilustracji lub stosuje środki multimedialne, powinien zwrócić uwagę na to, by nie zdominowały teologicznego orędzia, lecz mu służyły. Należy też pamiętać o świętości miejsca.
255. Zachęca się, aby podczas rekolekcji dla młodzieży wygłaszać kazania o tematyce powołaniowej, celem lepszego rozeznania przez młodych drogi życiowej.
256. Przy organizowaniu rekolekcji w szkołach należy zwrócić uwagę na miejsce, w którym będą głoszone kazania, aby słuchacze nie stracili poczucia powagi spotkania ze słowem Bożym.
257. Specyficznym rodzajem przepowiadania jest kazanie dotyczące katolickiej nauki społecznej. Nigdy nie należy łączyć go z bieżącą polityką lub problemami związanymi z funkcjonowaniem partii politycznych, o ile nie odnosi się wyraźnie do zagadnień moralnych lub społecznych. Kazanie takie może być wygłaszane przy okazji uroczystości patriotycznych lub wobec konieczności zajęcia stanowiska w odniesieniu do palących problemów społecznych.
258. Zaleca się, aby całe przepowiadanie traktować jako najważniejsze zadanie we współczesnym duszpasterstwie, dlatego

kaznodzieja powinien przygotować się do głoszenia słowa Bożego z największą starannością.

3.1.2. Ruchy i stowarzyszenia

259. Ruchy religijne i stowarzyszenia katolickie, zgodnie ze swoim charyzmatem i statutami, stanowią dla wiernych środowisko, które daje im możliwość pogłębionej formacji w wierze, słuchania słowa Bożego, rozwoju życia modlitewnego i doświadczenia braterskiej wspólnoty. To osobiste doświadczenie wiary przeżywanej we wspólnocie braci i sióstr staje się dla świeckich inspiracją do podejmowania różnorodnych działań ewangelizacyjnych, poczynając od osobistego świadectwa danego w środowisku rodzinnym i zawodowym, po zorganizowane formy ewangelizacji (por. DA 9-29, ChL 57-62).
260. Ruchy i stowarzyszenia pozwalają swoim członkom na odkrycie i ożywienie ich chrzcielnej tożsamości i wynikającego z niej powołania do głoszenia Ewangelii. Świeccy stają się wówczas narzędziem, dzięki któremu Dobra Nowina może dotrzeć do osób czy struktur nie związanych bezpośrednio z organizacjami kościelnymi (por. KK 31).
261. Poszczególne ruchy i stowarzyszenia działające w diecezji stanowią zatem niezbędne narzędzie dla pogłębienia wiary w parafiach, większego zaangażowania poszczególnych wierzących w życie Kościoła i ożywienia wiary w sercach tych ochrzczonych, którzy zaniechali praktyk religijnych.
262. Centrum Ewangelizacyjne Świętego Augustyna w Sandomierzu, współpracując z proboszczami, wikariuszami, moderatorami i opiekunami grup duszpasterskich, a zwłaszcza z Radą Ruchów i Stowarzyszeń Katolickich Diecezji Sandomierskiej, czuwa nad:
 - a) budowaniem jedności między poszczególnymi wspólnotami w podejmowaniu ewangelizacji poprzez plano-

- wanie, koordynację i realizację działań ewangelizacyjnych;
- b) inicjowaniem działań formacyjnych, szczególnie dla animatorów podejmujących ewangelizację;
 - c) współpracą między dziekanami, proboszczami i radami parafialnymi w koordynacji i realizacji działań ewangelizacyjnych;
 - d) animowaniem i współtworzeniem wydarzeń ewangelizacyjnych w przestrzeni kulturalno-medialnej.
263. Synod zaleca, aby powstawały zespoły ewangelizacyjne, w razie potrzeby wspólne dla kilku dekanatów. Zadaniem tych zespołów będzie podejmowanie różnorodnych działań ewangelizacyjnych. W skład takiego zespołu powinni wchodzić przedstawiciele ruchów i stowarzyszeń z danego terenu. Podejmując posługę, członkowie zespołu zachowują charyzmat wspólnoty, w której trwają, jak również formację w niej przewidzianą. Powstawanie i działania poszczególnych zespołów ma koordynować Centrum Ewangelizacyjne.
264. Zaleca się, by członkowie zespołów wyłonili spośród siebie przedstawicieli, którzy będą najbliższymi współpracownikami dyrektora Centrum.
265. Opiekę duchową nad poszczególnymi zespołami ewangelizacyjnymi podejmują kapłani powołani przez biskupa na wniosek dyrektora Centrum.
266. Synod zaleca, aby zespoły ewangelizacyjne, w porozumieniu z proboszczami, radami parafialnymi oraz Centrum Ewangelizacyjnym, podejmowały bezpośrednie działania ewangelizacyjne w danym regionie, np. prowadzenie rekolekcji, kursów ewangelizacyjnych, itp.
267. Zaleca się, by proboszczowie, przy współpracy rad parafialnych i rejonowych zespołów ewangelizacyjnych, dokonali analizy sytuacji parafii i przygotowali plan działań ewange-

lizacyjnych, które objęłyby wszystkie środowiska istniejące na terenie parafii. Plan ten winien być przedmiotem corocznej refleksji w ramach posiedzeń rad parafialnych.

268. Synod zaleca, aby w każdej parafii organizowane były cyklicznie rekolekcje ewangelizacyjne, których celem jest doprowadzenie ich uczestników do osobistego spotkania z Chrystusem, a następnie powoływanie nowych lub umacnianie już istniejących wspólnot duszpasterskich, by w ten sposób coraz bardziej urzeczywistniała się w poszczególnych parafiach posoborowa wizja Kościoła jako „wspólnoty wspólnot”.

3.1.3. Ewangelizacja w środowiskach lokalnych

269. Środowiska lokalne, związane z miejscem zamieszkania i zawodowe, związane z miejscem pracy, powinny być miejscem świadectwa wiary. Głównym zadaniem katolików przebywających w tych środowiskach jest promocja wartości chrześcijańskich i dialog w wielokulturowym społeczeństwie naszej epoki, który ma na celu tę promocję.
270. Grupy ewangelizacyjne powinny wspierać wszystkich wierzących w ich ewangelizacyjnej misji w świecie i w Kościele. Powinny one działać za zgodą właściwej władzy kościelnej (por. CT 70-71).
271. Należy promować grupy ewangelizacyjne w parafii, podkreślając, że nie chodzi o zastępowanie duszpasterstwa zwyczajnego, ale raczej o jego ożywienie, a także wprowadzanie ludzi do różnorodnych usług duszpasterstwa zwyczajnego, takich jak: udział w liturgii parafialnej, sakramentach, rekolekcjach, katechizacji.
272. Przypomina się, że poprzez udział we wspólnocie ewangelizacyjnej lub duszpasterskiej, wierzący może odkryć tajemnicę Kościoła jako wspólnoty i odkryć własną podmiotowość w Kościele.

273. Ważna w tym względzie jest szeroko rozumiana współpraca środowisk i grup w dziele ewangelizacji i duszpasterstwa. Dzięki działalności grup duszpasterskich istnieje większa szansa otwarcia na inne osoby ze środowiska oraz na przyjęcie do grupy osób dotąd mało zaangażowanych i aktywnych religijnie, zobojętniałych religijnie, a nawet niewierzących. Małe grupy mogą działać tam, gdzie nie dociera duszpasterstwo zwyczajne.

3.1.4. Środki społecznego przekazu

274. Środki społecznego przekazu, jeśli są właściwie używane, stanowią wydatną pomoc dla ludzi i mogą się przyczynić do szerzenia i umacniania Królestwa Bożego. Kościół katolicki „uważa za swój obowiązek głosić orędzie zbawienia również przy pomocy środków przekazu społecznego oraz uczyć ludzi właściwego korzystania z nich” (DSP 3). Obecność Kościoła w środkach społecznego przekazu jest niezbędna, gdyż wszyscy wierni, zarówno duchowni jak i świeccy, powinni brać aktywny udział w publicznym dialogu za pomocą narzędzi komunikacji i przekazywania myśli.
275. Synod zachęca duchownych i świeckich do posługiwania się środkami społecznego przekazu, zwłaszcza w przekazie zbawczego orędzia Ewangelii. Przypomina jednocześnie, aby duszpasterze odpowiedzialnie i z zaangażowaniem troszczyli się o to, aby przekaz medialny był zgodny z nauką Kościoła.
276. Za przekaz informacji o wydarzeniach diecezjalnych odpowiedzialny jest rzecznik prasowy diecezji, który – działając w ścisłym kontakcie z biskupem – powinien zapewniać rzetelną informację o sytuacji w diecezji oraz podtrzymywać harmonijne kontakty ze wszystkimi mediami. Rzecznik powinien także monitorować informacje dotyczące diece-

- zji, jakie ukazują się w mediach, także tych niezależnych od instytucji kościelnych.
277. Synod zachęca do utworzenia biura prasowego diecezji. Pracownikami biura powinny być osoby odpowiedzialne za przekaz medialny zarówno w zakresie merytorycznym, jak i technicznym. Zadaniem biura byłoby koordynowanie przekazu informacji i szeroka współpraca z mediami katolickimi i świeckimi.
 278. Zachęca się, aby duchowni i świeccy współpracowali z istniejącymi lub działającymi na terenie diecezji stacjami telewizyjnymi i radiowymi, czasopismami oraz portalami informacyjnymi w przekazywaniu ważnych dla diecezji, dekanatów i parafii wydarzeń. Należy przy tym dbać o rzetelność, prawdziwość, wiarygodność i merytoryczność informacji.
 279. Udział duchownych i osób zakonnych w audycjach radiowych i telewizyjnych może odbywać się jedynie zgodnie z aktualnymi normami Konferencji Episkopatu Polski i zarządzeniami biskupa.
 280. Wierni świeccy, którzy mają występować w mediach i reprezentować daną wspólnotę katolicką, powinni wcześniej uzyskać zgodę jej duchowego opiekuna, np. proboszcza, wikariusza, asystenta kościelnego, itp.
 281. Zaleca się duszpasterzom dołożenie starań, aby znajdujące się w diecezji środki przekazu, transmitowały Msze święte, nabożeństwa i ważne uroczystości religijne z myślą o wiernych, którzy z powodu stanu zdrowia lub innych okoliczności nie mogą w nich uczestniczyć.
 282. Synod zachęca duszpasterzy do prenumerowania, kolportażu i zachęcania wiernych do czytania prasy katolickiej. Szczególną uwagę zwrócić należy na propagowanie tygodników katolickich „Niedziela” i „Gość Niedzielny”, współredagowanych przez redakcje diecezjalne.

283. Synod zachęca, aby parafie wydawały gazetki, biuletyny lub informatory parafialne tworzone przez przygotowane i odpowiedzialne zespoły redakcyjne. Odpowiedzialnymi za treści i formę wydawanych pism mają być proboszczowie lub delegowani przez nich wikariusze.
284. Źródłem informacji o aktualnych wydarzeniach w Kościele diecezjalnym jest także Diecezjalna strona internetowa. Za jej techniczne prowadzenie i aktualizowanie odpowiedzialne są osoby powoływane przez biskupa.
285. Synod zaleca organizacjom katolickim i wspólnotom duszpasterskim tworzenie własnych stron internetowych. W realizację tego zadania powinny być zaangażowane zarówno osoby duchowne jak i świeckie. Odpowiedzialnym za treści umieszczane na takich stronach jest duchowny-moderator wspólnoty.
286. Synod zobowiązuje każdą parafię do posiadania poczty elektronicznej. Zadaniem proboszcza lub wyznaczonej przez niego osoby jest codzienna obsługa elektronicznej skrzynki pocztowej.
287. Zaleca się parafiom, duszpasterstwom, ruchom i stowarzyszeniom oraz poszczególnym wiernym, korzystanie z kanałów mediów społecznościowych jako nowej przestrzeni do głoszenia Dobrej Nowiny.
288. Istnieje konieczność nieustannego edukowania wiernych, aby w sposób odpowiedzialny korzystali ze środków masowego przekazu, umiejętnie wykorzystywali je jako miejsce ewangelicznego świadectwa oraz, w razie potrzeby, sprzeciwiali się propagowaniu w nich treści moralnie złych i obrażających uczucia religijne. Szczególną troską w tej edukacji należy objąć dzieci i młodzież.
289. Zaleca się organizowanie szkoleń i warsztatów oraz pogłębianie formacji osób zajmujących się tworzeniem lub reda-

- gowaniem treści medialnych na poziomie diecezji, parafii oraz ruchów i stowarzyszeń katolickich.
290. Synod zaleca powołanie duszpasterza ludzi mediów, którego zadaniem byłaby integracja środowiska ludzi pracujących w różnego rodzaju środkach masowego przekazu oraz troska o ich dobro duchowe.
291. Coraz większa popularyzacja nowych mediów nie może przesłonić duszpasterzom i świeckim wielkiego znaczenia tradycyjnych narzędzi i środków przekazu kultury, informacji i ewangelizacji. Synod zaleca duszpasterzom troskę o istniejące biblioteki parafialne, grupy teatralne i katolickie zespoły muzyczne promujące sztukę i kulturę chrześcijańską. Zaleca się także, aby parafie obejmowały patronatami i wspierały wydarzenia kulturalne promujące wartości ewangeliczne.

3.1.5. Ośrodki rekolekcyjne

292. Diecezja prowadzi ośrodki rekolekcyjne. Działają one zgodnie z zatwierdzonymi przez biskupa statutami. Główną misją każdego z tych ośrodków jest wspieranie dzieła ewangelizacji i formacji duchowej wiernych.
293. Odpowiedzialnym za każdy ośrodek rekolekcyjny jest ustanowiony przez biskupa dyrektor. Do jego zadań należy troska o sferę materialną i dostosowanie standardów i warunków mieszkaniowych do prowadzenia działalności rekolekcyjno-ewangelizacyjnej.
294. W trosce o dobro duchowe dzieci, młodzieży i dorosłych Synod zaleca organizowanie w ośrodkach diecezjalnych rekolekcji przygotowujących do świadomego przyjęcia sakramentów świętych.
295. Synod zaleca wypracowanie metod współpracy diecezjalnych ośrodków rekolekcyjnych z Centrum Ewangelizacyj-

nym Świętego Augustyna w celu włączenia się w organizowane w diecezji cykliczne rekolekcje ewangelizacyjne.

296. Synod zaleca, aby każdy z ośrodków zaproponował własne formy współpracy z zainteresowanymi grupami ewangelizacyjnymi, by móc jak najaktywniej włączyć się w misję ewangelizacyjną Kościoła lokalnego.

3.2. Misje „Ad Gentes” i animacja misyjna

297. W Diecezji Sandomierskiej działalność misyjną koordynuje referent misyjny, będący zarazem dyrektorem diecezjalnym Papieskich Dzieł Misyjnych. Stoi on na czele Diecezjalnej Komisji Misyjnej, do której należą również: Delegat Biskupa d.s. misjonarzy (jeśli nie jest nim Diecezjalny Dyrektor Papieskich Dzieł Misyjnych), przedstawiciel misjonarzy, którzy powrócili już z posługi w krajach misyjnych, a także przedstawiciele ruchów, stowarzyszeń lub fundacji, które mają za cel wspieranie działalności misyjnej.
298. Referent Misyjny z pomocą Komisji Misyjnej podejmuje inicjatywy mające rozbudzić ducha misyjnego duchowieństwa, osób życia konsekrowanego i wiernych świeckich, koordynuje działalność dekanalnych referentów misyjnych oraz współpracuje z referentami misyjnymi zgromadzeń zakonnych i instytutów życia konsekrowanego pracujących na terenie diecezji.
299. Wszelkiego rodzaju zbiórki materialne na rzecz misji prowadzone na terenie diecezji przez misjonarzy duchownych, zakonników i misjonarzy świeckich, którzy nie są misjonarzami diecezji sandomierskiej, za wyjątkiem rodzinnej parafii misjonarza oraz parafii, w której posługuje zgromadzenie zakonne, instytut życia konsekrowanego lub stowarzyszenie życia apostołskiego, do którego misjonarz przynależy, wymagają zgody Kurii Diecezjalnej.

300. Z największą troską należy w diecezji, jak i w poszczególnych parafiach, przygotowywać i przeżywać doroczną Niedzielę Misyjną. Podczas Tygodnia Misyjnego tematy dotyczące misji winny być poruszane zarówno w ramach głoszonego Słowa Bożego, jak i w katechezie.
301. Delegat biskupa ds. misjonarzy przynajmniej raz w roku, przed Tygodniem Misyjnym doręcza do każdej parafii informacje o działalności misjonarzy z diecezji.
302. Proboszczowie winni mobilizować parafian do organizowania wspólnot, które swoim działaniem budziłyby zainteresowanie misyjnym posłannictwem Kościoła oraz organizowałyby modlitewną i materialną pomoc dla misjonarzy.

3.3. Dialog religijny

303. Jezus Chrystus, który jest światłością świata (por. Łk 2,32; J 1,9), powołał swój Kościół jako „znak i narzędzie” jedności całej ludzkości (por. KK 1). W przeddzień swej męki i śmierci krzyżowej Chrystus prosił Ojca za swych uczniów i za chrześcijan przyszłych pokoleń (por. J 17,20), „aby wszyscy stanowili jedno, [...] aby świat uwierzył” (J 17,21). Podziały wśród chrześcijan jawnie sprzeciwiają się woli Chrystusa, są zgorszeniem dla świata i szkodzą świętej sprawie głoszenia Ewangelii (por. DE 1). Ekumenizm jest wyraźnym znakiem czasu (por. DE 4) i owocem działania Ducha Świętego (por. DE 1). Nie ma prawdziwego ekumenizmu bez wewnętrznej przemiany (*conversio*) i wynikającego z niej świadectwa życia (por. DE 7).
304. Synod przypomina kapłanom i wiernym świeckim o wynikającym z przykazania miłości szacunku do każdej osoby ludzkiej, jako dziecka Bożego, niezależnie od tego jaką wiarę ona wyznaje. Z wszystkimi ludźmi należy współdziałać w tym, co służy dobru ogółu lub poszczególnego człowieka.

305. Bez zezwolenia władz kościelnych nie wolno organizować spotkań ekumenicznych czy międzyreligijnych. Powinien tym kierować diecezjalny referent do spraw ekumenizmu w porozumieniu z biskupem, którego w tej dziedzinie reprezentuje.
306. Formacja ekumeniczna duchownych rozpoczyna się w seminarium, zaś formacja świeckich powinna się dokonywać w ramach duszpasterstwa parafialnego, zwłaszcza poprzez podejmowanie tematyki ekumenicznej w homiliach, kazaniach i katechezach szczególnie w Tygodniu Modlitw o Jedność Chrześcijan. Katecheza powinna formować postawę szacunku do wiernych innych wyznań, unikając jednak duchowego zobojętnienia na prawdziwość doktryny katolickiej.
307. Synod przypomina dyspozycje zawarte w prawie Kościoła łacińskiego dotyczące wzajemnych relacji Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich w posłudze sakramentalnej. Głoszą one, że katolicy szafarze udzielają godziwie sakramentów tylko wiernym katolikom, którzy też godziwie przyjmują je tylko od katolickich szafarzy. W duchu ekumenizmu istnieje możliwość, w bardzo wyjątkowych przypadkach, korzystania z niektórych sakramentów pomiędzy katolikami a wyznawcami Kościołów wschodnich odłączonych.
308. Katolik może prosić o sakrament pokuty i pojednania, Komunię świętą lub namaszczenie chorych szafarzy, z któregokolwiek Kościoła wschodniego nie mającego pełnej wspólnoty z katolikami, jeśli te Kościoły wschodnie również dopuszczają taką możliwość. Taka prośba może zostać skierowana jedynie wtedy, gdy zaistnieje konieczność, czy też wymaga tego prawdziwe dobro duchowe, a dostęp do kapłana katolickiego napotyka niepokonalne trudności. Jed-

- nocześnie nie może wystąpić przy tym niebezpieczeństwo błędu czy też duchowego zubożenia.
309. Szafarze katolicki mogą godziwie udzielać sakramentu pokuty i pojednania, Komunii świętej i namaszczenia chorych niekatolickim chrześcijanom wschodnim, którzy dobrowolnie o nie proszą i są właściwie przygotowani. Pod tymi samymi warunkami mogą z posługi sakramentalnej skorzystać członkowie innych Kościołów nie mających pełnej wspólnoty z katolikami, przy założeniu, że Stolica Apostolska uznała ważność wspomnianych sakramentów w tych wspólnotach (por. kan. 844 §3).
 310. Gdy istnieje niebezpieczeństwo śmierci lub inna poważna i nagła konieczność, o której decyduje biskup lub Konferencja Episkopatu Polski, pozostali chrześcijanie mogą przyjąć sakrament pokuty i pojednania, Komunii świętej i namaszczenia chorych kiedy sami o to proszą, wyrażają wiarę zgodną z wiarą katolicką w odniesieniu do tych sakramentów, są przygotowani do ich przyjęcia i istnieje trudność w udaniu się do swojego szafarza (por. kan. 844 §4).
 311. Błogosławieństwo małżeństw mieszanych, z racji niemożności przyjmowania Komunii św. przez współmałżonka-niekatolika, ma być sprawowane poza Mszą świętą. Na zawarciu w czasie Mszy świętej małżeństwa z osobą ochrzczonej niekatolicką i na Komunię świętą osoby należącej do Kościoła podzielającego katolicką naukę o Eucharystii wymagana jest zgoda ordynariusza miejsca. Przy małżeństwie osoby katolickiej obrządku łacińskiego z osobą należącą do obrządku wschodniego katolickiego i niekatolickiego, nie może asystować diakon. Katolik może być świadkiem małżeństwa zawieranego w Kościołach wschodnich odłączonych. Osoba wyznania prawosławnego może być ojcem lub matką chrzestną, zaś pozostali chrześcijanie mogą być świadkiem chrztu.

312. Duchowni katolicy, uczestnicząc za zgodą biskupa w modlitwach ekumenicznych organizowanych przez stronę niekatolicką, mają obowiązek używać stroju i insygniów właściwych ich randze i funkcji kościelnej, mogą udzielić błogosławieństwa na prośbę strony niekatolickiej, zachowując liturgiczną formę błogosławieństwa (por. DEk 111-120). Katolicy świeccy mogą odczytać wówczas tekst Pisma Świętego, a kapłani i diakoni mogą wygłosić homilię. Natomiast w modlitwach organizowanych przez stronę katolicką, w wyjątkowych sytuacjach oraz z powodu słusznej racji, biskup może dopuścić do funkcji lektora i psalterzysty chrześcijanina niekatolika (por. DEk 133-134).
313. Świątynie katolickie są zastrzeżone przede wszystkim dla kultu katolickiego. Niemniej jednak biskup może, dla słusznej przyczyny, pozwolić szafarzom i wiernym innych wspólnot chrześcijańskich, nie mających własnej świątyni, na jednorazowe (np. ceremonia pogrzebowa czy ślubna) lub częstsze sprawowanie ich kultu w świątyni katolickiej, a nawet użyzyć koniecznych do tego paramentów (por. DEk 137).
314. Synod zwraca się do duszpasterzy i katechetów, aby w sytuacji wzrastającej liczby emigrantów, szczególnie wyznania prawosławnego i muzułmańskiego, utwierdzali wiernych w wyznawaniu wiary katolickiej. Niech przy różnych okazjach przybliżają wiernym różnice danej religii z nauką Kościoła katolickiego, zaszczipiając jednocześnie atmosferę pokoju i życzliwości.
315. Osoba zgłaszająca wolę wystąpienia z Kościoła winna zgłosić się do proboszcza parafii zamieszkania. Po złożeniu deklaracji proboszcz kieruje sprawę do Kurii Diecezjalnej, która wydaje polecenie dokonania odpowiedniej adnotacji w *Księdze ochrzczonych* w parafii chrztu zainteresowanego. Jedynym dokumentem potwierdzającym fakt wystąpienia

- z Kościoła jest metryka chrztu z odpowiednią adnotacją. Przy wystąpieniu z Kościoła niemożliwe jest wykreślenie aktu chrztu z ksiąg metrykalnych.
316. W niebezpieczeństwie śmierci zakaz przyjmowania sakramentów przez odstępcę od wiary katolickiej ulega zawieszeniu. Odstępca podlegający karze ekskomuniki może wtedy otrzymać sakramentalne rozgrzeszenie, przyjąć namaszczenie chorych oraz przystąpić do Komunii świętej, jeżeli o to dobrowolnie poprosi i okaże wolę nawrócenia. Gdyby minęło niebezpieczeństwo śmierci należy zastosować procedurę powrotu do wspólnoty Kościoła.
317. Sakrament chrztu św. wyciska niezniszczalny charakter w życiu człowieka, dlatego odstępca ma możliwość powrotu do wspólnoty Kościoła. Jeśli proboszcz uzna, że osoba jest gotowa do powrotu do życia sakramentalnego, zwraca się w jej imieniu do ordynariusza miejsca, który decyduje o zwolnieniu z kary ekskomuniki. Na skruszonego odstępcę ordynariusz miejsca zwykle nakłada stosowną pokutę.

3.4. Nauczanie katechetyczne

318. Zmartwychwstały Pan polecił swoim uczniom: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16,15; Mt 28, 19-20). Cała nauczycielska misja Kościoła stanowi próbę wprowadzenia w życie tego nakazu misyjnego Jezusa. Kościół w ten sposób spełnia posługę Słowa, która jest częścią procesu ewangelizacji. Wśród różnorodnych form misji głoszenia Słowa ważną i niezastąpioną funkcję spełnia katecheza, która jest istotnym elementem procesu ewangelizacji, a zarazem podstawową działalnością ewangelizacyjną każdego Kościoła partykularnego (por. DOK 15).

3.4.1. Katechizacja w diecezji

319. Bezpośrednio odpowiedzialnym za katechizację jest biskup diecezjalny, jako sprawujący pełnię władzy nauczycielskiej. W diecezji, w imieniu biskupa, za kierowanie działalnością katechetyczną odpowiedzialny jest Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego Kurii Diecezjalnej. Z racji swojego powołania, za katechizację młodego pokolenia w różnym stopniu odpowiedzialne są: rodzina, szkoła i parafia.
320. Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego tworzą osoby, które wspomagają biskupa w organizacji, nadzorowaniu i nadawaniu kierunków rozwoju katechezy na terenie diecezji. Na czele Wydziału stoi mianowany przez biskupa dyrektor, a wydział współtworzą najbliżsi współpracownicy dyrektora.
321. Prace Wydziału Nauki i Wychowania Katolickiego wspierają powołani w tym celu: doradcy metodyczni do spraw nauczania religii, katecheci i wybrani nauczyciele. Osoby te mają w pracach wydziału głos doradczy. Działają one w oparciu o przepisy prawa oświatowego i regulamin zatwierdzony przez właściwą władzę kościelną. Prace Wydziału Nauki i Wychowania Katolickiego wspierają również diecezjalni i dekanalni wizytatorzy katechetyczni. Sprawują oni, zgodnie z regulaminem, nadzór katechetyczny na terenie diecezji lub dekanatu.
322. Diecezjalni wizytatorzy katechetyczni są mianowani przez biskupa na pięcioletnią kadencję, z możliwością przedłużenia ich misji o jedną kadencję.
323. Dekanalni wizytatorzy katechetyczni są mianowani przez biskupa na trzyletnią kadencję, również z możliwością przedłużenia ich misji o jedną kadencję.
324. Do zadań Wydziału Nauki i Wychowania Katolickiego Kurii Diecezjalnej należy:

- a) nadzór merytoryczny i metodyczny nad pracą katechetów;
 - b) sprawy personalne i organizacyjne dotyczące katechezy szkolnej i parafialnej;
 - c) koordynacja szkolnego nauczania religii z katechezą sakramentalną w parafiach, w tym katecheza dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością;
 - d) nadzór nad realizacją w parafiach planu katechetycznego diecezji, uwzględniającego również katechezę dorosłych;
 - e) nadzór nad organizacją rekolekcji dla dzieci i młodzieży;
 - f) inspirowanie działań duszpastersko-katechetycznych w diecezji;
 - g) organizacja kształcenia i doskonalenia katechetów (por. DKKK 137).
325. Synod przypomina, że katecheci, zarówno duchowni jak i świeccy, przekazują prawdy wiary nie w swoim imieniu, lecz z mandatu i w imieniu Kościoła. Stąd wynika potrzeba stałej formacji katechetów, która ze swej natury musi mieć wymiar eklezjalny. Katecheta winien być „człowiekiem Kościoła”, powinien umieć utożsamiać się z Kościołem; kochać Kościół, i umieć dla Niego znosić przeciwności oraz chcieć i być zdolnym do przekazywania Orędzia Bożego w Jego imieniu. Powyższe aspekty formacji wyrażają i kształtują autentyczną tożsamość katechety.
326. Zaleca się, by katecheci rozpoczynający posługę w diecezji, przed otrzymaniem misji kanonicznej, składali uroczyste wyznanie wiary, a katecheci posiadający misję kanoniczną uroczyście odnawiali wyznanie wiary podczas kongregacji katechetycznej na rozpoczęcie nowego roku szkolnego.
327. Katecheci pełniący posługę na terenie diecezji zobowiązani są do uczestnictwa w stałej formacji intelektualnej i duchowej organizowanej przez Wydział Nauki i Wychowania

Katolickiego. Obowiązkowy jest ich udział w: kongregacji wiosennej i kongregacji inaugurującej rok katechetyczny, a także w rekolekcjach, dniach skupienia, sympozjach i warsztatach.

328. Zobowiązuje się proboszczów, aby sprawowali nadzór nad formacją stałą katechetów posługujących w parafii. Dodatkowo proboszcz powinien zamieszczać swoją opinię o katechecie w *Rocznej karcie formacji i pracy katechety*. W kwestiach szczegółowych proboszczowie powinni kontaktować się z Wydziałem Nauki i Wychowania Katolickiego Kurii Diecezjalnej.
329. Na początku każdego roku szkolnego, katecheci, za pośrednictwem dekanalnego wizytatora katechetycznego, właściwego ze względu na siedzibę szkoły, powinni złożyć *Sprawozdanie katechetyczne* i *Katechetyczną ankietę zbiorczą*, obejmujące m.in. listę placówek oświatowych, plan lekcji religii oraz stan osobowy wychowanków według kryteriów ustalonych przez Wydział Nauki i Wychowania Katolickiego Kurii Diecezjalnej.
330. Zaleca się kontynuowanie prowadzonych we współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II teologiczno-katechetycznych studiów podyplomowych dla tych, którzy ukończyli studia magisterskie na kierunku innym niż teologia, cieszą się dobrą opinią, pragną studiować teologię i nauczać religii z mandatu oraz w imieniu Kościoła.

3.4.2. Katechizacja w rodzinie

331. Rodzina, jako cząstka Kościoła, jest pierwszym miejscem wychowania w wierze dzieci i młodzieży. Przekazywanie wiary przez rodziców jest podstawowym sposobem spotkania człowieka z Bogiem i fundamentem całego życia religijnego. Rodzina stoi na pierwszym miejscu w kolejno-

ści wychowania religijnego, przed instytucjami pełniącymi funkcje wychowawcze.

332. Obowiązek religijnego wychowania człowieka, rodzina realizuje poprzez:
- a) świadectwo życia i wzajemny przykład żywej wiary opartej na Ewangelii;
 - b) wprowadzenie w praktykę codziennej modlitwy;
 - c) przekazywanie młodemu pokoleniu prawd wiary i wpływającej z niej moralności;
 - d) wzajemne mobilizowanie do czynów dobrych i dezaprobatę złych;
 - e) chrześcijańskie świętowanie niedzieli i świąt nakazanych;
 - f) wspólną lekturę Pisma Świętego i katechizmu;
 - g) troskę o zgłębianie przez młode pokolenie wiedzy dotyczącej Boga, wiary, człowieka i świata;
 - h) zachowywanie tradycji, zwyczajów, obyczajów religijnych i narodowych oraz uświadamianie wartości z nich wypływających;
 - i) uczenie młodego pokolenia poszanowania życia i godności osobowej własnej i innych;
 - j) wdrożenie młodego pokolenia w moralny wymiar obowiązków związanych z nauką i pracą;
 - k) uczenie pracy nad sobą i ukazywanie wartości wyrzeczeń i ofiary;
 - l) wychowanie dzieci do życia w rodzinie, do miłości i odpowiedzialności za przyjęte i realizowane powołanie.

3.4.2.1. Rodzice

333. Realizując nauczanie Soboru Watykańskiego II i uwzględniając dorobek posoborowy, Synod przypomina, że obowiązek wychowania i odpowiedzialność za wychowanie dzieci spoczywa na rodzicach. Chodzi tu także o wychowanie

religijne, które zawiera w sobie istotny element katechezy rodzinnej.

334. Rodzice na mocy sakramentu małżeństwa są wezwani do zrodzenia i wychowania potomstwa (por. kan. 1055 §1). Ponieważ przekazują życie swoim dzieciom, „są w najwyższym stopniu obowiązani do wychowania potomstwa. Dlatego są pierwszymi i głównymi wychowawcami swoich dzieci” (DWCh 3). Jest to obowiązek pierwszy i nienaruszalny (por. DWCh 6).
335. W wychowaniu rodzice wchodzą w Boską pedagogię polegającą na trosce o zbawienie powierzonego im dziecka (por. LR 7, 16). Tę misję należy uświadamiać rodzicom przy okazji przygotowania dzieci do przyjęcia sakramentów. Nadprzyrodzony cel wychowania powinien prowadzić rodziców do wypracowania w dziecku takich cnót, które umożliwią mu nawiązanie trwałej łączności z Bogiem, a celem nadrzędnym rodziców powinna być pomoc dziecku w osiągnięciu świętości.
336. Synod przypomina, że formowanie młodego człowieka w wymiarze fizycznym, intelektualnym, społecznym, kulturowym, moralnym i duchowym wymaga nakładu pracy, a jednocześnie dobrego współdziałania szkoły i domu rodzinnego. Ich wzajemna współpraca nie tylko warunkuje harmonijny rozwój uczniów, ale wpływa zarówno na ich postępy w nauce, jak i w zachowaniu. Stąd ważne jest, aby rodzice korzystali ze swojego prawa współdecydowania w sprawach szkoły i podejmowanych przez nią działań oraz nie byli zastępowani przez nauczycieli, ale wraz z nimi podejmowali zadania wychowywania. Wydaje się zasadnym i potrzebnym zwracanie szczególnej uwagi na te problemy w działalności duszpasterskiej poszczególnych parafii.
337. Rodzice powinni zwracać uwagę na to, co czytają i oglądają ich dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem aktywno-

ści dzieci i młodzieży w internecie. Korzystanie z mediów elektronicznych jako źródła informacji, stało się niemalże podstawową formą edukacji. Odbywa się ono często poza kontrolą rodziców i wychowawców. W tym zakresie rodzice, wychowawcy i katecheci powinni uczyć dziecko właściwego korzystania z informacji, internetowych portali, gier komputerowych i programów telewizyjnych. Istotnym zadaniem jest również rozważenie zasadności ograniczeń czasowych w korzystaniu z mediów.

338. Do wychowania dzieci i młodzieży pomocna jest pełna rodzina, którą tworzą mężczyzna i kobieta, związani, zgodnie z wolą Boga, sakramentem małżeństwa w celu wzajemnego wsparcia, opieki i miłości, towarzyszenia sobie i wychowania dzieci. Dokumenty Kościoła wskazują na personalistyczną wizję wspólnoty rodzinnej (por. DWCh 1). Zarówno matka, jak i ojciec mają do zrealizowania określone zadania w rodzinie. Sytuacje migracji zarobkowej, dystansu od miejsca zamieszkania i miejsca pracy mogą osłabić oddziaływanie rodziców w procesie wychowawczym i wnieść negatywne skutki i zaniedbania w dziedzinie wychowania dzieci. Do źródeł negatywnych zjawisk wychowawczych zaliczyć można na pewno także zwiększającą się liczbę rozwodów, coraz częściej spotykane związki pozamałżeńskie, porzucanie obowiązków wychowawczych bądź uchylanie się od nich. Zachęca się, aby te zagadnienia podejmować podczas spotkań z rodzicami i opiekunami uczniów w parafii.

3.4.2.2. Rodzeństwo

339. We wspólnocie rodziny należy podkreślić rolę rodzeństwa. Rodzina jest dla każdego dziecka, od najwcześniejszych lat życia, naturalnym środowiskiem poznawania zasad i funkcjonowania w grupie społecznej. Doświadczenie życia we wspólnocie z braćmi i siostrami wyniesione z domu rodzin-

nego jest nieocenioną pomocą w tworzeniu relacji międzyosobowych w życiu dorosłym oraz w budowaniu wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. W gronie braci i siostr młody człowiek uczy się odpowiedzialności za innych, podziału pracy i wywiązywania się z powierzonych obowiązków, a także wspólnego świętowania czy spędzania czasu wolnego.

340. Przykład i zaangażowanie braci i siostr w życie religijne parafii czy grupy duszpasterskiej staje się pomocą w odnalezieniu osobistej drogi do Jezusa bądź umocnienia w wierze. Brat lub siostra, poprzez swój przykład, mogą stać się żywymi świadkami autentycznego życia religijnego, a w czasie przeżywanych trudności – pomocą i wsparciem.
341. Rodzeństwo, przebywając blisko ze sobą, może zauważyć niepokojące symptomy przeżywanych przez młodego człowieka trudności w najróżniejszych sferach życia. Wczesne i szybkie braterskie reagowanie może ustrzec brata lub siostrę przed niepożądanymi skutkami złych czynów.

3.4.2.3. Dziadkowie

342. Dziadkowie, dysponując większą ilością czasu wolnego, mają możliwość pomagania pochłoniętym pracą zawodową i licznymi obowiązkami rodzicom we wprowadzaniu swoich wnuków w życie religijne, w uczeniu modlitwy i we wdrażaniu ich w przestrzeganie zasad religijnych.
343. Istotną rzeczą jest, aby dziadkowie i wnuki umieli dostrzec wartość wzajemnie przekazywanych sobie dóbr, w tym daru wiary. Zaleca się, aby z okazji Tygodnia Wychowania Chrześcijańskiego i innych wydarzeń religijnych oraz kulturalnych organizować w szkołach i parafiach wspólne dni modlitw i spotkania międzypokoleniowe.

3.4.2.4. Inne podmioty z różnych przyczyn zastępujące rodzinę (opiekunowie prawni, placówki opiekuńczo-wychowawcze)

344. Opiekunowie prawni wychowują dzieci zgodnie ze światopoglądem rodziców, a w przypadku ich braku, zgodnie ze światopoglądem samych opiekunów. Kościół katolicki szanuje w tym względzie ich prawo. Opiekunowie pełnią rolę służebną w procesie wychowania młodego pokolenia.
345. Placówki opiekuńczo-wychowawcze, w zależności od typu, zapewniają dzieciom i młodzieży całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają ich niezbędne potrzeby, w szczególności te emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne. Za wychowanie religijne (nauczanie religii i przygotowanie do sakramentów świętych) osób umieszczonych w placówkach, takich jak: domy dziecka, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, zakłady poprawcze, itp., odpowiada proboszcz parafii, na terenie której znajduje się dana placówka.

3.4.3. Katecheza szkolna

346. Szkoła odgrywa ważną rolę w procesie katechizacji, której zadaniem jest nauczanie prawd wiary i zasad moralności (por. CT 69).

3.4.3.1. Nauczanie religii w szkole

347. W publicznych przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w publicznych szkołach podstawowych oraz w samych publicznych szkołach podstawowych organizuje się naukę religii na życzenie rodziców uczniów, natomiast w szkołach ponadpodstawowych – na życzenie rodziców uczniów, bądź samych uczniów po osiągnięciu przez nich pełnoletności. W tym przypadku synod uznaje za obowiązujące przepi-

sy prawa świeckiego. Zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych (RODO) rezygnacja ucznia z uczęszczania na katechezę szkolną jest równoznaczna z wycofaniem zgody na przetwarzanie jego danych osobowych. Stąd dane te nie mogą być przekazywane przez katechetę do parafii zamieszkania ucznia ani do Kurii Diecezjalnej, ponieważ ani parafia ani diecezja nie jest uprawniona do ich przetwarzania.

348. Zaświadczenia o uczęszczaniu na lekcje religii, wydawanego przez katechetę, proboszczowie powinni wymagać od kandydatów na funkcje rodziców chrzestnych, będących jeszcze uczniami szkół.
349. Przypomina się, że dzieci w wieku przedszkolnym należy objąć katechizacją w wymiarze dwóch zajęć tygodniowo: w grupach wiekowych 3-4 latków dwa razy po 15 minut oraz 5-6 latków dwa razy po 30 minut. Dzieci i młodzież w wieku szkolnym należy katechizować w wymiarze dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo. Podobnie rzecz się ma z młodzieżą szkół ponadpodstawowych. Wymiar lekcji religii może być zmniejszony jedynie za zgodą biskupa diecezjalnego. Nadzór nad wymiarem nauczania religii w szkole sprawuje Wydział Nauki i Wychowania Kurii Diecezjalnej i proboszcz parafii, na której terenie znajduje się szkoła.
350. Wiele dzieci nie wynosi już z domu podstawowego wychowania religijnego i nabywa je dopiero w szkole. Stąd nauczanie religii w systemie szkolnym jest dla nich szansą na poznanie prawd wiary i zasad moralności, a także szeroko rozumianej kultury religijnej.
351. Katechizmowa definicja katechezy kładzie nacisk na stałość i systematyczność przekazu prawd wiary. Ważne jest, aby ustanawianie katechetów, głównie duchownych, odbywało się na dłuższy okres (uwzględniający cykl edukacyjny), z wykluczeniem (poza sytuacjami losowymi) zmian w trakcie roku szkolnego. Stałość katechizacji wpływa niewątpli-

- wie na całość pracy placówek oświatowych i duszpasterstwa parafialnego.
352. Katecheza powinna czerpać ze wzorców osobowych polskich świętych i błogosławionych, a także ukazywać nierozwalny związek, jaki połączył naród polski z Kościołem katolickim na przestrzeni wieków (por. PZNE 16, 20).
 353. Synod przypomina, że katecheza winna zachęcać do uczestnictwa w liturgii i nabożeństwach. Kult świętych i błogosławionych Kościoła powinien wiązać się z katechezą wyjaśniającą znaczenie świętości w życiu chrześcijanina. Należy dołożyć wszelkich starań, aby uczniowie znali żywoty świętych, zwłaszcza swoich patronów, patronów parafii, diecezji i Polski.
 354. Katecheza szkolna docelowo powinna zachęcać i prowadzić do duszpasterskiego zaangażowania uczniów w ich rodzinnych parafiach.
 355. Katecheci za pracę w szkole otrzymują wynagrodzenie. W okresie zatrudnienia w szkole katecheci powinni podjąć, na miarę możliwości, posługę na rzecz parafii, na terenie której znajduje się szkoła. Katecheta zobowiązany jest do przygotowania z uczniami liturgii Mszy świętej niedzielnej i świątecznej, do uczestnictwa przynajmniej w jednej Mszy świętej w niedzielę i święta z udziałem dzieci i młodzieży w tej parafii, gdzie znajduje się szkoła, z wyjątkiem katechetów dojeżdżających do pracy z innych, nieraz daleko położonych miejscowości, oraz do podjęcia opieki nad swoimi uczniami w czasie rekolekcji szkolnych (por. DOK 90).
 356. Katecheci powinni zatroszczyć się o to, aby dzieci i młodzież zostały właściwie przygotowane do sakramentów: pokuty i pojednania, Eucharystii i bierzmowania. Poza wyjątkowymi przypadkami I Komunię świętą w diecezji przyjmują dzieci w klasie III szkoły podstawowej, a bierzmowanie – młodzież najwcześniej w klasie VIII szkoły podstawowej.

Sakramenty te powinny być przyjmowane na terenie parafii zamieszkania, dlatego już w okresie przygotowania do ich przyjęcia, należy zwracać uwagę na przynależność parafialną uczniów i podjąć szeroką współpracę z proboszczami i duszpasterzami parafii, do których należą uczniowie.

3.4.3.2. Nauczanie indywidualne w domu lub innych placówkach

357. Podkreśla się konieczność katechizacji uczniów objętych nauczaniem indywidualnym. Należy zaznaczyć, że w indywidualnym nauczaniu, na podstawie przepisów państwowych, religia nie jest wymieniona jako obowiązkowe zajęcia edukacyjne. Nauczanie religii może być zorganizowane na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia, dlatego warto zachęcać zainteresowanych do złożenia stosownej deklaracji. O potrzebie indywidualnych zajęć z religii powinni informować proboszcza parafii zamieszkania ucznia katecheci uczący w danej szkole.

3.4.3.3. Szkoły katolickie

358. Szkoły katolickie są szkołami w pełnym tego słowa znaczeniu, czyli ich celem jest nauczanie i wychowanie. Należy więc utrzymywać w nich wysoki poziom nauczania, bez względu na rodzaj szkoły i niezależnie od tego, czy jest prowadzona przez parafię, diecezję, zgromadzenie zakonne czy osoby świeckie.
359. Przypomina się, iż czerpiąc z bogactwa tradycji pedagogicznych należy poszukiwać właściwych odpowiedzi na wyzwania, jakie niosą z sobą nowe style myślenia i postępowania współczesnej młodzieży, aby dzięki temu szkoła katolicka była środowiskiem wychowania integralnego, które kieruje się jasnym programem wychowawczym i ma fundament

- w Chrystusie. W szkołach katolickich, a także publicznych noszących imiona świętych, błogosławionych lub osób związanych z Kościołem, należy zadbać, aby postaci patronów zajmowały należne miejsce w programach wychowawczych.
360. Szkoły katolickie, postrzegane wspólnotowo, powinny stać się dynamicznymi społecznościami wiary i ewangelizacji, powiązanymi ściśle z duszpasterstwem diecezjalnym, służąc też dialogowi między Kościołem a społeczeństwem i zabiegając o integralny rozwój człowieka.
 361. Należy zabiegać o zatrudnianie w szkołach katolickich nauczycieli, którzy zapewnią uczniom nie tylko odpowiedni poziom edukacji i wychowania, lecz także będą odznaczać się zdrową nauką wiary i prawością życia (kan. 803 §2). Mają oni bowiem być nie tylko nauczycielami, lecz także świadkami wiary. Nauczyciele przejawiający poglądy niezgodne z wiarą katolicką lub naruszający zasady jej moralności mają być odsunięci od pracy w szkole katolickiej.
 362. Rodzice mają prawo do pomocy w wypełnianiu obowiązku katolickiego wychowania ich dzieci, także przez posyłanie ich do szkół katolickich zapewniających im takie wychowanie. Zaleca się, aby opłaty, które mają być wnoszone przez rodziców były tak ustalane, aby nie stanowiły nieprzekraczalnej przeszkody w uczęszczaniu do szkół katolickich dzieci i młodzieży również z rodzin uboższych.
 363. Ksiądz katecheta w szkole katolickiej, oprócz dzieła katechizacji, powinien zatroszczyć się o formację duchową dzieci, młodzieży i rodziców, o formację duchową pracowników szkoły, służyć kierownictwem duchowym członkom społeczności szkolnej i współuczestniczyć w organizacji i realizacji rekolekcji szkolnych.
 364. Społeczność szkoły katolickiej powinna współpracować z parafią, na której terenie znajduje się szkoła. Postuluje się promocję szkół katolickich przy okazji uroczystości diece-

zjalnych i parafialnych. W sferze życia chrześcijańskiego niezwykle pożądane jest, aby uczniowie, a następnie absolwenci szkół katolickich, poprzez ludzką i chrześcijańską dojrzałość byli „solą ziemi i światłem świata” (Mt 5,13). Będzie się to realizować poprzez świadomy wybór drogi życiowej i konsekwentną realizację obowiązków wynikających ze swojego stanu czy zawodu. Jest rzeczą oczekiwaną, by w swoich środowiskach byli animatorami ruchów religijnych i wspólnot, a także żywymi i aktywnymi częściami parafii i Kościoła partykularnego.

3.4.3.4. Uniwersytety i szkoły wyższe

365. Kościół jest również posłany do głoszenia słowa Bożego w środowisku akademickim, a więc obejmuje duszpasterstwem i katechizacją studentów i pracowników nauki. Posługa ta jest bardzo ważna ze względu na cel zbawczy i na opiniotwórczą rolę inteligencji (por. DOK 114).
366. Duszpasterstwo akademickie swoimi działaniami obejmuje studentów wszystkich typów studiów i stopni (w tym studentów uniwersytetu trzeciego wieku), absolwentów wyższych uczelni, nauczycieli akademickich, pracowników nauki oraz innych pracowników uczelni.
367. Celem duszpasterstwa akademickiego jest realizowanie ewangelizacyjnej misji Kościoła w środowisku akademickim, czyli troska o rozwój życia religijnego, zwłaszcza sakramentalnego, młodzieży studiującej; pogłębianie wiedzy religijnej i wychowanie moralne; stałe wdrażanie do pracy apostołskiej i misyjnej; działalność charytatywna i pogłębianie wrażliwości na potrzeby materialne i duchowe innych. Chodzi o to, aby osoby, które uczestniczą w życiu wspólnoty duszpasterstwa akademickiego, stawały się ludźmi bardziej dojrzałymi, odpowiedzialnymi, świadomymi swojego życiowego powołania i obowiązków wobec Kościoła, Ojczy-

- zny, rodziny oraz środowiska, w którym przyszło i przyjdzie im żyć.
368. Troska katechetyczno-duszpasterska o osoby studiujące powinna być realizowana w dwojaki sposób. Przede wszystkim należy zadbać o umożliwienie im kontaktu z duszpasterzami akademickimi, którzy powinni dołożyć wszelkich starań, aby tworzyć grupy, wspólnoty, koła studentów i pracowników naukowych, korzystając z dostępnych mediów, a zwłaszcza mediów społecznościowych. Należy przygotować i przedstawić młodzieży propozycje pracy duszpasterskiej i ustalić zasady spotkań. Ponadto trzeba umożliwić młodzieży studiującej w większych ośrodkach poza diecezją sandomierską, spotkania, katechezę oraz posługę duszpasterską w czasie świąt i ferii, kiedy młodzież ta pojawia się w swoich parafiach.
369. Synod zaleca, aby duszpasterstwo akademickie funkcjonowało w największych ośrodkach diecezji, tam, gdzie istnieją szkoły wyższe. Z tego względu, że katecheza z definicji domaga się systematyczności i stałości, mianowani przez biskupa duszpasterze akademicy powinni być związani ze środowiskiem akademickim przez dłuższy okres.
370. Praca duszpasterzy akademickich powinna być koordynowana, a sami duszpasterze wraz z ich podopiecznymi powinni wzajemnie duszpastersko współpracować i zachęcać podopiecznych do współpracy między ośrodkami duszpasterstwa. Stąd też Synod zaleca Wydziałowi Duszpasterstwa Ogólnego koordynację duszpasterstwa akademickiego. Należałoby animować i wytyczać kierunki prac wszystkich ośrodków duszpasterstwa akademickiego na terenie diecezji. Ważne jest ustalenie właściwego miejsca duszpasterza akademickiego i jego relacji do pozostałych duszpasterzy. W poszczególnych duszpasterstwach akademickich należy zadbać o przygotowanie na stałe odpowiedniego miej-

sca spotkań, takiego, aby objęci duszpasterstwem czuli się w nim dobrze i mogli je uznawać za „swoje”.

3.4.4. Katecheza w parafii

371. Parafia jest zasadniczym i znaczącym miejscem katechizacji, wychowania, ewangelizacji i doświadczenia wiary. Z tego względu parafia powinna pełnić funkcję jednoczącą nauczanie i wychowanie. Parafia jest także miejscem działania stowarzyszeń i ruchów dających przykład wiary i ewangelizacji w świecie i Kościele. W rzeczywistości polskiej realizowany jest postulat Kościoła o komplementarności szkolnego nauczania religii i katechezy parafialnej (por. DOK 73-76). Nie wolno jednak zapominać o tym, że parafia pozostaje wciąż podstawowym miejscem realizowania się katechezy. Obecna sytuacja rodziny domaga się szerokiej pomocy ze strony katechezy szkolnej i parafialnej w procesie religijnego wychowania dzieci.
372. Do katechetycznych zadań parafii należy katecheza parafialna: przygotowanie dzieci do sakramentów, katechizacja narzeczonych przed zawarciem sakramentu małżeństwa i katechizacja rodziców przed udzieleniem ich dzieciom chrztu, I Komunii świętej i bierzmowania. W obecnej sytuacji rodziny należałoby jednak poszerzyć propozycję katechetyczną i rozważyć katechezę dla rodziców przeżywających trudności wychowawcze, opartą na fachowym doradztwie i świadectwach innych rodziców. Warto stworzyć możliwość stałej katechezy dorosłych, zwłaszcza w okresie pomiędzy katechezą poprzedzającą przyjęcie sakramentu bierzmowania, a katechezą przygotowującą do małżeństwa lub katechezą przygotowującą do przyjęcia sakramentów przez ich dzieci.

3.4.4.1. Katecheza sakramentalna

373. Katecheza sakramentalna stanowi podstawowy element wtajemniczenia chrześcijańskiego i jest ściśle złączona z sakramentami wtajemniczenia, co urzeczywistnia się najbardziej i najskuteczniej w parafii. Nie należy też zapominać, że katecheza jest również jednym z elementów całego przebiegu ewangelizacji, spełniając w niej bardzo ważną funkcję wprowadzania do życia chrześcijańskiego i pomocy w jego dojrzewaniu (por. CT 20, DOK 60-72).
374. Za przygotowanie rodziców do chrztu dziecka odpowiedzialny jest proboszcz parafii. Przygotowanie powinno odbywać się systematycznie w większych parafiach (powyżej 5 tys.) regularnie raz w miesiącu, natomiast w mniejszych parafiach w zależności od potrzeb, zwłaszcza przed świętami wielkanocnymi oraz świętami Bożego Narodzenia. W katechezach powinni uczestniczyć rodzice i chrzestni. Celem katechez ma być ukazanie istoty sakramentu chrztu, przypomnienie o konieczności rozwijania i umacniania otrzymanego w nim Bożego życia oraz zapoznanie z liturgią chrzcielną.
375. Katecheza przygotowująca do I spowiedzi i I Komunii świętej powinna odbywać się w dwóch etapach równocześnie: nauka religii w szkole i katecheza parafialna, w której uczestniczą także rodzice. Katecheza parafialna powinna odbywać się raz w miesiącu w dogodnym dniu tygodnia. Dodatkowo należy zapraszać rodziców i dzieci na wspólne celebracje oraz obrzędy poświęcenia różańca, medalika oraz książeczki do nabożeństwa. Katecheza kierowana do rodziców ma uświadomić i przypomnieć czym jest sakrament Eucharystii. Bezpośrednio przed I Komunią świętą organizuje się kilka spotkań praktycznych poświęconych przygotowaniu samej ceremonii.

376. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania powinno rozpocząć się w VI klasie szkoły podstawowej i trwać trzy lata. W ramach parafialnego przygotowania do bierzmowania powinno zostać zorganizowane dziesięć spotkań z młodzieżą oraz rodzicami w każdym roku przygotowania. Ponadto zachęca się, aby w ostatnim roku przygotowania kandydaci uczestniczyli w trzydniowych rekolekcjach, a bezpośrednio przed przyjęciem sakramentu wzięli udział w dniu skupienia. W ramach przygotowania powinno się także przygotowywać celebracje, np.: adorację Najświętszego Sakramentu, Liturgię Słowa, itp., w których będzie uczestniczyła młodzież oraz rodzice. W ramach parafialnego przygotowania należy również zachęcać młodzież do zaangażowania w grupy liturgiczne działające przy parafii oraz w działalność charytatywną na rzecz potrzebujących.

3.4.4.2. Katecheza specjalna

377. Kościół uważa za szczególnie umiłowanych przez Jezusa tych, którzy są niepełnosprawni fizycznie lub intelektualnie. Katecheza specjalna opiera się przede wszystkim na słowie Bożym zawartym w Tradycji Kościoła i w Piśmie Świętym, które uczy, że każdy człowiek został stworzony na obraz Boży i jest zdolny do poznania i miłowania swego Stwórcy (por. DOK 189, 167). Dostosowanie katechezy do konkretnego człowieka oznacza przeformowanie jej treści w ten sposób, aby stała się ona „zdrowym i odpowiednim pokarmem”.
378. Synod zaleca Wydziałowi Nauki i Wychowania, przy współpracy z Caritas diecezjalną, zorganizowanie lub znowelizowanie systemu katechezy dla dzieci z niepełnosprawnością w formie i zakresie uwzględniającym ich stan zdrowia i stopień niepełnosprawności. Korzystając z pomocy specjalistów należy zatroszczyć się o właściwe przygotowanie osób

z niepełnosprawnością do przyjęcia sakramentów, co jest obowiązkiem każdego proboszcza względem jego niepełnosprawnych parafian.

3.4.4.3. Katecheza dorosłych

379. Synod przypomina, że katecheza dorosłych uznawana jest za kwestię wielkiej wagi. Obejmuje ona: dorosłych wierzących i praktykujących, którzy pragną pogłębienia wiary oraz dorosłych, którzy zostali ochrzczeni, lecz oddalili się od niej.
380. Proboszczowie powinni zatroszczyć się o nauczanie katechetyczne dorosłych w parafiach. Dla tych wiernych ma być prowadzona katecheza przygotowująca do uczestnictwa w sakramentach świętych przyjmowanych przez nich samych, a także przez ich dzieci. Przygotowaniem do przyjęcia sakramentów inicjacji chrześcijańskiej przez dorosłych zajmuje się Centrum Ewangelizacyjne św. Augustyna w Sandomierzu.

3.5. Uświęcenie i kult

381. Żywa obecność Chrystusa w Kościele sprawia, że nieustannie trwa dzieło zbawienia. Dokonuje się ono szczególnie w liturgii świętej, która „jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i zarazem źródłem, z którego wypływa cała jego moc” (KL 10). „Poprzez liturgię Chrystus, nasz Odkupiciel i Arcykapłan, kontynuuje w swoim Kościele, z Kościołem i przez Kościół dzieło naszego odkupienia” (KKK 1069). Liturgię stanowią sakramenty, sakramentalia, Liturgia Godzin i celebracje roku liturgicznego.
382. Czynności liturgiczne zawierają elementy, które nie podlegają zmianom, jako pochodzące od Chrystusa, oraz ele-

menty wybrane przez Kościół, które mogą podlegać zmianom i być dostosowywane przez kompetentną władzę kościelną do duchowych potrzeb wiernych (por. KL 21). Głównym celem tego procesu zmian jest oczyszczenie liturgii z tego, co nie jest zgodne z jej wewnętrzną naturą oraz z tego, co współcześnie stało się niezrozumiałe i nieodpowiednie. Dlatego też synod wymaga od kapłanów i innych osób uczestniczących w liturgii dokładnego przestrzegania przepisów liturgicznych.

383. Odnowa obecnej liturgii została zapoczątkowana przez Sobór Watykański II (1962-1965). Mimo upływu czasu dostrzegamy, że pozostaje wciąż aktualne zadanie rozwijania duszpasterstwa liturgicznego, pomagającego wiernym przeżywać liturgię w sposób głęboki, prowadzącego do pięknych celebracji wspólnotowych, z czynnym udziałem osób świeckich, pełniących właściwe im funkcje (por. KL 27).
384. Statuty synodalne stawiają sobie za cel przypomnienie głównych norm liturgicznych Stolicy Apostolskiej oraz Konferencji Episkopatu Polski, a także zarządzeń i zaleceń biskupa sandomierskiego, które – w ramach swoich uprawnień – wydaje dla uporządkowania i właściwego ustawienia życia liturgicznego w Kościele powierzonym jego pasterskiej trosce (por. kan. 838 §4). Ponieważ, oprócz świętej liturgii, Kościół wypełnia posługę uświęcenia poprzez modlitwę, dzieła pokuty i miłości, Synod pragnie wypracować wskazania mające na celu poddanie tych praktyk pobożności ludu chrześcijańskiego obowiązującym przepisom (por. KL 130; kan. 839).

3.5.1. Sakramenty

3.5.1.1. Chrzest

385. Chrzest jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, sakramentem wszczęcia w Chrystusa, wyzwolenia z grzechu, odrodzenia do synostwa Bożego, włączenia do Kościoła i uczestnictwa w Jego posłannictwie. Nikt nie staje się chrześcijaninem wyłącznie na podstawie osobistego wysiłku, lecz dzięki łasce chrztu oraz pomocy i współudziałowi całej wspólnoty chrześcijańskiej. Chrzest odciska na duszach wiernych charakter sakramentalny i uzdalnia do przyjęcia innych sakramentów. Kościół nazywany jest Matką, gdyż przez chrzest rodzi człowieka do nowego życia i pomaga mu wzrastać w wierze, nadziei i miłości. Dlatego dzieciom udziela się chrztu w wierze Kościoła, wyznawanej publicznie przez rodziców, chrzestnych i lokalną wspólnotę parafialną.
386. Mając na uwadze ogromną rolę rodziców w wychowaniu chrześcijańskim dzieci należy zawsze rozeznaczyć motywy proszących o chrzest oraz ich sytuację. W przypadku stwierdzenia zaniedbań w życiu religijnym nie należy odmawiać udzielenia chrztu, ale zadbać o pogłębienie formacji chrześcijańskiej oraz, jeżeli jest to możliwe, zachęcić do uregulowania zaistniałej sytuacji zgodnie z prawem kościelnym.
387. Poprzez katechezę, kazania tematyczne i przy innych okazjach należy zachęcać i przypominać, aby wybierano dla dziecka imię chrześcijańskiego patrona.
388. Obowiązek rozwoju łaski chrztu spoczywa również na rodzicach chrzestnych, którzy są zobowiązani do stworzenia nowo ochrzczonego środowiska wiary, aby mógł wzrastać na drodze życia chrześcijańskiego. Do pełnienia funkcji rodzica chrzestnego może być dopuszczony tylko ten, kto

ukończył 16. rok życia, przyjął sakrament chrztu, bierzmowania i Eucharystii w Kościele katolickim, nie wypisał się z katechezy szkolnej, prowadzi życie zgodne z wiarą oraz jest wolny od kar kanonicznych (kan. 874). Wyjątkowo można dopuścić do pełnienia funkcji rodzica chrzestnego osobę, która nie ukończyła 16 roku życia, pod warunkiem, że przyjęła już sakrament bierzmowania (por. kan. 874 §2). Synod przypomina, że funkcji rodzica chrzestnego szczególnie nie mogą pełnić osoby żyjące bez ślubu kościelnego.

389. Kandydaci na rodziców chrzestnych pochodzący z innej parafii są zobowiązani do dostarczenia pozytywnej opinii swojego proboszcza. Szczególnie w przypadku młodzieży opinia powinna zostać wystawiona po uprzednim zweryfikowaniu czy kandydat przyjął sakrament bierzmowania i uczęszczał na katechezę szkolną. Ponadto należy zachęcać, aby rodzice, chrzestni oraz najbliższa rodzina, jeżeli nie mają przeszkód natury moralnej i prawnej, przystąpili do spowiedzi i Komunii świętej.
390. Z racji duszpasterskich terminy sprawowania chrztu dzieci powinny być odpowiednio wcześniej ustalone i podane do publicznej wiadomości. Chrzest dzieci należy sprawować nad chrzcielnicą lub przy niej, zasadniczo w Wigilię Paschalną lub w niedzielę podczas Mszy świętej, dla zaznaczenia paschalnego charakteru tego sakramentu. W sytuacjach wyjątkowych można udzielić chrztu poza Mszą św. lub w inne dni poza niedzielą.
391. W celu wyraźnego ukazania, że chrzest jest sakramentem włączającym do Ludu Bożego, z zasady udziela się go w kościele parafialnym. Powinien on być sprawowany według formy wzorcowej zamieszczonej w najnowszym wydaniu *Obrzędów chrztu dzieci dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich*. Rodzicom należy przypominać o obowiązku za-

troszczenia się o chrzest dziecka w pierwszych tygodniach po jego urodzeniu (kan. 867 §1).

392. Osoby nieochrzczone, które ukończyły 14 rok życia i pragną przyjąć chrzest, należy kierować do Centrum Ewangelizacyjnego św. Augustyna, aby poprzez okres katechumenatu zostały odpowiednio przygotowane do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Ostateczną decyzję o dopuszczeniu tych osób do chrztu podejmuje biskup. Osoby poniżej 14. roku życia należy przygotować przy parafii. Zakres przygotowania powinien obejmować główne prawdy wiary, przykazania Boże i kościelne oraz fundamentalne wiadomości dotyczące sakramentu chrztu. Przy chrzcie dorosłych obowiązuje najnowsze wydanie *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich*.

3.5.1.2. Bierzmowanie

393. Sakrament bierzmowania jest koniecznym dopełnieniem sakramentu chrztu, dlatego też każdy ochrzczony może i powinien przyjąć ten sakrament (por. KKK 1306).
394. Ze względów duszpasterskich do bierzmowania powinni przystępować wierni, którzy odznaczają się dojrzałością intelektualną, emocjonalną i religijną odpowiednią do swojego wieku oraz możliwości. Na terenie diecezji sakramentu bierzmowania należy udzielać z zasady wiernym uczęszczającym do VIII klasy szkoły podstawowej lub I klasy szkoły ponadpodstawowej. W przypadku młodzieży szkolnej duszpasterze, katecheci i rodzice powinni dołożyć wszelkich starań, aby kandydaci zostali odpowiednio przygotowani przy własnej parafii do przyjęcia sakramentu.
395. Dla wyraźnego zaznaczenia ścisłego związku bierzmowania z sakramentem chrztu kandydaci powinni pozostać przy swoim imieniu chrzcielnym. Jeżeli imię nie jest związane

z patronem chrześcijańskim, należy wybrać nowe, chrześcijańskie imię do bierzmowania.

396. Zaznaczając jedność sakramentów wtajemniczenia, świadkami bierzmowania powinni być rodzice chrzestni, o ile w dalszym ciągu są wierzącymi i praktykującymi katolikami. Tam, gdzie nie jest to możliwe, świadkiem może być osoba, która przyjęła wszystkie sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, ukończyła 16. rok życia oraz jest wierzącym i praktykującym katolikiem (por. kan. 874 §1).
397. Duszpasterze powinni dołożyć starań i stworzyć odpowiednie warunki, aby osoby mające przyjąć sakrament bierzmowania oraz świadkowie byli w stanie łaski uświęcającej, czyli odpowiednio wcześniej przystąpili do sakramentu pokuty i pojednania (por. KKK 1310).
398. Fakt przyjęcia sakramentu bierzmowania należy odnotować w *Księdze ochrzczonych*. Jeżeli osoba nie jest bierzmowana we własnej parafii, to informację o przyjętym sakramencie należy w ciągu 2 miesięcy przesłać do parafii, w której przyjęła chrzest. Zaleca się, aby w parafii była prowadzona również *Księga bierzmowanych*.
399. Osoby dorosłe, które pragną przyjąć sakrament bierzmowania, powinny przejść formację w ośrodkach rejonowych wyznaczonych przez Centrum Ewangelizacyjne św. Augustyna.
400. Pierwszym miejscem przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania jest parafia własna kandydata do bierzmowania. W związku z tym duszpasterze, katecheci i rodzice powinni zadbać, aby kandydaci do bierzmowania włączali się aktywnie w życie liturgiczne i duszpasterskie wspólnoty parafialnej.

3.5.1.3. Eucharystia

401. Sprawowanie Eucharystii stanowi ośrodek całego życia chrześcijańskiego zarówno dla Kościoła powszechnego, jak i dla wspólnot lokalnych, ponieważ „inne sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają” (KKK 1324). Podstawowym aktem kultu Eucharystii jest sprawowanie ofiary Mszy świętej, która obejmuje liturgię Słowa i liturgię eucharystyczną. Z ofiary eucharystycznej, jak ze źródła, wypływa udzielanie Wiatyku i Komunii świętej poza Mszą świętą oraz adoracja eucharystyczna.
402. Duszpasterze powinni przypominać wiernym, że nakazowi uczestniczenia we Mszy świętej czyni zadość wierny, który uczestniczy w niej gdziekolwiek jest sprawowana, w jakimkolwiek obrządku katolickim, w niedzielę i święta nakazane, lub wieczorem, to jest po godzinie 16. dnia poprzedzającego (por. kan. 1248 §1).
403. W parafiach, przy wejściu na plac kościelny lub obok kościoła, powinna znajdować się tablica z informacją o godzinach celebracji Mszy świętej w niedzielę, święta oraz w dni powszednie. W miastach, w których jest większa ilość parafii, na tablicy należy umieścić informacje o godzinach Mszy świętych celebrowanych we wszystkich tamtejszych kościołach. Zaleca się, aby te informacje były zamieszczone również na stronach internetowych parafii.
404. Należy usilnie dążyć do przywrócenia uroczystego charakteru sumy niedzielnej, która powinna być sprawowana w intencji parafian. Zamiast zwykłego aktu pokuty może się odbyć błogosławieństwo wody i pokropienie nią wiernych na pamiątkę chrztu (OWMR 51). Ponadto główna Msza święta we wszystkie uroczystości nakazane, przy okazji wizytacji kanonicznej, w dzień odpustu parafialnego oraz w każdą I niedzielę miesiąca, ma być celebrowana w formie uroczy-

- stej, z pełną asystą liturgiczną, ze starannie przygotowanymi śpiewami, z uroczystą procesją wejścia i z użyciem kadzidła.
405. W przygotowaniu i celebracji liturgii należy stosować przepisy zawarte w *Ogólnym Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego* oraz we *Wskazaniach Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego wydania Ogólnego Wprowadzenia do Mszału Rzymskiego*. Na ołtarzu powinno znajdować się dwie, cztery lub sześć świec, najlepiej woskowych. Przygotowanie ołtarza do liturgii eucharystycznej powinno mieć miejsce dopiero po zakończeniu modlitwy wiernych. Paramenty liturgiczne używane do liturgii powinny być najlepszej jakości, zawsze czyste i godne świętych czynności. Należy dbać o poprawność gestów i postaw liturgicznych, aby były czytelnymi znakami wiary.
406. Do pełnego uczestnictwa w Najświętszej Eucharystii należy godne przyjęcie Komunii świętej. Wiernych należy zachęcać do częstego Jej przyjmowania. Komunię świętą, zgodnie z przyjętym zwyczajem, przyjmujemy bezpośrednio do ust. Jeżeli jednak ktoś prosi o Komunię świętą na rękę przez gest wyciągniętych dłoni, trzeba mu w taki sposób jej udzielić. Przyjmujący powinien ją spożyć w obecności udzielającego. Należy przypominać wiernym o obowiązku zachowania postu od pokarmów i napojów przed Komunią świętą, przynajmniej godzinę przed jej przyjęciem. Wypicie wody lub przyjęcie lekarstwa nie łamie tego postu (por. kan. 919).
407. Komunię świętą przyjmuje się w postawie klęczącej lub stojącej. Wierni pragnący przyjąć Komunię świętą w postawie stojącej powinni wcześniej przykłęknąć na jedno kolano lub wykonać skłon ciała. W przypadku większej ilości wiernych zaleca się procesyjne podchodzenie do przyjęcia Komunii świętej, aby lepiej wyrazić prawdę, że Ciało Pana jest pokarmem na drodze do życia wiecznego (por. OWMR 44, 86, 160).

408. Należy podtrzymać praktykę błogosławienia dzieci, które nie przystąpiły jeszcze do I Komunii świętej. Ponieważ przepisy liturgiczne nie przewidują błogosławienia dzieci podczas procesji komunijnej, zaleca się, aby błogosławienie dzieci miało miejsce po Komunii lub po zakończeniu Eucharystii.
409. Duszpasterze powinni dążyć do tego, aby podczas uroczystości, w czasie których sprawowana jest Msza święta, wszelkie powitania i przemowy odbywały się przed rozpoczęciem Mszy świętej lub po jej zakończeniu. Jeżeli z uzasadnionej przyczyny ma miejsce przemówienie osoby świeckiej, to nie może ono odbywać się przy ambonie.
410. Duszpasterze powinni formować u wiernych już od najmłodszych lat postawę szacunku wobec Najświętszego Sakramentu poprzez uczenie właściwych postaw: przyklęknięcie przed Najświętzym Sakramentem złożonym w tabernakulum czy zanoszonym do chorego. W tym też celu należy dążyć do przywrócenia zwyczaju nawiedzania w ciągu dnia Chrystusa obecnego w Najświętzym Sakramencie.
411. Kościoły i kaplice, w których przechowuje się Najświętszy Sakrament, powinny być otwarte każdego dnia, przynajmniej na kilka godzin. Zaleca się, aby w większych miastach utworzone zostały stałe miejsca wieczystej adoracji Najświętszego Sakramentu. W każdym przypadku należy pamiętać o odpowiednim zabezpieczeniu przed profanacją.

3.5.1.4. Pokuta i pojednanie

412. Kościół, z natury swej święty, zawiera w swym łonie grzeszników i ciągle potrzebuje oczyszczenia, dlatego ustawicznie podejmuje pokutę i odnowę (por. KK 8). Wszyscy wierni zobowiązani są do podejmowania wciąż na nowo trudu wewnętrznej przemiany i nawrócenia. To wewnętrzne nawrócenie serca, zawierające żal za grzechy i postanowienie

- poprawy, wyraża się przez wyznanie grzechów wobec Kościoła, należyte zadośćuczynienie i poprawę życia.
413. Duszpasterze powinni przypominać wiernym, że naturalnym stanem życia chrześcijańskiego jest trwanie w łasce uświęcającej. Należy zachęcać wiernych do częstego i regularnego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania, przypominając o warunkach dobrej spowiedzi.
 414. W centralnych kościołach większych miast powinny mieć miejsce stałe dyżury w konfesjonale w określonych i podanych do wiadomości wiernych godzinach. W kościołach tych należy również stworzyć możliwość adoracji Najświętszego Sakramentu.
 415. We wszystkich kościołach należy zachować tradycję spowiadania pół godziny przed każdą Mszą świętą. W sytuacjach nadzwyczajnych wierni mają prawo prosić o spowiedź w każdej porze (por. kan. 986).
 416. Zaleca się, aby w okresach przedświątecznych w ramach dekanatu organizować spowiedź do późnych godzin wieczornych.
 417. W czasie sprawowania sakramentu pokuty w warunkach zwyczajnych, kapłan powinien być ubrany w strój liturgiczny.
 418. Kapłanom posługującym w konfesjonale zabrania się używania w tym czasie telefonów komórkowych, smartfonów, tabletów oraz innych urządzeń elektronicznych, nawet jeśli miałyby służyć do odmawiania Liturgii Godzin.
 419. Należy podtrzymać tradycję comiesięcznej spowiedzi dzieci i młodzieży oraz dorosłych przed pierwszym piątkiem miesiąca. Zaleca się organizowanie nabożeństw pokutnych połączonych z indywidualną spowiedzią dzieci, młodzieży oraz dorosłych na rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego, z okazji odpustu parafialnego, a szczególnie w Adwencie i Wielkim Poście.

3.5.1.5. Namaszczenie chorych

420. Jezus Chrystus otaczał chorych szczególną troską. Poprzez Tajemnicę Paschalną ukazał głębsze rozumienie tajemnicy cierpienia, które ma wartość zbawczą dla świata. Apostołom polecił troszczyć się o ludzi chorych i dał im władzę uzdrawiania (por. Mk 6,12-13).
421. Duszpasterze powinni troszczyć się o odpowiednią formację osób usługujących chorym w szpitalach, zakładach opieki, schroniskach czy ochronkach, poprzez organizowanie dla nich okresowych dni skupienia, katechez i rekolekcji. Należy wyjaśnić istotę sakramentu namaszczenia chorych, podkreślić ważność sakramentalnej posługi kapłana dla zbawienia człowieka, potrzebę wezwania go na czas, szczególnie w niebezpieczeństwie śmierci, oraz konieczność przygotowania chorego do przyjęcia sakramentów.
422. Sakramentu namaszczenia chorych należy udzielać tylko tym wiernym, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci z racji choroby lub starości (kan. 1004 §1). Możliwość przyjęcia tego sakramentu mają osoby poddające się poważnej operacji (por. SCh 8, 10) oraz chorzy, którzy utracili przytomność lub używanie rozumu „jeżeli istnieje prawdopodobieństwo, że jako wierzący prosiliby o to, gdyby byli przytomni” (SCh 14).
423. Sakrament namaszczenia chorych można przyjąć ponownie w przypadku pogłębiającej się choroby lub pojawiającej się nowej ciężkiej choroby (por. SCh 9). W każdym przypadku należy kierować się kryterium stanu zdrowia lub podeszłego wieku przyjmującego.
424. Należy uwrażliwiać wiernych na właściwe przygotowanie mieszkania przed wizytą kapłana u chorego. Powinno się zachować dotychczasową tradycję, czyli stół nakryty białym obrusem, na nim krzyż, dwie świece, szklanka z wodą, łyżeczka, naczynie z wodą święconą i kropidło (por. SCh

- 54) oraz trochę soli na talerzyku, wata i kawałek chleba do oczyszczenia palców kapłana. Godny podtrzymania jest zwyczaj gromadzenia się wiernych na modlitwie wokół chorego i oczekiwania na przybycie kapłana.
425. Usilnie należy dążyć do tego, aby osoby chore i starsze w parafii zostały objęte regularnym duszpasterstwem. Godna podtrzymania jest tradycja odwiedzin chorych z posługą sakramentalną z okazji pierwszego piątku czy pierwszej soboty miesiąca.
426. Osoby dotknięte ciężką chorobą czy będące w podeszłym wieku należy zachęcać do uczestnictwa we Mszy świętej transmitowanej przez radio lub telewizję oraz do regularnego przyjmowania Komunii świętej w niedziele i święta, tam gdzie jest to możliwe, bądź do przyjmowania Komunii świętej duchowej.
427. Można udzielać sakramentu namaszczenia większej liczbie chorych w czasie jednej celebracji. Okazją do tego może być „Dzień Chorego”, rekolekcje, misje parafialne, pielgrzymki, wizytacje kanoniczne parafii. Podczas wspólnotowego sprawowania sakramentu namaszczenia chorych nie można udzielać go wszystkim uczestnikom liturgii bez jakiegokolwiek wyjątku. Duszpasterze powinni wcześniej wyjaśnić wiernym, kto może przyjąć sakrament namaszczenia, odpowiednio przygotować wszystkich proszących o ten sakrament oraz umożliwić im skorzystanie wcześniej z sakramentu pokuty i pojednania.
428. Tym, którzy kończą swoje ziemskie życie Kościół ofiaruje Eucharystię jako Wiatyk. Jeśli jest to możliwe, powinien być on przyjmowany podczas Mszy świętej sprawowanej w domu chorego i udzielony pod dwiema postaciami. Należy pouczać wiernych, że przyjęcie Komunii Ciała i Krwi Chrystusa w chwili przejścia do Ojca ma szczególne znaczenie. Eucharystia jest zaczątkiem życia wiecznego. Dusza

sterze powinni czuwać, aby nie odkładano udzielania tego Sakramentu, lecz aby wierni zostali nim pokrzepieni, dopóki mają pełną świadomość (por. SCh 26-27).

3.5.1.6. Sakrament święceń

429. Sakrament święceń jest sakramentem, dzięki któremu posłannictwo, powierzone przez Chrystusa Apostołom, nadal jest spełniane w Kościele aż do końca czasów. Obejmuje on trzy stopnie: episkopat, prezbiterat i diakonat (por. KKK 1536).
430. Należy troszczyć się, aby *święcenia kapłańskie i prymicje* odbywały się z licznym udziałem duchowieństwa i wiernych świeckich. Duszpasterze powinni odpowiednio wcześniej przygotować wiernych do tych wyjątkowych uroczystości, zarówno od strony duchowej, jak i liturgicznej.
431. Prymicjantom i ich rodzinom należy przypominać, aby przyjęcia organizowane z okazji prymicji miały zawsze charakter religijny. Należy wykluczyć z nich elementy typowo świeckie. Dlatego neoprezbiterzy mają obowiązek szczególnie uzgodnić z proboszczem przebieg uroczystości prymicyjnych zarówno w kościele, jak i poza nim.

3.5.1.7. Małżeństwo

432. Sakrament małżeństwa jest znakiem miłości Chrystusa i Kościoła. Udziela on małżonkom łaski miłowania się wzajemnie miłością, jaką Chrystus umiłował Kościół. Łaska sakramentu udoskonala zatem ludzką miłość małżonków, umacnia ich nierozzerwalną jedność i uświęca na drodze do życia wiecznego (por. KKK 1661).
433. Zachęca się, aby małżeństwo między dwojgiem katolików było zawierane publicznie w ramach celebracji liturgicznej podczas Mszy świętej, ze względu na związek wszystkich sa-

kramentów z Misterium Paschalnym Chrystusa (por. KKK 1621). Należy dążyć do tego, aby przy udziale nupturientów starannie przygotować teksty liturgiczne, pieśni i uroczysty wystrój świątyni. Celebracja powinna być zgodna z przepisami liturgicznymi oraz wyrażać należyty szacunek miejscu świętemu (por. OSM 28-31).

434. Należy otoczyć regularną opieką duszpasterską ludzi żyjących w związkach niesakramentalnych. Choć nie mogą oni korzystać z sakramentu pokuty ani przystępować do Komunii świętej, to jednak taki stan rzeczy nie ma znamienia kary. Duszpasterze mają obowiązek wyjaśniać takim osobom, że niemożność ważnego przyjęcia rozgrzeszenia wynika u nich z braku spełnienia istotnych warunków sakramentu pokuty: żalu za grzechy i mocnego postanowienia poprawy. Zwyczajnym sposobem spełnienia tych warunków i ważnego przyjęcia rozgrzeszenia w tym przypadku jest uznanie dotychczasowego pożycia za grzeszne, rozejście się i postanowienie niewracania do życia razem. Jeżeli rozejście się jest niemożliwe z poważnych przyczyn, które ocenia proboszcz lub spowiednik, wtedy mogą oni otrzymać rozgrzeszenie po wyrażeniu żalu z powodu uznanego za złe wspólnego zamieszkania, złożeniu obietnicy powstrzymania się od współżycia fizycznego i takiego przyjmowania Komunii świętej, które nie wywoła u innych wiernych wrażenia, że taka sytuacja małżeńska jest dopuszczalna; najlepiej tam, gdzie ludzie nie wiedzą o ich sytuacji. Należy jednak pamiętać, że pomimo niemożności przyjmowania rozgrzeszenia i Komunii świętej osoby te nadal są członkami Kościoła i przynależą do wspólnoty parafialnej. Jest ważne, aby te osoby uczestniczyły w życiu religijnym Kościoła w stopniu dla nich dostępnym, a ich dzieci w stopniu pełnym. Należy zachęcać takie osoby do modlitwy osobistej i rodzinnej, zwłaszcza do uczestnictwa w niedzielnej i świątecznej Mszy

świętej. Wskazane jest, aby uczestniczyli oni w rekolekcjach czy dniach skupienia dla nich organizowanych.

3.5.2. Pozostałe akty kultu Bożego

3.5.2.1. Błogosławieństwa, poświęcenia i egzorcyzmy

435. Obok sakramentów ważną rolę w życiu wspólnoty kościelnej pełnią sakramentalia. Są to znaki święte, ustanowione przez Kościół, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają przede wszystkim skutki duchowe, a osiąga się je przez modlitwę Kościoła. Przygotowują one wiernych do przyjęcia głównego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia (por. KL 60).
436. Do sakramentaliów należą błogosławieństwa, poświęcenia, egzorcyzmy, a także pogrzeb kościelny. Sakramentalia dotyczą osób, miejsc i rzeczy. Zachęca się więc do korzystania w duszpasterstwie parafialnym z bogactwa modlitw, jakie znajdują się w aktualnej księdze liturgicznej *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*.
437. Szafarzem zwyczajnym błogosławieństw jest biskup, prezbiter lub diakon. Szafarz powinien wcześniej wyjaśnić wiernym na czym polega obrzęd liturgiczny, jego sens i cel. Przy sprawowaniu sakramentaliów obowiązuje używanie tekstów zatwierdzonych przez władzę kościelną. Stojem szafarza z zasady powinna być przynajmniej sutanna, komża i stuła.
438. W związku z egzorcyzmami wydaje się konieczne, aby Wydział Duszpasterstwa Ogólnego zatroszczył się o powołanie w ramach diecezji grupy specjalistów z dziedziny psychologii i psychiatrii, która wspomagałaby egzorcystów diecezjalnych w ich posłudze.

3.5.2.2. Pogrzeb kościelny

439. W obrzędach pogrzebowych swoich wiernych Kościół obchodzi z wiarą Paschalne Misterium Chrystusa i modli się, aby ci, którzy przez chrzest zostali wszczępieni w śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, z Nim przeszli przez śmierć do życia w wieczności. Przez modlitwę Kościół przynosi zmarłym duchową pomoc, a żyjącym daje pociechę płynącą z nadziei życia wiecznego (por. OP 1).
440. Do ciała osoby zmarłej należy odnosić się zawsze z szacunkiem i miłością, o czym przypomina nam wielowiekowa tradycja chrześcijańska, oparta na przekazach biblijnych, a także nasza kultura narodowa. Wyrazem tego szacunku i miłości jest modlitewne czuwanie przy zmarłym i religijna ceremonia pogrzebowa, podczas której prowadzone są modlitwy przy trumnie z ciałem zmarłego, sprawowana jest Msza święta oraz obrzęd ostatniego pożegnania.
441. Kościół podkreśla pierwszeństwo grzebania ciał przed kremacją, gdyż jest to najbardziej odpowiednia forma wyrażenia wiary i nadziei w zmartwychwstanie ciała. Wobec coraz bardziej powszechnej praktyki kremacji czyli spopielenia lub resomacji czyli chemicznego rozkładu ciał zmarłych, duszpasterze powinni zachęcać do tradycyjnego pogrzebu w obecności ciała zmarłego.
442. W sytuacji zwyczajnej obrzędy pogrzebowe z Mszą świętą i z ostatnim pożegnaniem włącznie, powinny mieć miejsce przed kremacją lub resomacją ciała zmarłego. Po kremacji należy sprawować obrzęd związany ze złożeniem urny w grobie. Ponadto Kościół, dopuszczając kremację ciał i pochówek prochów w miejscu świętym, zakazuje ich rozrzucania, zatrzymywania w charakterze „pamiątki”, przerabiania na biżuterię czy inne przedmioty. Przepisy te reguluje Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary *Ad resurgendum cum Christo*, z dnia 16.10.2016.

443. W wyjątkowych sytuacjach, gdy czyjaś śmierć nastąpiła daleko od miejsca zamieszkania i koszty sprowadzenia ciała byłyby zbyt duże, a także, kiedy uczestnicy pogrzebu przybywaliby z daleka i trudno byłoby im uczestniczyć w dwóch częściach pogrzebu, dopuszcza się, aby obrzędy pogrzebowe, podane w księdze liturgicznej, były sprawowane przy urnie. W takich przypadkach decyzję o formie sprawowania obrzędów pogrzebowych może podjąć miejscowy proboszcz.
444. W czasie Mszy świętej pogrzebowej należy zawsze głosić homilię, nawet wtedy, gdy zmarły nie prowadził życia z wiary, a należał do Kościoła jedynie przez sakrament chrztu świętego. Stanowi to okazję do głoszenia nauki Kościoła wobec niewierzących czy obojętnych religijnie, którzy uczestniczą w liturgii. Homilia podczas celebracji obrzędów pogrzebu może uwzględnić okoliczności życia i śmierci zmarłego, ale nie może być ani mową pochwalną ani ganiącą.
445. W parafii należy stworzyć okazję i zachęcać wiernych, a szczególnie rodzinę zmarłego, do skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania, aby mogli w pełni uczestniczyć we Mszy świętej w intencji zmarłego. Jednak należy pamiętać, że pogrzeb, nawet bliskiej osoby, nie może być przyczyną udzielenia rozgrzeszenia osobom niespełniającym koniecznych do tego wymogów np. mieszkającym razem bez ślubu kościelnego.
446. Zachęca się duszpasterzy, aby informowali małżeństwa, które utraciły swoje dziecko przed urodzeniem, o możliwości pochówku w tzw. „grobach dziecka utraconego”, które istnieją na terenie diecezji (Ostrowiec Świętokrzyski, Racławice, Sandomierz, Staszów, Stalowa Wola, Tarnobrzeg).
447. Pogrzebu chrześcijańskiego należy odmówić (por. kan. 1184):

- a) apostatom, a wśród nich tym, którzy złożyli dobrowolny akt apostazji, heretykom i schizmatykom;
 - b) osobom, które wybrały spalenie swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej;
 - c) innym jawnym grzesznikom, którym przyznanie pogrzebu budziłoby publiczne zgorzsenie wiernych.
448. Jeśli zachodzi poważna wątpliwość w kwestii pogrzebu, należy zwrócić się do Kurii, przedstawiając jednocześnie pisemne stanowisko proboszcza w tej sprawie.

3.5.2.3. Liturgia Godzin

449. Wierni, którzy celebrują Liturgię Godzin, jednoczą się z Chrystusem Najwyższym Kapłanem, przez modlitwę Psalmów, rozważanie słowa Bożego, pieśni i uwielbienia, aby włączyć się do Jego nieustannej i powszechnej modlitwy, którą oddaje chwałę Ojcu i wyprasza dar Ducha Świętego dla całego świata (por. KKK 1196).
450. Liturgia Godzin nie jest czynnością prywatną, lecz działaniem całego Kościoła. Do jej sprawowania zobowiązani są w sposób szczególnie prezbiterzy i diakoni, jako pełniący posługę duszpasterską i powołani do wiernego trwania na modlitwie i służenia Słowu oraz zakonnice i zakonnicy przez charyzmat swojego życia konsekrowanego (por. KKK 1174 §1).
451. Wskazane jest, aby w parafiach dowartościować ten rodzaj modlitwy Kościoła poprzez celebrowanie uroczystych nieszporów przynajmniej w niedziele i święta. Zachęca się wtedy do wygłoszenia krótkiego kazania nawiązującego do odmawianych hymnów, Psalmów i czytań.
452. W parafiach, w których posługuje kilku kapłanów, należy usilnie dążyć do wspólnotowego odmawiania przynajmniej jednej godziny kanonicznej (por. OWLG 25).

453. W czasie celebracji Liturgii Godzin należy korzystać z ksiąg liturgicznych zatwierdzonych przez kompetentną władzę.
454. Duszpasterze powinni zachęcać również wiernych świeckich szczególnie w rodzinach do odmawiania przynajmniej części Liturgii Godzin, dla zespalania się ściślej z całym Kościołem.

3.5.3. Czas i przestrzeń liturgiczna

455. W ciągu cyklu rocznego Kościół wspomina całe Misterium Chrystusa, od Wcielenia aż do dnia Zesłania Ducha Świętego i do oczekiwania na przyjście Pańskie.
456. Szczytem roku liturgicznego jest Święte Triduum Męki i Zmartwychwstania Pańskiego. W przepowiadaniu i katechezie należy je ukazywać jako jednolity okres, będący w całości świątecznym obchodem tajemnicy naszego Odkupienia, mający szczególny wpływ na odnowę życia chrześcijańskiego. Triduum Paschalne należy starannie przygotować, a pełniący poszczególne funkcje, szczególnie lektorzy, ministranci i schola powinni dobrze rozumieć czynności, które mają spełniać. Wiernych należy zachęcać do tego, aby jak najliczniej i w sposób pełny wzięli udział w liturgii Triduum Paschalnego.
457. Liturgia Wigilii Paschalnej należy do obchodu uroczystości Zmartwychwstania i dlatego należy rozpocząć ją po zapadnięciu zmroku (PS 78). Duszpasterze powinni troszczyć się o staranne przygotowanie wszystkich części liturgii zgodnie z rubrykami znajdującymi się w Mszałe. Należy pamiętać, że świeca paschalna, ze względu na prawdziwość znaku, ma być odlana z wosku, corocznie nowa, nigdy zaś sztuczna. Wigilię Paschalną można zakończyć procesją rezurekcyjną.
458. Zachęca się, aby zwrócić uwagę na wymiar duszpasterski okresu wielkanocnego: osiem pierwszych dni tego okresu stanowi oktawę Wielkanocy; II Niedziela Wielkanocna,

czyli Niedziela Miłosierdzia Bożego, rozpoczyna Tydzień miłosierdzia; IV Niedziela Wielkanocna, zwana Niedzielą Dobrego Pasterza, rozpoczyna Tydzień modlitw o powołania do służby w Kościele; w VII Niedzielę Wielkanocną obchodzi się uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego.

459. Ukoronowaniem okresu Wielkanocnego jest dzień Pięćdziesiątnicy, czyli uroczystość Zesłania Ducha Świętego. Duszpasterze poprzez przepowiadanie i katechezę powinni przypominać i ukazywać wiernym obecność i działanie Ducha Świętego w Kościele. Zaleca się, aby do tej uroczystości przygotować wspólnotę poprzez nowennę, czy wspólne czuwanie modlitwne w wigilię uroczystości, np. poprzez uroczystą celebrację Liturgii Godzin.
460. Przygotowaniu do obchodów Świętego Triduum Paschalnego i czasu wielkanocnego służy okres Wielkiego Postu. Duszpasterze powinni dołożyć starań, aby był to czas pogłębienia znaczenia sakramentu chrztu w życiu chrześcijanina oraz właściwy moment do czynienia dzieł pokuty. Realizacji tego celu powinny służyć obowiązkowe dla każdej parafii rekolekcje, dni skupienia dla grup duszpasterskich oraz nabożeństwa Drogi Krzyżowej i Gorzkich Żali. Zaleca się, aby dziekani w miastach mających większą liczbę kościołów organizowali również nabożeństwa stacyjne.
461. Po dorocznym obchodzie Misterium Paschalnego uwaga Kościoła skupia się na tajemnicy pierwszego przyjścia Syna Bożego do ludzi. W przepowiadaniu i katechezie należy podkreślać religijny i rodzinny charakter świąt Narodzenia Pańskiego. Należy zachęcać do podtrzymania wielowiekowej tradycji dzielenia się opłatkiem, wzajemnego obdarowywania się i rozwijania ducha gościnności. Jest zalecane zachowanie postnego charakteru wieczerzy wigilijnej oraz zwyczaju odczytywania fragmentu Ewangelii o narodzeniu Chrystusa i wspólnego śpiewu kolęd.

462. Przypadająca w tym czasie uroczystość Objawienia Pańskiego może stać się okazją do wsparcia działalności misyjnej Kościoła poprzez modlitwę i pomoc materialną. Należy podtrzymać w parafiach zwyczaj rozsyłania w tym dniu kolędników misyjnych. Zebrane przez nich ofiary powinny być przekazywane na Diecezjalny Fundusz Misyjny, na pomoc misjonarzom. Budowaniu ducha jedności chrześcijańskiej i solidarności z potrzebującymi mogą również służyć organizowane w wielu miejscach diecezji „Orszaki Trzech Króli”.
463. Duszpasterze powinni troszczyć się o pogłębianie świadomości chrzcielnej w życiu powierzonych im wiernych. Stąd zachęca się, aby Niedziela Chrztu Pańskiego była dniem dziękczynienia za łaskę chrztu, za szafarzy sakramentu, za rodziców i chrzestnych.
464. Przygotowaniu do uroczystości Narodzenia Pańskiego służy okres Adwentu. W przepowiadaniu i katechezie należy zwrócić uwagę, iż jest to czas oczekiwania, nawrócenia i nadziei. Należy podtrzymać tradycję celebrowania Mszy świętej wotywniej o Najświętszej Maryi Pannie w Adwencie, tzw. Roraty. Tę Mszę świętą można celebrować codziennie z wyjątkiem niedziel i uroczystości. Nie zaleca się hymnu *Chwała na wysokości*, ponieważ nie wykonuje się go także w niedziele Adwentu, aby w sposób pełny wybrzmiał w uroczystość Narodzenia Pańskiego (por. OWMR, 53). Zachęca się również do organizowania parafialnych rekolekcji adwentowych, dni skupienia dla grup duszpasterskich, czy nabożeństwa pokutnego z możliwością skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania. Warto podtrzymać tradycję odmawiania nowenny przed uroczystością Niepokalanego Poczęcia i Narodzenia Pańskiego.
465. Oprócz okresów mających własny charakter, pozostają 33 lub 34 tygodnie w ciągu cyklu rocznego, które tworzą Okres

Zwykły. W tym czasie liturgia świętuje całą tajemnicę Chrystusa. W sposób szczególny dotyczy to niedzieli, jako najstarszego i pierwszego dnia świątecznego. Duszpasterze powinni przypominać wiernym, że właściwe świętowanie niedzieli ma głęboki sens paschalny.

466. Świętowanie niedzieli wiąże się również z odpoczynkiem. Należy uwrażliwiać wiernych, aby w niedziele i święta powstrzymywali się od prac niekoniecznych, od prac zakłócających porządek świętowania oraz od handlu, ponieważ czynności te przeszkadzają w oddaniu należytej chwały i czci Bogu oraz religijnemu i rodzinnemu przeżywaniu dnia Pańskiego. Odpowiedzialni za duszpasterstwo powinni promować styl chrześcijańskiego świętowania niedzieli: uroczystą celebrację nieszporów, pielgrzymki do lokalnych sanktuariów, odwiedzanie chorych, nawiedzenie cmentarza, lektura prasy katolickiej, spotkania rodzinne itp.
467. Poszczególne aspekty tajemnicy Odkupienia znajdują swój wyraz w ciągu roku liturgicznego w świętach Pańskich. W związanym z nimi przepowiadaniu należy zwrócić uwagę, aby święta te ujmowane były w kontekście całego wydarzenia zbawczego. Niezależnie od tego, czy mają charakter świąt złączonych z jakimś wydarzeniem, czy też z jakąś ideą, jak też od tego, kiedy i w jakich okolicznościach powstały, święta Pańskie odnoszą się do Chrystusa Wcielonego, Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego.
468. Duszpasterze powinni pielęgnować we wspólnotach parafialnych i rodzinnych kult Matki Bożej. Należy zachęcać wiernych do tego, aby licznie uczestniczyli w uroczystym przeżywaniu Jej świąt, w pielgrzymowaniu do sanktuariów maryjnych na terenie diecezji lub poza nią, w nabożeństwach majowych (sprawowanych przed wizerunkiem Najświętszej Maryi Panny) i październikowych (sprawowanych przed wystawionym Najświętszym Sakramentem). Warto

podtrzymać zwyczaj śpiewania Godzinek ku czci Najświętszej Maryi Panny, organizowania nabożeństw wynagradzających Niepokalanemu Sercu Najświętszej Maryi Panny z okazji pierwszych sobót miesiąca, nabożeństw ku czci Matki Bożej Nieustającej Pomocy w środy i nabożeństw fatimskich trzynastego dnia miesiąca.

469. Należy podtrzymywać i ożywiać w wiernych prawdziwy kult świętych, zachęcać do modlitwy i naśladowania świętych patronów parafii, miejscowości, regionu czy grup zawodowych. Szczególnie należy pamiętać i uwrażliwiać wiernych na kult głównych patronów Polski: św. Stanisława, św. Wojciecha, czy patronów diecezji: św. Stanisława i bł. Wincentego Kadłubka oraz innych świętych i błogosławionych związanych z diecezją. Usilnie należy dążyć także do ożywienia kultu św. Stanisława Kostki, patrona dzieci i młodzieży.
470. W Okresie Zwykłym należy zwrócić uwagę na listopad. Duszpasterze powinni zachęcać wiernych, aby w tym czasie intensywniej modlili się za zmarłych, ofiarowali za nich odpusty i nawiedzali ich groby. Jest to również okazja, aby przypominać o obowiązku modlitwy za zmarłych w ciągu całego roku.

3.5.4. Architektura i sztuka kościelna

471. Kościoły i kaplice, jako widzialny znak obecności Boga na ziemi i miejsce gromadzenia się Ludu Bożego dla sprawowania Świętej Liturgii, powinny być otaczane szacunkiem i troską wszystkich wiernych. Piękno miejsca świętego jest wyrazem wiary duszpasterzy i parafian. Wiarą i poczuciem sacrum powinni się odznaczać również artyści – autorzy projektów budynków sakralnych.
472. Decyzje dotyczące potrzeby rozbudowy czy budowy i lokalizacji nowego kościoła, bądź kaplicy podejmuje biskup po wysłuchaniu opinii Rady Kapłańskiej, proboszczów i ad-

ministratorów sąsiednich parafii oraz przedstawicieli danej parafii lub miejscowości.

473. Przy projektowaniu nowych kościołów i kaplic należy zadbać o ich charakter sakralny, funkcjonalność i odpowiedni poziom artystyczny.
474. Kościoły i kaplice powinny być pomieszczeniami jedno-przestrzennymi, z możliwością wyeksponowania ołtarza, tabernakulum, chrzcielnicy, miejsca przewodniczenia i miejsca głoszenia słowa Bożego. Należy również zaplanować właściwe oświetlenie i nagłośnienie.
475. Nowe kościoły i kaplice powinny zewnętrzną formą i ukształtowaniem wnętrza dawać wyraz sakralności budynku i osiągnięciom sztuki. Architektura obiektów sakralnych nie powinna odbijać się ujemnie na sakralności i funkcjonalności ich wnętrza.
476. Wstępne projektowanie urządzenia wnętrza nowego kościoła czy kaplicy powinno obejmować całość wystroju. Natomiast realizacja może się odbywać etapami w miarę finansowych możliwości parafii.
477. W projektowaniu kościoła należy zwrócić uwagę na to, by jego wnętrze, łącznie z ewentualnymi witrażami, w swojej treści przedstawiało jeden zwięzły program ikonograficzny, poprawny teologicznie, zaś co do formy prezentowało odpowiedni poziom artystyczny, godny domu Bożego. Dekoracja powinna umiejętnie podkreślać architekturę oraz skupiać uwagę wiernych na ołtarzu i sprawowanych obrzędach.
478. Dekoracje okolicznościowe wewnątrz i na zewnątrz świątyni, mogą być stosowane tylko na czas określonej uroczystości. Podkreślają wyjątkowy charakter chwili, ale mają to czynić dyskretnie, przy użyciu środków i materiałów godnych miejsca świętego. Należy wystrzegać się wszelkiej imitacji, tandety i przesady. Dekoracji szopki bożonarodzeniowej, grobu Pańskiego czy symboli związanych z okresem litur-

- gicznym lub udzielanym sakramentem nie należy umieszczać na ołtarzu głównym, przy którym sprawuje się Mszę świętą, ani bezpośrednio przy nim.
479. W przypadku nabywania szat liturgicznych oraz wszelkich paramentów, należy mieć na uwadze ich przeznaczenie do sprawowania Najświętszej Ofiary i innych czynności liturgicznych. Dotyczy to w jednakowej mierze używanej symboliki i formy artystycznej.
480. W zakresie architektury i sztuki sakralnej proboszcz lub rektor kościoła zobowiązany jest do:
- a) przedstawiania projektów kościołów i kaplic oraz wystroju wnętrz, a także uzgadniania z Kurią Diecezjalną remontów i wyposażenia świątyń;
 - b) troski o stan powierzonego mu mienia oraz bezpieczne przechowywanie naczyń, szat i ksiąg liturgicznych;
 - c) dbania o estetykę zarówno wnętrza jak i otoczenia kościoła;
 - d) prowadzenia *Księgi inwentarzowej* parafii;
 - e) archiwizacji dokumentacji remontowo-budowlanej i odnotowywania tych prac w *Kronice parafialnej*;
 - f) zabezpieczenia świątyni przed aktami kradzieży i pożarem.

3.5.5. Muzyka kościelna

481. Do muzyki kościelnej zalicza się: chorał gregoriański, pieśń liturgiczną, religijną pieśń ludową, religijną muzykę wielogłosową i religijną muzykę instrumentalną. Ogólne zasady dotyczące śpiewu i muzyki kościelnej podaje aktualna *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*.
482. Śpiew kościelny jest integralną częścią uroczystej liturgii, sprawia, że modlitwa nabiera szczególnego charakteru sakralnego, a tajemnice liturgii lepiej się uwydatniają. Zjednoczenie wiernych w śpiewie pogłębia jedność serc i uła-

twia wznoszenie myśli ku niebu, dlatego należy troszczyć się o piękno śpiewu w czasie liturgii.

483. Celem śpiewu liturgicznego jest oddanie chwały Bogu i uświęcenie wiernych, dlatego powinien odznaczać się teologiczną poprawnością tekstu i doskonałością formy oraz posiadać aprobatę władzy kościelnej. Podczas Mszy świętej nie wolno wykonywać piosenek religijnych czy świeckich. Niedopuszczalne jest odtwarzanie pieśni czy piosenek religijnych z nośników audiowizualnych, np. płyta CD czy tzw. „automatyczny organista”. Dotyczy to także Mszy świętych, w czasie których udziela się sakramentu małżeństwa. Można pozwolić na wykonanie piosenek religijnych jedynie przed rozpoczęciem Mszy świętej lub po jej zakończeniu. Wprowadzeniu nowożeńców do kościoła może towarzyszyć grany na organach utwór, nie może on jednak zastępować pieśni na wejście. Nowożeńcy mogą zaprosić innego organistę lub zespół muzyczny po uzyskaniu zgody proboszcza. Repertuar wykonywanych śpiewów i muzyki instrumentalnej wykonywanej przez muzyków-gości powinien być uzgodniony z proboszczem i miejscowym organistą lub osobą mającą odpowiednie przygotowanie.
484. Śpiewy na wejście, na przygotowanie darów, na Komunię świętą i na uwielbienie powinny być odpowiednio dobrane. Dobór tych pieśni powinien zgadzać się z oficjalnymi śpiewnikami Kościoła Katolickiego w Polsce (Śpiewnik liturgiczny, Lublin 1991, Śpiewnik Kościelny Ks. Jana Siedleckiego, wydanie XLI, Kraków 2015). Pieśni znajdujące się w innych śpiewnikach, ewentualnie nowe pieśni, powinny mieć aprobatę władzy kościelnej.
485. Śpiewu części stałych Mszy świętej, psalmu responsoryjnego i śpiewu przed Ewangelią nie wolno zastępować pieśniami ani kolędami. Psalm responsoryjny jest śpiewem solowym i powinien być wykonywany przez psalterzystę z ambony.

486. W diecezji działa Diecezjalna Komisja Muzyki Kościelnej, która jest organem doradczym w sprawach związanych z muzyką i instrumentarium w kościołach na terenie diecezji. W skład Komisji wchodzi biegli z dziedziny muzykologii oraz przedstawiciele organistów. Do jej zadań należy:
- a) czuwanie nad kształceniem i doskonaleniem organistów;
 - b) opieka nad chórami i scholami parafialnymi;
 - c) czuwanie nad poprawnością organizowania koncertów w kościołach;
 - d) czuwanie nad poprawnością śpiewów liturgicznych;
 - e) troska o kształcenie psalterzystów i kantorów;
 - f) animacja życia muzycznego przy parafiach;
 - g) nadzór nad stanem instrumentów muzycznych w parafiach.
487. W parafii odpowiedzialność za poziom śpiewów liturgicznych spoczywa na duszpasterzach i organistach, dlatego mają oni obowiązek znajomości i stosowania się do aktualnego prawodawstwa dotyczącego muzyki sakralnej. Organista powinien uczyć wiernych pieśni kościelnych. Każdego roku powinien nauczyć przynajmniej jednej, nowej pieśni na każdy okres liturgiczny, pieśni okolicznościowej i fragmentu chorału gregoriańskiego. Nauczanie pieśni liturgicznych powinno odbywać się zarówno w ramach katechezy szkolnej jak i przygotowania do przyjęcia sakramentów.
488. Należy dążyć do tego, aby do udziału w liturgii, nawet jednorazowo, był dopuszczany jedynie organista posiadający odpowiednie kwalifikacje, przynajmniej ukończone Studium Organistowskie. Duszpasterze powinni zachęcać młodych ludzi – wyróżniających się wrażliwością na muzykę sakralną – do pracy w posłudze organisty.
489. Przypomina się, że tradycyjnym instrumentem liturgicznym są organy piszczałkowe, w które powinien być wypo-

sazony każdy kościół. W wyjątkowych wypadkach organy można zastąpić kościelnymi organami elektronicznymi. Każdego rodzaju prace przy organach, szczególnie takie jak: budowa, przebudowa, konserwacja, itp., winny być wcześniej zgłoszone i uzgodnione, a także protokolarnie odebrane przez Diecezjalną Komisję Muzyki Kościelnej. Zarządca kościoła, w którym znajdują się organy piszczałkowe, powinien co kilka lat poddawać je przeglądowi wykonywanemu przez kompetentne osoby, a przynajmniej raz na dziesięć lat remontowi generalnemu. Tego rodzaju prace powinny być odnotowane w protokołach zdawczo-odbiorczych i *Kronice parafialnej*.

490. Obok organów w kościołach mogą rozbrzmiewać inne instrumenty. Nie każdy jednak instrument muzyczny odpowiada godności świątyni i nadaje się w jednakowym stopniu do wzmacniania ducha modlitwy. Nie wolno używać w liturgii instrumentów hałaśliwych lub wprost przeznaczonych do wykonywania muzyki świeckiej (np. gitara elektryczna, perkusja, fortepian, akordeon, syntezatory). Wyjątkiem może być użycie gitary akustycznej w sposób charakterystyczny dla akompaniamentu na harfie. Podczas bardziej uroczystych obchodów liturgicznych we wnętrzu świątyni istnieje możliwość wykorzystania zespołu instrumentalnego, lub orkiestry symfonicznej. W czasie celebracji poza kościołem oraz podczas procesji ważną rolę może spełniać orkiestra dęta.
491. Zaleca się, aby w każdej parafii działała schola, która będzie wykonywała również śpiewy gregoriańskie, odpowiednio ustanowieni kantorzy oraz – jeśli to możliwe – chóry wielogłosowe. Należy dbać o właściwą formację muzyczno-liturgiczną tych zespołów.
492. Organizowanie w kościołach koncertów czy występów muzycznych wymaga każdorazowo zezwolenia biskupa. Nie

dotyczy to koncertów muzyki religijnej wykonywanych przez chóry i schole parafialne oraz organistów.

3.6. Duszpasterstwo

493. Celem działalności duszpasterskiej jest trwanie „w nauce Apostołów, we wspólnocie, w łamaniu chleba i na modlitwie” (Dz 2,42). Zadanie to w szczególny sposób ma realizować parafia, jako wspólnota wspólnot chrześcijańskich. Wszystkie podejmowane formy duszpasterstwa winny więc wspierać duszpasterstwo parafialne tak, aby parafie mogły dawać świadectwo chrześcijańskiego życia, zarówno w odniesieniu do tych, którzy wierzą oraz tych, którzy w wierze osłabli, jak też do tych, którzy od wiary odeszli (por. kan. 519; ChL 26).
494. Posługa duszpasterska wymaga podjęcia współpracy i wzajemnej odpowiedzialności duchownych i świeckich. Wśród wiernych należy ożywiać i pogłębiać świadomość zaangażowanej przynależności do Kościoła diecezjalnego i własnej wspólnoty parafialnej oraz budować i formować postawę odpowiedzialności za Kościół Powszechny, za jego działalność apostołską i misyjną (por. DA 10; kan. 519; por. ChL 27).
495. Duszpasterstwo winno uwzględniać sytuację życiową parafian ze wszystkimi jej uwarunkowaniami, a także odznaczać się otwartością, dynamizmem oraz stałym poszukiwaniem możliwie najbardziej owocnych w danym środowisku metod i form pracy (por. kan. 529).
496. Do zadań duszpasterzy należy formacja pojedynczych osób i wspólnot chrześcijańskich ze szczególnym uwzględnieniem stałej formacji świeckich (zob. kan. 229, 528; ChL 57, 59-62).

497. Duszpasterstwem w diecezji kieruje biskup diecezjalny, wspomagany przez Diecezjalną Radę Duszpasterską i Wydział Duszpasterstwa Ogólnego przy udziale innych wydziałów Kurii Diecezjalnej kompetentnych w zakresie poszczególnych duszpasterstw.
498. Dla właściwej koordynacji działań duszpasterskich biskup, na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej lub dyrektorów innych kompetentnych wydziałów, powołuje diecezjalnych referentów oraz duszpasterzy poszczególnych środowisk, a w odniesieniu do ruchów i stowarzyszeń działających na terenie diecezji, diecezjalnych moderatorów lub asystentów.
499. Za działalność duszpasterską w parafii odpowiedzialny jest proboszcz, wspomagany przez miejscowych wikariuszy i duszpasterzy oraz parafialną radę duszpasterską.
500. W ramach dekanatów działalność duszpasterska parafii jest koordynowana i wspomagana przez dziekanów wspieranych przez dekanalnych referentów poszczególnych rodzajów duszpasterstw.
501. Wiernym, którzy pragną ubogacić swoje życie duchowe i religijne, Kościół zaleca różne formy duszpasterstwa specjalistycznego, zwanego nadzwyczajnym, dostosowanego do poziomu intelektualnego i duchowego osób zainteresowanych, przy uwzględnieniu wieku, wykształcenia oraz wykonywanego zawodu.
502. Opiekę duszpasterską nad poszczególnymi grupami i środowiskami biskup powierza, na mocy dekretu, wybranym duszpasterzom, czyniąc ich odpowiedzialnymi na poziomie diecezjalnym. Ci natomiast powinni podjąć współpracę z duszpasterzami parafialnymi i krajowymi oraz koordynować i rozwijać ją dla dobra wszystkich zainteresowanych osób. Zaleca się większe zaangażowanie katechetów świec-

kich oraz sióstr zakonnych w parafialne duszpasterstwo specjalistyczne.

3.6.1. Duszpasterstwo małżeństw i rodzin

503. Już u zarania dziejów rodzaju ludzkiego Pan Bóg ustanowił małżeństwo i rodzinę jako fundament ludzkości. Człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga został przez Niego powołany do życia w miłości. Najbardziej powszechną drogą realizacji tego powołania jest małżeństwo, którego fundamentem jest związek miłości między jednym mężczyzną a jedną kobietą, trwający aż do śmierci jednego z małżonków. Ten niepowtarzalny związek miłości został przez Chrystusa podniesiony do godności sakramentu. Małżonkowie są powołani do przekazywania życia i biorą na siebie zadanie wychowania dzieci, a poprzez ich chrzest zobowiązują się do przekazania im wiary. Biorąc pod uwagę powyższe zadania i godność małżeństwa, musimy uznać, że rodzina jest pierwszą i z wielu względów najważniejszą drogą Kościoła (por. FC 2).

3.6.1.1. Struktury i pracownicy duszpasterstwa rodzin

504. Mianowany przez biskupa dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin odpowiada za struktury duszpasterstwa rodzin w diecezji. Do jego zadań należy:
- a) organizowanie duszpasterstwa małżeństw i rodzin w diecezji oraz czuwanie nad całokształtem tej pracy w dekanatach i parafiach;
 - b) współpraca z dekanalnymi duszpasterzami rodzin i inicjowanie ich spotkań, które powinny odbywać się dwa razy w roku;
 - c) troska o wystarczającą liczbę parafialnych poradni życia rodzinnego i ich kompetentną kadre;

- d) organizacja spotkań, dni skupienia i rekolekcji dla doradców życia rodzinnego oraz innych osób zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin w diecezji;
 - e) organizowanie szkoleń dla przyszlých pracowników duszpasterstwa rodzin, zwłaszcza doradców życia rodzinnego;
 - f) systematyczna weryfikacja i uaktualnianie form bliższego i bezpośredniego przygotowania do małżeństwa;
 - g) propagowanie rekolekcji dla małżonków i rodzin oraz spotkań z małżonkami na szczeblu diecezjalnym, dekanalnym i parafialnym;
 - h) koordynowanie działalności i wzajemnej współpracy wszelkich instytucji i organizacji prorodzinnych, takich jak: Diecezjalne Studium Życia Rodziny, Diecezjalne Poradnictwo Rodzinne, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Katolickie Centra Pomocy Rodzinie i inne;
 - i) opracowanie planu pracy duszpasterstwa małżeństw i rodzin na każdy kolejny rok, z uwzględnieniem programu ogólnokrajowego;
 - j) prowadzenie dokumentacji z działalności Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin oraz strony internetowej dedykowanej temu duszpasterstwu.
505. Do zadań diecezjalnego doradcy życia rodzinnego, mianowanego przez biskupa na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, należy:
- a) pomoc dyrektorowi w prowadzeniu Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin;
 - b) bieżąca współpraca z doradcami pracującymi w parafialnych poradniach życia rodzinnego;
 - c) organizacja szkoleń i spotkań formacyjnych dla doradców życia rodzinnego;
 - d) pogłębianie własnej formacji duchowej oraz poszerzanie wiedzy w zakresie tematyki związanej z rodziną,

- w szczególności instruktażu naturalnych metod planowania rodziny;
- e) promowanie naturalnych metod rozpoznawania płodności;
 - f) troska o powołanie nowych poradni;
 - g) pomoc dyrektorowi w rekrutowaniu kandydatów na doradców życia rodzinnego na Diecezjalne Studium Życia Rodziny w Sandomierzu lub inne studia z dziedziny nauk o rodzinie.
506. Synod zaleca powołanie Rady Duszpasterstwa Rodzin przy Wydziale Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. Radę powołuje dyrektor wydziału spośród duchownych i świeckich zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin, a zatwierdza ją biskup.
507. W rejonach diecezji określonych przez dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin są organizowane dni skupienia i spotkania robocze dla doradców życia rodzinnego. W danym rejonie dyrektor, we współpracy z dekanalnymi duszpasterzami rodzin, prowadzi raz do roku taki dzień skupienia. Synod zachęca, aby w każdym rejonie powstały specjalistyczne poradnie rodzinne.
508. Biskup, na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, powołuje dekanalnych duszpasterzy rodzin, zaś na wniosek diecezjalnego doradcy życia rodzinnego, mianuje dekanalnych doradców życia rodzinnego.
509. Dekanalnym duszpasterzem rodzin powinien być proboszcz jednej z parafii dekanatu, a w wyjątkowych sytuacjach inny kapłan pracujący w dekanacie. Kadencja dekanalnego duszpasterza rodzin trwa pięć lat i może zostać przedłużona o kolejne okresy pięcioletnie, natomiast jego powołanie dokonuje się wraz z wyborami dziekanów i wicedziekanów. Do zadań dekanalnego duszpasterza rodzin należy:

- a) przekazywanie do dekanatu wytycznych przyjętych od dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin;
 - b) współpraca z miejscowym dziekanem, z proboszczami oraz dekanalnym doradcą życia rodzinnego w zakresie organizowania duszpasterstwa rodzin w dekanacie;
 - c) troska o rozwój i działanie Katolickiego Centrum Pomocy Rodzinie wraz z dziekanem dekanatu i opiekunem Centrum;
 - d) czuwanie nad tym, by w dekanacie działała wystarczająca liczba poradni życia rodzinnego oraz by doradcy życia rodzinnego otrzymywali odpowiednie wynagrodzenie za pełnioną posługę, którego wysokość, w formie ofiary, ustalana jest przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, a jej uiszczenie leży w gestii narzeczonych oraz osób korzystających z poradni.
 - e) troska o należyte przeprowadzenie przygotowania bezpośredniego do małżeństwa w dekanacie oraz pomoc w tworzeniu zespołów osób (psycholog, doradca życia małżeńskiego, prawnik, pary małżeńskie) prowadzących kursy przedmałżeńskie;
 - f) przekazywanie do końca stycznia każdego roku harmonogramu kursów przedślubnych do Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin;
 - g) organizacja rekolekcji weekendowych, przy współpracy z duszpasterzami parafialnymi, w ramach przygotowania bliższego do małżeństwa;
 - h) organizowanie raz w roku, przy współpracy z dziekanem, dekanalnego dnia skupienia dla par małżeńskich w parafiach dekanatu.
510. Odpowiedzialnym za duszpasterstwo rodzin w parafii jest proboszcz, do którego zadań w tym zakresie należy:
- a) organizacja duszpasterstwa rodzin w parafii;

- b) integracja rodzin w parafii poprzez świętowanie jubileuszy małżeńskich, organizowanie raz w roku „Dnia Rodziny”, organizowanie festynów parafialnych lub spotkań dla małżonków, organizowanie możliwości i sposobności do wzajemnej pomocy między rodzinami;
 - c) troska i odpowiedzialność za poradnię rodzinną, jeśli ta znajduje się na terenie parafii: lokal poradni powinien znajdować się w osobnym pomieszczeniu z niekrępującym wejściem (nie w kancelarii czy sali katechetycznej), odpowiednio wyposażony w bibliotekę i pomoce, ogrzewany zimą, a w gablocie parafialnej powinna znajdować się informacja o poradni rodzinnej.
511. Synod zaleca, aby w parafiach powyżej 3 tys. wiernych była poradnia rodzinna z odpowiednią liczbą dyżurów doradców oraz czytelnia i informacja o najbliższym dekanalnym Centrum, a także możliwość kontaktu z nauczycielami naturalnego planowania rodziny. Koszty związane z doszkaltaniem doradców życia rodzinnego (koszty dojazdu, pobytu i materiałów szkoleniowych) oraz koszty doradców związane z działaniem dla parafii (koszty dojazdu, materiałów oraz innych wydatków) pokrywać powinna parafia.
512. Obok biskupów i kapłanów odpowiedzialnymi za duszpasterstwo małżeństw i rodzin są osoby konsekrowane i świeckie pełniące posługę doradców życia rodzinnego. Ich przygotowaniu służy dwuletnie Studium Życia Rodziny działające przy Instytucie Teologicznym w Sandomierzu lub inne studia wyższe z zakresu nauk o rodzinie (magisterskie lub podyplomowe). Doradcą życia rodzinnego może być osoba w wieku od 25 do 60 lat. W uzasadnionych wypadkach posługa doradcy życia rodzinnego może zostać przedłużona. Osoba taka powinna odznaczać się umiejętnością nawiązywania kontaktów z ludźmi, posiadać głęboką for-

mację religijną, mieć nieposzlakowaną opinię moralną oraz posiadać pozytywną opinię własnego proboszcza.

513. Na wniosek diecezjalnego doradcy życia rodzinnego i po uzyskaniu pozytywnej opinii proboszcza, biskup może powołać dekanalnego doradcę życia rodzinnego na okres pięciu lat. Po tym okresie funkcja może zostać przedłużona o kolejne okresy pięcioletnie. Do zadań dekanalnego doradcy życia rodzinnego (oprócz zadań zwyczajnych doradcy życia rodzinnego) należy współpraca z dekanalnym duszpasterzem rodzin w zakresie wypełniania jego obowiązków.
514. Kandydat na doradcę życia rodzinnego, po uzyskaniu zgody proboszcza parafii, na której terenie znajduje się poradnia, powinien zgłosić się do Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin w celu otrzymania misji kanonicznej duszpasterstwa rodzin. Aby otrzymać misję kanoniczną, kandydat zobowiązany jest do przedstawienia następujących dokumentów: Dyplomu Studium Życia Rodziny w Sandomierzu lub dyplomu ukończenia studiów wyższych z zakresu nauk o rodzinie, opinię proboszcza miejsca zamieszkania i jedną fotografię. Misja kanoniczna udzielana jest na okres jednego roku.
515. Warunkiem koniecznym do przedłużenia misji kanonicznej, oprócz właściwego wypełniania powierzonych obowiązków, jest stała formacja doradcy życia rodzinnego, który zobowiązany jest do uczestnictwa w ciągu roku w rekolekcjach organizowanych przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin oraz w diecezjalnych spotkaniach doradców życia rodzinnego. Weryfikacja kompetencji doradców dokonuje się poprzez wizytację ich posługi przez dyrektora Wydziału oraz diecezjalnego doradcę życia rodzinnego. W przypadku niezgodności treści przekazywanych przez doradcę życia rodzinnego z doktryną Kościoła, na skutek zgorszenia publicznego wywołanego zachowaniem doradcy, czy też w in-

- nych poważnych sytuacjach naruszenia prawa państwowego lub kościelnego, misja kanoniczna może zostać cofnięta.
516. Doradcy życia rodzinnego powinni współpracować z proboszczami oraz Wydziałem Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. Do ich zadań należy:
- a) prowadzenie nauk przedślubnych z uwzględnieniem form nadzwyczajnych przygotowania bliższego i bezpośredniego do małżeństwa;
 - b) prowadzenie spotkań dla narzeczonych w poradni życia rodzinnego w ramach przygotowania bezpośredniego do małżeństwa;
 - c) wspomaganie małżeństw i rodzin poprzez udzielanie pomocy w ramach poradni, prowadzenie prelekcji, konferencji, katechez dla małżonków i rodziców;
 - d) wspomaganie proboszcza w organizowaniu uroczystości dla małżeństw i rodzin, takich jak: Dzień Świętości Życia, jubileusze małżeńskie, festyny dla rodzin, pielgrzymki, spotkania i tym podobne;
 - e) systematyczne pogłębianie swojej wiedzy i duchowości przez udział w formacji i szkoleniach organizowanych przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.
517. Oprócz doradców życia rodzinnego w parafialnym duszpasterstwie rodzin mogą posługiwać inni świeccy, najlepiej pary małżeńskie, pomagające narzeczonym w bezpośrednim przygotowaniu do małżeństwa oraz towarzyszące małżonkom po ślubie. Wszystkie osoby działające na rzecz duszpasterstwa małżeństw i rodzin muszą posiadać misję kanoniczną, którą wydaje biskup na wniosek dyrektora Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.
518. W ramach duszpasterstwa małżeństw i rodzin każdego szczebla, Synod zaleca współpracę z innymi podmiotami, takimi jak: lekarze, prawnicy, psychologowie, doradcy, pracownicy środków społecznego przekazu oraz organizacje

działające na rzecz rodziny ze szczególnym uwzględnieniem samorządów.

3.6.1.2. Przygotowanie do małżeństwa i do życia w rodzinie

519. Przygotowanie do małżeństwa to priorytetowe zadanie duszpasterskie Kościoła. Od jego jakości w dużej mierze zależy przyszłość życia małżeńskiego i rodzinnego. Trzeba, aby był to czas odkrycia i pogłębienia Bożej wizji małżeństwa oraz ożywienia osobistej zażyłości z Bogiem. Zgodnie z obowiązującą doktryną duszpasterską oraz przepisami prawa kościelnego powszechnego i partykularnego, przygotowanie do małżeństwa w diecezji przebiega w trzech etapach: dalszym, bliższym i bezpośrednim.
520. Przygotowanie dalsze, rozpoczynające się we wczesnym dzieciństwie, powinno być kontynuowane na wszystkich etapach szkolnych i katechetycznych. Polega ono na zdobywaniu odpowiedniej wiedzy i osiągnięciu stosownych cnót związanych z życiem rodzinnym. Niezastąpionym jest tu przykład postępowania rodziców, ukazujący afirmację życia jako powołania do miłości oraz wspieranie przez dorosłych wysiłków dzieci w odczytywaniu ich własnego powołania.
521. Synod przypomina o ogromnej roli mediów kształtujących obecnie u dzieci i młodzieży sploty, a nawet wypaczony obraz małżeństwa i rodziny. W obecnych czasach programy telewizyjne, filmy, gry i cyberprzestrzeń są przepelnione obrazami agresywnymi i godzącymi w cnotę czystości. Młode pokolenie często bezkrytycznie przyjmuje podawane mu gotowe wzorce zachowania niszczące relacje międzyludzkie, a tym samym małżeństwo i rodzinę. Dodatkowo, dzieci już od najmłodszych lat mają prawie nieograniczony dostęp do treści demoralizujących, czy to w komputerze, czy w telefonie komórkowym. W związku z tym Synod

- apeluje do rodziców o większą kontrolę tego, co ich dzieci oglądają i czytają, o rozmowy na ten temat i o odpowiednie komentarze.
522. Przygotowanie bliższe młodzieży szkół średnich i zawodowych ma być rodzajem „katechumenatu” przed narzeczeństwem i przed zawarciem małżeństwa. Katecheza przedmałżeńska prowadzona w szkole średniej nie jest wystarczającym elementem przygotowania bliższego, dlatego zaleca się prowadzenie w każdej parafii całorocznej katechezy dla młodzieży szkół ponadpodstawowych, obejmującej 10 spotkań, zorganizowanej przez zespół pastoralny, w którego skład, oprócz miejscowego duszpasterza, mogą wejść wierni posiadający misję kanoniczną, to jest katecheci i doradcy życia rodzinnego, oraz doświadczeni i uformowani duchowo małżonkowie. Na zakończenie katechezy przedmałżeńskiej uczestnicy otrzymają ujednolicony dla całej diecezji dyplom ukończenia przygotowania bliższego, udostępniony przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, który należy dołączyć do protokołu kanonicznego badania narzeczonych. Zaleca się, aby część spotkań formacyjnych była prowadzona w diecezjalnych ośrodkach rekolekcyjnych.
523. Należy wyraźnie odróżnić katechezę parafialną od bezpośredniego przygotowania par narzeczonych do przyjęcia sakramentu małżeństwa. Katecheza parafialna oraz udział młodzieży w katechezie szkolnej mają pomóc w wyborze drogi chrześcijańskiego powołania do miłości, a nie zastąpić późniejsze przygotowanie narzeczonych do małżeństwa. Synod zakazuje wydawania świadectw ukończenia kursu przedmałżeńskiego na zakończenie nauki w szkole średniej.
524. Przygotowanie bezpośrednie do małżeństwa dotyczy narzeczonych i obejmuje okres co najmniej sześciu miesięcy przed zawarciem sakramentu małżeństwa. Zasady tego

przygotowania oraz formy realizacji katechizacji przedślubnej określa aktualnie obowiązująca instrukcja.

525. Narzeczeni powinni zgłosić się do kancelarii parafialnej nie później niż trzy miesiące przed planowanym zawarciem małżeństwa w celu odbycia rozmowy kanoniczno-duszpasterskiej według wytycznych Konferencji Episkopatu Polski zawartych w aktualnie obowiązujących dokumentach. Duszpasterz nie może ograniczyć się do formalnego wypełnienia protokołu rozmów kanoniczno-duszpasterskich, lecz powinien przeprowadzić z narzeczonymi rozmowę duszpasterską dotyczącą znaczenia katolickiego małżeństwa. Przed rozpoczęciem zadawania pytań przewidzianych w protokole, duszpasterz winien odebrać od narzeczonych przysięgę mówienia prawdy, zgodnie z rotą zamieszczoną w protokole, do której złożenia trzeba przygotować księgę Pisma św. oraz krucyfiks. Gdyby któreś z narzeczonych odmówiło złożenia przysięgi, należy odnotować ten fakt na marginesie protokołu i pomimo odmowy przystąpić do jego wypełniania.
526. Zasadą jest, iż badanie kanoniczne narzeczonych przeprowadza się w parafii, w której małżeństwo ma być zawarte, czyli w parafii, w której jedno z narzeczonych stale lub czasowo zamieszkuje albo przebywa przynajmniej przez miesiąc. Zamieszkanie oznacza faktyczny pobyt, a nie zameldowanie (kan. 1115). Osoby, które zamieszkują za granicą, mogą zgłaszać się do parafii swojego zamieszkania w celu przeprowadzenia badania kanonicznego, nawet gdyby zawarcie małżeństwa miało mieć miejsce w Polsce.
527. Fakt wystawienia świadectwa chrztu do celów małżeńskich winien zostać zaznaczony w księdze ochrzczonych poprzez umieszczenie w rubryce „uwagi” adnotacji następującej treści: „wydano świadectwo do ślubu (data)”. Gdyby ta sama osoba zwróciła się kolejny raz po świadectwo chrztu do za-

- warcia małżeństwa, nie powinno się odmawiać jej tego dokumentu, ale powód odstąpienia od poprzednich planów należy wyjaśnić, a w razie pojawienia się uzasadnionych wątpliwości powiadomić o nich proboszcza parafii, w której będzie spisywany protokół lub ordynariusza miejsca.
528. Szczególną uwagę należy również zwrócić na to, czy narzeczeni nie zawierają małżeństwa pod jakimś warunkiem, a szczególnie dotyczącym przyszłości, np. miejsce przyszłego zamieszkania małżonków. Jeżeli nupturient oświadczy, że uzależnia lub zamierza uzależnić swoją zgodę małżeńską od zastrzeżeń lub warunków dotyczących przyszłości, duszpasterz winien nakłonić go do odwołania warunku. Jeżeli nupturient nie chce tego uczynić, nie można dopuścić go do zawarcia małżeństwa. Jeżeli natomiast warunek odwoła, duszpasterz powinien odnotować to w protokole. Taką samą rozmowę należy przeprowadzić również z drugim z nupturientów odnotowując jego stanowisko. Gdyby któryś z narzeczonych należało do obrządku wschodniego, należy pamiętać, że obowiązujące je prawo wyklucza zawarcie ważnego małżeństwa pod jakimkolwiek warunkiem (por. DON, 68).
529. Małżeństwa mieszane, czyli małżeństwa zawierane przez katolików z ochrzczonymi niekatolikami lub osobami nieochrzczonymi, są zabronione bez wyraźnego zezwolenia ordynariusza miejsca (por. DON, 70). Przy małżeństwach tych, a także przy małżeństwach z osobą, która publicznie odstąpiła od wiary katolickiej, deklaruje się jako niewierząca lub uporczywie niepraktykująca, należy zachować wymogi kan. 1125. W przypadku wątpliwości należy zwrócić się do Kurii Diecezjalnej.
530. Nie wolno przemilczać wobec narzeczonych tego, że zawierane małżeństwo niesie dla obojga identyczne wymagania co do nierozzerwalności i wierności, niezależnie od zapatry-

wań strony niekatolickiej lub niewierzącej, a zatem będzie ono dla obojga jedno i nierozzerwalne, nawet gdyby strona niekatolicka lub niewierząca wyznawała inne przekonania. Jeśli obie strony są ochrzczone, ich małżeństwo będzie też sakramentalne. Jeśli któraś ze stron otwarcie wykluczałaby nierozzerwalność, jedność lub sakramentalność małżeństwa, duszpasterz wyjaśni, że nie może asystować przy zawieraniu takiego małżeństwa, gdyż byłoby ono nieważne (por. DON, 77).

531. Nupturientów należy zapytać, czy wcześniej nie zawierali jakiegokolwiek małżeństwa. Nie wolno stosować niekatolickiej dyscypliny dopuszczającej możliwość zawarcia kolejnego małżeństwa po rozwodzie, a tym samym nie można akceptować dokumentów wydanych przez niekatolickie organy władzy duchownej stwierdzających stan wolny nupturienta, np. decyzji o rozwiązaniu małżeństwa zawartego we wspólnocie niekatolickiej przez hierarchię tej wspólnoty, decyzji o uznaniu rozwodu cywilnego czy unieważnieniu małżeństwa lub decyzji hierarchy prawosławnego o zezwoleniu na drugie lub trzecie małżeństwo. W takich przypadkach stan wolny kandydata do małżeństwa mieszanego musi być stwierdzony przy zastosowaniu przepisów prawa kanonicznego (por. DON 79). W niektórych przypadkach będzie wymagana w tej sprawie decyzja katolickiego sądu kościelnego (por. DON, 42).
532. Informację o zamiarze zawarcia małżeństwa należy podać do wiadomości publicznej. Procedury wygłaszania zapowiedzi mają być zgodne z obowiązującymi przepisami prawa świeckiego dotyczącymi ochrony danych osobowych. Zapowiedzi ogłasza się przez wywieszenie informacji na tablicy ogłoszeń parafialnych przez 8 dni, takich, aby wśród nich były dwie niedziele, albo niedziela i święto obowiązujące, lub przez słowne ogłoszenie w 2 niedziele. Dyspensy

od jednej zapowiedzi może udzielić dziekan, natomiast ordynariusz miejsca może całkowicie zwolnić z obowiązku ogłaszania zapowiedzi. Do ważności tej dyspensy konieczne jest, aby w prośbie o jej udzielenie podać jej przyczynę. Po ogłoszeniu zapowiedzi należy dokument dostarczyć do parafii, gdzie spisywany jest protokół przedślubny. Informacje o obowiązku zgłaszania się narzeczonych na zapowiedzi przedślubne duszpasterze powinni zamieszczać na stałe w gablotce parafialnej lub kilka razy do roku przypominać je w ogłoszeniach parafialnych.

533. Proboszcz personalny, którym w Polsce najczęściej jest proboszcz parafii wojskowej, może ważnie asystować tylko przy zawieraniu małżeństwa przez osoby, z których przynajmniej jedna podlega jego jurysdykcji duszpasterskiej. Jeżeli żadne z nich nie należy do jego duszpasterstwa, musi uzyskać delegację od terytorialnego proboszcza jednego z nupturientów, który też przeprowadza kanoniczne badanie narzeczonych. Jeśli parafia personalna jest na innym terytorium, proboszcz terytorialny przesyła licencję nie do proboszcza personalnego, tylko terytorialnego tamtego miejsca, który udzieli delegacji proboszczowi personalnemu, np. kapelanowi wojskowemu.

3.6.1.3. Wymogi związane ze sprawowaniem sakramentu małżeństwa

534. Miejscem zawarcia sakramentu małżeństwa jest parafia zamieszkania narzeczonej bądź narzeczonego. Jeśli narzeczeni mają słuszne powody, by zawrzeć małżeństwo w parafii innej niż parafia ich stałego lub tymczasowego zamieszkania albo przynajmniej miesięcznego pobytu, winni uzyskać zezwolenie własnego proboszcza lub ordynariusza miejsca. Zezwolenia tego nie wolno odmówić, ani obwarować warunkami innymi, niż przewiduje prawo kanoniczne. Po

udzieleniu zezwolenia, obowiązek przeprowadzenia badania kanonicznego narzeczonych przechodzi na proboszcza parafii, w której małżeństwo ma być zawarte, należy jednak poinformować nupturientów, że pomimo tego, zapowiedzi będą głoszone w parafiach ich zamieszkania. Jeśli małżeństwo ma być zawierane w kościele nieparafialnym (rektoralnym lub zakonnym) to protokół przedmałżeński winien być sporządzony w parafii zamieszkania któregoś z nupturientów, podobnie jeśli dokonanie tego w parafii zawarcia małżeństwa byłoby dla nupturientów znacznie utrudnione (np. z powodu dużej odległości). Niezależnie od powyższego, proboszcz miejsca zamieszkania nupturientów może zawsze podjąć się przeprowadzenia badania kanonicznego narzeczonych i przygotowania ich do zawarcia małżeństwa.

535. Jeśli małżeństwo ma być zawarte w innej parafii, niż ta, w której spisuje się protokół przedślubny, to ten, kto przeprowadził egzamin przedślubny winien powiadomić autentycznym dokumentem, zwanym „licencją” (Aneks 3) proboszcza, który będzie asystował przy zawieraniu małżeństwa. Jeśli małżeństwo ma być zawarte w kościele nieparafialnym, licencję należy przekazać proboszczowi parafii, na terenie której kościół ten się znajduje. Jeśli licencja jest udzielana za granicę, należy posłużyć się dokumentem w języku łacińskim (Aneks 4), który po uzyskaniu *nihil obstat* miejscowej kurii diecezjalnej jest przesyłany przez tę kurię do kurii diecezji, w której ma zostać zawarte małżeństwo.
536. Proboszcz wydający licencję do zawarcia małżeństwa poza własną parafią, jest zobowiązany przekazać – za potwierdzeniem odbioru lub listem poleconym – proboszczowi parafii, na terenie której ma być zawarte małżeństwo konkordatowe, oryginały egzemplarzy zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, wystawionego przez kierownika USC.

537. Małżeństwo sakramentalne winno być zawierane w miejscu świętym, a więc w kościele lub kaplicy (kan. 1118 § 1). Zezwolenia na celebrację tego sakramentu poza miejscem świętym może udzielić ordynariusz miejsca (kan. 1118 § 2), a gdyby łączyła się ona ze sprawowaniem Eucharystii, biskup diecezjalny, który takiego zezwolenia winien udzielać tylko wyjątkowo ze szczególnie poważnej przyczyny.
538. Zgodnie z prawem powszechnym Kościoła, małżeństwo można zawierać w każdym czasie. Gdyby jednak ceremonia zaślubin miała się odbyć w Wielkim Poście, należy narzeczonych pouczyć zgodnie z przykazaniem kościelnym o szczególnie charakterze pokutnym tego okresu oraz przypomnieć o możliwości uzyskania dyspensy od powstrzymania się od udziału i organizowania hucznych zabaw. Zachęca się dodatkowo, aby przypominać o zakorzenionym w polskiej tradycji pokutnym charakterze każdego piątku, gdzie obowiązuje wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych i w miarę możliwości organizować przyjęcia weselne w inne dni. Jeżeli pomimo tego przyjęcie weselne będzie miało miejsce w piątek, należy zyskać od ordynariusza lub proboszcza dyspensę od wyżej wymienionej wstrzemięźliwości i poinformować o niej uczestników przyjęcia dla spokoju ich sumienia.
539. Synod przypomina, że w poniższych przypadkach wymagana jest odpowiednia dyspensa konieczna do ważności małżeństwa. Dyspensa Stolicy Apostolskiej wymagana jest przy: przeszkodzie święceń, przeszkodzie wieczystego ślubu czystości złożonego w instytucie zakonnym na prawie papieskim, przeszkodzie występku, rozwiązaniu poprzedniego małżeństwa mocą władzy papieskiej i sytuacji, w której dwoje katolików prosi o możliwość zawarcia małżeństwa bez zachowania formy kanonicznej. Dyspensa ordynariusza miejsca wymagana jest przy: przeszkodzie wieku, przeszkodzie różnicy religii, tzn. przy małżeństwie zawie-

rany z osobą nieochrzczoneą, przeszkodzie pokrewieństwa w trzecim i czwartym stopniu linii bocznej, przeszkodzie powinowactwa w linii prostej, przeszkodzie przyzwoitości publicznej, przeszkodzie pokrewieństwa prawnego, przeszkodzie wieczystego ślubu czystości złożonego w instytucie zakonnym na prawie diecezjalnym, przeszkodzie powinowactwa w drugim stopniu linii bocznej i przeszkodzie pokrewieństwa duchowego ale tylko wśród wiernych obrządków wschodnich i zawieraniu małżeństwa mieszanego bez przepisanej formy kanonicznej (z wyjątkiem małżeństwa zawieranego w Cerkwi prawosławnej – w tym wypadku dyspensa wymagana jest do godziwości) (por. DON, 28-29).

540. Synod przypomina, że zezwolenia ordynariusza miejsca wymaga się do godziwego zawarcia małżeństwa przy:
- a) zawieraniu małżeństwa mieszanego (z ważnie ochrzczoneym niekatolikiem);
 - b) zawieraniu małżeństwa z osobą, która wystąpiła z Kościoła katolickiego, notorycznie porzuciła wiarę katolicką, względnie uważa się za osobę niewierzącą lub upoczywie nie praktykuje;
 - c) zawieraniu małżeństwa, które nie będzie wywierało skutków cywilnych;
 - d) małoletniości któregokolwiek z nupturientów (poniżej 18. roku życia);
 - e) sytuacji, w której nupturient jest tułaczem, emigrantem lub jest osobą zamieszkującą za granicą;
 - f) sytuacji, w której nupturient poprzednio pozostawał w związku (cywilnym, religijnym, nieformalnym) z inną osobą i wiąże go naturalne obowiązki wobec dzieci lub innej strony wynikające z tamtego związku;
 - g) sytuacji, w której nupturient zawarł wcześniej małżeństwo (wyznaniowe lub cywilne) poza Kościołem katolickim;

- h) małżeństwie osoby, której władza kościelna (ordynariusz miejsca lub sąd kościelny) zabroniła zawarcia małżeństwa;
 - i) sytuacji, gdy istnieją wątpliwości co do faktu chrztu lub ważności chrztu nupturienta;
 - j) małżeństwie zawieranym pod warunkiem dotyczącym teraźniejszości lub przeszłości;
 - k) małżeństwie zawieranym tajnie;
 - l) małżeństwie zawieranym przez pełnomocnika;
 - m) małżeństwie osoby związanej cenzurą (karą kościelną);
 - n) sytuacji, gdy zachodzi potrzeba udzielenia dyspensy od ogłoszenia zapowiedzi;
 - o) małżeństwie kanonicznym zawieranym poza miejscem świętym;
 - p) zastosowaniu przywileju pawłowego (rozwiązania ważnego małżeństwa nieochrzczonych, z których jedno nawraca się na wiarę katolicką, a drugie z tej przyczyny nie chce z nim żyć w zgodzie ze względu na przyjętą przezeń wiarę);
 - q) sytuacji, gdy istnieją bardzo poważne wątpliwości co do zdrowia psychicznego kandydata, jego zdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich i wolności decyzji o zawarciu małżeństwa;
 - r) małżeństwie zawieranym przez osobę, co do której stanu wolnego istnieje wątpliwość;
 - s) sytuacji, gdy nupturienti zamieszkujący w Polsce wyrażają wolę zawarcia małżeństwa za granicą (por. DON, 30).
541. W przypadku małżeństwa konkordatowego należy wypełnić zaświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński w obecności duchownego. Ten dokument powinien być sporządzony w trzech egzemplarzach, wszystkie zawarte w nim rubryki powinny być dokładnie wypełnione oraz opatrzone parafial-

ną pieczęcią i podpisem duchownego, wobec którego wyrażono zgodę na zawarcie małżeństwa kanonicznego ze skutkami w prawie cywilnym. Na dokumencie, w odpowiednich rubrykach, powinny także zostać złożone czytelne podpisy nowożeńców oraz dwóch świadków, którzy ukończyli 18 lat życia. Jeden dokument pozostaje w kancelarii parafialnej: jest on dołączany do protokołu kanonicznego badania narzeczonych. Drugi jest przekazany małżonkom po zawarciu ślubu, a trzeci dostarczony do Urzędu Stanu Cywilnego.

542. Bezpośrednio przed zawarciem małżeństwa konkordatowego narzeczeni w obecności świadków i wobec duchownego, który będzie asystował przy zawarciu małżeństwa, potwierdzają wolę wywarcia cywilnych skutków małżeństwa kanonicznego, składając czytelne podpisy w odpowiednim miejscu zaświadczenia na wszystkich jego trzech egzemplarzach, to samo czynią świadkowie. Natomiast duchowny asystujący składa swój podpis dopiero po zawarciu małżeństwa. Po złożeniu przysięgi małżeńskiej zaświadczenie podpisuje również duchowny zobowiązany do przesłania go do Urzędu Stanu Cywilnego, a więc proboszcz, administrator parafii lub wikariusz w zastępstwie proboszcza.
543. Proboszcz, w ciągu pięciu dni, odliczając dni uznane ustawowo za wolne od pracy, ma obowiązek dostarczenia do właściwego Urzędu Stanu Cywilnego zaświadczenia stwierdzającego zawarcie małżeństwa konkordatowego wraz z zaświadczeniem stwierdzającym brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Małżeństwo konkordatowe uzyskuje skutki przewidziane prawem polskim od chwili wyrażenia zgody małżeńskiej w kościele, a nie od dnia dokonania wpisu w USC.
544. Proboszcz parafii, w której małżeństwo zostało zawarte, niezwłocznie odnotowuje fakt zawarcia małżeństwa w *Księdze zaślubionych* i w *Księdze ochrzczonych* przy akcie chrztu

nupturientów, a jeśli zostali oni ochrzczeni w innej parafii, przesyła do tej parafii prośbę o dokonanie adnotacji przy akcie chrztu (kan. 1121-1122).

545. Na zawarcie małżeństwa kościelnego bez skutków cywilnych konieczna jest zgoda ordynariusza miejsca, po podaniu przyczyny pragnienia takiego ślubu i złożeniu pisemnego oświadczenia nupturientów, że zdają sobie sprawę z tego, iż samo małżeństwo kościelne nie wywiera skutków cywilnych oraz, że po ustaniu przyczyny zawrą małżeństwo cywilne dla uzyskania wyżej wspomnianych skutków.

3.6.1.4. Towarzystwo małżonkom i rodzinom

546. Małżonkowie i rodziny potrzebują duszpasterskiego towarzyszenia na różnych etapach ich duchowego rozwoju i formacji. W realizacji tego zadania duszpasterzom powinny pomóc dojrzałe i uformowane małżeństwa, które będą niosły świadectwo wiary i miłości innym małżonkom. Dlatego Synod zachęca parafie do wybrania małżeństw, które, po odbyciu odpowiedniej formacji, podejmą zadanie towarzyszenia małżonkom i rodzinom, zwłaszcza młodym. Zaleca się stworzenie w diecezji i parafiach programu formacji małżonków, we współpracy ze zrzeczeniami rodzin. Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin Kurii Diecezjalnej wskaże ośrodki, w których wybrani małżonkowie będą mogli zdobywać i uzupełniać swoją formację. Warto, aby na poziomie dekanatów zostały ustanowione pary małżeńskie współodpowiedzialne za przygotowanie małżonków do apostołatu rodzinnego.
547. Synod zachęca małżonków i rodziny do czynnego zaangażowania się w działalność ruchów, wspólnot i stowarzyszeń kościelnych, które pomagają żyć pełnią łaski sakramentu małżeństwa. Zaleca się, aby kapłani chętnie podejmowali posługi w zrzeczeniach rodzin.

548. Synod zobowiązuje do wprowadzenia w parafiach regularnych katechez dla rodziców przed chrztem, I Komunią świętą oraz bierzmowaniem ich dzieci; katechez, które pomogą im wzrastać w wierze i ukążą duchowość rodziny.
549. W ramach organizowanych co roku rekolekcji adwentowych i wielkopostnych należy podejmować tematykę życia małżeńskiego i rodzinnego. Synod zachęca do organizowania parafialnych lub dekanalnych rekolekcji dla małżonków i rodziców oraz spotkań ze specjalistami. Należy urozmaicić ofertę specjalistycznych rekolekcji zamkniętych w domach rekolekcyjnych przez ukierunkowanie ich na konkretne grupy: samotnych, w kryzysie, doświadczających przemocy w rodzinie, czy problemów z wychowaniem dzieci. Harmonogram rekolekcji zamieszczany jest na stronie internetowej Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin (www.rodzinasandomierz.eu).
550. Zachęca się do organizowania w parafiach cyklicznych Mszy świętych w intencji małżeństw, wzbogaconych o komentarze i homilie na temat świętości małżeństwa i rodziny. Zachęca się, aby raz w roku, w Niedzielę Świętej Rodziny, przeprowadzić obrzęd odnowienia przyrzeczeń małżeńskich. Dodatkowo można regularnie zapraszać małżonków na adorację Najświętszego Sakramentu. Także w okresie Wielkiego Postu jedno z nabożeństw Drogi Krzyżowej można poświęcić tematyce małżeństwa.
551. Ponieważ małżonkowie potrzebują konkretnych wskazań na temat chrześcijańskiej etyki seksualnej, w przepowiadaniu homiletycznym nie można pomijać nauczania na temat wartości czystości przedmałżeńskiej, piękna rodzicielstwa, wartości ludzkiej płciowości oraz zła, jakie niesie ze sobą antykoncepcja. Należy podkreślać ważną rolę sakramentu pokuty i pojednania w małżeństwie i zachęcać do czę-

- stego korzystania z niego w oparciu o rachunek sumienia uwzględniający kwestie etyki seksualnej małżonków.
552. Synod zachęca duszpasterzy i małżonków do otwartości na różnorakie inicjatywy osób świeckich, takie jak: kursy małżeńskie, akademie rodziny, sesje małżeńskie w parafii, nauki na temat małżeństwa podczas Mszy świętych, dzieła Intronizacji NSPJ w rodzinach, „niedziele rodziny”, kongresy małżeństw i rodzin, różne formy kursów komunikacji w małżeństwie i inne.
 553. Synod zwraca uwagę na szczególną rolę codziennej, wspólnej modlitwy małżeńskiej, która pozwala żyć łaską sakramentu małżeństwa i zabezpiecza jedność małżeńską przed rozpadem.
 554. Synod zachęca duszpasterzy do odwiedzania rodzin w domach i innych miejscach, w których mogą się one gromadzić. Zachęca się także wierzące rodziny, aby gościnnie otwierały swoje domy na spotkania z innymi małżeństwami, dzieląc się swoim doświadczeniem i budując wspólnotę. Spotkania te, choć z pozoru nie mają charakteru duszpasterskiego, mogą pomóc małżonkom zmienić spojrzenie na Kościół i pomóc żyć wiarą na co dzień.
 555. W związku z wzrastającą liczbą małżeństw mieszanych Synod zachęca, aby otoczyć opieką duszpasterską takie rodziny i przypomnieć stronie katolickiej o obowiązku praktykowania wiary, ochrzczenia dzieci w Kościele katolickim oraz wychowania ich w wierze. W przypadku małżeństw mieszanych zawartych między ochrzczonymi, ich udział w Eucharystii jest uregulowany przez prawo kanoniczne (por. kan. 844 §2-4).
 556. Synod zachęca, aby przynajmniej raz w miesiącu, podczas wszystkich Mszy świętych niedzielnych w parafii, wspomnieć o tych, którzy w danym miesiącu przeżywają rocznicę ślubu. Zaleca się, aby jubileusze małżeńskie były przeżywa-

ne z wszystkimi członkami rodziny. Przy świętowaniu jubileuszy pięćdziesięciolecia i dwudziestopięciolecia zawarcia sakramentu małżeństwa, proboszcz może wystąpić do Kurii Diecezjalnej o przyznanie specjalnego błogosławieństwa biskupa dla jubilatów, które może być wręczone podczas uroczystej Mszy świętej w parafii. Raz do roku obchodzone jest diecezjalne świętowanie srebrnych jubileuszy małżeńskich, na które zaproszeni są małżonkowie z całej diecezji.

557. Zachęca się, by w ramach duszpasterstwa parafialnego odbywały się regularne pielgrzymki małżeństw i rodzin do sanktuariów diecezji sandomierskiej oraz do sanktuariów w Polsce i na świecie, mające na celu pogłębienie ich osobistej więzi z Bogiem oraz pogłębienie duchowości małżeńskiej i rodzinnej. Wśród tych pielgrzymek należy wymienić m.in. diecezjalną pielgrzymkę małżeństw i rodzin na Święty Krzyż w pierwszą niedzielę lipca oraz coroczną pielgrzymkę małżeństw i rodzin na Jasną Górę w czwartą niedzielę września.
558. Synod zaleca, by na przełomie maja i czerwca w diecezji organizowane było – przy współpracy Kościoła i samorządów – diecezjalne święto rodziny. W tym czasie mogą odbywać się różne uroczystości, festyny, konferencje oraz inne przedsięwzięcia służące promocji rodziny.
559. Zachęca się, by promować istniejące zrzeszenia rodzin obejmujące: ruchy, stowarzyszenia, grupy, wspólnoty, organizacje, które promują wartości rodziny i pogłębiają duchowość małżeńsko-rodzinną, zwłaszcza te, które towarzyszą młodym małżeństwom i małżeństwom w kryzysie (np. wspólnota Sychar). Wskazana jest współpraca z innymi podmiotami i organizacjami działającymi na rzecz rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem samorządów.

3.6.1.5. Katolickie Centra Pomocy Rodzinie

560. Katolickie Centra Pomocy Rodzinie pełnią funkcję informacyjno-koordynacyjną w zakresie pomocy małżeństwom, rodzinom, dzieciom, młodzieży, osobom samotnym, starszym i chorym. Opierają się one na pracy wolontariuszy, którzy mają wykształcenie i przygotowanie zawodowe, adekwatne do świadczonej pomocy osobom przeżywającym różnorakie trudności życiowe.
561. Za koordynację działań Katolickich Centrów Pomocy Rodzinie w każdym dekanacie odpowiada dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.
562. Do zadań Centrów należy:
- a) poradnictwo i doradztwo wszystkim potrzebującym;
 - b) porady prawne, psychologiczne, pedagogiczne, logopedyczne;
 - c) organizowanie warsztatów twórczych dla dzieci i młodzieży, szczególnie zajęć plastycznych, muzycznych, teatralnych oraz filmowych w ramach współpracy z placówkami oświaty;
 - d) upowszechnienie wiedzy o katolickiej rodzinie poprzez: udostępnienie biblioteki, konferencje, warsztaty, sesje i dni skupienia;
 - e) rozwijanie współpracy z władzami, organizacjami administracji samorządowej i państwowej oraz organizacjami społecznymi w zakresie niesienia pomocy osobom potrzebującym i ich rodzinom;
563. Osobą odpowiedzialną za Centrum jest dziekan, który może powołać na funkcję opiekuna Centrum jednego z księży pracujących w dekanacie. O jego powołaniu powinien powiadomić Kurię. Opiekun dba o formację duchową wolontariuszy oraz przekazywanie informacji o jego działalności w parafiach dekanatu. Raz na kwartał uczestniczy w spotkaniach formacyjno-organizacyjnych Centrum.

Opiekun i wolontariusze wybierają z grupy wolontariuszy koordynatora, który kieruje działalnością Centrum i prowadzi dokumentację. Wolontariusze w ramach promocji Centrum uczestniczą w różnych przedsięwzięciach na rzecz małżeństw i rodzin.

564. Synod zaleca, aby każde Centrum posiadało warunki lokalowe odpowiednie do prowadzenia poradnictwa, własny numer telefonu i stronę internetową, które będą dostępne w specjalnej zakładce na stronach internetowych parafii tworzących dekanat oraz na stronie internetowej Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin. Informacje o Centrum winny być zamieszczone na stałe w gablotce parafialnej oraz kilka razy do roku przypomniane w ogłoszeniach parafialnych.

3.6.1.6. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich

565. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich to wspólnota ludzi świeckich zaangażowanych w sprawy Kościoła i świata, którzy dają świadectwo życia chrześcijańskiego w swoich środowiskach. Asystentem tego stowarzyszenia na szczeblu diecezjalnym jest dyrektor Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, natomiast na szczeblu parafialnym proboszczowie parafii, w których działają koła Stowarzyszenia Rodzin Katolickich. Wszyscy asystenci zobowiązani są do pogłębionej formacji członków stowarzyszenia przez systematyczne spotkania, nabożeństwa, pielgrzymki, dni skupienia oraz rekolekcje.
566. Celem Stowarzyszenia jest wspomaganie rodzin w kształtowaniu ich życia małżeńskiego, rodzinnego i społecznego oraz formowanie postawy apostołskiej.
567. Do zadań Stowarzyszenia należy praca nad stworzeniem dobrych warunków do prawidłowego funkcjonowania rodziny w społeczeństwie oraz podejmowanie inicjatyw spo-

- łecznych, politycznych i gospodarczych, mających na celu zapewnienie wszechstronnej pomocy rodzinie.
568. Stowarzyszenie organizuje prelekcje, konferencje, sympozja i zgrupowania formacyjne dla rodzin. Wspiera katolickie poradnie rodzinne, organizuje wypoczynek dzieci i młodzieży w okresie wakacji i ferii zimowych oraz kursy i warsztaty podnoszące świadomość odpowiedzialności za rodzinę.
569. Synod zachęca, aby przy wsparciu dziekanów i proboszczów w poszczególnych dekanatach i parafiach, reaktywowano niegdyś istniejące i tworzono nowe koła Stowarzyszeń Rodzin Katolickich.

3.6.1.7. Domowy Kościół

570. Domowy Kościół – gałąź rodzinna ruchu Światło-Życie – jako małżeńsko-rodzinny ruch świeckich w Kościele służy rozwojowi duchowości małżeńskiej rozumianej jako dążenie do świętości w jedności ze współmałżonkiem. Stanowi jedną z form pomocy małżonkom w budowaniu między nimi autentycznej jedności małżeńskiej, a dążąc do umocnienia świętości i jedności małżonków przyczynia się do stworzenia jak najlepszych warunków do wychowania ich dzieci w duchu chrześcijańskich wartości.
571. Małżonkowie, którzy do niego należą, tworzą wspólnoty modlitewno-formacyjne składające się z 4-7 małżeństw, nazywane kręgami Domowego Kościoła. Poprzez comiesięczne spotkania, rekolekcje wakacyjne i tematyczne, zgodnie ze swoim programem, dążą do chrześcijańskiej dojrzałości i pełnej realizacji swojego powołania.
572. Program formacyjny Domowego Kościoła oraz jego struktura określone są zasadami zatwierdzonymi przez Konferencję Episkopatu Polski.

573. Synod zachęca kapłanów do pełnienia posługi moderatorów i duchowych opiekunów już istniejących w diecezji kręgów Domowego Kościoła, dostrzegając w tym ruchu szczególną pomoc małżonkom w ich dążeniu do świętości we współczesnym świecie. Zaleca się również powoływanie nowych kręgów we wszystkich parafiach diecezji.

3.6.1.8. Duszpasterstwo rodzin w sytuacjach trudnych

574. Kościół diecezjalny w szczególny sposób pochyła się nad losem małżeństw i rodzin w sytuacjach trudnych. Wszyscy powinni być otoczeni opieką duszpasterską, a w szczególny sposób: małżeństwa bezdzietne, małżeństwa z dziećmi z niepełnosprawnością, rodziny z osobami uzależnionymi, matki i ojcowie samotnie wychowujące dzieci, rodziny dotknięte emigracją, małżeństwa dotknięte aborcją, wdowy, wdowcy i osoby samotne.
575. Dla małżonków z problemami prokreacji należy w dekanatach lub ustalonych rejonach organizować dni skupienia, rekolekcje i specjalistyczne konferencje, dzięki którym będą mogli zawiązać wspólnotę z podobnymi małżeństwami oraz zostaną poinformowani o nauczaniu Kościoła w sprawie tzw. sztucznych metod wspomaganie poczęcia. Takich małżonków należy kierować do specjalistów, którzy zapoznają ich ze skutecznością naturalnych metod rozpoznawania płodności, NaProTechnologią oraz profilaktyką chorób ginekologicznych. Synod zaleca, aby poradnie rodzinne oraz Katolickie Centra Pomocy Rodzinie pomogły małżeństwom niepłodnym dostrzec dobrodziejstwo adopcji dziecka, wskazały im katolickie ośrodki opiekuńczo-adopcyjne oraz aktywnie wspierały w osiągnięciu statusu rodziny adopcyjnej. Należy angażować takie małżeństwa w pomoc innym przez intensywny udział w życiu parafii, w dziełach miłosierdzia oraz w pomoc rodzinom wielodzietnym.

576. Synod zaleca, aby rodziny z dziećmi z niepełnosprawnością zostały otoczone szczególną opieką od pierwszej informacji o niepełnosprawności dziecka. Duszpasterze parafialni, poprzez częste kontakty z takimi rodzinami, powinni pomóc małżonkom w przyjęciu z miłością chorego dziecka, które zostało stworzone na obraz i podobieństwo Boże. Zachęca się, aby cała wspólnota parafialna czynnie towarzyszyła takim rodzinom oraz zabiegała dla nich o pomoc materialną, medyczną i psychologiczną. Należy propagować ruch Wiara i Światło, który w Polsce przyjął nieoficjalną nazwę „Muminki”, skupiający umysłowo upośledzone dzieci, młodzież i dorosłych oraz ich rodziców i przyjaciół.
577. Synod zaleca, aby duszpasterze, doradcy życia rodzinnego i członkowie zrzeszeń rodzin angażowali się w działania zapobiegające uzależnieniom wśród młodzieży i dorosłych, poprzez uświadamianie, tworzenie grup wsparcia i rozmowę. Należy zdecydowanie popierać środowiskowe ruchy obrony przed reklamą alkoholu, pornografią i działalnością sekt oraz zatroszczyć się o to, aby rodziny osób uzależnionych otrzymały informację o instytucjach i osobach, które pomogą zrozumieć przyczyny choroby. Ważne jest, aby rodziny poznały zasady postępowania wobec uzależnionego.
578. W duchu Ewangelii należy traktować matki samotne, które nieraz wbrew opinii społecznej podejmują się macierzyństwa, ratując tym samym życie poczętego dziecka. Zaleca się, by duszpasterze oraz osoby ze wspólnot i ruchów rodzinnych wspierały te osoby duchowo, a także organizowały im pomoc materialną. Synod zaleca, aby w parafiach promowano ideę wsparcia osób w sytuacji zagrożenia aborcją. Zachęca się też do złożenia ofiary na Fundusz Obrony Życia lub na domy samotnych matek. Zaleca się, aby zapoznać parafian z możliwością i warunkami skorzystania z pomocy tych instytucji.

579. Synod zaleca, aby rodziny, które zostały dotknięte aborcją, otrzymały od osób zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin zrozumienie i miłosierdzie, po to, by mogły odnaleźć drogę do jedności z Kościołem. Konieczne jest wskazanie specjalistów, którzy pomogą w powrocie kobiecie i jej najbliższym do równowagi psychicznej i emocjonalnej.
580. Wiele rodzin narażonych jest na rozłąkę małżonków spowodowaną emigracją zarobkową. Zaleca się, aby kapłani, doradcy życia rodzinnego oraz członkowie grup i stowarzyszeń religijnych asystowali takim małżeństwom przez modlitwę oraz aktywną obecność pomagającą ustrzec przed rozpadem więzi małżeńskiej.
581. Zaleca się, aby wdowy, wdowców i osoby samotne angażować w życie parafialne, co pomoże im zamienić ból samotności w dobro świadczone potrzebującym. Sytuację osób owdowiałych i samotnych należy polecać Bogu podczas specjalnych nabożeństw, urządzanych z okazji stosownych świąt Pańskich oraz rekolekcji i misji. Zachęca się, aby osoby owdowiałe, o pogłębionym życiu religijnym, informować o istniejącej w Kościele praktyce konsekracji wdów i wdowców.
582. Synod zachęca wszystkie osoby zaangażowane w duszpasterstwo rodzin do ciągłego rozpoznawania nowych wyzwań duszpasterskich i reagowania na nie przez organizowanie różnych form opieki duszpasterskiej, po to, aby służyć dobru małżeństwa i rodziny. Proboszczowie, powinni na bieżąco informować wiernych o wydarzeniach organizowanych z myślą o małżeństwach i rodzinach w sytuacjach trudnych. Takie informacje powinny znajdować się również na stronach internetowych Katolickich Centrów Pomocy Rodzinie oraz na stronie internetowej Wydziału Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin.

3.6.1.9. Rodziny w sytuacjach nieprawidłowych

583. Duszpasterstwo kobiet i mężczyzn żyjących w związkach niesakramentalnych kierowane jest do wszystkich żyjących na sposób małżeński bez sakramentu małżeństwa.
584. Odpowiedzialnym za duszpasterstwo kobiet i mężczyzn żyjących w związkach niesakramentalnych jest diecezjalny duszpasterz związków niesakramentalnych. Synod zaleca, aby w różnych częściach diecezji powstały oddziały duszpasterstwa związków niesakramentalnych, za które będą odpowiedzialni mianowani przez biskupa kapłani. Wszelkie informacje są dostępne na stronie internetowej tego duszpasterstwa: <http://www.niesakramentalnisandomierz.pl/>.
585. Duszpasterze powinni okazać roztropną i cierpliwą troskę katolikom, którzy pomimo braku przeszkód kanonicznych do zawarcia sakramentalnego małżeństwa, zamieszkują wspólnie bez ślubu kościelnego lub są związani wyłącznie kontraktem cywilnym. Należy towarzyszyć tym wiernym w ich dojrzewaniu w wierze. Celem takiego działania jest uwrażliwienie tych wiernych na konieczność zaakceptowania zadań, jakie stawia małżeństwo sakramentalne oraz pomoc w przygotowaniu się do niego z zachowaniem czystości obyczajów.
586. W odniesieniu do katolików po rozpadzie wspólnoty małżeńskiej żyjących razem bez regulacji prawnej lub w nowym związku cywilnym, w przypadku, gdy jest to możliwe, należy zachęcać ich do podjęcia drogi pojednania i powrotu do sakramentalnego współmałżonka. Jeśli nie jest to możliwe, potrzebne jest prowadzenie do przebaczenia i pojednania ze współmałżonkiem oraz naprawienia ewentualnych krzywd. W razie wątpliwości co do ważności małżeństwa, duszpasterz powinien pomóc im skierować sprawę do sądu kościelnego.

587. Środkami duszpasterskimi wobec związków niesakramentalnych mogą być: indywidualne rozmowy duszpasterskie, kierownictwo duchowe, lektura religijna, specjalistyczne rekolekcje, dni skupienia, udział we Mszy świętej oraz w nabożeństwach, jednak bez przyjmowania Komunii świętej, pogłębianie życia modlitwy i włączanie się w życie wspólnoty. Będzie to również konieczne do prawidłowego wychowywania dzieci w wierze chrześcijańskiej.
588. Synod zaleca, aby duszpasterze odszukali w parafii osoby, którym rozpadły się wspólnoty małżeńskie i osoby żyjące w związkach niesakramentalnych, w celu pomocy w uregulowaniu ich sytuacji życiowej zgodnie z nauczaniem Kościoła. Okazją do takich spotkań może być kolęda, chrzest, I Komunia święta, bierzmowanie i inne. Jednak w takich przypadkach wielce pożytecznym byłoby zorganizowanie przez proboszcza przynajmniej raz w roku, poza wymienionymi okolicznościami, indywidualnej rozmowy duszpasterskiej oraz skierowanie chętnych osób do duszpasterstwa kobiet i mężczyzn żyjących w związkach niesakramentalnych.

3.6.1.10. Służba życiu

589. Każdy wierny ma obowiązek bronić życia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci. Obrona ta obejmuje szczególnie dzieci nienarodzone. Ważną rolę w obronie życia, obok kapłanów i biskupów, mają ludzie świeccy skupieni w ruchach modlitewnych i organizacjach powołanych do tego celu (por. DDR 77).
590. Synod zachęca do włączania się do ogólnopolskiej Krucjaty w Obronie Poczętych Dzieci (<http://krucjata.org/>).
591. Synod zaleca, by w parafiach obchodzony był Dzień Świętości Życia (25 marca). Można to uczynić poprzez sprawowanie Mszy świętej z możliwością podjęcia duchowej adopcji dziecka poczętego.

592. Zaleca się, aby w wigilię uroczystości Zwiastowania Pańskiego prowadzone były modlitwy wynagradzające za grzechy nieczystości oraz niszczenia życia dzieci nienarodzonych. Ponadto zaleca się, aby w każdej parafii były praktykowane modlitwy w intencji obrony życia ludzkiego w święta i uroczystości liturgiczne związane z tajemnicą życia, takie jak: uroczystość Zwiastowania Pańskiego, Niedziela Świętej Rodziny, święto św. Młodzianków Męczenników.
593. Synod zachęca do organizacji w większych ośrodkach diecezji „Marszów dla Życia i Rodziny” przy współpracy z Centrum Wspierania Inicjatyw dla Życia i Rodziny, parafiami, samorządami, wspólnotami i stowarzyszeniami.
594. Zachęca się do organizowania we współpracy z organizacjami *pro-life* w różnych częściach diecezji wystaw na temat wartości życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci. Wskazane jest, by w tym czasie rozdawać broszury o ochronie życia człowieka polecane i przygotowane przez organizacje *pro-life*. Zachęca się również do zakładania organizacji *pro-life* w szkołach i wśród młodzieży.
595. Synod zachęca do organizowania „pogrzebów dziecka utraconego” tam, gdzie znajdują się cmentarze z „grobami dzieci utraconych”. W każdej kancelarii parafialnej, poradniach rodzinnych i Katolickich Centrach Pomocy Rodzinie powinny być dostępne ulotki *Wskazówki dla rodziców, których dziecko zmarło przed narodzeniem*, wydane przez Wydział Duszpasterstwa Małżeństw i Rodzin, z informacjami na temat formalności związanych z pochówkiem dziecka zmarłego przed narodzinami. Synod zachęca do tego, by dzień 15 października był obchodzony w diecezji jako „Dzień Dziecka Utraconego”. Zachęca się, aby w tym dniu odprawić wotywny Msze święte oraz prowadzić dni skupienia dla osieroconych rodziców.

596. Pragnąc docenić zaangażowanie niektórych osób, stowarzyszeń lub organizacji na rzecz obrony życia, w Niedzielę Świętej Rodziny jest nadawany w diecezji tytuł *Protector Vitae*. Ten honorowy tytuł przyznaje biskup na wniosek proboszcza parafii, w której mieszka osoba lub znajduje się instytucja, która zasługuje na to wyróżnienie.
597. W diecezji funkcjonują „Okna Życia”, gdzie matka może anonimowo zostawić nowonarodzone dziecko, bez narażania go na niebezpieczeństwo. O dalszym losie dzieci tam pozostawionych decyduje sąd i ośrodki adopcyjne.

3.6.2. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży

598. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży jest jednym z priorytetowych kierunków pastoralnych działań Kościoła diecezjalnego. Obejmuje ono ewangelizację oraz formację i wychowanie chrześcijańskie młodych, które dokonuje się w ramach katechizacji szkolnej, a dopełniane jest przez duszpasterstwo prowadzone w parafii i przez parafię.
599. Wobec zachodzących przemian społecznych obecność młodych w Kościele staje się dla duszpasterstwa wyzwaniem. Z jednej strony obserwuje się u wielu młodych zainteresowanie wiarą oraz chęć życia nią i zaangażowanie w różne propozycje duszpasterstwa młodzieży. Z drugiej jednak strony zauważa się wśród młodych spadek praktyk religijnych, deklarowanie niewiary, a także rozbieżność i selektywność w podejściu do prawd wiary i zasad moralności głoszonych przez Kościół.
600. W kontekście szybko zmieniających się warunków życia należy poszukiwać nowych dróg dotarcia do młodego człowieka.
601. Referat Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży działa w ramach struktury Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego.

602. Dyrektor Referatu Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży zobowiązany jest do opracowania programu duszpasterstwa dzieci i młodzieży dostosowanego do potrzeb diecezji oraz uwzględniającego coroczne priorytety duszpasterskie.
603. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży powinno być zasadniczo realizowane na poziomie parafialnym. W poszczególnych dekanatach koordynują je dekanalni duszpasterze dzieci i młodzieży, powoływani przez biskupa.
604. Aby zapewnić koordynację wszystkich działań dotyczących ludzi młodych, dyrektor Referatu Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży powinien organizować cykliczne spotkania dla dekanalnych duszpasterzy.
605. Synod zaleca proboszczom, aby w kierowaniu wikariuszy do poszczególnych zadań duszpasterskich uwzględniali ich osobiste uzdolnienia, charyzmaty, specjalizacje oraz doświadczenie duszpasterskie.
606. Wszyscy księża powinni wykazywać zainteresowanie sprawami młodzieży oraz roztropnie nawiązywać osobiste relacje z młodymi.
607. Synod przypomina, aby duszpasterze do piątego roku kapłaństwa uczestniczyli przynajmniej raz w roku w wakacyjnych bądź feryjnych akcjach proponowanych przez Referat Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży, takich jak: rekolekcje oazowe, rekolekcje KSM, wypoczynek organizowany przez Caritas, „Wakacje z wartościami”, „Ferie z wartościami”. Przydzielanie księży do wspomnianych aktywności koordynuje dyrektor Referatu Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży.
608. Synod zaleca, aby dekanalni duszpasterze dzieci i młodzieży realizowali następujące zadania:
 - a) rozeznawanie aktualnych potrzeb duchowych młodzieży;
 - b) koordynowanie i wspieranie różnych form duszpasterstwa dzieci i młodzieży, organizowanie konkursów i turniejów na poziomie dekanatu i parafii;

- c) współpracę z katechetami w szkołach;
 - d) współpracę z ruchami i stowarzyszeniami młodzieżowymi;
 - e) posługę duszpasterską w mediach społecznościowych;
 - f) proponowanie środków pomocowych dla młodych pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych oraz przeżywających różne problemy;
 - g) formację duchową młodzieży w kontekście Światowych Dni Młodzieży oraz Europejskich Spotkań Młodych Taizé.
609. Zaleca się, aby w każdej parafii raz w miesiącu była celebrowana Msza święta w intencji dzieci i młodzieży, na której będą obecne wszystkie grupy młodzieżowe.
610. Zachęca się, aby spotkania formacyjne grup młodzieżowych odbywały się w odpowiednio przygotowanych przez parafię pomieszczeniach, np.: posiadających zaplecze sanitarne, kuchenne, wyposażonych w urządzenia multimedialne, itp.
611. Synod zaleca, aby uprzywilejowaną formą duszpasterstwa młodzieży w parafii były współpracujące ze sobą ruchy i stowarzyszenia młodzieżowe, a zwłaszcza: Liturgiczna Służba Ołtarza, Ruch Światło-Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, szkolne koła Caritas, Dziewczęca Służba Maryjna, wolontariat oraz schole dziecięce i młodzieżowe.
612. Do pracy z młodzieżą należy angażować parafian, którzy są świadkami wiary i posiadają odpowiednie do tej pracy predyspozycje.
613. W celu pogłębienia duchowej formacji młodzieży, przygotowanie do przyjęcia sakramentów świętych powinno być prowadzone w parafialnych grupach duszpasterskich. Duszpasterze powinni zachęcać młodzież do tego, aby po przyjęciu sakramentu bierzmowania włączała się w ruchy i stowarzyszenia katolickie.

614. Duszpasterze powinni pamiętać o tym, że proces przygotowania do przyjęcia sakramentów świętych przez dzieci i młodzież powinien odbywać się w parafiach zamieszkania.

3.6.3. Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza

615. W ramach Wydziału Duszpasterstwa Ogólnego funkcjonuje Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza Diecezji Sandomierskiej.
616. Za duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza w dekanacie odpowiada dekanalny duszpasterz dzieci i młodzieży, zaś na terenie poszczególnych parafii odpowiedzialnym jest proboszcz, wspierany przez wikariuszy, siostry zakonne oraz katechetów świeckich.

3.6.3.1. Duszpasterstwo ministrantów i lektorów

617. Synod nakazuje, aby w każdej parafii działała grupa ministrancka. Grupę tę tworzą: uczniowie, studenci i dorośli. Nie przewiduje się dopuszczania dziewcząt do służby ministranckiej.
618. Z grona ministrantów i lektorów wywodzi się większość powołań do kapłaństwa, dlatego zaleca się ścisłą współpracę ich duszpasterzy z Wyższym Seminarium Duchownym.
619. Wszystkich ministrantów i lektorów należy objąć troską duszpasterską oraz stałą formacją. W ramach parafii spotkania formacyjne obowiązują raz w tygodniu.
620. Zaleca się, aby w diecezji obowiązywały następujące stopnie posługi ministranckiej: kandydat na ministranta, choralista, ministrant światła, ministrant księgi, ministrant ołtarza, lektor, ceremoniarz, animator.
621. Do grona kandydatów na ministrantów przyjmowani są chłopcy po przyjęciu I Komunii świętej. Proboszcz wyjątkowo może dopuścić młodszych kandydatów.

622. Zaleca się minimum trzymiesięczne przygotowanie przed dopuszczeniem do posługi ministranta, które odbywa się podczas celebracji liturgicznej, połączonej ze złożeniem przyrzeczenia ministranckiego, błogosławieństwem kandydata oraz stroju liturgicznego.
623. O dopuszczeniu do kolejnych stopni posługi decyduje duszpasterz. Zakończenie kolejnego stopnia formacji powinno być połączone z odnowieniem przyrzeczenia ministranckiego i błogosławieństwem na dalszą pracę i służbę.
624. Synod zaleca, aby parafialna formacja ministranta w zakresie szkoły podstawowej przebiegała następująco:
klasa III – kandydat na ministranta
klasa IV – choralista (ministrant)
klasa V – ministrant światła
klasa VI – ministrant księgi
klasa VII – ministrant ołtarza
klasa VIII – ministrant słowa Bożego (lektor)
625. W klasie VIII szkoły podstawowej ministrant może zostać dopuszczony do kursu przygotowującego do posługi lektora. „Szkoła lektora” organizowana jest raz w roku w ramach każdego dekanatu. Odpowiedzialnym za jej przebieg jest dekanalny duszpasterz dzieci i młodzieży przy wsparciu kapłanów pracujących na terenie dekanatu. Synod poleca, aby w ramach „szkoły lektora” odbyło się minimum 5 spotkań formacyjnych. Szkoła zakończona jest uroczystym błogosławieństwem i dopuszczeniem do posługi lektora przez dziekana lub innego kapłana.
626. Lektorzy – uczniowie szkół średnich – kontynuują formację w ramach Diecezjalnej Szkoły Ceremoniarza i Animatora. Spotkania te organizowane są przez diecezjalnego duszpasterza Liturgicznej Służby Ołtarza a zakończone błogosławieństwem biskupa. Synod zachęca, aby kandydaci do

- podjęcia tych posług, przed ich przyjęciem wzięli udział w specjalnych rekolekcjach lub dniach skupienia.
627. Ceremoniarze i animatorzy służą pomocą w pracy duszpasterskiej w parafii poprzez troskę o piękno liturgii oraz pomoc w prowadzeniu spotkań ministrantów młodszych.
 628. Zaleca się, aby do posługi ministranta i lektora dopuszczać również dorosłych mężczyzn, którzy, po odpowiednim przygotowaniu i błogosławieństwie, podejmą się służby przy ołtarzu. Powinni oni przejść formację Liturgicznej Służby Ołtarza, dostosowaną jednak do ich wieku i możliwości.
 629. Duszpasterze powinni zadbać o jednolity i estetyczny strój służby liturgicznej w parafii. Wygląd zewnętrzny ministrantów i lektorów musi odpowiadać godności sprawowanej posługi. Synod zaleca następujący strój: ministrant – komża z kołnierzykiem w odpowiednim kolorze liturgicznym, w miarę możliwości sutanna ministrancka; lektor – alba z cingulum lub pasem, również w odpowiednim kolorze liturgicznym.
 630. Centralnym świętem ministrantów i lektorów w diecezji jest pielgrzymka Liturgicznej Służby Ołtarza do katedry na Mszę Krzyżma w Wielki Czwartek.
 631. Synod zaleca uczestnictwo ministrantów w rekolekcjach formacyjnych oraz powołaniowych, organizowanych przez Wyższe Seminarium Duchowne. Ponadto zachęca się, aby ministranci brali czynny udział w wydarzeniach organizowanych przez diecezjalne Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza, w tym m. in. w turniejach sportowych.

3.6.3.2. Duszpasterstwo zespołów śpiewaczych (scholi)

632. Zachęca się duszpasterzy, aby w ramach formacji duchowej scholi organizowali warsztaty oraz przeglądy pieśni i piosenek religijnych, których celem jest pogłębienie wiedzy liturgicznej oraz doskonalenie umiejętności muzycznych.

633. W parafii odpowiedzialnym za scholę jest proboszcz, przy wsparciu wikariusza, organisty lub katechety.
634. Synod zaleca, aby, oprócz doskonalenia warsztatu muzycznego, zwracać uwagę na formację duchową i liturgiczną członków zespołu podczas regularnych spotkań formacyjnych.

3.6.4. Duszpasterstwo organistów

635. Synod zaleca dążenie do tego, aby w każdej parafii był organista. Jest on, obok pracujących kapłanów, odpowiedzialnym za piękno liturgii wyrażające się także w muzyce kościelnej.
636. Formacja duchowa organistów dokonuje się głównie podczas corocznych rekolekcji i dni skupienia. Synod przypomina, że proboszcz ma obowiązek poinformowania organisty o tych wydarzeniach oraz umożliwienia mu udziału w nich.

3.6.5. Duszpasterstwo harcerzy

637. Duszpasterstwo Harcerzy zajmuje się formacją młodzieży w świetle ideałów harcerskiej służby Bogu i Ojczyźnie. Formacja ta dokonuje się poprzez działania duszpasterskie, które towarzyszą procesowi wychowawczemu w drużynach.
638. Specyfiką Duszpasterstwa Harcerzy jest wkomponowanie wychowania religijnego harcerzy w metodę harcerską.
639. Duszpasterstwo winno obejmować opieką wszystkie organizacje harcerskie, działające na terenie diecezji, takie jak: Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Związek Harcerstwa Polskiego, Stowarzyszenie Harcerzy Katolickich „Zawisza”. Powinno nadto angażować się w pracę wychowawczą na wszystkich poziomach wiekowych: od gromad zuchów,

- poprzez harcerzy i harcerzy starszych, wędrowników, aż po środowisko instruktorskie i kręgi seniorów.
640. Do głównych zadań diecezjalnego duszpasterza należy koordynacja działań i inicjatyw wszystkich organizacji harcerskich na terenie diecezji oraz współpraca z ich duszpaste-rzami na szczeblu ogólnopolskim. Diecezjalny duszpasterz winien przede wszystkim wykazywać się troską o zaspokojenie potrzeb religijnych harcerzy, ale jednocześnie powinien włączać się w pracę metodyczną i programową harcerstwa.
 641. Księża pracujący w parafii powinni współpracować ze szko-łami w organizowaniu gromad, drużyn, szczeplów i kręgów harcerskich, ich wspieraniu i towarzyszeniu im w pracy for-macyjnej.
 642. Kapelani harcerscy mają obowiązek współpracować z die-cezjalnym duszpasterzem harcerzy, dbać o rozwój harcerski i instruktorski, w szczególności przez zdobywanie stopni in-struktorskich oraz udział w rekolekcjach i konferencjach in-struktorskich, uczestniczyć w formach kształcenia instruk-torów i kapelanów harcerskich.
 643. Synod zaleca prowadzenie stałej formacji instruktorów lub starszych harcerzy zarówno całorocznej, jak też na przykład podczas specjalnie organizowanych – już na szczeblu diece-zjalnym bądź krajowym – wakacyjnych obozów formacyj-nych i rekolekcji.
 644. Formy pracy duszpasterskiej, takie jak: rekolekcje, spotka-nia formacyjne, dni skupienia itp., należy powiązać z forma-mi pracy harcerskiej.
 645. Świętem patronalnym wszystkich harcerzy jest liturgiczne wspomnienie św. Jerzego (23 kwietnia). Uroczysty charak-ter powinny mieć w strukturach duszpasterstwa harcerzy także Dzień Myśli Braterskiej (22 lutego) i przekazanie Be-tlejemskiego Światła Pokoju, które stwarzają okazję do inte-gracji różnych formacji harcerskich.

3.6.6. Duszpasterstwo grup i środowisk zawodowych

646. Synod przypomina, że praca jest dobrem człowieka, jego prawem i doniosłym obowiązkiem moralnym. Wobec zaniżeniu osobowego sensu pracy ludzkiej, duszpasterze powinni przypominać, że pracę należy traktować w duchu chrześcijańskim jako powołanie dane od Boga i służące rozwojowi osoby ludzkiej, a także rodzinie i dobru wspólnemu społeczeństwa (por. LE 9 i 16).
647. Celem duszpasterstwa ludzi pracy jest pogłębianie wiary, formowanie *etosu* pracy, postawy miłości do Kościoła i Ojczyzny oraz ewangeliczne oddziaływanie na środowisko ludzkiej pracy, nie tylko robotników i rolników, ale także ludzi nauki, inteligencję, pracowników techniczno-ekonomicznych, pracowników administracji, przedsiębiorców, pracodawców, ludzi biznesu, polityków, wszystkich, którzy podejmują odpowiedzialność za uświęcanie świata.
648. Duszpasterstwo ludzi pracy winno zmierzać do przyjęcia i upowszechnienia wśród wiernych nauki społecznej Kościoła w dziedzinie ludzkiej pracy w ogólności oraz w odniesieniu do konkretnych zawodów.
649. Duszpasterstwo ludzi pracy powinno poszukiwać skutecznych form docierania do poszczególnych grup zawodowych (KDK 67; ChL 43).
650. Formacji religijno-moralnej różnych grup zawodowych służą systematyczne spotkania formacyjne, dni skupienia, rekolekcje zamknięte, nabożeństwa z okazji świąt patronalnych i dni poświęconych poszczególnym grupom zawodowym, a także propagowanie materiałów formacyjnych.
651. Synod zaleca, aby duszpasterze zachęcali wiernych do uczestnictwa w ogólnopolskich i diecezjalnych pielgrzymkach poszczególnych grup zawodowych.

652. Koordynowaniem działań duszpasterstwa ludzi pracy w diecezji zajmują się duszpasterze ustanowieni dla poszczególnych grup i środowisk zawodowych.
653. Należy zachęcać osoby pracujące zawodowo, aby aktywnie włączyły się w działania duszpasterskie ludzi pracy i w ten sposób przygotowywały się do realizowania apostoelskich zadań w swoich środowiskach.
654. Zarówno pracodawca jak i pracownik powinni starać się, aby wspólna praca wytwarzała więź między nimi. Więź ta wyraża się w poczuciu solidarności, w dzieleniu się doświadczeniem zawodowym oraz w różnych formach pomocy, nie wyłączając materialnej.
655. Pracodawca, od którego zależy organizowanie pracy, powinien pamiętać, że poza przypadkami koniecznymi, pracownicy mają prawo do dni wolnych, przeznaczonych na służbę Bogu i wypoczynek, zwłaszcza w niedziele i święta.

3.6.6.1. Duszpasterstwo osób podejmujących służbę publiczną

656. Za godną pochwałą i szacunku należy uznać pracę tych wszystkich, którzy poświęcają swoje siły dla dobra wspólnego. Z tego powodu poleca się duszpasterzom otoczenie pasterską troską wiernych świeckich podejmujących jakąkolwiek służbę publiczną. Celem tego duszpasterstwa jest stała formacja religijno-moralna pełniących służbę publiczną, aby w podejmowanych decyzjach kierowali się prawym sumieniem, swoją działalność prowadzili w duchu solidarności społecznej, a jakąkolwiek władzę publiczną wykonywali sprawiedliwie. Kapłani prowadzący te duszpasterstwa powinni organizować dni skupienia i rekolekcje, a także pielgrzymki środowiskowe (por. DA 14).
657. Wśród podejmujących służbę publiczną należy osobno uwzględnić służby mundurowe, otaczając je troską dusz-

pasterską. Za duszpasterstwo tych służb odpowiedzialni są ustanowieni kapelani. Jeżeli nie ustanowiono kapelana, za organizację tego duszpasterstwa odpowiedzialny jest proboszcz miejsca, gdzie mieszczą się jednostki organizacyjne tych służb. Należy dla tych służb organizować celebracje świąt patronalnych, a w ramach rekolekcji nauki stanowe.

658. Kapelani policji oraz straży odpowiedzialni są za koordynację i organizację, w porozumieniu z władzami policyjnymi, uroczystości religijno-państwowych połączonych z dużymi zgromadzeniami ludzi.

3.6.6.2. Duszpasterstwo nauczycieli i wychowawców

659. Duszpasterstwo nauczycieli i wychowawców obejmuje swoją troską nie tylko nauczycieli, ale także innych pracowników oświaty.
660. Synod odnosi się ze szczególnym uznaniem do posłannictwa nauczyciela-wychowawcy. Posłannictwo to, zgodnie z wielowiekową tradycją, wyrasta z powołania i wymaga szczególnych dyspozycji osobowych, gruntownego przygotowania, ustawicznego pogłębiania swoich kompetencji oraz kultury umysłu, woli i serca.
661. Duszpasterstwo nauczycieli służy pogłębianiu ich chrześcijańskiej odpowiedzialności za misję nauczania i wychowywania oraz zmierza do budowania autentycznej współpracy nauczycieli, rodziców i uczniów.
662. Duszpasterstwo nauczycieli powinno organizować cykliczne spotkania formacyjne, dni skupienia i rekolekcje dla nauczycieli. Ich program powinien objąć formację chrześcijańską oraz kulturalno-oświatową. Bezpośrednia odpowiedzialność za duszpasterstwo środowisk nauczycielskich spoczywa na kapłanach katechizujących w szkołach we współpracy z katechetami świeckimi. Jeśli w danej szkole

nie pracuje żaden kapłan, to wówczas ta odpowiedzialność przechodzi na proboszcza miejsca.

663. Ważnym zadaniem stojącym przed Duszpasterstwem Nauczycieli i Wychowawców jest integracja środowiska nauczycielskiego w obrębie pojedynczych placówek oświatowych na poziomie parafii, dekanatu i diecezji. Mogą temu służyć spotkania nauczycieli z całej diecezji lub z poszczególnych regionów, wspólne pielgrzymki, przeżywanie Dnia Edukacji Narodowej, a także spotkania organizowane w związku ze świętami wielkanocnymi i Bożego Narodzenia.
664. Za koordynację Duszpasterstwa Nauczycieli i Wychowawców odpowiedzialny jest duszpasterz nauczycieli. Natomiast w parafiach, za organizowanie i działania tej formy duszpasterstwa, odpowiedzialny jest proboszcz we współpracy z katechetami.

3.6.6.3. Duszpasterstwo służby zdrowia

665. Synod kieruje wyrazy uznania i wdzięczności dla pracowników służby zdrowia, którzy z oddaniem uczestniczą w misji Chrystusa-Lekarza ciała i duszy ludzkiej. Podkreśla zarazem wysokie wymagania duchowe, etyczne i zawodowe postawione powołanym do posługi chorym. Z tego powodu duszpasterze winni wspierać duchowo personel medyczny w jego trudnej, samarytańskiej służbie.
666. Duszpasterze powinni przypominać pracownikom służby zdrowia o odpowiedzialności przed Bogiem za ochronę każdego życia i o obowiązku kierowania się nauką Kościoła w zakresie eksperymentów medycznych, praktyki sztucznych zapłodnień i manipulacji genetycznych oraz postępowania z chorymi terminalnie.
667. Formacji duchowej i etycznej pracowników opieki zdrowotnej służy diecezjalne Duszpasterstwo Służby Zdrowia wspomagane przez duszpasterzy parafialnych. Szczególną

aktywność w tym zakresie winni wykazać kapelani szpitali i instytucji opiekuńczych, ustanowieni nie tylko do posługi samym chorym, ale także jako duszpasterze środowiska medycznego.

668. Duszpasterzy parafialnych i kapelanów szpitali zobowiązuje się do organizowania spotkań z pracownikami opieki zdrowotnej i obchodu święta patronalnego Służby Zdrowia w święto św. Łukasza (18 października). Duszpasterz diecezjalny jest organizatorem corocznych rekolekcji zamkniętych dla służby zdrowia i pielgrzymek środowiskowych.
669. Diecezjalny duszpasterz Służby Zdrowia koordynuje działania duszpasterskie tej grupy zawodowej przy współpracy z kapelanami szpitalnymi.
670. Religijno-etyczną formację pracowników Służby Zdrowia wspierają katolickie stowarzyszenia poszczególnych grup zawodowych Służby Zdrowia. Zachęca się do wspierania działalności tych stowarzyszeń.

3.6.6.4. Duszpasterstwo prawników

671. Duszpasterstwo prawników obejmuje sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, notariuszy oraz pracowników administracyjnych.
672. Zadaniem duszpasterstwa prawników jest utwierdzenie tego środowiska w wierności chrześcijańskiej wartościom, które zawsze były i są podstawą dobrego prawa.
673. Prawnicy katoliccy powinni zawsze kierować się szacunkiem do każdego człowieka, prawdą, która musi być ważniejsza niż przepisy prawa, oraz sprawiedliwością, ukształtowaną na chrześcijańskiej *caritas*.

3.6.6.5. Duszpasterstwo rzemieślników i przedsiębiorców

674. Duszpasterstwo Rzemieślników i Przedsiębiorców, wyrażając szacunek dla bogatej historii i zasług rzemiosła, odwołując się do trwałej więzi łączącej tradycje cechów rzemieślniczych z obrzędami religijnymi, podkreśla swoistą godność zawodu rzemieślnika i przypomina o wysokim *etosie* jego pracy.
675. Duszpasterze parafialni służą posługą pasterską rzemieślnikom i przedsiębiorcom, ich rodzinom i zrzeszeniom rzemiosł, a także organizują religijne obchody świąt patronalnych.

3.6.6.6. Duszpasterstwo rolników i sadowników

676. Należy tworzyć społeczną atmosferę uznania i szacunku dla pracy na roli, poprzez którą człowiek w szczególny sposób czyni sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1,28). Kościół zachęca, aby rolnicy i sadownicy starali się utrzymać dziedzictwo ojców w duchu szacunku do ziemi, a zarazem je rozwijać na poziomie nowoczesnego rolnictwa i sadownictwa. Synod zaleca, aby duszpasterze budzili w rolnikach i sadownikach chęć wzajemnej pomocy sąsiedzkiej oraz organizowania się we wspólnoty formacyjne i gospodarcze (por. LE 21).
677. Duszpasterze parafialni wspierają rolników i sadowników oraz ich rodziny w pielęgnowaniu chrześcijańskich tradycji wsi polskiej, prowadzą procesje z błogosławieństwem pól w Dni Krzyżowe i w święto św. Marka (25 kwietnia) oraz dbają o celebrowanie dni modlitw o urodzaje.
678. Duszpasterze sprzyjają zachowaniu regionalnej kultury ludowej oraz popierają twórczość miejscowych artystów ludowych.

3.6.6.7. Duszpasterstwo sportowców

679. Synod podkreśla pozytywny wpływ aktywności sportowej, zwłaszcza dzieci i młodzieży, na kształtowanie dojrzałych cech osobowości. Ćwiczenia fizyczne są dobrą sposobnością do poszukiwania wyższych wartości, które kształtują charakter, dają poczucie godności i dobrze pojętego sukcesu.
680. Głównym zadaniem duszpasterza sportowców jest troska o ludzi sportu na terenie diecezji: zawodników, trenerów, lekarzy i działaczy sportowych oraz kibiców, jak również współpraca z krajowymi strukturami duszpasterstwa sportowców.
681. Zachęca się również duszpasterzy do tworzenia przy parafiach katolickich klubów sportowych, organizowania parafialnych imprez sportowych z udziałem ministrantów, scholi, młodzieży i seniorów, a także do wykorzystywania w pracy wychowawczej przykładów wybitnych sportowców o wysokich walorach moralnych i duchowych.

3.6.7. Duszpasterstwo ludzi w potrzebie

682. Kościół, naśladując Chrystusa, który reagował na każdą potrzebę człowieka i „przeszedł dobrze czyniąc” (Dz 10,38), ma za zadanie podejmowanie wielorakiej posługi wobec wszystkich, a zwłaszcza potrzebujących pomocy, obejmując ich swą pasterską troską i głosząc im „Ewangelię Nadziei”.

3.6.7.1. Duszpasterstwo chorych

683. Duszpasterze, według wskazania Soboru Watykańskiego II, „najbardziej winni się starać o chorych i umierających, odwiedzając ich i pokrzepiając w Panu” (DP 6). Troska duszpasterska o chorych jest przede wszystkim zadaniem i obowiązkiem proboszcza, który powinien ją spełniać ze szczególną miłością, zwłaszcza w odniesieniu do chorych

- bliskich śmierci, gdy ostatecznie rozstrzyga się sprawa ich zbawienia (zob. kan. 529).
684. Duszpasterska troska o chorych, szczególnie o osoby doświadczone długotrwałą chorobą, kalectwem lub upośledzeniem, wynikającymi z tego ograniczeniami, opuszczeniem i samotnością, choć ukierunkowana przede wszystkim na ich dobro duchowe, nie powinna pomijać także ich potrzeb bytowych. W celu zorganizowania im należynej opieki, proboszcz winien w duszpasterstwo chorych włączyć jak największe grono współpracowników, zarówno duchownych jak i świeckich.
 685. Synod zaleca duszpasterzom, aby uwrażliwiali wiernych na konieczność niesienia pomocy osobom chorym i starszym. Godne pochwały są działania grup młodzieżowych i osób dorosłych, które podejmują opiekę nad osobami starszymi lub chorymi w formie wolontariatu.
 686. We wszystkich wspólnotach parafialnych należy pielęgnować praktykę comiesięcznej Komunii św. chorych. Tam, gdzie pozwalają na to warunki, należy umożliwić częstsze przyjmowanie Komunii św. przez osoby cierpiące.
 687. Wiernych chorych, którzy nie mogą uczestniczyć w liturgii w kościele parafialnym, mogą odwiedzać nadzwyczajni szafarze Komunii świętej i umacniać ich przez swoją posługę oraz świadectwo własnego życia.
 688. W zakładach leczniczych i opiekuńczych, w których nie ma ustanowionych stałych kapelanów, za zorganizowanie posługi duszpasterskiej odpowiedzialny jest proboszcz miejsca.
 689. Godną pochwały i uznania formą posługi chorym w terminalnej fazie choroby jest opieka hospicyjna. Synod zachęca duszpasterzy, aby chętnie włączyli się w prace zespołów hospicyjnych, dbając o jak najlepsze własne przygotowanie do tej specyficznej posługi.

3.6.7.2. Duszpasterstwo osób z niepełnosprawnością

690. Kościół, wypełniając misję Chrystusa, otacza troską duszpasterską różne grupy społeczne, także te, które wymagają szczególnej troski i opieki. W osobach z niepełnosprawnością „odnajduje wizerunek swego ubożego i cierpiącego Zbawiciela, im stara się ulżyć w niedoli i w nich usiłuje służyć Chrystusowi” (KK 8). Mając na uwadze nauczanie Kościoła oraz przykazanie miłości Boga i bliźniego, Synod pragnie wskazać na równą godność wszystkich osób i dostrzega potrzebę przyznania osobom z niepełnosprawnością należnego im miejsca we wspólnocie diecezji.
691. Celem duszpasterstwa jest opieka i troska nad osobami niepełnosprawnymi, ale przede wszystkim ewangelizacja i umacnianie ich wiary.
692. Diecezjalny duszpasterz osób z niepełnosprawnością koordynuje wszelkie inicjatywy, takie jak: przygotowanie do sakramentów świętych, organizowanie Mszy świętych, rekolekcji, katechizacji, pielgrzymek, turnusów wakacyjnych, kursów przedmażeńskich, organizowanie obchodów np. Dnia godności Osoby z Niepełnosprawnością, oraz udzielanie porad kapłanom pracującym z osobami z niepełnosprawnością i rodzicom takich osób.
693. Synod zachęca duszpasterzy i rodziców osób z niepełnosprawnością, aby starali się o ich religijne nauczanie i wychowanie, a także pełne uczestnictwo w liturgii i życie sakramentalne.
694. Duszpasterstwo osób z niepełnosprawnością współpracuje z Caritas Diecezji Sandomierskiej i innymi kościelnymi i pozakościelnymi instytucjami charytatywnymi działającymi na terenie diecezji, organizując pomoc potrzebującym.
695. Duszpasterstwo osób z niepełnosprawnością organizuje również spotkania formacyjne i modlitewne dla pracowników specjalistycznych placówek w celu budowania wspól-

noty, oraz wymiany doświadczeń w realizowaniu posługi wobec osób niepełnosprawnych.

3.6.7.3. Duszpasterstwo osób uzależnionych

696. W obecnych czasach duszpasterstwo osób uzależnionych, zwane dotąd Duszpasterstwem Trzeźwościowym, skoncentrowane zwykle na przeciwdziałaniu alkoholizmowi, należy niezbędnie rozciągnąć na osoby borykające się z innymi nałogami, takimi jak: narkomania, pornografia, hazard, Internet, gry komputerowe, praca, itp. W zakres działania duszpasterstwa powinna również wejść szeroko pojęta profilaktyka antynałogowa. Zaleca się także objęcie duszpasterką troską rodziny osób uzależnionych.
697. Synod zaleca, aby każda parafia, realizując swoją posługę duszpasterską, kształtowała w chrześcijaństwie postawę trzeźwościową, czyli akceptację trzeźwości jako wartości wolnego i świadomego wyboru. Temu celowi powinny służyć: nauczanie katechetyczne na wszystkich etapach edukacyjnych, konferencje przedmałżeńskie dla narzeczonych, konferencje podczas rekolekcji, przygotowanie do sakramentów oraz innych uroczystości kościelnych.
698. Należy zachęcać do tego, aby przyjęcia z okazji uroczystości rodzinnych, zwłaszcza tych o charakterze religijnym, np. wesela, urządzić bez alkoholu, propagując równocześnie atrakcyjny styl trzeźwej zabawy i rozrywki. Zaleca się inicjowanie kursów i szkoleń dla wodzirejów zabaw bezalkoholowych.
699. Pokutny charakter Wielkiego Postu jest zobowiązaniem do pokuty także za grzechy wynikające z uzależnień. Modlitwa za uzależnionych i za apostołów trzeźwości oraz szukanie rozwiązań problemów wynikających z nałogów jest treścią Tygodnia Modlitw o Trzeźwość Narodu. Przy tej okazji, jak również w sierpniu, uznawanym za miesiąc trzeźwości,

należy zachęcać wiernych do składania przyrzeczeń abstenenckich oraz ewentualnego wpisywania się do parafialnej *Księgi trzeźwości*.

700. Synod zaleca organizowanie dorocznego Diecezjalnego Dnia Modlitw o Trzeźwość połączonego z pielgrzymką członków parafialnego Apostolatu Trzeźwości do wybranego sanktuarium.
701. Synod zaleca, aby proboszczowie otoczyli opieką duszpasterską istniejące na terenie parafii grupy Anonimowych Alkoholików, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki dla narkomanów oraz organizowali lub udzielali pomocy w powstawaniu nowych grup wsparcia.
702. Zaleca się inicjowanie i popieranie ruchów trzeźwosciowych i abstenenckich, których celem jest krzewienie cnoty trzeźwości oraz pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom, takich jak: Krucjata Wyzwolenia Człowieka, Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Uzależnionym, itp.
703. Synod zaleca, aby duszpasterze podejmowali względem swoich parafian, zwłaszcza dzieci i młodzieży, odpowiednie działania profilaktyczne związane z uzależnieniami. Temu celowi winny służyć: nauczanie katechetyczne na wszystkich szczeblach, konferencje przedmałżeńskie dla narzeczonych, konferencje podczas rekolekcji i misji ewangelizacyjnych, przygotowanie do I Komunii świętej, sakramentu bierzmowania, prymicji, itp.

3.6.8. Duszpasterstwo stowarzyszeń, ruchów kościelnych i grup modlitewnych

704. Stowarzyszenia, ruchy kościelne oraz grupy modlitewne u swoich podstaw sięgają do korzeni chrześcijaństwa, uznają miłość Boga i bliźniego za podstawową zasadę życia wspólnoty i akcentują w życiu wspólnotowym niezbywalną

wartość każdego człowieka, jego suwerenność, indywidualność i niepowtarzalność.

705. Kościół od samego początku otaczał nowe ruchy i wspólnoty kościelne swoją troską oraz wspierał je na drodze realizacji własnych charyzmatów. Postrzegając je jako „bogactwo Kościoła”, podkreśla, że są one wyrazem wielkiej różnorodności charyzmatów, metod wychowawczych, form i celów apostołatu (ChL 29-30).

3.6.8.1. Duszpasterstwo Akcji Katolickiej

706. Akcja Katolicka jest stowarzyszeniem katolików świeckich, którzy w zorganizowanej formie ściśle współpracują z hierarchią kościelną w realizacji ogólnego celu apostołskiego Kościoła (Por. KK 33; DM 15).
707. Instytut ten opiera swoją działalność na Piśmie św., nauczaniu Kościoła, wskazaniach Papieża, Konferencji Episkopatu Polski i programach duszpasterskich. Nawiązuje też do swojego przedwojennego dorobku, doświadczeń, osiągnięć oraz wzorców osobowych, takich jak bł. Franciszek K. Starowieyski i inni. Akcja Katolicka, podejmując dzieło nowej ewangelizacji, stara się odczytać znaki czasu i wychodzić naprzeciw współczesnym wyzwaniom. Pogłębia formację chrześcijańską swoich członków i przysposabia ich do misji apostołskiej w świecie. Współpracuje też z innymi stowarzyszeniami i ruchami katolickimi, zarówno na płaszczyźnie parafialnej jak i diecezjalnej.
708. Patronalnym świętem Akcji Katolickiej jest uroczystość Jezusa Chrystusa, Króla Wszechświata. Synod zachęca, aby uroczystość ta była szczególnie akcentowana w parafiach, w których działa to stowarzyszenie.
709. W diecezji strukturę organizacyjną Akcji Katolickiej tworzą: Rada Diecezjalnego Instytutu, Zarząd Diecezjalnego Instytutu i Komisja Rewizyjna.

710. Parafialny oddział, który może składać się z członków zwyczajnych i wspierających, powołuje i zatwierdza Zarząd Diecezjalnego Instytutu. Zaleca się, aby wybierani do wspólnoty Akcji Katolickiej członkowie byli dobrze ukształtowani religijnie i przeszli wymaganą statutowo formację.
711. Asystentem Akcji Katolickiej działającej w parafii jest proboszcz, lub wyznaczony przez niego wikariusz. Asystent parafialny powinien brać udział we wszystkich organizowanych uroczystościach i działaniach tego stowarzyszenia, diecezjalnych i parafialnych, jak również w spotkaniach asystentów.
712. Zaleca się organizowanie comiesięcznych spotkań formacyjnych w parafii z obecnością asystenta parafialnego, udział prezesa parafialnego oddziału Akcji Katolickiej w Radach Diecezjalnego Instytutu, oraz udział wszystkich członków Akcji Katolickiej w organizowanych dla nich dniach skupienia, rekolekcjach, nocnych czuwaniach, pielgrzymkach i sympozjach okolicznościowych.
713. Akcja Katolicka może prowadzić działalność: oświatowo-wychowawczą, kulturalną, naukową, charytatywną, w zakresie ochrony zdrowia, turystyczno-sportową i gospodarczą. Synod zachęca do angażowania się wszystkich parafialnych oddziałów Akcji Katolickiej w te działania.

3.6.8.2. Duszpasterstwo Neokatechumenatu

714. Droga Neokatechumenalna jest ruchem formacji katolickiej, który pozostaje w służbie Biskupowi jako jeden ze sposobów realizacji wtajemniczenia chrześcijańskiego i stałego wychowania do życia wiarą. Posiada ona w Kościele publiczną osobowość prawną.
715. Formacja duchowa członków Drogi Neokatechumenalnej, przeżywanej w łonie parafii, w małych wspólnotach złożonych z osób w różnym wieku i o różnym statusie społecznym,

realizuje się według wytycznych jej inicjatorów, zawartych w Statucie oraz w tomach nazwanych *Linie Orientacyjne dla Ekip Katechistów*.

716. Synod przypomina, że formacja neokatechumenów powinna służyć pogłębianiu wiary poprzez nauczanie, słuchanie słowa Bożego, jak również aktywne, świadome i pełne uczestnictwo w liturgii.
717. Synod zaleca, aby wspólnoty neokatechumenalne, angażowały się bardziej w zwyczajną działalność duszpasterską i życie duchowe parafii.
718. Synod podkreśla, iż ze względu na katechetyczny charakter oraz cel neokatechumenatu, którym jest odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, ma być on realizowany w parafiach pod opieką pasterską proboszcza lub wyznaczonego przez niego kapłana.

3.6.8.3. Duszpasterstwo Odnowy w Duchu Świętym

719. Odnowa w Duchu Świętym jest jednym z ruchów istniejących w Kościele katolickim, których celem jest ożywienie wiary i osobistych relacji człowieka z Jezusem. Odnowa w Duchu Świętym gromadzi wielu ludzi świeckich w różnym wieku i z różnych środowisk, odnajdujących dzięki niej swoje miejsce w Kościele i świecie.
720. Odnowa w Duchu Świętym, zwana także Katolicką Odnową Charyzmatyczną, jest ruchem charyzmatycznym, który działa zgodnie ze wskazaniami zawartymi w swoim statucie i regulaminie, zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską.
721. Ruch charyzmatyczny opiera się na założeniu, że chrześcijanie są obdarowani charyzmatami, które służą ku zbudowaniu wspólnoty Kościoła.
722. Na terenie parafii odpowiedzialnym za Odnowę w Duchu Świętym jest proboszcz lub wyznaczony przez niego kapłan,

który powinien dbać o właściwą, duchową formację członków ruchu.

723. Synod zaleca, aby podczas spotkań modlitewnych i formacyjnych ruchu był zawsze obecny kapłan, który zadba o właściwy przebieg spotkania i odpowiedni dobór poruszanych tam treści.

3.6.8.4. Duszpasterstwo kół Żywego Różańca

724. Podstawową jednostką Żywego Różańca jest wspólnota piętnastu lub dwudziestu osób zwana „kołem” lub „różą”, na czele której stoi zelator/zelatorka.
725. W parafii Koła Żywego Różańca podlegają kierownictwu proboszcza, który sprawuje je osobiście lub wyznacza innego kapłana.
726. Wspólnoty Żywego Różańca powstałe przy szkołach lub przy innych ośrodkach, pozostają pod kierownictwem proboszcza parafii, na terenie której powstały. Natomiast powstałe przy wspólnotach zakonnych pozostają pod kierownictwem tychże wspólnot.
727. Synod zachęca do ożywienia istniejących oraz tworzenia nowych kół różańcowych jak też innych form modlitwy różańcowej, np. różaniec rodziców za swoje dzieci.
728. Dla podkreślenia wspólnoty modlitwy, członkowie Żywego Różańca, w pierwszą niedzielę miesiąca powinni uczestniczyć w spotkaniu modlitewno-formacyjnym połączonym z „wymianą tajemnic”.
729. Comiesięczne spotkania, organizowane w kościele lub w pomieszczeniach parafialnych, powinny być wzbogacone w elementy formacji religijnej oraz służyć ukierunkowaniu modlitwy na aktualne wydarzenia i problemy z życia Kościoła. W ramach spotkań duszpasterze winni pomagać w wyszukiwaniu nowych i aktualnych terenów apostołstwa w parafii, włączając różne różańcowe w życie Kościoła diece-

zjalnego, w inicjatywy parafialne, a zwłaszcza w chrześcijańskie dzieła miłosierdzia.

730. Członkowie Róż Żywego Różańca powinni pielęgnować między sobą ewangeliczne braterstwo, zwłaszcza w sytuacjach szczególnych, takich jak choroba, śmierć czy inne doświadczenia losowe.
731. Diecezjalny duszpasterz Kół Żywego Różańca jest odpowiedzialny za formację teologiczną i duchową ich członków, zelatorów i moderatorów, kieruje funkcjonowaniem kół i określa sposób współpracy między nimi. Ponadto Synod zaleca, aby raz w roku odbywało się diecezjalne spotkanie członków Kół Żywego Różańca.

3.6.8.5. Duszpasterstwo Wspólnot dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa Króla królów i Pana panów

732. Obecność na terenie diecezji Wspólnot dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa Króla królów i Pana panów stanowi zobowiązanie do otoczenia ich duszpasterską troską i refleksją nad sposobami dotarcia do większej liczby świeckich w diecezji.
733. Wspólnoty dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa powstają w parafiach i mają być kierowane przez proboszcza lub innego kapłana wyznaczonego przez niego z parafii. Celem tych wspólnot jest realizacja misji apostołsko-ewangelizacyjnej.
734. Diecezjalny Duszpasterz Wspólnot dla Intronizacji NSPJ współpracuje z proboszczami lub wyznaczonymi wikariuszami oraz z animatorami Wspólnot.
735. Synod zaleca wspólnotom intronizacyjnym comiesięczne spotkania formacyjne w parafii z obecnością kapłana. Patronalnymi świętami wspólnot są uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa i Jezusa Chrystusa, Króla Wszechświata oraz święto Podwyższenia Krzyża Świętego (14 września).

3.6.8.6. Duszpasterstwo Grup Modlitewnych Ojca Pio

736. Grupy Modlitewne Ojca Pio działają zgodnie ze wskazaniem zawartymi w swoim statucie i regulaminie, które są zatwierdzone przez Stolicę Apostolską.
737. Grupy Modlitewne Ojca Pio są powołane, zgodnie z wolą świętego założyciela, aby być szkołami wiary i ogniskami miłości, przede wszystkim przez nieustanną i pokorną modlitwę w intencji Kościoła i ludzkości, czynną miłość, dzieła miłosierdzia i chrześcijańską formację. Szczególną troską Grupy Modlitewne Ojca Pio obejmują rodziny.
738. Na terenie parafii odpowiedzialnym za Grupy Modlitewne Ojca Pio jest proboszcz lub wyznaczony przez niego kapłan.
739. Synod zaleca, by podczas spotkań modlitewnych i formacyjnych Grup Modlitewnych Ojca Pio był obecny kapłan, który zadba o właściwą duchową formację członków.

3.6.8.7. Duszpasterstwo Legionu Maryi

740. Legion Maryi ma za zadanie głoszenie chwały Bożej, wspieranie Kościoła na polu ewangelizacyjnym i dążenie do osobistej świętości członków poprzez modlitwę i pracę apostołską w duchu zawierzenia pod przewodnictwem Najświętszej Maryi Panny.
741. Legion Maryi jest narzędziem oddanym do dyspozycji proboszcza w prowadzeniu misji i nowej ewangelizacji wśród mieszkańców parafii.

3.6.8.8. Duszpasterstwo środowisk Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej

742. Środowisko Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej zrzesza wiernych, którzy, według aktualnych przepisów prawnych zawartych w dokumentach Stolicy Apostolskiej, pragną rozwijać swoje życie duchowe uczestnicząc w liturgii spra-

wowanej według ksiąg liturgicznych obowiązujących przed reformą Soboru Watykańskiego II.

743. Patronami tej wspólnoty są Matka Boża Niepokalanie Poczęta i bł. Wincenty Kadłubek.
744. Na terenie diecezji istnieją stałe miejsca celebracji liturgii tradycyjnej wyznaczone przez biskupa. Biskup mianuje również opiekuna duchowego tego środowiska.
745. Wierni zrzeszeni wokół tradycyjnej liturgii troszczą się nie tylko o sprawowanie kultu liturgicznego, ale również o odrestaurowanie ksiąg, szat i paramentów liturgicznych.

3.6.8.9. Duszpasterstwo bractw religijnych

746. Synod podkreśla ważną rolę obecności Bractw w życiu religijnym Kościoła diecezjalnego, jak i w poszczególnych parafiach.
747. Na terenie diecezji działają następujące bractwa: Bractwo Najświętszego Sakramentu, Bractwo Szkaplerza Świętego, Bractwo św. Józefa, Bractwo Dobrej Śmierci, Bractwo św. Antoniego, Bractwo św. Barbary.
748. Celem Bractw jest propagowanie i rozwijanie kultu Osób Boskich, Najświętszej Maryi Panny lub wybranych świętych oraz pogłębianie religijności członków bractwa jak również działalność charytatywna w stosunku do ludzi ubogich, chorych i potrzebujących pomocy duchowej i materialnej.
749. Zadaniem członków Bractw jest także wspieranie Kościoła w wychowaniu dzieci i młodzieży według zasad moralności chrześcijańskiej, a ponadto uświęcanie różnych społeczności, grup i dziedzin życia.
750. Wszystkie Bractwa powinny być otoczone przez duszpastery troską, aby rozwijały się według swojego charyzmatu.

3.6.9. Duszpasterstwo sanktuariów i pielgrzymek

751. Sanktuaria oraz inne miejsca odznaczające się tradycją żywego kultu odgrywają ważną rolę w diecezji. We wszystkich tych miejscach należy wiernym zapewnić obfite środki zbawienia poprzez gorliwe głoszenie słowa Bożego i odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez sprawowanie Eucharystii i sakramentu pokuty, jak też przez kultywowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej.
752. Kościoły lub inne miejsca, do których pielgrzymują wierni z powodu szczególnej pobożności, aby mogły być uznane za sanktuaria, winny uzyskać aprobatę właściwej władzy kościelnej. Ze względu na bezpośredni związek miejsc pielgrzymkowych i sanktuariów z pobożnością ludową, należy przestrzegać w nich zasad określonych przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (por. kan. 1230).
753. W sanktuariach należy obchodzić uroczyscie święta patronalne, dbając o ich dobre przygotowanie. Zaleca się, by główne uroczystości w sanktuarium poprzedzone były rekolekcjami lub dniami skupienia, prowadzącymi do pogłębionej refleksji teologicznej ich uczestników.
754. Kustosze sanktuariów powinni podawać szerszym grupom wiernych informacje o odbywających się w tych sanktuariach rekolekcjach, odpustach oraz pielgrzymkach.
755. W praktyce duszpasterskiej istotne miejsce zajmują pielgrzymki, podejmowane przez wiernych do sanktuariów uznanych przez władze kościelne. Wiernym w czasie pielgrzymki winien zawsze towarzyszyć kapłan, do którego należy troska o to, aby pielgrzymowanie posiadało wymiar eschatologiczny, pokutny, kultyczny, świąteczny, apostołski oraz wspólnototwórczy.

756. Organizatorzy pielgrzymek winni zadbać o ich dobre przygotowanie i przeprowadzenie, a także kierować się obowiązującymi przepisami porządkowymi prawa państwowego.

3.7. Działalność charytatywna w diecezji

757. Kościół, wpatrzony w przykład swojego Założyciela i wierny Jego nauczaniu, od początku swojego istnienia rozwijał „opcję na rzecz ubogich”. Prowadził, także w formie zinstytucjonalizowanej, dzieła miłosierdzia rozumiane jako świadectwo czynnej miłości bliźniego w potrzebie (por. Dz 6,1-3). W ubogich widział Chrystusa i służył Mu pomocą (por. Mt 25,34-46). Działalność charytatywna wynika z najgłębszej natury Kościoła i Jego misji (por. DCE 25), a także jest umotywowana pilnymi potrzebami licznych, defaworyzowanych grup społecznych, zwłaszcza chorych, starszych, bezdomnych, bezrobotnych, rodzin niepełnych, więźniów, imigrantów i uchodźców, a także innych osób wykluczonych, które nie odnajdują się w szybko zmieniającej się rzeczywistości społecznej i ekonomicznej.
758. Papież Benedykt XVI zwrócił uwagę na ponadczasowy i powszechny obowiązek służby ubogim. „Miłość – *caritas* – zawsze będzie konieczna, również w najbardziej sprawiedliwej społeczności. Nie ma takiego sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna. Kto usiłuje uwolnić się od miłości, będzie gotowy uwolnić się od człowieka jako człowieka. Zawsze będzie istniało cierpienie, które potrzebuje pocieszenia i pomocy. Zawsze będzie samotność. Zawsze będą sytuacje materialnej potrzeby, w których konieczna jest pomoc w duchu konkretnej miłości bliźniego” (DCE 28).
759. Diecezja sandomierska, pozostając wierna długiej i wspólniej tradycji dzieł miłosierdzia, tworzy i rozwija jej nowe

formy, tak zinstytucjonalizowane, jak i będące spontanicznym zrywem serc. Działalność charytatywna diecezji sandomierskiej wpisuje się w zwyczajne duszpasterstwo i ubogaca życie wspólnoty diecezjalnej, a dla duchownych i wiernych świeckich jest pewną drogą wzrastania w świętości.

3.7.1. Podmioty działalności charytatywnej Kościoła sandomierskiego

760. Podmiotem duszpasterstwa charytatywnego w diecezji sandomierskiej jest cały Lud Boży, który pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego realizuje swoje powołanie do świętości poprzez wypełnianie Chrystusowego przykazania miłości bliźniego.
761. Pierwszym odpowiedzialnym za dzieła miłosierdzia w diecezji, ich inicjatorem i promotorem jest biskup diecezjalny. On czuwa nad pracą charytatywną oraz koordynuje działania pomocowe wspólnot wolontariuszy i pracowników specjalistycznych placówek Caritas, wspólnot parafialnych oraz ruchów, organizacji i stowarzyszeń.
762. W trosce o rozwój „nowej wyobraźni miłosierdzia” wśród diecezjan oraz o niesienie pomocy ubogim, wspiera biskupa Caritas Diecezji Sandomierskiej, która w jego imieniu prowadzi działalność animacyjną, formacyjną oraz charytatywną w diecezji.
763. Odpowiedzialnym za posługę miłosierdzia wobec ubogich i potrzebujących wsparcia we wspólnocie parafialnej jest proboszcz lub wskazany przez niego wikariusz.
764. Zachęca się również do współpracy w działalności charytatywnej w ramach dekanatu, na przykład przez tworzenie Dekanalnych Centrów Wolontariatu Caritas. Za koordynację działań charytatywnych w dekanacie odpowiada dekanalny duszpasterz dzieł charytatywnych, mianowany przez biskupa.

765. Wszyscy świeccy winni zaangażować się w charytatywną misję Kościoła poprzez udział w pracach Caritas diecezjalnej i parafialnej. Mają pielęgnować w sobie wrażliwość na potrzeby bliźnich oraz wspierać ich w miarę możliwości, tak indywidualnie, jak i w formach zorganizowanych. Synod pragnie zaprosić do gorliwej pracy charytatywnej zwłaszcza osoby dysponujące czasem i możliwościami, np. emerytów, bezrobotnych, osoby żyjące samotnie i wszystkich zainteresowanych działalnością społeczną.
766. Szczególna rola w kształtowaniu „wyobraźni miłosierdzia”, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży, przypada rodzinie.
767. W dziele kształtowania postaw miłosierdzia wielką rolę mają do wypełnienia duszpasterze, katecheci, nauczyciele oraz liderzy społeczności lokalnych.
768. Synod wzywa wszystkie ruchy ewangelizacyjne, stowarzyszenia kościelne, fundacje katolickie i mass media diecezjalne do zaangażowania się w działalność charytatywną, także wtedy, gdy nie jest ona pierwszorzędnym ich charyzmatem.

3.7.2. Caritas Diecezji Sandomierskiej

769. Szczególna rola w działalności charytatywnej Kościoła diecezjalnego przypada Caritas Diecezji Sandomierskiej. Jej misją jest niesienie pomocy ubogim w duchu ewangelicznej miłości poprzez prowadzone placówki pomocowe, edukacyjno-opiekuńcze i wychowawcze oraz wolontariat. Caritas odpowiada za animację i formację charytatywną duchownych i świeckich w diecezji, inicjowanie dzieł miłosierdzia oraz przeprowadzanie w diecezji ogólnopolskich akcji charytatywnych i humanitarnych, prowadzonych we współpracy z Caritas Polska.
770. Dyrektor Caritas diecezjalnej, w imieniu biskupa diecezjalnego, czuwa nad całością dobroczynności w diecezji. W sposób szczególny udziela pomocy najsłabszym grupom

- społecznym: rodzinom w trudnych sytuacjach finansowych, osobom samotnie wychowującym potomstwo, niepełnosprawnym, bezdomnym, bezrobotnym, chorym, więźniom, osobom doznającym przemocy domowej, a także poszkodowanym w klęskach żywiołowych i ofiarom działań wojennych przebywającym w naszym kraju i poza jego granicami.
771. Cele i zadania Caritas diecezjalnej oraz prowadzonych przez nią specjalistycznych placówek pomocowych określają statuty i regulaminy, zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego.
 772. Caritas diecezjalna opracowuje ramowy plan pracy, który zawiera cykliczne akcje charytatywne wspólne dla Parafialnych Zespołów Caritas, Szkolnych Kół Caritas oraz innych podmiotów zajmujących się posługą miłosierdzia w diecezji.
 773. Caritas diecezjalna prowadzi formację religijną i duchową swoich pracowników i wolontariuszy, organizując dla nich rekolekcje, dni skupienia, szkolenia i konferencje. Do jej zadań należy również troska o pogłębienie kwalifikacji zawodowych i umiejętności pracowników placówek przez nią prowadzonych, poprzez kursy i szkolenia specjalistyczne, warsztaty i konferencje. Dyrektor Caritas określa formy, częstotliwość oraz tematykę formacji religijno-zawodowej pracowników.
 774. W celu skutecznej realizacji swojej misji, Caritas podejmuje współpracę nie tylko z organizacjami kościelnymi, ale także organizacjami dobroczynnymi, instytucjami państwowymi i samorządowymi, zwracając jednak uwagę na zachowanie własnej, eklezjalnej tożsamości i autonomii.
 775. Poza nadzwyczajnymi przypadkami Caritas nie może podejmować współpracy z organizacjami pozarządowymi jawnie zwalczającymi Kościół katolicki oraz propagującymi

hierarchię wartości niezgodną z chrześcijańskim światopoglądem.

776. Caritas diecezjalna prowadzi akcje i zbiórki środków finansowych na cele charytatywne. Synod zaleca wszystkim duchownym i świeckim, aby podjęli aktywną współpracę z Caritas w tych przedsięwzięciach.
777. Synod przypomina, że zaangażowania w działalność charytatywną nie można delegować na instytucje i organizacje pomocowe, lecz każdy chrześcijanin zobowiązany jest do pielęgnowania ducha miłosierdzia i włączenia się w dzieła charytatywne swojej wspólnoty parafialnej i diecezjalnej.

3.7.3. Działalność charytatywna w parafiach i szkołach

778. Zgodnie ze *Wskazaniami duszpasterskimi dla parafialnych Zespołów Caritas*, które wydała Konferencja Episkopatu Polski w 2000 r., Synod zaleca, aby w każdej wspólnotie parafialnej działał parafialny zespół Caritas lub inna grupa charytatywna.
779. Parafialny zespół Caritas organizuje na terenie parafii lokalne i wdraża ogólnopolskie akcje pomocowe, współpracuje z Caritas diecezjalną oraz szczególnie odpowiada za organizację i przebieg Tygodnia Miłosierdzia.
780. Na dyrektorze Caritas diecezjalnej, jego współpracownikach oraz księżach proboszczach, spoczywa odpowiedzialność za formację religijno-moralną członków parafialnych zespołów Caritas. Organizowane dla nich dni skupienia, rekolekcje, konferencje i spotkania modlitewne winny mieć charakter planowy i cykliczny oraz ukazywać chrystocentryczny i eklezjologiczny wymiar pracy charytatywnej.
781. Synod zaleca, aby parafialne zespoły Caritas zwróciły szczególną uwagę na sytuację osób samotnych i opuszczonych we własnej wspólnotie parafialnej. Niech ich członkowie otoczą troską osoby niepełnosprawne, chore oraz starsze, któ-

re ze względu na swoje ograniczenia fizyczne lub mentalne mogą zostać wykluczone z życia rodzinnego, zawodowego i społecznego. Pomoc udzielana tym osobom winna skupiać się nie tylko na zaspokojeniu ich podstawowych potrzeb psychicznych i materialnych, ale także dotyczyć sfery życia duchowego i religijnego.

782. Synod prosi osoby starsze i samotne, aby na tyle, na ile pozwolą im możliwości fizyczne, siły i czas, angażowały się w życie swojej wspólnoty parafialnej, włączając się w posługę miłosierdzia wobec bliźnich.
783. Parafialne zespoły Caritas winny otoczyć troską osoby bezrobotne, rodziny niepełne, rodziny w trudnych sytuacjach finansowych, osoby samotnie wychowujące dzieci, organizując dla nich pomoc materialną i wspierając w rozwiązywaniu problemów życiowych według zasady pomocniczości i braterskiego towarzyszenia. Zawsze należy unikać ubieżłasnowolniania beneficjentów pomocy charytatywnej, aby zapobiec zjawisku „wyczonej bezradności” lub pokoleniowego „dziedziczenia ubóstwa”.
784. We wspólnotach parafialnych powinny powstawać różne formy pomocy i angażowania seniorów, np., kluby seniora, świetlice środowiskowe, miejsca aktywizacji i socjalizacji osób starszych i niepełnosprawnych. Szczególną rolę w tym względzie ma do spełnienia Caritas diecezjalna jako organizator miejsc przyjaznych seniorom oraz animator różnorodnych form animacji tej grupy społecznej.
785. Parafialny zespół Caritas winien prowadzić własny rejestr osób wymagających pomocy materialnej i duchowej, i we współpracy z proboszczem znaleźć najskuteczniejsze formy pomocy dla nich.
786. Synod zaleca, aby w celu wychowania dzieci i młodzieży w duchu miłosierdzia chrześcijańskiego, tworzyć szkolne koła Caritas we wszystkich szkołach. Zachęca nauczycieli,

- wychowawców i katechetów do budowania wolontariatu dziecięcego i młodzieżowego Caritas przy współpracy z Caritas diecezjalną oraz parafialną.
787. Synod popiera wychowanie dzieci i młodzieży poprzez działanie charytatywne, jakie ma miejsce w szkolnych kołach Caritas, widząc w nich szansę duchowego, moralnego i religijnego rozwoju dzieci i młodzieży oraz ich opiekunów i wychowawców.
788. W pracy formacyjnej dzieci i młodzieży szkolnych kół Caritas należy zwrócić uwagę na bezinteresowność niesionej pomocy, rozwijanie empatii, kształtowanie postawy odpowiedzialności za przyjęte zobowiązania oraz pogłębianie nadprzyrodzonej motywacji działania i rozwijanie ducha modlitwy za siebie oraz tych, którym udzielana jest pomoc.
789. Wprowadzając dzieci i młodzież w wolontariat Caritas, należy ukazywać jej konkretne możliwości i pola działania oraz podtrzymywać wolę zaangażowania się poprzez systematyczne spotkania formacyjne i organizacyjne.
790. Szczegółowe statuty i regulaminy, formy powoływania oraz zakres działalności Parafialnych Zespołów Caritas i Szkolnych Kół Caritas zatwierdza dyrektor Caritas Diecezji sandomierskiej.

3.8. Ochrona dzieci i młodzieży

791. Poniższe *Zasady ochrony dzieci i młodzieży w Diecezji Sandomierskiej*, wydane 30 września 2019 r., przeznaczone są do stosowania we wszystkich kościelnych jednostkach organizacyjnych zależnych od diecezji.
792. Do przestrzegania poniższych zasad zobowiązane są w szczególności osoby duchowne oraz osoby świeckie zatrudnione na różnych stanowiskach, takich jak: wychowawcy, nauczyciele, trenerzy, animatorzy, wolontariusze, praktykanci, sta-

żyści lub inni w kościelnych jednostkach organizacyjnych lub osoby podejmujące zadania i posługi związane z odpowiedzialnością za dzieci i młodzież.

793. Niniejsze zasady ochrony dotyczą osób małoletnich w rozumieniu prawa kanonicznego, to jest osób, które nie ukończyły osiemnastego roku życia.

3.8.1. Założenia ogólne ochrony dzieci i młodzieży

794. Opieka nad dziećmi i młodzieżą jest rozumiana jako troska o ich godność oraz o ich dobro duchowe, psychiczne i fizyczne. Wszyscy opiekunowie dzieci i młodzieży, a zwłaszcza osoby duchowne, biorą na siebie odpowiedzialność za ochronę i opiekę nad powierzonymi im małoletnimi zgodną z najwyższymi standardami etycznymi.
795. Każde dziecko i młody człowiek ma prawo do:
- a) poszanowania własnej godności;
 - b) zaspokojenia potrzeb fizycznych i emocjonalnych;
 - c) przynależności do rodziny lub grupy oraz do kontaktów i relacji społecznych;
 - d) otrzymywania wsparcia w rozwoju;
 - e) budowania i potwierdzania własnej tożsamości;
 - f) poczucia bezpieczeństwa i doświadczania miłości;
 - g) ochrony przed wszelkimi formami dyskryminacji;
 - h) poznania oraz ochrony swoich praw i potrzeb;
 - i) swobody wypowiedzi;
 - j) poważnego traktowania problemów zgłaszanych dorosłym.
796. Krzywdzenie osoby małoletniej rozumiane jest jako popełnienie przestępstwa lub innego czynu zabronionego z pokrzywdzeniem dla niej lub wywołanie zagrożenia jej dobra, w tym jej zaniedbywanie.
797. Niniejsze zasady ochrony nie zastępują norm prawa państwowego ani prawa kościelnego oraz zakładają procedury

i praktyki zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski i dostępne w dokumentach: *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, wraz z aneksami*, wydanym 7-8 października 2014 r., znowelizowanym 6 czerwca 2017 r. i *Prewencja nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży i osób niepełnosprawnych w pracy duszpasterskiej i wychowawczej Kościoła w Polsce*, wydanym 10-11 czerwca 2014 r.

3.8.2. Zasady postępowania z dziećmi i młodzieżą w pracy duszpasterskiej

798. Celem niniejszych zasad ochrony jest niesienie pomocy wszystkim osobom w procesie autorefleksji nad właściwymi sposobami zachowania oraz zastosowanie praktyk i procedur gwarantujących bezpieczeństwo i ochronę osób małoletnich przed wszelkim krzywdzeniem, w tym przed przemocą i nadużyciami w dziedzinie seksualnej.

3.8.2.1. Zasady ogólne

799. Naczelną zasadą postępowania wobec osób małoletnich jest nienaruszalność ich integralności cielesnej i duchowej.
800. Zabrania się stosowania kar cielesnych, kar, które nosiłyby znamiona przemocy psychicznej, polegających np. na poniżaniu, upokarzaniu i ośmieszaniu, oraz stawiania osobie małoletniej wymagań, którym nie jest ona w stanie sprostać.
801. Zabrania się zachowania, które kwalifikuje się jako dokuczanie, nękanie, szykanowanie i znęcanie się, zarówno w sferze psychicznej jak i fizycznej.

802. Zabrania się zachowania, które naruszałoby przysługujące każdemu niezbywalne prawo do prywatności i nietykalności cielesnej.
803. Zabrania się jakiegokolwiek ingerencji w sferę intymną osób małoletnich, niezależnie od tego, czy ingerencja ta ma miejsce na płaszczyźnie fizycznej, czy werbalnej.
804. Zabronione jest werbalne naruszanie dobra osób małoletnich, w tym opowiadanie w ich obecności żartów o podtekście seksualnym.
805. W każdym działaniu należy zachować zasadę równego traktowania osób małoletnich. Należy unikać takiego zachowania, które może zostać odebrane jako faworyzowanie jednej z osób małoletnich. Przeciwdziałanie naruszeniom zasady równego traktowania polega także na stanowczym reagowaniu na wszelkie przejawy dyskryminacji lub uprzedzeń.
806. W kontaktach z osobami małoletnimi zabronione jest przekraczanie ogólnie przyjętych wzorców zachowania poprzez czynienie względem nich czegokolwiek, na co nie pozwolili by ich rodzice lub opiekunowie. W jakimkolwiek kontakcie z osobą małoletnią obowiązuje ogólna zasada prymatu powściągliwości nad nadmiarem. Należy mieć na uwadze to, w jaki sposób taki kontakt może być odebrany przez osobę małoletnią lub osoby trzecie.
807. W sytuacji podejrzenia krzywdzenia osoby małoletniej przez osoby najbliższe, opiekunów lub rówieśników, każda osoba, która posiada informację o krzywdzie, jest zobowiązana do podjęcia działań interwencyjnych.

3.8.2.2. Zasady szczegółowe

808. Obowiązującą zasadą doboru osób świeckich, które w kościelnych jednostkach organizacyjnych oraz dziełach diecezjalnych i parafialnych sprawują lub mają sprawować pieczę nad dziećmi i młodzieżą, jest ich weryfikacja w rejestrze

- prowadzonym przez Ministerstwo Sprawiedliwości, na podstawie ustawy z dnia 13 maja 2016 r., *O przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym*. Zaleca się także wymaganie przedłożenia przez te osoby aktualnego zaświadczenia o niekaralności z Krajowego Rejestru Karnego, na wezwanie właściwej władzy.
809. W przypadku organizowania wyjazdów z udziałem osób, które nie ukończyły osiemnastego roku życia, obowiązują zasady organizacji wypoczynku oraz innych wyjazdów z dziećmi i młodzieżą, uregulowane w rozporządzeniu ministra właściwego do spraw edukacji.
810. Wszystkie wycieczki, zarówno jedno- jak i wielodniowe, wyjazdy i turnusy wakacyjne powinny być starannie planowane i w sposób formalny dokumentowane ze szczególnym uwzględnieniem kwestii transportu, zakwaterowania, planu dnia oraz bezpieczeństwa osób małoletnich. W doborze miejsc i osób, które mają być zaangażowane w te przedsięwzięcia, należy mieć na uwadze przepisy prawa polskiego odnośnie do wykluczenia uczestnika wpisanego do rejestru przestępców seksualnych.
811. Każdy wyjazd urlopowy duchownego, w którym ma uczestniczyć osoba lub osoby poniżej osiemnastego roku życia, musi zostać w terminie trzydziestu dni przed jego rozpoczęciem zgłoszony na piśmie kanclerzowi kurii. W zgłoszeniu należy określić termin wyjazdu, jego miejsce i przyczynę, dla której w urlopie uczestniczy osoba lub osoby, które nie ukończyły osiemnastego roku życia. Załącznikiem do takiego zgłoszenia musi być pisemna zgoda rodziców lub opiekunów prawnych osób małoletnich na wyjazd. Powyższe zastrzeżenie nie dotyczy małoletnich członków rodziny duchownego.

812. Należy zwracać uwagę na to, by strój i sposób bycia opiekunów mieścił się w granicach norm obyczajowych przyjętych w Kościele.
813. Z zasady nie powinno się przewozić osób małoletnich prywatnym samochodem, zwłaszcza w pojedynkę, bez zgody ich rodziców lub opiekunów.
814. Pod żadnym pozorem nie wolno częstować osób małoletnich alkoholem, papierosami, narkotykami lub innymi środkami odurzającymi, ani tolerować ich używania. Zabronione jest pozostawanie pod wpływem alkoholu lub środków odurzających przez prowadzących zajęcia lub opiekę nad osobami małoletnimi.
815. Przy fotografowaniu osób małoletnich należy przestrzegać wszystkich przepisów państwowych dotyczących ochrony danych osobowych. Zabronione jest publikowanie zdjęć osób małoletnich bez zgody ich rodziców lub opiekunów.
816. Nikt nie może wyręczać dzieci i młodzieży, ani pomagać im w czynnościach natury osobistej, takich jak: toaleta, mycie się, przebieranie się, itp., o ile są oni w stanie wykonać te czynności samodzielnie. Jeżeli sami wychowankowie, ze względu na wiek albo własne ograniczenia, nie są w stanie wykonać tych czynności samodzielnie, pomocy zawsze powinny udzielać osoby świeckie, najlepiej tej samej płci co osoba małoletnia.
817. Nie należy przyjmować osób małoletnich w pojedynkę w mieszkaniach prywatnych, bez obecności lub zgody rodziców lub opiekunów.
818. Gdy zaistnieje konieczność indywidualnego spotkania z osobą małoletnią, należy zatroszczyć się o to, aby spotkanie takie nie odbywało się w warunkach izolacji, to znaczy, żeby przynajmniej ktoś wiedział o takim spotkaniu. Indywidualnych spotkań z osobami małoletnimi nie wolno w nieroztropny sposób przedłużać ani mnożyć. Pora takich

- spotkań powinna być zgodna z dobrem osoby małoletniej i dobrymi obyczajami. Należy zatroszczyć się o to, aby o takich spotkaniach później byli informowani właściwi przełożeni, jak i rodzice lub opiekunowie osoby małoletniej, chyba, że sprzeciwia się temu dobro tej osoby.
819. Wyjątkowym, indywidualnym spotkaniem z osobą małoletnią jest sprawowanie sakramentu pokuty. Jeśli zajdzie konieczność sprawowania go poza konfesjonałem, np. w czasie wakacji czy pielgrzymek, należy dołożyć szczególnych starań, aby wybrane miejsce zapewniało ochronę tajemnicy spowiedzi, a jednocześnie dawało gwarancję zachowania zasad zawartych w niniejszym dokumencie.
820. Wizyty w miejscu zamieszkania osób małoletnich nie powinny odbywać się bez obecności ich rodziców lub opiekunów.
821. Poza katechezą i spotkaniami formacyjnymi, rozmowy z osobą małoletnią na tematy związane z płciowością należy podejmować tylko z inicjatywy osoby małoletniej. W przypadku konieczności podjęcia takiej rozmowy, należy wykazać się daleko idącą ostrożnością, delikatnością i roztropnością. Zaleca się używanie środków, języka i metod adekwatnych do wieku dzieci i młodzieży. Umiejętność podjęcia w rozmowie zagadnień z zakresu rozwoju psychoseksualnego, w sposób odpowiedzialny i z poszanowaniem granic, jest niezbędną kompetencją, jaką powinien posiadać opiekun osób małoletnich.
822. W prezentowanym osobom małoletnim przekazie medialnym, także przez telefon komórkowy, komputer, i inne urządzenia, poza ściśle określonymi potrzebami duszpasterskimi i wychowawczymi, nie wolno wykorzystywać materiałów zawierających przemoc lub treści o zabarwieniu erotycznym.

823. Każda aktywność duchownych w cyberprzestrzeni, a zwłaszcza związana z ich zadaniami duszpasterskimi, powinna uwzględniać niniejsze zasady ochrony, z założeniem, że odbiorcami treści tam zamieszczanych mogą być dzieci i młodzież.
824. Jeśli zachodzi potrzeba kontaktu z osobami małoletnimi lub informowania ich o wydarzeniach czy bieżącym funkcjonowaniu grupy formacyjnej lub parafialnej za pośrednictwem portali społecznościowych, należy określić obowiązujące zasady takiego kontaktu.
825. Korespondencja mailowa oraz korespondencja za pomocą portali społecznościowych z osobami małoletnimi przesyłana na ich prywatne adresy lub profile, a także komunikacja za pośrednictwem telefonu, powinna występować wyłącznie w sytuacjach szczególnych lub dotyczących kwestii związanych z funkcjonowaniem danego środowiska lub grupy parafialnej. Informacje wysyłane tą drogą mają pochodzić z oficjalnego adresu mailowego lub profilu nadawcy lub być przekazywane za pośrednictwem telefonu służbowego lub telefonu o ujawnionym numerze.
826. Parafie i inne ośrodki, które zapewniają dzieciom i młodzieży dostęp do Internetu, są zobowiązane do tego, aby podejmować działania zabezpieczające przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży. W szczególności winny zainstalować i aktualizować oprogramowanie zabezpieczające, w tym filtrujące treści internetowe i monitorujące korzystanie z sieci.
827. W parafiach i innych ośrodkach, które zapewniają dzieciom i młodzieży dostęp do Internetu, należy określić zasady korzystania z niego za pomocą regulaminu, obejmującego również urządzenia należące do małoletnich i umożliwiające bezpośredni dostęp do sieci. Dostęp wychowanka do Internetu przez urządzenia należące do parafii powinien być

- możliwy wyłącznie po podaniu indywidualnego loginu i hasła wychowanka, a korzystanie przez wychowanka z własnego urządzenia możliwe jest jedynie za zgodą opiekuna.
828. Upoważniony do nadzoru opiekun ma obowiązek informowania podopiecznego o zasadach bezpiecznego korzystania z Internetu. Czuwa on także nad bezpieczeństwem korzystania z sieci. Powinno się zapewnić osobom małoletnim dostęp do materiałów edukacyjnych dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu.
829. Okresowo należy sprawdzać, czy na należących do instytucji kościelnych komputerach z dostępem do Internetu, z których korzystają dzieci i młodzież, nie znajdują się niebezpieczne treści. W przypadku znalezienia niebezpiecznych treści, należy ustalić, kto korzystał z komputera w czasie ich wprowadzania i przeprowadzić z podopiecznymi rozmowę na temat bezpieczeństwa w Internecie.
830. Ochrona dóbr osobistych osób małoletnich dotyczy w szczególności sytuacji, w których opiekun jest proszony przez przedstawicieli mediów o informacje na temat wychowanka, umożliwienie kontaktu z nim lub o zezwolenie na wypowiedź osoby małoletniej w mediach. W każdym przypadku opiekun ma prawo odmówić. W wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach opiekun może wypowiedzieć się na temat osoby małoletniej po uzyskaniu zgody jej rodziców lub opiekunów, a w przypadku, gdy opiekunem tym jest osoba duchowna, także po uzyskaniu zgody jej przełożonych.
831. Wszystkie informacje o tym, że podopieczny jest lub może być krzywdzony, włączając w to krzywdy wyrządzone w cyberprzestrzeni, a także zarzuty dotyczące wszelkiego rodzaju krzywd i nadużyć, należy traktować bardzo poważnie i natychmiast reagować, w celu ich weryfikacji i podjęcia odpowiednich działań, zgodne z dobrem osoby małoletniej.

832. Nieprzestrzeganie wymienionych wyżej zasad traktowane będzie jako naruszenie podstawowych obowiązków z wszystkimi wynikającymi z tego konsekwencjami na gruncie prawa kanonicznego i państwowego.

3.8.2.3. Rozmowa z osobą zgłaszającą nadużycie

833. Wiadomość o domniemanym popełnieniu nadużycia względem osoby małoletniej lub o jego prawdopodobieństwie może pochodzić z następujących źródeł:
- a) fakt ujawnia sama osoba pokrzywdzona;
 - b) osoba trzecia ujawnia, iż wie o nadużyciach od osoby pokrzywdzonej lub z innego źródła;
 - c) konkretna osoba zdradza symptomy doznania krzywdy, ale osoba ta nie chce lub, ze względu na swoje ograniczenia, nie jest w stanie o tej krzywdzie opowiedzieć;
 - d) informacja o pokrzywdzeniu pochodzi z przekazu społecznego lub z mediów społecznościowych.
834. Osoba, która jako pierwsza dowiaduje się o zaistnieniu potencjalnego przypadku krzywdzenia małoletniego, nie jest upoważniona do orzekania, czy fakt nadużycia rzeczywiście miał miejsce. Jest to zadanie dla odpowiedzialnych organów i instytucji, do których sprawa zostanie skierowana na dalszych etapach.
835. Posiadanie wiedzy o faktycznych lub prawdopodobnych przypadkach wszelkiego rodzaju nadużyć względem osób małoletnich, także na podstawie anonimowego zawiadomienia, wymaga zawsze podjęcia odpowiednich działań, zgodnych z przepisami prawa kościelnego i państwowego.
836. Przy podejrzeniu, że osobie małoletniej ktoś wyrządził lub wyrządza krzywdę, sprawę należy niezwłocznie zgłosić jej rodzicom oraz odpowiednim służbom. Jeżeli osobą krzywdzącą jest jeden z rodziców, opiekunów lub członków rodziny osoby małoletniej, sprawę należy niezwłocznie zgłosić

policii, prokuraturze lub sądowi do spraw rodzinnych i nieletnich.

837. W diecezji sandomierskiej powołano delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży, a jego dane kontaktowe znajdują się na stronie internetowej diecezji. W sytuacji kryzysowej należy przekazać je osobie zgłaszającej oraz samemu skontaktować się z delegatem, w celu uzyskania konsultacji lub pomocy w rozwiązaniu problemu.
838. Dobro osoby skrzywdzonej, a także zapobieganie skrzywdzeniu innych osób, jest zawsze najważniejszym celem podejmowanych działań, dlatego w przypadku, gdy krzywda zostaje ujawniona w trakcie sakramentu pokuty, spowiednik ma obowiązek porozmawiać z penitentem na temat ewentualnego zgłoszenia tego faktu osobie trzeciej, posiadającej odpowiednie przygotowanie, np. delegatowi biskupa lub innej osobie godnej zaufania.

3.8.2.4. Rozmowa z osobą pokrzywdzoną

839. Kapłan lub pracownik instytucji kościelnej, po otrzymaniu zgłoszenia, o którym traktują poprzednie statuty, ma przede wszystkim obowiązek niezwłocznego powiadomienia delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży. O tym fakcie należy poinformować osobę zgłaszającą. Nie należy wymagać, aby osoba zgłaszająca opowiadała przebieg zdarzenia lub zdradzała szczegóły z nim związane.
840. Jeżeli osoba pokrzywdzona mimo wszystko chce opowiedzieć o swoich przeżyciach, należy wysłuchać spokojnie, traktować ją poważnie, nie przerywać wypowiedzi, nie przekładać rozmowy i stworzyć bezpieczną atmosferę do jej przeprowadzenia. Nie należy okazywać emocjonalnej reakcji na słowa osoby pokrzywdzonej. Należy także zapewnić ją, że wyjawiając nadużycie postąpiła właściwie i zadbać

- o to, aby o sprawie dowiedziało się tylko tyle osób, ile jest absolutnie konieczne na danym etapie postępowania.
841. W czasie rozmowy z osobą pokrzywdzoną należy unikać wyrażania opinii, komentarzy, przypuszczeń, sugestii, stawiania hipotez, nie należy parafrazować tego, co powiedziała dana osoba, ani nie przedstawiać alternatywnych wyjaśnień. Nie należy także wyrażać ani negatywnych, ani pozytywnych opinii i komentarzy na temat domniemanego sprawcy.
 842. Nie należy składać osobie zgłaszającej żadnych obietnic, które nie będą mogły zostać dotrzymane, szczególnie w kwestii poufności.
 843. Należy zabezpieczyć wszystkie ewentualne dowody mogące posłużyć w dalszym postępowaniu.
 844. Należy zapytać o możliwość przekazania numeru telefonu, adresu mailowego lub innych danych, które pozwolą na kontakt z osobą pokrzywdzoną w celu formalnego wyjaśnienia sprawy.
 845. Osobę pokrzywdzoną należy poinformować, że zostanie uczynione wszystko, co możliwe, aby jej pomóc.
 846. Osobę pokrzywdzoną należy zapewnić, iż nie ponosi ona winy za zaistniałą sytuację.
 847. Pod koniec rozmowy należy poinformować osobę pokrzywdzoną o dalszych krokach oraz o tym, komu zostaną przekazane uzyskane informacje.
 848. Należy zaproponować osobie pokrzywdzonej kontakt z osobą, u której będzie mogła uzyskać dalszą pomoc.
 849. Zabronione jest ujawnianie szczegółów rozmowy z osobą pokrzywdzoną osobom postronnym, a w szczególności osobie, która została oskarżona.

3.8.3. Postanowienia końcowe w sprawie ochrony dzieci i młodzieży

850. Wszyscy duchowni, a zwłaszcza ci, którym powierzono różne dziedziny duszpasterstwa w diecezji, w porozumieniu z dziekanami, proboszczami i innymi przełożonymi, są odpowiedzialni za wdrożenie niniejszych zasad ochrony dzieci i młodzieży.
851. Każdy duchowny diecezji oraz każdy inny duchowny podejmujący posługę na jej terenie, zobowiązany jest do zapoznania się z dokumentem *Zasady ochrony dzieci i młodzieży w Diecezji Sandomierskiej*, wydanym 30 września 2019 r., do pisemnego poświadczenia zapoznania się z jego treścią oraz do deklaracji stosowania go we wszystkich wymiarach życia i posługi duszpasterskiej. Podpisana kopia dokumentu zostanie złożona w aktach osobowych duchownego przechowywanych w kurii diecezjalnej.
852. Rektor Wyższego Seminarium Duchownego wraz ze swoimi współpracownikami jest odpowiedzialny za zapoznanie alumnów z dokumentem *Zasady ochrony dzieci i młodzieży w Diecezji Sandomierskiej*, wydanym 30 września 2019 r., odebranie od nich podpisanego oświadczenia o zapoznaniu się z jego treścią i deklaracji wprowadzenia go w życie. Oświadczenie to zostanie złożone w aktach osobowych każdego alumna.
853. *Zasady ochrony dzieci i młodzieży* będą podlegały okresowej weryfikacji i ewentualnej nowelizacji.

4. DOBRA DOCZESNE KOŚCIOŁA

854. Dobrami doczesnymi Kościoła są te wszystkie dobra materialne, które zostały przeznaczone przez kompetentną władzę do użytku Kościoła i realizacji Jego celów. Kościół posiada dobra doczesne dla organizowania kultu Bożego, zapewnienia godziwego utrzymania duchowieństwa i pracowników kościelnych oraz prowadzenia dzieł apostołskich i dzieł miłosierdzia. Duszpasterze i wierni świeccy są zobowiązani do tworzenia podstaw materialnych działalności duszpasterskiej Kościoła.

4.1. Zarządzanie dobrami kościelnymi

4.1.1. Nabywanie i alienacja dóbr doczesnych

855. Kościelne osoby prawne mogą posiadać i nabywać dobra doczesne do celów kultowych, celów oświatowo-wychowawczych, celów kulturalnych, celów naukowych, działalności charytatywno-opiekuńczej, utrzymania ośrodków katechetyczno-duszpasterskich, konserwacji zabytków sakralnych, inwestycji kościelnych oraz utrzymania duchowieństwa i pracowników kościelnych.
856. Wierni mają prawo przekazywać Kościołowi dobra doczesne. To przekazywanie może dokonywać się wszelkimi prawnymi sposobami, takim jak: kolekty, dobrowolne ofiary z racji sprawowanych sakramentów i posługi duszpasterskiej, ofiary będące odpowiedzią na prośbę, ofiary i opłaty za wydanie aktów administracyjnych, darowizny na cele kultu religijnego, darowizny na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą, przekazanie 1% należnego podatku

- na rzecz instytucji kościelnej mającej status organizacji pożytku publicznego, ustanowienie pobożnej fundacji, i inne.
857. Za kolekty uważa się ofiary wiernych, składane na tacę lub do puszek w kościołach, kaplicach, na placach przykościelnych i cmentarzach parafialnych. Kolekty przypadają kasie parafialnej, chyba że inaczej zarządzi biskup. Kolekty nakazane przez biskupa na cele inne niż parafialne, proboszczowie i rektorzy kościołów mają przekazywać w całości do Kurii Diecezjalnej w wyznaczonym terminie. W kościele lub na terenie przykościelnym nikomu nie wolno urządzać żadnych zbiórek bez zezwolenia proboszcza.
858. Skarbonami są puszki umieszczone na stałe w kościołach, kaplicach, instytucjach kościelnych lub w kancelariach parafialnych, przeznaczone do składania ofiar na cele religijne i charytatywne. Każda skarbona winna być zaopatrzona w napis określający przeznaczenie ofiar. Nie wolno tych ofiar przeznaczać na inny cel, niż wskazany na skarbonie.
859. Zgodnie z obowiązującym prawem państwowym zbieranie ofiar na cele religijne, kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą, naukową, oświatową i wychowawczą oraz na utrzymanie duchownych i członków zakonów, które dokonuje się w obrębie terenów kościelnych, kaplic oraz w miejscach i okolicznościach zwyczajowo przyjętych w danej okolicy i w sposób tradycyjnie ustalony nie wymaga zgłoszenia do władz świeckich.
860. Ofiary składane z okazji udzielania sakramentów i sakramentaliów stanowią dar, dzięki któremu wierni przyczyniają się do utrzymania duchownych. Jednak sprawowanie sakramentów i sakramentaliów oraz jakichkolwiek innych celebracji liturgicznych nie może być uzależnione od złożenia ofiary. Dlatego nie jest dopuszczalne ustalanie stawek i „cenników”. Od ofiar mszalnych oraz ofiar związanych

z innymi sakramentami i sakramentaliami należy zupełnie odsunąć nawet wszelkie pozory transakcji i handlu.

861. Ofiary złożone przez wiernych na określony cel, mają być przeznaczone na ten właśnie cel. W przypadku wątpliwości dotyczącej celu złożenia ofiary należy odwołać się do darczyńcy. Jeśli zaś nie ma takiej możliwości, należy odwołać się do decyzji biskupa.
862. Oprócz ofiar, kościelne osoby prawne mogą przyjmować od osób fizycznych lub prawnych darowizny na cele kultu religijnego lub na działalność charytatywno-opiekuńczą. W przypadku darowizny złączonej z obciążeniami lub zobowiązaniami dla kościelnej osoby prawnej wymagana jest zgoda Kurii Diecezjalnej. Przyjęta darowizna powinna być przekazana za pomocą przelewu bankowego lub, w przypadku darowizny rzeczowej, odnotowana w kościelnej *Księdze inwentarzowej* (Aneks 15).
863. Kościelna osoba prawna przyjmująca darowiznę na działalność charytatywno-opiekuńczą winna wystawić dla darczyńcy pokwitowanie odbioru darowizny oraz, w okresie dwóch lat od dnia przekazania darowizny, sporządzić dla darczyńcy sprawozdanie z przeznaczenia jej w całości na cele charytatywno-opiekuńcze (Aneks 5, Aneks 6).
864. Alienacja to każdy akt prawny, w wyniku którego dochodzi do przeniesienia prawa własności majątku kościelnej osoby prawnej na inny podmiot kościelny lub świecki. Do alienacji zalicza się między innymi: przeniesienie prawa własności przez umowę kupna-sprzedaży, darowiznę, zamianę, inne umowy, które prowadzą do utraty rzeczy bądź prawa własności oraz jakiegokolwiek transakcje, na skutek których majątek osoby prawnej może się znaleźć w gorszej sytuacji (kan.1295).
865. Każde nabycie lub zbycie nieruchomości musi nastąpić w formie aktu notarialnego.

866. Na alienację mienia kościelnego, nawet na rzecz innej kościelnej osoby prawnej, wymagane jest zezwolenie biskupa diecezjalnego. Przy alienacji należy mieć na uwadze, aby stan posiadania kościelnej osoby prawnej nie uległ pogorszeniu.
867. Wniosek o zezwolenie na alienację należy składać w Kurii Diecezjalnej. W dokumencie tym przedkłada się: przyczyny, warunki i sposób alienacji, dane nabywcy, wycenę rzeczoznawcy, opinię rady parafialnej, wypisy z ewidencji gruntów i rejestru budynków, mapy geodezyjne, wypisy z ksiąg wieczystych i przewidywaną kwotę uzyskanej zapłaty.

4.1.2. Obowiązki zarządców dóbr kościelnych

868. Zarządcy dóbr kościelnych są zobowiązani do zarządzania powierzonymi sobie dobrami doczesnymi zgodnie z prawem kanonicznym i państwowym.
869. Kościelna osoba prawna nie odpowiada za zobowiązania innej kościelnej osoby prawnej. Kościelne osoby prawne nie odpowiadają również za zobowiązania swoich pracowników: duchownych i świeckich.
870. Zarządzający dobrami kościelnymi nie są ich właścicielami, tylko zarządcami i użytkownikami i, jako tacy, zobowiązani są do szczególnej troski o powierzone im dobra.
871. Majątek i dochody kościelnej osoby prawnej powinny być wyraźnie oddzielone od osobistego majątku i dochodów zarządcy dóbr kościelnych.
872. Zarządca dóbr kościelnych jest zobowiązany do:
- a) troski o to, żeby własność dóbr kościelnych była zabezpieczona środkami ważnymi według prawa polskiego;
 - b) przestrzegania przepisów prawa kanonicznego i prawa polskiego, aby kościelna osoba prawna nie poniosła szkody wskutek nie przestrzegania przepisów prawnych;

- c) zadbania, aby treść ksiąg wieczystych nieruchomości kościelnych osób prawnych odpowiadała faktycznemu stanowi prawnemu, a wypisy z ksiąg były przechowywane przez kościelne osoby prawne oraz Kurię Diecezjalną;
- d) prowadzenia dokładnego i szczegółowego spisu inwentarza rzeczy ruchomych, który to spis powinien być co roku aktualizowany;
- e) pobierania we właściwym czasie i z należytą starannością dochodów z dóbr kościelnych (czynszów, opłat, odsetek, itp.);
- f) opłacania w ustalonych terminach podatków i należności za media (wodę, gaz, prąd, ogrzewanie, wywóz śmieci itp.);
- g) przestrzegania przepisów prawa przy zawieraniu wszelkiego rodzaju umów cywilnoprawnych, także dotyczących pracy i wynagrodzenia osób świeckich zaangażowanych przez kościelne osoby prawne, aby wskutek nieprzestrzegania tych umów nie zaistniała szkoda dla majątku kościelnego;
- h) prowadzenia księgi obiektów budowlanych oraz dokonywania terminowych przeglądów wszystkich instalacji technicznych tych obiektów;
- i) należytego prowadzenia *Księgi rachunkowej* według wzoru obowiązującego w diecezji, dostępnego w Wydziale Finansowym Kurii, a w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej – zgodnego z aktualnymi przepisami prawa polskiego;
- j) przedłożenia w Referacie Finansowym Kurii Diecezjalnej, w terminie do końca stycznia każdego roku, zestawienia parafialnych przychodów i rozchodów za rok ubiegły;
- k) poinformowania parafian na koniec każdego roku kalendarzowego o wysokości i przeznaczeniu ofiar składanych przez wiernych.

873. W trosce o wszystkie obiekty kościelne, a zwłaszcza o dzieła sztuki i zabytkowe przedmioty kultu oraz rzeczy wartościowe należące do danej kościelnej osoby prawnej, zarządca jest zobowiązany do ich właściwego opisanie, zarejestrowania, udokumentowania, odpowiedniego zabezpieczenia stosownie do obowiązujących przepisów o ochronie przeciwpożarowej i przepisów BHP, zabezpieczenia przed włamaniem i kradzieżą oraz ubezpieczenia. Zaleca się zakładanie, zwłaszcza w kościołach zabytkowych, instalacji alarmowej przeciwpożarowej i antywłamaniowej.
874. Przed wykonaniem prac związanych z inwestycjami oraz remontem i konserwacją, zarządcy dóbr należących do kościelnych osób prawnych zobowiązani są do zawarcia w formie pisemnej umowy z wykonawcą (por. Aneks 8, Aneks 9, Aneks 14).
875. Kościelna osoba prawna powinna posiadać konto bankowe. Nie wolno przechowywać pieniędzy kościelnych osób prawnych na kontach prywatnych.
876. Zarządca dóbr kościelnych nie może bez zgody biskupa diecezjalnego udzielać pełnomocnictw do rachunku bankowego kościelnej osoby prawnej innym osobom fizycznym.
877. Diecezja, parafia lub jakakolwiek inna kościelna osoba prawna nie odpowiadają za wszelkiego rodzaju kredyty i pożyczki zaciągnięte bez zgody biskupa diecezjalnego. Zadłużenie powstałe w ten sposób obciąża osobiście zaciągającego zobowiązania. Władza diecezjalna nie ponosi również odpowiedzialności za prywatne długi i zobowiązania duchownych.
878. Zarządcy dóbr kościelnych, którzy chcą rozpocząć działalność gospodarczą, są zobowiązani uzyskać zgodę biskupa diecezjalnego. Należy wyraźnie oddzielić działalność duszpasterską od działalności gospodarczej i wydzielić ją organizacyjnie i rachunkowo. Dochody kościelnych osób

- prawnych uzyskane z działalności innej niż duszpasterska powinny być przeznaczone na cele duszpasterskie.
879. Zarządcy dóbr kościelnych powinni zadbać o ubezpieczenie majątkowe i osobowe przez zawarcie odpowiednich umów.
880. Przedmiotem ochrony ubezpieczeniowej powinny być:
- a) budynki sakralne oraz teren i inne budowle będące własnością podmiotu kościelnego;
 - b) mienie stanowiące wyposażenie budynków sakralnych oraz innych budynków i budowli będących własnością podmiotu kościelnego;
 - c) odpowiedzialność cywilna kościelnych osób prawnych;
 - d) odpowiedzialność cywilna osób duchownych w duszpasterstwie i życiu prywatnym;
 - e) następstwa nieszczęśliwych wypadków osób duchownych, pracowników świeckich stale i dorywczo zatrudnionych przez kościelną osobę prawną.
881. Zakres ochrony ubezpieczeniowej wynika bezpośrednio z warunków zawartej umowy ubezpieczenia. Warunki takiej umowy Referat ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej negocjuje każdego roku dla wszystkich parafii i instytucji diecezjalnych z firmą ubezpieczeniową, która ma doświadczenie w ubezpieczaniu podmiotów kościelnych.

4.1.3. Akty nadzwyczajnego zarządzania

882. Na dokonanie nadzwyczajnego aktu zarządzania zarządcy dóbr kościelnych muszą uzyskać pisemną zgodę biskupa diecezjalnego.
883. Przed podjęciem czynności przekraczających granice i sposób zarządzania zwyczajnego, proboszcz winien wysłuchać opinii rady parafialnej oraz uzyskać pisemną zgodę biskupa diecezjalnego.

884. Zgodnie z *Instrukcją KEP w sprawie zarządzania dobrami doczesnymi Kościoła* z 25.08.2015 r., aktami nadzwyczajnego zarządzania są:
- a) alienacja majątku kościelnego;
 - b) zrzeczenie się uprawnień majątkowych, w tym zwolnienie z długu, także między kościelnymi osobami prawnymi;
 - c) przyjęcie albo odrzucenie darowizny, zapisu, spadku z obciążeniem lub o wartości większej niż roczny dochód parafii;
 - d) zaciągnięcie kredytu, pożyczki lub innego zobowiązania majątkowego;
 - e) prowadzenie remontów przewyższających koszty bieżącej konserwacji;
 - f) prowadzenie inwestycji;
 - g) wycinka drzew na terenie stanowiącym własność podmiotu kościelnego;
 - h) sprzedaż przedmiotów stanowiących własność kościelnej osoby prawnej;
 - i) założenie cmentarza;
 - j) umowa dzierżawy, najmu lub użyczenia, gdy czas trwania umowy przekracza dwa lata;
 - k) ustanowienie na nieruchomościach kościelnych prawa użytkowania, służebności, zastawu, hipoteki oraz służebności przesyłu;
 - l) udział w postępowaniach sądowych;
 - m) wystawienie weksla i poręczenia wekslowego;
 - n) poręczenie majątkowe;
 - o) wszystkie umowy leasingowe;
 - p) lokowanie pieniędzy kościelnych w instrumentach finansowych wysokiego ryzyka;
 - r) składanie wniosków o dotację z funduszy europejskich, krajowych, wojewódzkich i innych;

- s) każda umowa/transakcja, na skutek której majątek kościelnej osoby prawnej może znaleźć się w gorszej sytuacji;
- t) prowadzenie specjalnych zbiorów parafialnych;
- u) ugodowe rozstrzygnięcie sporu.

4.1.4. Opieka nad dobrami kultury

- 885. Przez dobra kultury materialnej kościelnej osoby prawnej należy rozumieć nie tylko zabytki objęte państwową ochroną prawną, ale także wszystkie obiekty ważne ze względu na posiadaną przez nie wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
- 886. Charakter zabytkowy przedmiotów określa diecezjalny konserwator zabytków oraz dyrektor Biblioteki Diecezjalnej, każdy w zakresie swoich kompetencji. Przedmioty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków są zabytkami także w znaczeniu kościelnym.
- 887. Proboszcz jest opiekunem zabytków sztuki sakralnej w parafii. Nie wolno ich sprzedawać, darować lub przenosić, nawet do innych kościołów, bez zezwolenia biskupa diecezjalnego (por. kan. 1292 §1).
- 888. W inwentarzu *Fundi instructi* należy wyszczególnić zabytkowe przedmioty w obiektach kościelnych, a więc: rzeźbę drewnianą i kamienną, malarstwo sztalugowe i ścienne, przedmioty metalowe, tkaniny i hafty, przedmioty skórzane, przedmioty z papieru, kapliczki i krzyże przydrożne, dzwonnice i jej wyposażenie oraz ogrodzenie. Spis powinien umożliwić identyfikację obiektu, zawierać jego opis i fotografię. Istniejące spisy należy zaktualizować. Jeden egzemplarz inwentarza powinien być przechowywany w archiwum parafialnym, drugi, co 10 lat przekazywany do w archiwum Kurii Diecezjalnej (por. kan. 1283).

889. Należy zabezpieczyć zabytkowe obiekty przed uszkodzeniem, zniszczeniem i kradzieżą (kan. 1220 §2). Dzieła sztuki o dużej wartości artystycznej lub stanowiące przedmiot szczególnego kultu nie mogą być poddawane zabiegom konserwatorskim bez zezwolenia biskupa diecezjalnego (por. kan. 1189).
890. W odniesieniu do zabytków zarządca dóbr kościelnych ma obowiązek:
- a) troski o należyty stan budowli i artystyczne podporządkowanie nowych elementów wystroju wnętrza elementom już istniejącym;
 - b) respektowania przepisów państwowych i kościelnych dotyczących prowadzenia robót budowlanych i prac konserwatorskich przy zabytku;
 - c) posiadania ewidencji i dokumentacji zabytkowych sprzętów.
891. Zarządcom dóbr kościelnych nie wolno, bez zezwolenia Kurii Diecezjalnej, upowszechniać w celach komercyjnych wizerunków wnętrz i wyposażenia obiektów kościelnych.
892. Ochronie zabytków kościelnych służy Muzeum Diecezjalne oraz inne muzea i skarbce kościelne: parafialne, misyjne, izby pamięci, itp.
893. Dzieła sztuki kościelnej częściowo zniszczone, narażone na zniszczenie i nieużytkowane można przekazać za zgodą biskupa diecezjalnego Muzeum Diecezjalnemu, a jeżeli są wpisane do rejestru zabytków, należy również uzyskać zgodę Urzędu Ochrony Zabytków.
894. Po uprzedniej konsultacji z Kurią Diecezjalną, można również na miejscu stworzyć dziełom sztuki kościelnej odpowiednie warunki dalszego trwania, dając przez to początek muzeum parafialnemu.
895. Wszelkie zagrożenia i straty dotyczące zabytków kościelnych należy natychmiast zgłaszać Kurii Diecezjalnej i wo-

jewódkiemu konserwatorowi zabytków, a w wypadku kradzieży także odpowiednim organom władzy państwowej.

4.2. Umowy kościelne

896. Pracownicy świeccy kościelnych osób prawnych powinni mieć świadomość swojego uczestnictwa w zbawczej misji Kościoła. Wyrobienie tego przekonania poleca się duszpasterzom jako ich pasterski obowiązek.
897. Działalność wiernych świeckich zatrudnionych na poszczególnych odcinkach życia Kościoła jest znakiem ich odpowiedzialności za rozwój i jedność całego Ludu Bożego.
898. Duszpasterze powinni współpracować ze świeckimi pracownikami w atmosferze jedności i braterstwa.

4.2.1. Umowy pracownicze

899. Świeckich pracowników kościelnych należy starannie dobierać, uwzględniając ich kwalifikacje moralne i zawodowe.
900. Pracownicy świeccy instytucji kościelnych winni dorastać do stawianych im zadań i obowiązków, doskonaląc swoją duchowość oraz posiadane umiejętności poprzez udział w szkoleniach i spotkaniach formacyjnych organizowanych w diecezji.
901. Pracodawca kościelny, zatrudniając pracowników, ma obowiązek wynagradzać ich zgodnie z zasadami sprawiedliwości.
902. Kościelne osoby prawne są, jako pracodawcy, zobowiązane do przestrzegania Kodeksu Pracy, przepisów z zakresu ubezpieczeń społecznych i ubezpieczenia zdrowotnego oraz przepisów podatkowych.
903. Ze wszystkimi pracownikami kościelnych osób prawnych i podmiotów wykonujących na ich rzecz jakiegokolwiek

- świadczenia winny być podpisane stosowne umowy np. o pracę, o dzieło, zlecenia, wolontariatu, itp. Pracodawca prowadzi dokumentację pracowniczą zgodnie z przepisami prawa polskiego (Aneks 7, Aneks 8, Aneks 9, Aneks 10).
904. Synod docenia rolę świeckich wolontariuszy, dobrowolnie zaangażowanych w życie Kościoła, którzy ofiarują swój czas i zdolności w służbie Bogu i bliźnim. Porozumienia o posłudze, czyli o wykonywaniu świadczeń na zasadzie wolontariatu, mogą być zawierane tylko z osobami, które są objęte ubezpieczeniem społecznym z innego tytułu.
905. Projekty wszystkich umów dotyczących zatrudniania pracowników kościelnych powinny być, przed podpisaniem przez pracodawcę, przedstawione do akceptacji w Referacie ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej.

4.2.2. Umowy gospodarcze

906. Zlecając przedsiębiorstwu, rzemieślnikowi czy artyście zadanie do wykonania, zarządca dóbr kościelnych winien zawrzeć pisemną umowę z wykonawcą (Aneks 8, Aneks 9, Aneks 14). W umowie należy dokładnie określić czas realizacji zamówionego zadania i uzgodnić cenę.
907. Umowy dzierżawy, najmu, użyczenia, o wykonanie robót budowlanych, darowizny i inne, dotyczące dóbr nieruchomości i ruchomych, winny być zawierane w formie pisemnej z zachowaniem przepisów prawa kanonicznego oraz przepisów prawa polskiego (Aneks 11, Aneks 12, Aneks 13, Aneks 14, Aneks 15).
908. Projekty umów, których realizacja jest przewidziana na czas dłuższy niż dwa lata, winny być przedłożone do akceptacji w Referacie ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej.
909. Nieruchomości kościelne mogą dzierżawić osoby godne zaufania. Dzierżawcami nie mogą być krewni lub powinowa-

- ci zarządcy kościelnej osoby prawnej do czwartego stopnia pokrewieństwa (zob. kan. 1298).
910. Kościelne osoby prawne, które wydzierżawiają ziemię parafialną, muszą spisać umowę dzierżawną, zgodnie z wymogami prawa polskiego. Umowa winna zabezpieczać prawa obydwu stron i obowiązywać na czas określony. Po upływie tego terminu można umowę przedłużyć lub wypowiedzieć (Aneks 11).
 911. W umowie dzierżawy i najmu należy zamieścić zastrzeżenie, że dzierżawcy i najemcy nie wolno poddzierżawiać i podnajmować przedmiotu umowy, ani oddawać go do użytkowania z jakiegokolwiek tytułu osobom trzecim pod rygorem nieważności umowy.
 912. We wszystkich sprawach dotyczących zarządu dobrami doczesnymi należy zachować formę pisemną, o ile przepisy prawa cywilnego nie wymagają dla tych czynności formy szczególnej.
 913. Umowa dzierżawy gruntu pomiędzy kościelną osobą prawną, którą reprezentuje zarządca, a dzierżawcą, powinna być sporządzona na piśmie z datą i podpisami stron. W umowie należy wyszczególnić:
 - a) przedmiot dzierżawy z niezbędnym opisem: powierzchni gruntu, klasy ziemi, położenia gruntu, itp;
 - b) wysokość dzierżawy („dzierżawne”);
 - c) czas trwania dzierżawy (z reguły na pięć lat);
 - d) zabezpieczenie przed arbitralnym dysponowaniem gruntem przez dzierżawcę;
 - e) warunki dalszego, ewentualnego przedłużenia dzierżawy.
 914. W porozumieniu wydzierżawiającego i dzierżawcy należy zapisać do kogo należą dopłaty bezpośrednie (unijne). W przypadku zatrzymania dopłaty bezpośredniej przez wy-

dzierżawiającego, należy to uwzględnić w ustalaniu wysokości dzierżawy.

915. W sprawozdaniu, jakie proboszcz przedstawia parafii zwykle na zakończenie roku kalendarzowego, powinien poinformować także o przychodach z tytułu zawartych umów gospodarczych.

4.3. Cmentarze

916. Kościół od początku czcił pamięć zmarłych, a także ofiarował za nich modlitwy. Miejscem szczególnej modlitwy za zmarłych i zamyślenia nad sprawami ostatecznymi człowieka są cmentarze, kryjące doczesne szczątki wiernych. Wiele z nich to relikwie świętych. Należy podtrzymywać szacunek dla tych świętych miejsc i wynikające z niego godne zachowanie, które jest potwierdzeniem uczestnictwa chrześcijanina w tajemnicy świętych obcowania, wyrazem wiary w życie wieczne oraz uznaniem godności ciała ludzkiego.
917. Szczególnej troski wymaga sprawa architektury grobów oraz nagrobnych epitafiów, aby nie tchnęły rozpaczą i pogańskim przepychem, ale wyrażały wiarę w zmartwychwstanie i w świętych obcowanie oraz nadzieję na spotkanie w Domu Ojca. Służyć temu powinno formowanie gustów wiernych przez pozytywne propozycje właściwych projektów grobowców i nagrobnych napisów. Dotyczy to również redagowania nekrologów, które powinny spełniać zadania apostołskie poprzez informację o przyjętych przed śmiercią sakramentach.

4.3.1. Zarządzanie cmentarzami

918. Jeśli to możliwe, każda parafia powinna mieć własny cmentarz. Z tego powodu proboszcz parafii, która cmentarza nie

posiada, ale dysponuje odpowiednimi możliwościami, powinien starać się o założenie cmentarza parafialnego, ponieważ jest on ważnym narzędziem oddziaływania duszpasterskiego.

919. Cmentarzem parafialnym zarządza proboszcz osobiście lub przez administratora, z którym ma obowiązek podpisać stosowną umowę po jej akceptacji przez Referat ds. Inwestycji, Umów i Ubezpieczeń Kurii Diecezjalnej (Aneks 16).
920. Zarządca cmentarza zobowiązany jest stosować się do przepisów prawa kanonicznego i aktualnych przepisów prawa polskiego.
921. Zarządzający cmentarzem powinien dokonać ubezpieczenia cmentarza przynajmniej od odpowiedzialności cywilnej.
922. W widocznym miejscu, przy wejściu na cmentarz, powinien być umieszczony regulamin cmentarza (propozycja regulaminu zob. Aneks 17). Wszyscy uczestnicy ceremonii pogrzebowych oraz przebywający na terenie cmentarza są zobowiązani do podporządkowania się temu regulaminowi i decyzjom jego zarządcy.
923. Pracowników cmentarza zatrudnia proboszcz, jeżeli cmentarz nie został przekazany w administrowanie nikomu innemu.
924. Zarządca jest zobowiązany do prowadzenia następującej dokumentacji:
 - a) *Księgi zmarłych*, która jest prowadzona dla zmarłych parafian według zatwierdzonego wzoru;
 - b) *Księgi cmentarnej*, czyli spisu osób pochowanych na cmentarzu;
 - c) *Księgi grobów*, która zawiera ewidencję grobów i ich dysponentów.

925. Wpisów do ksiąg cmentarnych na podstawie oryginału karty zgonu dokonuje zarządca cmentarza lub osoba przez niego upoważniona.
926. *Księga grobów* może być prowadzona w systemie komputerowym.
927. Parafia powinna przechowywać ww. księgi bezterminowo, a karty zgonu należy przechowywać przynajmniej przez okres 30 lat.

4.3.2. Pochówek i usługi cmentarne

928. Cmentarz parafialny jest miejscem pochówku parafian. Pochowanie na cmentarzu parafialnym osoby, która mieszkała poza parafią, wymaga zgody proboszcza, będącego zarządcą cmentarza.
929. W miejscowościach, w których nie ma cmentarza komunalnego, zarządca cmentarza parafialnego jest zobowiązany umożliwić pochowanie tam, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, osób zmarłych innego wyznania lub niewierzących, którzy zamieszkiwali na terenie parafii. Jeśli zamieszkiwali poza parafią, to także mogą być pochowani na danym cmentarzu jeżeli mają tam grób rodzinny.
930. Przyjęcie zwłok do pochowania na cmentarzu parafialnym następuje po przedstawieniu karty zgonu, zawierającej adnotację z Urzędu Stanu Cywilnego o zarejestrowaniu zgonu.
931. Prawo pochowania ludzkich zwłok ma najbliższa rodzina osoby zmarłej, organy państwowe, instytucje i organizacje społeczne lub osoby, które do tego dobrowolnie się zobowiązują.
932. Organizacja pogrzebu pozostaje po stronie uprawnionej. Organizator pogrzebu zobowiązany jest do przestrzegania obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa oraz postanowień regulaminu cmentarza.

933. Zarządcę obowiązuje zakaz ograniczania przedsiębiorców w świadczeniu usług pogrzebowych. Zarządca winien przedstawić warunki, na jakich wszyscy przedsiębiorcy mogą świadczyć usługi pogrzebowe.
934. Wykonawcy usług pogrzebowych zobowiązani są uzyskać od zarządcy zgodę na pochówek. Winni również przestrzegać przepisów obowiązujących w zakresie świadczonych przez nich usług.
935. Ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana na umotywowaną prośbę osób uprawnionych do pochowania zwłok oraz za zezwoleniem właściwego państwowego inspektora sanitarnego.

4.3.3. Dysponenti grobu

936. Wierni mogą nabyć plac na cmentarzu wyznaniowym w celu wykonania grobu i stają się wówczas dysponentami takiego placu. Mogą z tego prawa korzystać w ramach obowiązujących zarządzeń i po uiszczeniu ofiary. Stają się wówczas dysponentami grobu. Każdy grób powinien mieć swojego dysponenta, w przeciwnym razie podlega przekopaniu i dokonuje się w nim kolejnego pochówku. Po śmierci dysponenta o prawo bycia dysponentem grobu mogą ubiegać się osoby w kolejności określonej prawem państwowym i regulaminem cmentarza. Wszelkie zmiany w stanie prawnym istniejącego grobu lub zarezerwowanego placu muszą mieć aprobatę zarządcy cmentarza.
937. Dokumentem potwierdzającym prawo do dysponowania grobem jest imienne pokwitowanie złożenia stosownej ofiary, wystawione dysponentowi grobu przez zarządcę. Złożenie ofiary daje prawo dysponentowi do dysponowania grobem przez okres dwudziestu lat.

938. Po upływie dwudziestu lat zarządca ma obowiązek, na okres jednego roku, zamieścić informację o wygaśnięciu prawa do dysponowania grobem na grobie i na tablicy informacyjnej.
939. Po upływie dwudziestu jeden lat grób ziemny może być przeznaczony do ponownego pochówku. Zarządca może przekazać to miejsce do pochowania innego zmarłego.
940. Dysponent grobu, za zgodą zarządcy cmentarza, jest uprawniony do zrzeczenia się prawa do dysponowania grobem na rzecz innej osoby lub osób.

4.3.4. Ofiary cmentarne

941. Określenie wysokości ofiar cmentarnych należy do parafii, która jest właścicielem cmentarza.
942. Wysokość ofiar cmentarnych powinna uwzględniać realne koszty ich utrzymania oraz konieczne inwestycje cmentarne.
943. Szczegółowe decyzje co do wysokości ofiar cmentarnych podejmuje proboszcz, jako zarządca cmentarza, po zasięgnięciu w tej sprawie opinii rady parafialnej.
944. W przypadku niedostatku materialnego rodziny zmarłego należy zmniejszyć wysokość ofiary, a nawet z niej zrezygnować.
945. Wpływy z ofiar cmentarnych powinny być przeznaczone w pierwszej kolejności na pokrycie kosztów utrzymania cmentarza, a w szczególności na: pokrycie kosztów składowania i wywozu śmieci, opłat za wodę, energię elektryczną, utrzymanie alejek we właściwym stanie technicznym, odśnieżanie i zamiatanie dostępu do miejsc grzebalnych, koszenie trawy, grabienie liści, pielęgnację drzew i krzewów, renowację kaplic cmentarnych i domów przedpogrzebowych, ubezpieczenie OC cmentarza, wynagrodzenie pracowników cmentarnych oraz utrzymanie należytego

porządku na cmentarzu. Nadwyżki ze składanych ofiar powinny być przeznaczone na cele parafialne.

946. Jeżeli cmentarz został przekazany przez zarządcę w administrowanie należy ofiary cmentarne zastąpić opłatami cmentarnymi.

ANEKSY

Aneks 1

STATUT RADY PARAFIALNEJ

Wprowadzając w życie postanowienia Soboru Watykańskiego II, wskazania *Dyretorium apostołstwa świeckich* opracowanego przez Komisję Episkopatu ds. Świeckich oraz zalecenia Synodu proboszcz powołuje społeczny organ doradczy, czyli radę parafialną.

§1

1. Proboszcz ma obowiązek powołać radę parafialną lub potwierdzić jej dotychczasowy skład w ciągu sześciu miesięcy od kanonicznego objęcia parafii.

2. Powołanemu organowi doradczemu nadaje się nazwę: Rada parafialna przy parafii

3. W skład rady parafialnej wchodzi:

a) z urzędu:

- wikariusze;
- przedstawiciel osób zatrudnionych w danej parafii w pracy duszpasterskiej (katecheta, organista, kościelny);
- przedstawiciele instytutów życia konsekrowanego, wspólnoty zakonnej znajdującej się na terenie parafii;

b) z nominacji:

- przedstawiciel nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej;
- przedstawiciele ruchów i stowarzyszeń działających przy parafii, wybierani przez swoje grupy;
- przedstawiciele całej wspólnoty parafialnej, np. poszczególnych miejscowości lub ulic, wybierani przez ich mieszkańców.

Członkami rady parafialnej mogą być praktykujący katolicy, którzy przyjęli sakrament bierzmowania, odznaczają się wysokim poziomem moralnym, roztropnością i zaangażowaniem apostołskim na rzecz parafii.

4. Liczba członków rady parafialnej powinna być dostosowana przez proboszcza do wielkości i potrzeb parafii. Jej dokładną wielkość określa proboszcz, uwzględniając aktualną sytuację parafii.

5. Przed pierwszym posiedzeniem członkowie rady powinni złożyć na ręce proboszcza przyrzeczenie postępowania wiernego i zgodnego z przepisami prawa kanonicznego. Przyrzeczenie to może mieć następującą lub podobną treść: „Ja NN, powołany na członka rady parafialnej, przyrzekam wobec Boga, że powierzoną mi funkcję będę wykonywał(a) według najlepszej swej woli, zgodnie z moim sumieniem i z przepisami

prawa kanonicznego. W szczególności przyrzekam, że w miarę swych sił i z poczuciem odpowiedzialności będę wspomagał(a) proboszcza w działalności duszpasterskiej, mając na względzie tylko chwałę Bożą i dobro Kościoła. Tak mi dopomóż Bóg! Amen”.

6. Proboszcz jest przewodniczącym rady parafialnej. Bez proboszcza rada parafialna nie istnieje.

7. Rada powinna w głosowaniu tajnym wybrać spośród członków sekretarza. Wybrany kandydat musi otrzymać zwykłą większość głosów. Sekretarz rady prowadzi księgę protokołów z poszczególnych posiedzeń. Księgę tę przechowuje się w archiwum parafialnym i podlega ona wizytacji biskupiej i dziekańskiej.

§2

1. Rada parafialna swoją działalnością obejmuje przede wszystkim teren parafii. Jest miejscem dialogu duchownych i świeckich, współpracy i współodpowiedzialności za parafię, a także pomocy w wypełnianiu misji Kościoła. Wszystkie kierunki działalności rady mają służyć rozwijaniu życia chrześcijańskiego parafii. Rada powinna nieść bezinteresowną pomoc duchową i materialną tym, którzy takiej pomocy potrzebują. Zadaniem rady jest wspomaganie proboszcza w działalności duszpasterskiej.

2. Rada parafialna nie jest organem władzy i nie ma osobowości prawnej (KPK kan. 536 §2). Szczególnym przedmiotem jej troski powinno być zatem pogłębienie religijnej świadomości parafian, budzenie postawy odpowiedzialności za parafię jako wspólnotę, dbałość o wychowanie chrześcijańskie, rozwijanie inicjatyw apostołskich wśród parafian oraz formułowanie propozycji i wniosków dotyczących doskonalenia pracy duszpasterskiej w parafii.

3. Do zakresu kompetencji rady parafialnej w sprawach finansowych należy opinowanie przedkładanych przez proboszcza propozycji w tym zakresie. Opinie te są radą potrzebną do przygotowania i podjęcia przez proboszcza decyzji.

4. Sprawy personalnej obsady duchowieństwa parafialnego nie wchodzi w zakres kompetencji rady parafialnej.

5. Obowiązkiem członków rady jest uczestniczenie w jej posiedzeniach i realizacja przyjętych postanowień. W razie niemożności brania udziału w posiedzeniu rady jej członkowie nie mogą przysyłać na spotkanie innych osób w zastępstwie.

6. Na posiedzenie rady poświęcone szczegółowej tematyce proboszcz może zaprosić, w charakterze rzeczoznawców, osoby nie będące członkami rady. Nie przysługuje im jednak prawo głosowania.

§3

1. Do proboszcza należy zwoływanie rady, przewodniczenie jej posiedzeniom i nadzór nad wykonaniem podjętych ustaleń oraz reprezentowanie rady.

2. Proboszcz może ustanowić spośród członków rady parafialnej swojego delegata, zlecając mu jednorazowe przewodniczenie obradom, nie może jednak na stałe przekazać osobie świeckiej przewodnictwa w radzie.

3. Częstotliwość zebrań rady parafialnej powinna zależeć od aktualnych potrzeb duszpasterskich. Porządek obrad i ich tematy ustala proboszcz po ewentualnych konsultacjach z członkami rady.

4. Członkowie rady powinni dowiadywać się o jej planowanym posiedzeniu przynajmniej tydzień przed terminem.

§4

1. Kadencja rady parafialnej trwa trzy lata.

2. Mandat poszczególnych członków może być przedłużony na kolejną kadencję choć zachęca się, aby skład rady parafialnej co jakiś czas był przynajmniej częściowo odnawiany.

3. W nadzwyczajnych okolicznościach i uzasadnionych przypadkach proboszcz może z własnej inicjatywy odwołać członka rady, uzasadniając swoją decyzję wobec zainteresowanego i rady.

4. Dopuszcza się możliwość uzupełnienia stanu osobowego rady parafialnej o nowych członków w czasie trwania jej kadencji:

- w przypadku śmierci;
- zmiany miejsca zamieszkania członka rady parafialnej poza granice parafii;
- rezygnacji członka rady;
- wykluczenia członka rady parafialnej przez proboszcza z uzasadnionej przyczyny.

5. W przypadku sformułowania przez wiernych uzasadnionych zarzutów personalnych wobec poszczególnych członków, mogą oni być wykluczeni z rady parafialnej, jeśli złożony wniosek uzyska przynajmniej 2/3 głosów obecnych podczas posiedzenia rady.

6. Z przyczyn, które uznane są za poważne i po konsultacji z biskupem proboszcz może rozwiązać radę parafialną i w ciągu 6 miesięcy ustanowić nową.

§5

Zmiana proboszcza wymaga powołania rady parafialnej. Dopuszcza się zatwierdzenie dotychczasowego składu rady przez nowo mianowanego proboszcza.

§6

Ze względu na doradczy charakter rady parafialnej, w przypadku rozbieżności zdań między proboszczem a członkami rady, sprawę rozstrzyga proboszcz, ponieważ Rada nie ma władzy podejmowania żadnych decyzji. W przypadku poważnych sporów sprawę rozstrzyga biskup diecezjalny.

.....
Miejscowość, data

Aneks 2

Porozumienie o współpracy instytutu zakonnego z parafią

(w przypadku zawierania umowy z inną formą życia konsekrowanego
lub inną instytucją kościelną należy odpowiednio zastosować
właściwe im nazewnictwo)

zawarte w dnia, pomiędzy parafią rzymskokatolicką
..... w, zwaną dalej **Parafią**, reprezentowaną przez proboszcza ks.
.....,

a

[Oficjalna nazwa instytutu zakonnego], zwanym dalej
[zastosować właściwą nazwę skróconą], reprezentowanym przez przełożoną generalną/
prowincjalną, Matkę/Siostrę

§ 1

Porozumienie oparte jest na przepisach Kodeksu Prawa Kanonicznego, odpowied-
nich dokumentach kościelnych dotyczących życia konsekrowanego oraz na *Instrukcji
o współpracy instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego z parafią
lub inną instytucją kościelną* zatwierdzonej na mocy uchwały nr 21/378/2018 Konferencji
Episkopatu Polski z dnia 14 marca 2018 r.

§ 2

[Nazwa skrócona instytutu zakonnego] kieruje do pracy w Parafii [po-
dać liczbę] siostry zakonne, w charakterze [podać wg potrzeb, np. katechetki, or-
ganistki, zakrystianki, kancelistki, opiekunki parafialnej].

Z każdą siostrą zakonną, z wyjątkiem katechetki zatrudnianej przez szkołę, będzie
zawarta indywidualna umowa o pracę, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa
pracy, zawierająca zakres obowiązków, lub inna – cywilnoprawna – w przypadku zajęć
krótkookresowych, zastępstw, dla wykonywania określonego dzieła itp.

Zakres obowiązków sióstr zakonnych na poszczególnych stanowiskach pracy sta-
nowi załącznik do niniejszego Porozumienia.

Siostry zakonne skierowane do Parafii tworzą wspólnotę zakonną, która włącza się
w ten sposób w apostołskie zadania Kościoła przez dawanie świadectwa pełnego od-
dania się Bogu i pracę podejmowaną w imieniu [Nazwa skrócona instytutu
zakonnego], zgodnie z jego charakterem i własnym prawem.

§ 3

Współpraca [Nazwa skrócona instytutu zakonnego] z Parafią opiera się na
respektowaniu przysługujących stronom praw i obowiązków.

W wypełnianiu obowiązków wynikających z życia zakonnego siostry zależą od przełożonej domu; w wykonywaniu obowiązków w Parafii – w zakresie ustalonym w umowach – zależą od proboszcza.

Proboszcz i przełożona domu zakonnego ustalą pracę w Parafii tak, aby siostry mogły wypełniać obowiązki życia zakonnego.

§ 4

Z tytułu wykonywanej przez siostry zakonne pracy, Parafia zobowiązuje się zapewnić:

- 1) wynagrodzenie ustalone w umowie, które powinno być sprawiedliwe, słuszne i godziwe;
- 2) inne świadczenia, zgodnie z prawem pracy, takie jak: *[ubezpieczenie, urlop, świadczenia w czasie choroby, dzień wolny w tygodniu, ...]*;
- 3) odpowiednie warunki pracy i środki do wykonywania powierzonych zadań, związane z pracą dla Parafii, takie jak: *..... [ustalić wg zakresu powierzonych zadań, np.: pomoce duszpasterskie, teksty pieśni, urządzenia multimedialne, środki do prania i sprzątanania oraz inne narzędzia pracy ...]*.

[W przypadku braku własnego domu zakonnego lub zwiększonych potrzeb Parafii, co do liczby sióstr dodać należy odpowiednio kolejne ustępy; jeśli przypadek nie zachodzi, ani sytuacja użyczenia pomieszczeń przez dom zakonny, § 4 pozostanie bez ustępów]

Na czas trwania Porozumienia Parafia udostępni bezpłatnie mieszkania w budynku parafialnym dla sióstr zakonnych. Z mieszkania sióstr mogą korzystać – sporadycznie lub na stałe – siostry nie pracujące w Parafii.

[Uwaga: W miarę możliwości mieszkanie powinno znajdować się poza plebanią lub przynajmniej być oddzielone od pomieszczeń księży, z osobnym wejściem; każda wspólnota – zgodnie z kan. 608 – ma prawo do własnej kaplicy, bez względu na odległość od kościoła; wskazane jest, by każda siostra miała oddzielny pokój].

Remonty mieszkania sióstr zakonnych należą do obowiązków Parafii, natomiast naprawy wynikające z bieżącej eksploatacji do *..... [Nazwa skrócona instytutu zakonnego]*.

.....[Nazwa skrócona instytutu zakonnego] partycypuje w opłatach związanych z pomieszczeniami zajmowanymi przez siostry zakonne w następującym zakresie: *[uwzględnić m. in. ogrzewanie, wodę, energię, wywóz śmieci; ale też stopień wykorzystywania niektórych pomieszczeń dla celów realizacji zadań parafialnych]*.

[W przypadku, gdy siostry we własnym domu zakonnym dysponują odpowiednią bazą lokalową i w uzgodnieniu z proboszczem użyczają pomieszczeń dla aktywności duszpasterskich, w Porozumieniu powinno się uwzględnić partycypację Parafii w konkretnych kosztach ich eksploatacji (bieżącego utrzymania)].

§ 5

Siostry zakonne pracujące w duszpasterstwie parafialnym – stosownie do ustalonych obowiązków – starają się o współpracę z laikatem, animację grup dziecięcych i młodzieżowych, animację liturgiczną, pomoc w duszpasterstwie rodzin itp.

W celu podnoszenia swych kwalifikacji siostry zakonne będą brały udział w organizowanych kursach, szkoleniach, dniach skupienia itp.; koszty kursów związanych bezpośrednio z pracą w parafii pokrywa Parafia.

Siostry zakonne mają prawo do udziału w spotkaniach formacyjnych między zakonnych oraz organizowanych w ramach własnego [Nazwa skrócona instytutu zakonnego]. Jeśli odbywają się one w dniach poza urlopem przysługującym siostrze, wówczas zastępstwo zapewnia [Nazwa skrócona instytutu zakonnego]. W przypadku zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, gdy zastępstwo, o którym wyżej, nie jest dopuszczalne, zainteresowana występuje o urlop bezpłatny lub zmianę organizacji pracy (odpracowanie dnia wolnego).

§ 6

.....[Nazwa skrócona instytutu zakonnego] – świadome, że stałość i ciągłość pracy wpływa na jej wyniki – zastrzega sobie jednak prawo do wymiany sióstr. O zmianę siostry może wystąpić również proboszcz. Obydwie strony są zobowiązane do zachowania terminu wypowiedzenia przewidzianego w przepisach prawa pracy. W uzasadnionym przypadku, po wcześniejszym uzgodnieniu, zmiana może być dokonana bez zachowania terminu wypowiedzenia. Zmiana katechетки będzie uzgadniana z proboszczem w czasie organizacji nowego roku szkolnego – tj. do 31 maja.

§ 7

Porozumienie niniejsze zawarte jest na okres jednego roku. Jego ważność przedłuża się automatycznie na następny rok, jeżeli żadna ze stron nie zgłosi wniosku o rewizję Porozumienia lub nie złoży – w formie pisemnej – wypowiedzenia Porozumienia na trzy miesiące przed upływem terminu jego ważności.

[W przypadku dłuższego okresu – np. 3 czy 5 lat – obowiązywania Porozumienia, wskazane będzie ustalenie dłuższego, np. rocznego, czasu na wypowiedzenie czy wystąpienie z wnioskiem o nowelizację lub zmianę Porozumienia].

Porozumienie i jego zmiany wymagają, do ważności, zatwierdzenia przez właściwego ordynariusza.

§ 8

Jednobrzmiące egzemplarze Porozumienia otrzymują:

właściwy ordynariusz,

proboszcz Parafii w,

przełożona generalna/prowincjalna

[Nazwa skrócona instytutu zakonnego],

przełożona domu zakonnego w,

.....

Miejscowość, data

[podpisy Stron Porozumienia]

.....
przełożona generalna/prowincjalna

.....
proboszcz Parafii

[zatwierdzenie przez właściwego ordynariusza]

Aneks 3

(pieczęć adresowa parafii)

..... miejsowość data
nr kolejny protokołu	

Do Księdza Proboszcza
Parafii Rzymskokatolickiej
pod wezwaniem

w

LICENCJA DO ASYSTOWANIA PRZY ZAWIERANIU MAŁŻEŃSTWA

Udzielam Księdzu Proboszczowi licencji do asystowania przy zawieraniu małżeństwa niżej wskazanych osób i proszę o zawiadomienie o jego zawarciu. Zgodnie z kan. 1122 KPK proszę powiadomić o zawartym małżeństwie proboszczów tych parafii, w których nowożeńcy zostali ochrzczeni.

	narzeczony	narzeczona
Nazwisko i imię		
Wyznanie		
Stan cywilny		
Data i miejsce urodzenia		
Imiona rodziców, nazwisko panięskie matki		
Data chrztu		
Adres parafii chrztu		
Numer aktu chrztu		
Data bierzmowania		
Adres zamieszkania		
Parafia		

Protokół z rozmów kanoniczno-duszpasterskich został sporządzony, wymagane dokumenty złożono. Nic nie stoi na przeszkodzie do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa. Załączam trzy egzemplarze zaświadczenia z USC ważne do dnia
(lub:) Nupturienti już zawarli małżeństwo cywilne. (niepotrzebne skreślić)

.....
podpis i pieczęć duszpasterza

POTWIERDZENIE ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

(wypełnia parafia, w której zawierane jest małżeństwo)

numer dokumentu USC (odpis aktu małżeństwa lub zaświadczenie konkordatowe)	
---	--

Delegacji do asystowania przy zawieraniu małżeństwa (z upoważnieniem/bez upoważnienia* do subdelegacji) udzielono:

imię, nazwisko, diecezja (zakon) delegowanego

imię, nazwisko, stanowisko delegującego

podpis delegującego

Małżeństwo zostało zawarte w kościele pod wezwaniem:

w _____ dnia

Małżeństwo pobłogosławił ks. (diakon):

czytelny podpis

Świadkami byli:

--	--

Małżeństwo zostało wpisane do księgi małżeństw z roku _____ poz. _____

ZAWIADOMIENIA O ZAWARTYM MAŁŻEŃSTWIE

	wysłano do (lub odnotowano) (data)	otrzymano potwierdzenie (data)
USC w _____		
parafia chrztu małżonka		
parafia chrztu małżonki		
parafia, z której otrzymano licencję		

WIZYTACJA

Protokół przejrzałem dnia

Aneks 4

Paroecia – Parafia

LICENTIA ASSISTENDI MATRIMONIO

Licencja na zawarcie małżeństwa za granicą

Hisce litteris Rev.mo Dno, Dno Parocho Ecclesiae <i>Niniejszym pismem proboszczowi parafii</i>	
sub titulo <i>pod wezwaniem</i>	in <i>w miejscowości</i>
dioecesis <i>w diecezji</i>	in natione <i>w kraju</i>
licentiam assistendi matrimonio infrascriptorum sponsorum concedo. <i>udzielam licencji na asystowanie przy zawarciu małżeństwa niżej wymienionych narzeczonych</i>	

	SPONSUS <i>(narzeczony)</i>	SPONSA <i>(narzeczona)</i>
nomen (nomina) et cognomen <i>imię (imiona) i nazwisko narzeczonego(ej)</i>		
habitans in <i>zamieszkały(a) (dokładny adres)</i>		
filius patris <i>imię ojca</i>		
et matris <i>imię i nazwisko panięskie matki</i>		
natus die <i>data urodzenia</i>		
in <i>miejsce urodzenia</i>		
confessio/religio <i>wyznanie/religia</i>		
baptizatus die <i>ochrzczony(a) dnia</i>		
in ecclesia <i>w kościele pod wezwaniem</i>		
locus <i>miejsowość (dokładny adres)</i>		
liber baptizatorum <i>księga ochrzczonych</i>		
tomus tom/ folium <i>strona/numerus</i> <i>numer aktu</i>		
confirmatus die <i>data bierzmowania</i>		
in ecclesia <i>miejsce bierzmowania</i>		
Matrimonium civ ile (si contractum fuit) – locum, die <i>Małżeństwo cywilne (jeśli zostało zawarte) –</i> <i>miejsce, data zawarcia</i>		

Simul testor

Niniejszym zaświadczam, że:

1. nupturientes omnia documenta necessaria exhibuisse;
nupturieni przedstawili wszystkie konieczne dokumenty;
2. institutiones et adhortationes circa matrimonii sanctitatem et coniugum officia esse factas;
zostały przeprowadzone nauki o świętości małżeństwa i obowiązkach małżeńskich;
3. in examine invenisse eos esse liberos ab impedimentis et aptos ad contrahendum matrimonium.
po przeprowadzeniu badania kanonicznego uznałem ich za wolnych od przeszkód i zdatnych do zawarcia małżeństwa.

Locus, die
miejsce, data _____

L.S. _____ parochus/vicarius paroecialis
podpis proboszcza lub wikariusza

Visis documentis, huic Curiae exhibitis, testamur:

Po sprawdzeniu dokumentów przedłożonych w tutejszej kurii stwierdzamy, że:

1. nullum eorum matrimonio obstare impedimentum canonicum,
ich małżeństwu nie sprzeciwia się żadna przeszkoda kanoniczna, lub,
2. dispensationem ab / licentiam
ad
dyspensa od / zezwolenie na

concessam esse in.....,

została/o udzielona/e w _____ die....., numerus actorum.....
dnia numer akt

Locus, die
miejsce, data _____

L.S. _____ ordinarius loci / cancellarius / notarius
podpis ordynariusza miejsca / kanclerza / notariusza

Matrimonio celebrato Curia nostra et paroeciae baptismi sponsorum quam primum informetur, ut in registis adnotetur (vid. can. 1122 § 2).

O zawartym małżeństwie należy bez zwłoki powiadomić tutejszą kurię oraz parafie chrztu małżonków, celem odnotowania w księgach (kan. 1122 § 2).

Aneks 5

Pieczęć adresowa kościelnej osoby prawnej

Miejscowość i data

POKWITOWANIE ODBIORU DAROWIZNY

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej) w
(adres), reprezentowana przez
(dane organu kościelnej osoby prawnej), kwituje zgodnie z art. 55 ust. 7 Ustawy z dnia 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz. U. 2013 r. poz. 1169, z późn. zm.) odbiór darowizny pieniężnej na działalność charytatywno-opiekuńczą w kwocie zł (słownie:), która wpłynęła na rachunek bankowy obdarowanego w dniu (data) od (dane darczyńcy).

Pieczęć okrągła kościelnej osoby prawnej

Podpis osoby upoważnionej

Aneks 6

Pieczęć adresowa kościelnej osoby prawnej

Miejscowość i data

Sprawozdanie z przeznaczenia darowizny otrzymanej od
(dane darczyńcy) na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą

Lp.	Data	Imię nazwisko/ instytucja	Adres	Kwota/ wartość w zł	Przedmiot/ cel darowizny
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
...					
Łącznie:					

Pieczęć okrągła kościelnej osoby prawnej

Podpis osoby upoważnionej

Aneks 7

Pieczęć nagłówka pracodawcy

Miejscowość i data

Numer REGON

UMOWA O PRACĘ

Zawarta w dniu r.,

pomiędzy

(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej)

reprezentowaną przez

.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

a

(imię i nazwisko pracownika oraz jego miejsce zamieszkania)

na

.....
(okres próbny, czas nieokreślony, czas określony – w tym na zastępstwo,
czas wykonania określonej pracy)

1. Strony ustalają następujące warunki zatrudnienia:

1) rodzaj umówionej pracy.....

(stanowisko, funkcja, zawód, specjalność)

2) miejsce wykonania pracy

3) wymiar czasu pracy

4) wynagrodzenie

(składniki wynagrodzenia i ich wysokość oraz podstawa prawna ich ustalenia)

5) inne warunki zatrudnienia

.....

6)

(dopuszczalna liczba godzin pracy ponad określony w umowie wymiar czasu pracy, których przekroczenie uprawnia pracownika, oprócz normalnego wynagrodzenia, do dodatku do wynagrodzenia, o którym mowa

w art.151 §1 Kodeksu pracy*)

2. Termin rozpoczęcia pracyr.

3. Przyczyny uzasadniające zawarcie umowy

.....

na czas określony**)

.....

Data i podpis pracownika

.....

Podpis osoby reprezentującej pracodawcę

*) Dotyczy umowy o pracę z pracownikiem zatrudnionym w niepełnym wymiarze czasu pracy

***) Dotyczy umowy o pracę z pracownikiem zatrudnianym na podstawie umowy o pracę na czas określony w celu, o którym mowa w art. 25 §4 pkt 1-3 Kodeksu pracy, lub w przypadku, o którym mowa w art. 25 §4 pkt 4 Kodeksu pracy

Aneks 8

UMOWA O DZIEŁO

Zawarta w dniu r. w
pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)
reprezentowaną przez

.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

zwaną dalej **Zamawiającym**,
a

.....
zwanym dalej **Wykonawcą**.

§1

1. Wykonawca przyjmuje do wykonania zamówienie Zamawiającego polegające na zwane dalej dziełem.
2. Do wykonania dzieła Wykonawca użyje własnych materiałów i narzędzi.*)
3. Dzieło zostanie wykonane z materiałów i przy użyciu narzędzi Zamawiającego.*)

§2

1. Wykonawca przystąpi do wykonania dzieła w dniur.
Zakończenie prac nastąpi w dniu.....r.*)
2. Dzieło zostanie wykonane w terminie do.....r.*)

§3

Wykonawca może powierzyć realizację dzieła osobom trzecim tylko za zgodą Zamawiającego wyrażoną na piśmie.

§4

Za wykonanie dzieła Wykonawca otrzyma wynagrodzenie ryczałtowe/kosztoryso-
we*) w wysokości, słownie:.....,
płatne na podstawie rachunku w terminie 7 dni od wykonania dzieła i przyjęcia go
przez Zamawiającego.

Wykonawca nie może żądać podwyższenia wynagrodzenia, jeżeli wykonał prace
dodatkowe bez uzyskania zgody Zamawiającego.

Jeżeli strony umówiły się o wynagrodzenie ryczałtowe, Wykonawca nie może żądać
podwyższenia wynagrodzenia, chociażby w czasie zawarcia umowy nie można było
przewidzieć rozmiaru lub kosztów powierzonych prac.*)

§5

W razie zwłoki w wykonaniu dzieła Wykonawca zapłaci Zamawiającemu karę umow-
ną w wysokości

§6

W razie gdy zwłoka w wykonaniu dzieła przekroczy dni, Za-
mawiający może od umowy odstąpić z zachowaniem prawa do kar umownych i od-
szkodowania.

§7

W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową mają zastosowanie przepisy Ko-
deksu cywilnego.

§8

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach po jednym dla
każdej ze stron.

.....
Zamawiający

.....
Wykonawca

*) niepotrzebne skreślić

Aneks 9

UMOWA ZLECENIE

Zawarta w dniu r. w
pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)
reprezentowaną przez

.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

zwaną dalej **Zleceniodawcą**,
a

.....
zwanym dalej **Zleceniobiorcą**.

§1

Na podstawie niniejszej umowy Zleceniodawca zleca Zleceniobiorcy wykonanie w sposób samodzielny następujących prac:

.....
.....
.....
Zleceniobiorca wykona powierzone prace z dołożeniem należytej staranności.

§2

Za wykonanie prac określonych w §1 Zleceniobiorca otrzyma po ich wykonaniu wynagrodzenie w wysokości..... słownie:

§3*)

Zleceniobiorca może powierzyć wykonanie zlecenia osobie trzeciej tylko za zgodą Zleceniodawcy. W takim wypadku obowiązany jest zawiadomić niezwłocznie Zleceniodawcę o osobie i o miejscu zamieszkania swego zastępcy. W razie zawiadomienia i zgody Zleceniodawcy odpowiedzialny będzie tylko za brak należytej staranności w wyborze zastępcy.

§4

Umowa zostaje zawarta na okres / obowiązuje od dnia jej podpisania do dnia..... *)

§5

1. Zleceniobiorca zobowiązany jest do prowadzenia ewidencji ilości godzin wykonywanego zlecenia, która dokumentować ma faktyczny czas wykonania przez Zleceniobiorcę zlecenia.
2. Przed przystąpieniem do wykonania zlecenia, Zleceniobiorca poinformuje Zleceniodawcę o planowanej ilości godzin niezbędnych do wykonania zlecenia.

§6

1. Każda ze stron może niniejszą umowę wypowiedzieć za tygodniowym/miesięcznym*) okresem wypowiedzenia.
2. Jeśli Zleceniobiorca wypowie umowę bez ważnego powodu ponosi odpowiedzialność za wynikłą stąd szkodę.

§7

Z tytułu niniejszej umowy Zleceniobiorca nie nabywa żadnych uprawnień pracowniczych.

§8

W sprawach nieunormowanych niniejszą umową mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego o umowie zlecenia.

§9

Umowa została sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach – po jednym dla każdej ze stron.

.....
Zleceniodawca

.....
Zleceniobiorca

*)niepotrzebne skreślić

Aneks 10

UMOWA WOLONTARIACKA

POROZUMIENIE O POSŁUDZE

zawarta dn. r., pomiędzy

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez

.....
(imię i nazwisko osoby reprezentującej kościelną osobę prawną)

zwaną dalej **Zleceniodawcą**,

a
zwanym dalej **Wolontariuszem** o treści następującej:

1. Wolontariusz zobowiązuje się do nieodpłatnego wykonywania wszystkich czynności związanych z
chcąc w ten sposób pogłębiać własne uświęcenie przez służbę innym.
2. Szczegółowy zakres obowiązków Wolontariusza zawiera załącznik.
3. Sposób wykonania czynności wymienionych w załączniku ustala Zleceniodawca.
4. Terminy ewentualnych nieobecności (np. ze względu na wypoczynek, konieczny wyjazd, itp.) Wolontariusz zobowiązuje się uzgadniać ze Zleceniodawcą.
5. Porozumienie niniejsze jest sporządzone na czas
6. Wolontariusz oświadcza, że zapoznał się z treścią zakresu obowiązków zawartych w załączniku.
7. Zleceniodawca zobowiązuje się do udostępnienia Wolontariuszowi wszystkich potrzebnych do wykonywania posługi pomieszczeń i sprzętów.
8. W ramach pełnienia posługi poniesione przez Wolontariusza koszty w wysokości zł. Zleceniodawca zobowiązuje się zwracać ostatniego dnia roboczego każdego miesiąca.
9. Zleceniodawca może powierzać Wolontariuszowi także inne zadania, nie ujęte w załączniku, ale na zasadach odpłatności, sporządzając odrębną umowę.

10. Na zasadach wynikających z odrębnych przepisów Wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonaniu prac wymienionych w załączniku.

11. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego oraz Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

12. Porozumienie niniejsze jest sporządzone w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, które otrzymują: Wolontariusz i Zleceniodawca.

.....
Wolontariusz

.....
Zleceniodawca

.....
Miejscowość i data

Aneks 11

UMOWA DZIERŻAWY GRUNTU

zawarta w dniu r., w
pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

z siedzibą w
reprezentowaną przez:

zwaną dalej **Wydzierżawiającym**,

a
(imię i nazwisko lub nazwa)

zwanym dalej **Dzierżawcą**.

§1

Wydzierżawiający oświadcza, iż jest właścicielem gruntu o powierzchni
położonego w przy ul.
.....
będącego działką nr, zapisanej
w księdze wieczystej nr (przed-
miot dzierżawy), który oddaje Dzierżawcy w dzierżawę.

§2

Przeznaczeniem przedmiotu dzierżawy jest
Przeznaczenie przedmiotu dzierżawy może zostać zmienione wyłącznie za pisemną
zgoda Wydzierżawiającego.

§3

Dzierżawca oświadcza, że znany jest mu stan przedmiotu dzierżawy, który przyjmuje
w dzierżawę z dniem zawarcia umowy. Protokół przekazania przedmiotu dzierżawy
stanowi załącznik do umowy.

§4

1. Umowa zostaje zawarta na okres
2. Każda ze stron może jednostronnie rozwiązać umowę z zachowaniem
..... okresu wypowiedzenia z ważnych powodów. Oświadczenie

o rozwiązaniu wymaga zachowania formy pisemnej ze wskazaniem konkretnych przyczyn rozwiązania umowy.

§5

Dzierżawca będzie płacił Wydzierżawiającemu czynsz dzierżawny w wysokości (słownie:) zł miesięcznie, płatny z góry do dnia każdego miesiąca.

§6

Dzierżawca ponosi wszelkie koszty związane z bieżącą eksploatacją przedmiotu dzierżawy.

§7

Dzierżawca zobowiązuje się używać przedmiotu dzierżawy zgodnie z jego przeznaczeniem oraz nie dokonywać w nim zmian bez zgody Wydzierżawiającego.

§8

Dzierżawca zobowiązuje się ubezpieczyć przedmiot dzierżawy na własny koszt na cały okres trwania dzierżawy.

§9

Dzierżawca zobowiązuje się nie poddzierżawiać przedmiotu dzierżawy ani na innych zasadach nie udostępniać osobom trzecim oraz nie obciążać go prawami osób trzecich – bez pisemnej zgody Wydzierżawiającego.

§10

Wydzierżawiający może rozwiązać umowę w trybie natychmiastowym w razie zalegania przez Dzierżawcę z należytym czynszem przez okres dwóch miesięcy.

§11

Po zakończeniu umowy Dzierżawca obowiązany jest zwrócić Wydzierżawiającemu przedmiot dzierżawy w stanie niepogorszonym, z uwzględnieniem stopnia normalnego zużycia.

§12

Wszelkie zmiany niniejszej umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§13

W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową zastosowanie mają przepisy Kodeksu Cywilnego, zaś ewentualne spory powstałe na tle jej stosowania poddaje się rozstrzygnięciu sądu właściwego ze względu na siedzibę Wydzierżawiającego.

§14

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Wydierżawiający

.....
Dzierżawca

Aneks 12

UMOWA NAJMU

Zawarta w dniu r, w pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez:

zwaną dalej **Wynajmującym**,

a

zwanym dalej **Najemcą**

§1

1. Wynajmujący oświadcza, że jest właścicielem lokalu nr
w budynku nr położonym
..... (miejsowość, osiedle, ulica)
dla którego w prowadzona
jest księga wieczysta nr, zwanym dalej „lokałem” lub
„przedmiotem umowy”.

2. Lokal, o którym mowa w ust. 1, składa się z

Łączna powierzchnia lokalu wynosi m².

3. Stan techniczny lokalu oraz spis przedmiotów jego wyposażenia zawiera protokół przekazania lokalu stanowiący załącznik nr 1 do umowy.

§2

Wynajmujący oddaje najemcy do używania w celu cały/
część*) lokal(u), o którym mowa w §1 umowy, na okres

§3

1. Najemca zobowiązuje się opłacać czynsz w wysokości
(słownie:) miesięcznie do
dnia każdego miesiąca do rąk Wynajmującego albo na jego rachunek bankowy nr
..... W (nr rachunku
bankowego) (nazwa banku wynajmującego)

2. Oprócz czynszu Najemca zobowiązany jest uiszczać wszelkie opłaty wynikające z eksploatacji lokalu bezpośrednio dostawcom mediów na podstawie doręczanych mu rachunków. W przypadku, gdyby koszty z tego tytułu poniósł Wynajmujący, Najemca zobowiązany jest do ich zwrotu w ciągu dni od otrzymania stosownego żądania.

§4

1. W chwili zawarcia umowy Najemca przekazuje do rąk Wynajmującemu kwotę (słownie:) tytułem kaucji zabezpieczającej ewentualne przyszłe roszczenia Wynajmującego względem Najemcy związane z niniejszą umową.

2. Wynajmujący zobowiązany jest zwrócić kaucję w ciągu dni od wygaśnięcia niniejszej umowy i opróżnienia przedmiotu umowy po potrąceniu odpowiednich kwot z tytułu roszczeń przysługujących mu przeciwko Najemcy na dzień opróżnienia lokalu, a w szczególności z tytułu niezapłaconego czynszu, odsetek za nieterminowe płatności czynszu oraz wyrządzonych przez Najemcę szkód w przedmiocie umowy.

§5

Najemca nie może podnajmować ani oddawać do bezpłatnego używania lokalu, ani jego części osobom trzecim.

§6

1. Najemca może dokonywać zmian lub adaptacji w lokalu tylko za uprzednią zgodą Wynajmującego wyrażoną na piśmie i w zakresie przez niego przewidzianym.

2. Wynajmujący zobowiązuje się zwrócić połowę wykazanych stosownymi rachunkami kosztów zmian i adaptacji dokonanych za jego pisemną zgodą i w jej granicach. Zwrot ten nastąpi w terminie dni od dnia wydania mu lokalu.

3. W przypadku, gdy Najemca dokona zmian lub adaptacji budowlanych bez uprzedniej zgody Wynajmującego wyrażonej na piśmie, Wynajmujący może żądać od Najemcy przywrócenia stanu poprzedniego oraz zapłaty kary umownej w wysokości krotności czynszu.

§7

Drobne nakłady połączone ze zwykłym korzystaniem z przedmiotu umowy obciążają Najemcę. Należą do nich w szczególności: drobne naprawy podłóg, drzwi i okien, instalacji i urządzeń technicznych; malowanie ścian, podłóg oraz wewnętrznej strony drzwi wejściowych.

§8

Najemca jest zobowiązany udostępnić lokal Wynajmującemu i odpowiednim służbom celem usunięcia powstałej awarii powodującej szkodę lub bezpośrednio grożącej powstaniu szkody.

§9

Wynajmujący może pisemnie wypowiedzieć umowę najmu w terminie jednego miesiąca na koniec miesiąca kalendarzowego, jeżeli najemca:

- pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem lub zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, albo wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko powszechnie przyjętym zasadom, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali

lub

- jest w zwłóce z zapłatą czynszu lub innych opłat za używanie lokalu co najmniej za pełne okresy płatności pomimo uprzedzenia go na piśmie o zamiarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności

lub

- wynajął, podnajął albo oddał do bezpłatnego używania lokal lub jego część bez wymaganej zgody właściciela.

§10

Najemca może wypowiedzieć najem ze skutkiem natychmiastowym, jeżeli lokal ma wady zagrażające zdrowiu Najemcy lub jego użytkowników.

§11

1. Wszelkie zmiany niniejszej umowy wymagają dla swej ważności formy pisemnej.
2. W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.
3. Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Wynajmujący

.....
Najemca

*)niepotrzebne skreślić

Aneks 13

UMOWA UŻYCZENIA

Zawarta w dniu r, w pomiędzy:

.....
(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez:
zwaną dalej **Użyczającym**,

a
zwanym dalej **Biorącym do używania**.

§1

Użyczający oddaje do bezpłatnego używania Biorącemu do używania
..... zwany dalej „przedmiotem
użyczenia”, którego Użyczający jest właścicielem. Biorący do używania będzie korzystał
z przedmiotu użyczenia w celu

§2

1. Przedmiot użyczenia jest w pełni sprawny i w dobrym stanie technicznym, nadającym się do korzystania zgodnie z celem określonym w §1, co potwierdza niniejszym Biorący do używania.
2. Strony zgodnie stwierdzają, że wydanie przedmiotu użyczenia, o którym mowa w §1, nastąpiło w dniu na podstawie protokołu, stanowiącego załącznik do umowy.

§3

1. Umowa zawarta jest na okres
2. Każda ze stron może rozwiązać niniejszą umowę z zachowaniem
..... okresu wypowiedzenia. W przypadku naruszania przez Biorącego do używania postanowień umowy Użyczający może rozwiązać umowę w trybie natychmiastowym. Oświadczenie woli o rozwiązaniu umowy wymaga zachowania formy pisemnej.

3. Po rozwiązaniu umowy Biorący do używania zobowiązuje się bez wezwania zwrócić przedmiot użyczenia w stanie niepogorszonym, z zastrzeżeniem zużycia wynikającego ze zgodnego z umową korzystania.

§4

1. Biorący do używania nie może oddać przedmiotu użyczenia w użyczenie, najem ani inny sposób korzystania osobom trzecim.

2. Biorący do używania zobowiązuje się do dokonywania na własny koszt wszelkich napraw przedmiotu użyczenia w takim zakresie, w jakim jest to konieczne dla zachowania przedmiotu użyczenia w stanie niepogorszonym.

§5

Wszelkie koszty związane z niniejszą umową i korzystaniem z przedmiotu użyczenia obciążają Biorącego do używania.

§6

W sprawach nieuregulowanych w niniejszej umowie zastosowanie mają przepisy Kodeksu cywilnego.

§7

1. Wszelkie zmiany i uzupełnienia umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.

2. W sporach związanych z niniejszą umową strony będą podejmowały próby pojednawczego ich wyjaśnienia, a w przypadku braku porozumienia – sądem właściwym będzie sąd siedziby Użyczącego.

§8

Umowa ta została sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Użyczący

.....
Biorący do używania

Aneks 14

UMOWA O WYKONANIE PRAC BUDOWLANYCH

Zawarta dn. r., pomiędzy:

.....

(pełna nazwa kościelnej osoby prawnej, adres, NIP, Regon)

reprezentowaną przez:

zwaną dalej **Inwestorem**,

a

reprezentowanym przez:

zwanym dalej **Wykonawcą**.

W rezultacie dokonania przez Inwestora wyboru oferty Wykonawcy na podstawie została zawarta umowa o następującej treści:

§1

1. Inwestor zleca, a Wykonawca zobowiązuje się do wykonania
..... zgodnie ze specyfikacją istotnych warunków zamówienia i projektem budowlanym.
2. Wykonawca oświadcza, że posiada niezbędne środki, maszyny, urządzenia oraz doświadczenie konieczne do wykonania ww. zadania.
3. Roboty, które są przedmiotem umowy, wykonane będą z należytą starannością z zachowaniem wszelkich obowiązujących przy realizacji takich robót przepisów prawa, w tym przepisów BHP oraz obowiązujących norm technicznych.
4. W celu wykonania zadania Inwestor zobowiązuje się udostępnić Wykonawcy energię elektryczną oraz wodę, przekazać dziennik budowy, a także zapewnić nadzór inwestorski.

§2

1. Zakres robót przewidzianych do wykonania przedstawia się następująco:
2. Kierownikiem budowy będzie
3. Inspektorem nadzoru z ramienia Inwestora będzie

§3

1. Wartość umowy wynosi netto: zł.
2. Wykonawca po zakończeniu robót i ich odbiorze protokołem zdawczo-odbiorczym wystawi rachunek na rzecz Inwestora.
3. Inwestor zobowiązuje się do zapłaty w terminie:

§4

1. Wykonawca udziela gwarancji na wykonane roboty na okres:
2. Wykonawca w okresie gwarancji wykonywać będzie nieodpłatnie wynikające z gwarancji obowiązki, w terminie uzgodnionym z Inwestorem.

§5

1. Ustala się termin wykonania przedmiotu umowy:
 - termin rozpoczęcia:
 - termin zakończenia:
2. Za datę wykonania przedmiotu umowy uznaje się datę dokonania odbioru końcowego i sporządzenia protokołu zdawczo-odbiorczego.
3. W przypadku niedotrzymania przez Wykonawcę terminu zakończenia robót zapłaci on Inwestorowi karę umowną w wysokości za każdy dzień zwłoki.

§6

1. Inwestor wyznaczy termin i rozpocznie odbiór końcowy wykonanych prac w ciągu 3 dni roboczych od daty zgłoszenia przez Wykonawcę gotowości do odbioru.
2. Jeżeli w toku odbioru zostaną stwierdzone wady, które nadają się do usunięcia, Inwestor może odmówić odbioru do czasu usunięcia tych wad.
3. Strony postanawiają, że z czynności odbioru końcowego będzie spisany protokół zawierający wszelkie ustalenia dokonane w toku odbioru.

§7

1. W razie powstania sporu dotyczącego wykonania niniejszej umowy strony zobowiązane są przede wszystkim do wyczerpania drogi postępowania reklamacyjnego i ugodowego.
2. Strona, której zgłoszono pisemną reklamację, ma obowiązek do pisemnego ustosunkowania się do roszczenia w terminie 14 dni od daty pisma zgłaszającego.
3. W razie odmowy uznania roszczenia, względnie nie udzielenia odpowiedzi na pismo

w terminie, o którym mowa w ust. 2, strona występująca z reklamacją uprawniona jest do wystąpienia na drogę sądową.

4. Kompetentnym do rozpatrywania sporów wynikłych w związku z realizacją niniejszej umowy jest właściwy sąd dla Inwestora.

§8

W przypadku gdy u Inwestora zaistnieje możliwość zakupu materiałów budowlanych w cenie niższej niż w przedstawionym przez Wykonawcę kosztorysie ofertowym, Wykonawca wyraża zgodę na zakup materiałów budowlanych przez Inwestora oraz pomniejszenie wartości zamówienia o odpowiednią kwotę.

§9

W sprawach nieuregulowanych niniejszą umową stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

§10

Wszelkie zmiany niniejszej umowy wymagają formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§11

Umowę niniejszą sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, z których każdy stanowi dowód jej zawarcia, z przeznaczeniem po jednym egzemplarzu dla umawiających się stron.

.....
Inwestor

.....
Wykonawca

Aneks 15

UMOWA DAROWIZNY

Zawarta w dniu r. w pomiędzy:

.....
zwaną dalej **Darczyńcą**

a
zwanym dalej **Obdarowanym**.

§1

1. Przedmiotem darowizny jest

2. Strony określają wartość przedmiotu darowizny na kwotę

(słownie:).

§2

Darczyńca oświadcza, że przedmiot darowizny określony w §1 niniejszej umowy stanowi jego własność, nie ciąży na nim prawa osób trzecich, nie stanowi przedmiotu zabezpieczenia.

§3

1. Darczyńca oświadcza, że daruje Obdarowanemu przedmiot określony w §1 niniejszej umowy.

2. Obdarowany oświadcza, że darowiznę tę przyjmuje.

§4

Strony oświadczają, że wydanie przedmiotu darowizny Obdarowanemu już nastąpiło.

§5

Od dnia zawarcia niniejszej umowy na Obdarowanego przechodzą wszystkie opłaty i ciężary związane z przedmiotem darowizny.

§6

Obdarowany zobowiązuje się do poniesienia wszystkich kosztów związanych z zawarciem niniejszej umowy.

§7

Umowa została spisana w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

.....
Darczyńca

.....
Obdarowany

Aneks 16

UMOWA O ADMINISTROWANIE CMENTARZEM PARAFIALNYM

zawarta w w dniu r.
pomiędzy: Parafią
w, reprezentowaną
przez proboszcza, zwaną dalej **Właścicielem nieruchomości**
a
zwanym dalej **Administratorem**.

§1

Strony stwierdzają, że przedmiotem tej umowy jest położona w
..... przy ulicy
..... nieruchomość (cmentarz),
dla której Sąd Rejonowy w Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer Nieruchomość ta składa się z działki numer o powierzchni m², karta mapy obręb oraz usytuowanej na niej kaplicy pogrzebowej, której łączna powierzchnia, wraz z pomieszczeniami do niej przynależnymi wynosi m².
Stan faktyczny i techniczny nieruchomości został opisany w protokole zdawczo-odbiorczym.

§2

1. Właściciel nieruchomości powierza, a Administrator przyjmuje, na zasadzie wyłączności, obowiązki administracji nieruchomością, o której mowa w §1 niniejszej umowy w zakresie niewykraczającym poza zwykły zarząd zgodnie z Kodeksem Prawa Kanonicznego.
2. Za uprzednią zgodą Właściciela nieruchomości Administrator może powierzyć wykonanie określonych czynności osobom trzecim.

§3

1. Administrator zobowiązuje się do administrowania nieruchomością w sposób, który zapewni jej prawidłowe oraz zgodne z prawem polskim i prawem kanonicznym funkcjonowanie, a w szczególności do:

- a) starannego i godnego przygotowania miejsc grzebalnych (*wykopanie grobu ziemnego, przygotowanie niszy urnowej, prace grabarskie we wnętrzu grobu murowanego*) do ceremonii pogrzebowej;
- b) prowadzenia duplikatów ksiąg cmentarnych i planu cmentarza;
- c) utrzymania w należyтым stanie, porządku i czystości kaplicy pogrzebowej wraz z pomieszczeniami do niej przynależnymi oraz terenu cmentarza (*zamiataanie ścieżek, koszenie trawy, zimowe utrzymanie głównych ścieżek i tym podobne*) i chodnika wokół niego;
- d) sprawowania nadzoru nad budową, wymianą, remontem nagrobka na grobie ziemnym lub prowadzeniem prac budowlano-montażowych w części nadziemnej lub podziemnej grobu murowanego;
- e) kontroli prawidłowej realizacji umów o dostawę energii elektrycznej, wody i odbioru ścieków, wywozu śmieci i innych zanieczyszczeń.

2. Po zakończeniu budowy, wymiany czy remontu nagrobka na grobie ziemnym lub po zakończeniu prac budowlano-montażowych w części nadziemnej lub podziemnej grobu murowanego Administrator zobowiązany jest do odebrania od wykonawcy oświadczenia, że prace te zostały wykonane zgodnie ze sztuką budowlaną i obowiązującymi zasadami prowadzenia robót budowlanych, oraz do dostarczenia tego oświadczenia do siedziby parafii.

§4

1. Administrator nie jest upoważniony do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu i alienacji, a w szczególności do: sprzedaży nieruchomości, obciążania nieruchomości prawami osób trzecich, zmiany przeznaczenia nieruchomości lub jej części, dokonania podziału nieruchomości, udzielania zgody na budowę, wymianę czy remont nagrobka na grobie ziemnym lub na prace budowlano-montażowe w części nadziemnej lub podziemnej grobu murowanego oraz przyjmowania ofiar z tym związanych, przyjmowania ofiar składanych przez wiernych przy okazji pogrzebu kościelnego oraz ofiar za rezerwację miejsca grzebalnego lub jej prolongatę.

2. Administrator może reprezentować Właściciela nieruchomości w sprawie przekraczającej zakres zwykłego zarządu wyłącznie na podstawie odrębnego pełnomocnictwa.

§5

1. Administrator z tytułu przygotowania miejsc grzebalnych (*wykopanie grobu ziemnego, przygotowanie niszy urnowej, prace grabarskie we wnętrzu grobu murowanego*) pobiera opłaty na podstawie wystawionych faktur, według ustalonego i podanego do publicznej wiadomości cennika. W tym celu prowadzi odpowiednią dokumentację podatkową i ma obowiązek rozliczania się we własnym imieniu z właściwym urzędem skarbowym.
2. Cennik ten wraz z regulaminem cmentarza winien być umieszczony w widocznym miejscu przy wejściach na cmentarz.

§6

Administrator zobowiązany jest do umożliwienia wykonywania usług pogrzebowych i kamieniarskich wszystkim podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą w tym zakresie na zasadach wolnej konkurencji.

§7

Koszty związane z prowadzeniem cmentarza są dzielone pomiędzy Właściciela nieruchomości a Administratora w następujący sposób:

- a) Właściciel nieruchomości pokrywa koszty budowy i remontu kaplicy pogrzebowej, ogrodzenia, ścieżek, miejsca składowania odpadów, miejsca pobierania wody oraz opłaty za wywóz śmieci (można ewentualnie dokonać procentowego podziału z Administratorem kosztów wywozu śmieci), ustala wysokość „pokładnego” i je pobiera;
- b) Administrator pokrywa opłaty za energię elektryczną i wodę, opłaca obowiązkowe ubezpieczenie OC.

§8

1. Umowa została zawarta na czas określony
2. Każda ze stron może wypowiedzieć niniejszą umowę, z zachowaniem okresu wypowiedzenia, który wynosi – liczony od końca miesiąca, w którym nastąpiło wypowiedzenie umowy.
3. Wypowiedzenie umowy ze skutkiem natychmiastowym może nastąpić w przypadku rażącego zaniedbywania przez administratora obowiązków wynikających z niniejszej umowy bądź w wyniku postępowania w sposób sprzeczny z przepisami prawa polskiego lub prawa kanonicznego.
4. Wypowiedzenie umowy musi być dokonane na piśmie.

5. Strony mogą rozwiązać umowę w każdym czasie na mocy porozumienia stron.
6. W okresie wypowiedzenia Administrator przekaze nieruchomość protokołem zdawczo-odbiorczym Właścicielowi nieruchomości.

§9

Wszelkie zmiany i uzupełnienia niniejszej umowy wymagają zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności.

§10

W sprawach nieunormowanych niniejszą umową mają zastosowanie właściwe przepisy, zwłaszcza Ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tj. Dz.U. 2017 r., poz. 912 z późn. zm.), Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tj. Dz.U. z 2013 r., poz.1169 z późn. zm.) i Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tj. Dz.U. 2017 poz. 459 z późn. zm.).

§11

Administrator ponosi na zasadzie art. 471 Kodeksu cywilnego odpowiedzialność za szkody powstałe z jego winy w związku z administracją nieruchomości, o której mowa w §1 oraz na zasadzie art. 474 Kodeksu cywilnego za działania lub zaniechania osób, z pomocą których swoje zobowiązania z niniejszej umowy wykonuje.

§12

Strony będą dążyły do polubownego rozstrzygnięcia wszelkich ewentualnych sporów. W razie nie osiągnięcia porozumienia strony poddadzą spór rozstrzygnięciu przez sąd właściwy ze względu na położenie nieruchomości.

§13

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

Inne szczegółowe ustalenia można zapisać w aneksie do umowy.

.....
Właściciel nieruchomości

.....
Administrator

Aneks 17

REGULAMIN CMENTARZA PARAFIALNEGO

Cmentarz jest świętym miejscem grzebania i spoczynku osób zmarłych oraz modlitwy za nich. To miejsce zadumy nad przemijaniem życia doczesnego i nad wiecznością. Miejsu temu należy się cześć religijna i poszanowanie oraz szczególna opieka Kościoła.

Celem zapewnienia należytego szacunku zmarłym i zachowania powagi miejsca oraz dla zapewnienia porządku i utrzymania właściwego stanu estetycznego powierza się cmentarz wraz z jego urządzeniami szczególnej trosce przebywających na jego terenie osób zgodnie z postanowieniami niniejszego Regulaminu.

§1

Katolicki Cmentarz Parafialny, zwany dalej **cmentarzem**, jest własnością Rzymskokatolickiej Parafii pod wezwaniem
w
zwaną dalej **parafią**.

§2

1. Zarząd nad cmentarzem sprawuje proboszcz parafii.
2. Sprawy związane z pochówkiem zmarłych oraz innymi czynnościami wykonywanymi na cmentarzu należy załatwiać w kancelarii parafialnej.

§3

1. Podczas liturgii pogrzebowej obowiązuje zakaz otwierania trumny.
2. Obowiązek utrzymania czystości i porządku na grobie, jak również w jego otoczeniu, spoczywa na osobie dysponującej grobem.
3. Nieczystości składane są do pojemników w wyznaczonych do tego miejscach.
4. Zarządca cmentarza nie odpowiada za szkody na grobach powstałe na skutek klęsk żywiołowych i dewastacji.
5. Indywidualne ubezpieczenie grobu spoczywa na dysponencie grobu.
6. Cmentarz wyposażony jest w punkty czerpania wody. Woda z ujęć na terenie cmentarza nie nadaje się do spożycia i może być używana jedynie do celów gospodarczych.

§4

1. Każdy grób powinien być czytelnie oznakowany, tj. posiadać umieszczoną w czytelnym miejscu informację z imieniem i nazwiskiem osoby zmarłej oraz datą jej zgonu.
2. Kształt nagrobków i pomników, umieszczone na nich napisy i użyta symbolika nie mogą naruszać wyznaniowego charakteru cmentarza.

§5

1. Wszelkie prace ziemne, murarskie, budowlane i kamieniarskie wymagają uzyskania zgody zarządcy cmentarza.
2. Prawo do tworzenia nowych grobów ziemnych, wymurowania grobów murowanych oraz przekwalifikowania grobów ziemnych na murowane posiada zarządca cmentarza.
3. Zarządca cmentarza może powierzyć prace opisane w §5 pkt. 2 grabarzowi lub firmom zewnętrznym.
4. Na czynności takie jak: pogrzeb, ekshumacja zwłok, przeniesienie zwłok lub szczątków do innego grobu, budowa grobowca, budowa nowego pomnika, remont pomnika, budowa chodnika, posadowienie ławki, posadzenie drzew i krzewów wymagane jest uzyskanie zgody zarządcy cmentarza.

§6

1. Rozpoczęcie prac remontowych i budowlanych można podjąć dopiero po uzgodnieniu ich zakresu i terminu z zarządcą cmentarza.
2. Wykonywanie prac budowlanych i porządkowych nie może zakłócać spokoju i porządku miejsca oraz kolidować z trwającymi ceremoniami pogrzebowymi.
3. Prace remontowe i budowlane mogą odbywać się wyłącznie w dni powszednie od godziny 8.00 do 18.00. Odstępstwo od ww. reguły wymaga aprobaty zarządcy cmentarza.
4. Prace remontowe i budowlane bez zezwolenia uważane będą za nielegalne. Zarządca cmentarza ma prawo wezwać wykonawcę robót wykonanych bez zezwolenia do przywrócenia miejsca lub rzeczy do stanu pierwotnego czyli sprzed robót.
5. Wykonawca prac jest zobowiązany do naprawienia wszelkich szkód powstałych w wyniku wykonywanych prac.
6. Zabrania się przygotowywania, mieszania i składowania zaprawy betonowej bezpośrednio na alejkach cmentarnych oraz innych terenach cmentarnych bez należytego zabezpieczenia ich folią lub plandeką.
7. Nadmiar ziemi, gruz oraz inne zanieczyszczenia pochodzące z prac budowlanych muszą być usunięte poza teren cmentarza przez osobę lub firmę wykonującą roboty na jej koszt.
8. Zabrania się wyrzucania gruzu i odpadów po robotach budowlanych do pojemników ustawionych na cmentarzu.
9. Zezwolenie na prace budowlane traci swoją moc po upływie sześciu miesięcy od daty jego wydania.
10. W czasie wykonywania prac na cmentarzu wykonawca powinien mieć ze sobą do wglądu zezwolenie.
11. Prace prowadzone poza ustalonym czasem lub bez zezwolenia zarządcy uważane są za nielegalne.
12. Grabarz lub osoba upoważniona przez zarządcę cmentarza ma prawo kontroli osób,

pojazdów, sprzętu oraz przewożonych i przenoszonych materiałów w granicach terenu cmentarnego.

13. Prace budowlane i remontowe mogą być wykonywane wyłącznie przez dysponenta grobu albo upoważnione przez niego podmioty gospodarcze na podstawie udzielonego pełnomocnictwa lub umowy.

14. Na grobach można ustawiać nagrobki o wymiarach nieprzekraczających granic powierzchni grobu.

§7

Na cmentarzu zabrania się:

- a) zakłócania ciszy, porządku i powagi miejsca;
- b) zaśmiecania terenu, niszczenia zieleni, ustawiania ławek, płotów itp.;
- c) przemieszczania nagrobków;
- d) prowadzenia działalności gospodarczej, zarobkowej i handlowej naruszających powagę tego miejsca;
- e) prowadzenia jakichkolwiek działań reklamowych i marketingowych;
- f) sadzenia i usuwania drzew i krzewów bez zezwolenia zarządcy cmentarza;
- g) wjazdu pojazdami mechanicznymi bez zezwolenia zarządcy cmentarza;
- h) wjazdu rowerami (dopuszcza się przejście piesze z rowerem);
- i) wprowadzania zwierząt;
- j) palenia tytoniu, picia alkoholu i zażywania środków odurzających;
- k) przebywania w stanie nietrzeźwym lub pod wpływem środków odurzających;
- l) uprawiania żebactwa.

§8

Zarządca cmentarza przyjmuje ofiary w szczególności za:

- a) przydzielenie miejsca pod grób, tzw. „placowe”;
- b) użytkowanie miejsca, czyli tzw. „pokładne”, oraz jego przedłużenie po 20 latach;
- c) zezwolenie na wykonywanie prac remontowych i budowlanych;
- d) korzystanie z cmentarza dla wykonywania usług pogrzebowych i cmentarnych wykraczających poza standardowe ramy obsługi pochówku;
- e) wjazd pojazdów na teren cmentarza nie związany z obsługą pogrzebu;
- f) zezwolenie na ekshumację zwłok;
- g) zmianę dysponenta grobu.

§9

1. Wszelkie ofiary złożone za posługi cmentarne oraz wykorzystanie mienia cmentarnego należą w całości do parafii i pozostają do dyspozycji zarządcy cmentarza.

2. Wysokość ofiar cmentarnych ustalana przez zarządcę cmentarza wynika z kosztów funkcjonowania i utrzymania cmentarza oraz cmentarnych planów inwestycyjnych.

Ofiary w szczególności przeznaczone są na: pokrycie kosztów składowania i wywozu śmieci, opłaty za wodę, energię elektryczną, utrzymanie alejek we właściwym stanie technicznym, odsnieżanie i zamiatanie dostępu do miejsc grzebalnych, koszenie trawy, grabienie liści, pielęgnację drzew, krzewów, renowację kaplic cmentarnych i domów przedpogrzebowych, ubezpieczenie OC cmentarza, wynagrodzenie pracowników cmentarnych oraz utrzymanie należytego porządku na cmentarzu.

3. Wszelkie ofiary cmentarne wymagają stosownego pisemnego potwierdzenia opatrzonego pieczęcią parafii.

§10

1. Przez złożenie ofiary za przydzielenie miejsca, tzw. „placowe”, nie nabywa się prawa własności danego miejsca, lecz staje się jedynie dysponentem danego miejsca.

2. Ofiarę za przydzielenie miejsca („placowe”) składa się jednorazowo.

3. Ofiarę za użytkowanie miejsca („pokładne”) składa się okresowo, co 20 lat.

4. Potwierdzenie złożenia ofiary należy przechowywać bezterminowo celem udokumentowania prawa do dysponowania miejscem na cmentarzu.

5. Złożone ofiary nie podlegają zwrotowi.

6. Osoba podejmująca czynności w zakresie dysponowania grobem winna udokumentować swoje prawo poprzez przedłożenie niezbędnych dokumentów i oświadczeń.

7. Wszelkie konsekwencje prawne związane ze złożeniem przez dysponenta nieprawdziwych lub niekompletnych dokumentów oraz decyzjami dysponenta naruszającymi dobra osobiste innych osób ponosi dysponent.

8. Grób murowany, który jest opuszczonym zawaliskiem, a jego zarządca nie ma żadnego kontaktu z rodziną, może być wykorzystany do kolejnych pochówków.

9. Z czynności związanych z likwidacją grobu sporządza się protokół.

10. Szczątki zwłok wydobyte przy kopaniu grobu mają być pochowane w tym samym miejscu, w którym zostały znalezione.

11. Groby zabytkowe oraz uznane za posiadające wartość historyczną nie mogą być likwidowane.

§11

1. Dysponentem nowego grobu jest osoba, która złożyła ofiarę, tzw. „placowe” i „pokładne”.

2. Dysponentem istniejącego już grobu jest osoba, która złożyła ofiarę, tzw. „pokładne”.

3. Do użytkowania miejsca na cmentarzu uprawnieni są członkowie rodziny zmarłego dysponenta według podanej kolejności:

- a) pozostały małżonek/ka/;
- b) krewni zstępni /dzieci, wnuki, itd./;
- c) krewni wstępní /rodzice, dziadkowie, itd./;
- d) krewni boczni do 4 stopnia pokrewieństwa;
- e) powinowaci w linii prostej do 1 stopnia.

4. Z wyżej wymienionych osób według podanej kolejności ustala się tylko jedną osobę, która będzie dysponować prawem do grobu.
5. Posiadanie prawa do dysponowania grobem, o którym umowa w ust. 1, nie upoważnia do odstępowania go osobom innym niż wymienionym w ust. 3.
6. Prawo do grobu nie podlega przepisom o dziedziczeniu.
7. Każda zmiana dysponenta grobu lub miejsca zarezerwowanego winna być uzgodniona z zarządcą cmentarza.

§12

1. W sprawie dochowania do istniejącego grobu decyzję podejmuje zarządca cmentarza lub upoważniona przez niego osoba.
2. Wniesienie ofiary 20-letniej za grób przez osobę niewymienioną w §11 ust. 3 nie uprawnia do pochowania w nim zwłok tej osoby lub innej przez tę osobę wskazaną.

§13

1. Groby oraz place pod groby nie mogą być przedmiotem obrotu prywatnego.
2. W przypadku zrzeczenia się praw do grobu lub placu, zarządca cmentarza podejmuje decyzję o dalszym przeznaczeniu grobu lub placu.

§14

1. Ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana:
 - a) na umotywowaną prośbę osób uprawnionych za zezwoleniem Inspekcji Sanitarnej;
 - b) na zarządzenie Prokuratury lub Sądu;
 - c) na podstawie decyzji właściwego Inspektora Sanitarnego.
2. Miejsce na cmentarzu po ekshumacji i po ewentualnym demontażu pomnika przez właściciela grobu pozostaje do dyspozycji zarządcy cmentarza bez zwrotu ofiary.

§15

Grobowiec na pustym placu powinien być wybudowany w ciągu 12 miesięcy od przydzielenia miejsca. W przypadku przedłużenia się tego terminu miejsce może przejść do ponownej dyspozycji zarządcy cmentarza bez zwrotu ofiary wniesionej za to miejsce.

§16

1. Przyjęcie zwłok do pochowania na cmentarzu następuje po przedstawieniu wymaganych dokumentów:
 - a) karty zgonu;
 - b) dokumentu potwierdzającego prawo do dysponowania miejscem.
2. W przypadku osoby zmarłej za granicami kraju wszelkie dokumenty niezbędne do dokonania pochówku muszą być przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego.

§17

Ewentualne skargi i wnioski należy kierować do zarządcy cmentarza w kancelarii parafialnej.

§18

W sprawach nieuregulowanych niniejszym Regulaminem zastosowanie mają powszechnie obowiązujące przepisy, a w szczególności Ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

§19

Regulamin został opublikowany na stronie internetowej parafii oraz jest do wglądu dla osób zainteresowanych w kancelarii parafialnej.

Aneks 18

Wzór testamentu kapłańskiego (wersja 1)

Testament

Ja niżej podpisany,
mając pełną świadomość oraz swobodę w powzięciu decyzji i wyrażeniu woli, a także
będąc wolny od groźby, rozporządzam moim majątkiem na wypadek śmierci w sposób
następujący:

Swój majątek przekazuję w spadku
(imię i nazwisko spadkobiercy, data urodzenia, pesel, itp.).

Oświadczam ponadto, że
(tu można dołączyć inne oświadczenia).

Pragnę być pochowany na cmentarzu w
.....

Wykonawcą niniejszego testamentu ustanawiam
.....

....., dnia

.....
Podpis pełnym imieniem i nazwiskiem

(Powyższy tekst drukowany służy jedynie za wzór. Testament musi być spisany własnoręcznie, nie może być tekstem wydrukowanym lub podyktowanym, a jedynie podpisanym przez kapłana.)

Aneks 19

Wzór testamentu kapłańskiego (wersja 2)

Testament

W Imię Trójcy Przenajświętszej,

Dziękując Bogu za wszystkie dobrodziejstwa, a zwłaszcza za łaskę powołania do kapłaństwa oraz polecając za przyczyną Matki Najświętszej moją duszę Miłosierdziu Bożemu, na wypadek mojej śmierci, rozporządzam moim mieniem w następujący sposób:

Polecam odprawienie Mszy świętych (gregoriańskich) w mojej intencji, i przeznaczam na to sumę (najlepiej słownie) z (z jakich funduszy ta suma ma pochodzić).

Na koszty pogrzebu przeznaczam kwotę (najlepiej słownie), i co do mojego pogrzebu postanawiam (uwagi dotyczące pogrzebu i miejsca pochówku).

Spadkobiercą (spadkobiercami) ustanawiam
..... (dane osoby lub osób fizycznych lub prawnych wraz z określeniem za pomocą ułamka, jaka część spadku im przypada).

Z pieniędzy, jakie posiadam (w gotówce/zdeponowanych w banku)
zapisuję sumę (najlepiej słownie) na rzecz
(dane osoby fizycznej lub prawnej).

Dla (dane osoby fizycznej lub prawnej) zapisuję
(przedmiot zapisu).

Sprzęty i aparaty liturgiczne (należy wyszczególnić) zapisuję kościołowi
..... (dane kościoła).

Obrazy i dzieła sztuki znajdujące się u mnie zapisuję dla Muzeum Diecezjalnego w Sandomierzu.

Wszystkie książki zapisuję Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu.

Sutanny (i inne szaty: liturgiczne, kanonickie, itp.) zapisuję
(dane osoby fizycznej lub prawnej).

Nieruchomości, które posiadam, a mianowicie (należy wyszczególnić) zapisuję (dane osoby fizycznej lub prawnej).

Umeblowanie mojego mieszkania (lub inne ruchomości) zapisuję (dane osoby fizycznej lub prawnej).

Ewentualne długi osobiste (wyszczególnić) i zaległości mszalne, gdyby się okazały po mojej śmierci, należy wyrównać z pieniędzy (określić z jakich funduszy ta suma ma pochodzić).

Wykonawcą mojego testamentu ustanawiam i za tę posługę zapisuję mu Gdyby on tego mojego zlecenia nie przyjął, lub nie mógł wypełnić, proszę, aby Biskup Sandomierski zlecił to zadanie innemu kapłanowi.

W końcu proszę o pamięć w modlitwie moich konfratrów i przyjaciół. Jeżeli kogo skrzywdziłem lub obraziłem, proszę go o darowanie mi winy. Ze swej strony z serca wybaczam wszystkim, którzy wyrządzili mi przykrość.

Tę oto ostatnią wolę spisaną przeze mnie własnoręcznie wyrażam z całą świadomością i przytomnością umysłu i własnoręcznie ją podpisuję.

..... dnia

.....
Podpis pełnym imieniem i nazwiskiem

(Powyższy tekst drukowany służy jedynie za wzór. Testament musi być spisany własnoręcznie, nie może być tekstem wydrukowanym lub podyktowanym, a jedynie podpisanym przez kapłana.)

Członkowie synodu

Komisja Główna

Ks. bp Krzysztof Nitkiewicz – przewodniczący
Ks. bp Edward Frankowski
Ks. Jerzy Dąbek
Ks. Waldemar Gałązka
Ks. Roman Janiec
Ks. Zdzisław Janiec
Ks. Bogdan Krempa
Ks. Marek Kuliński
Ks. Marek Kumór
Ks. Rafał Kułaga
Ks. Bogusław Pitucha
S. Klara Radczak CSF
Ks. Dariusz Sidor
Ks. Leon Siwecki
Ks. Józef Szczepański
P. Joanna Szmuc

Komisja Charytatywna

Ks. Bogusław Pitucha – przewodniczący
S. Teresa Bełza SNMPNP
P. Teresa Gajewska
O. Robert Krawiec OFM Cap
P. Krystyna Rusin
P. Tomasz Skulski
P. Anna Szczepańska
Ks. Tomasz Szostek
Ks. Marek Walczak
P. Dorota Zuba

Komisja do spraw Dóbr Doczesnych

Ks. Józef Szczepański – przewodniczący
P. Anna Anwajler
Ks. Dominik Bucki
Ks. Stanisław Chmielewski
P. Teresa Huńka
P. Leszek Kawiorski
Ks. Józef Krawczyk
P. Monika Tereskiewicz
Ks. Stanisław Tylus
Ks. Zygmunt Wandas

Komisja do spraw Duchowieństwa Diecezjalnego

Ks. Rafał Kułaga – przewodniczący
Ks. Stanisław Bar
Ks. Jan Biedroń
Ks. Tomasz Flis
Ks. Marcin Grzyb
Ks. Kazimierz Hara
Ks. Rafał Kobiałka
Ks. Jacek Marchewka
Ks. Krzysztof Rusiecki
Ks. Jan Sarwa

Komisja do spraw Duszpasterstwa

Ks. Marek Kumór – przewodniczący
Ks. Tomasz Cuber
Ks. Krzysztof Kida
Ks. Krystian Kuszyb
P. Maria Kryszpin
P. Małgorzata Łabuz
P. Dorota Nieznalska
Ks. Tadeusz Pawłowski SAC
P. Iwona Sułowska

O. Artur Traczewski CR

Komisja do spraw Ewangelizacji

Ks. Marek Kuliński – przewodniczący

Ks. Artur Barański

Ks. Marek Bednarz

P. Dariusz Chorzępa

Ks. Rafał Cudziło

Ks. Krzysztof Kwiatkowski

Ks. Tomasz Lis

S. Iwona Oraniec SNMPN

P. Olga Surma

Ks. Damian Zieliński

Komisja do spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów

Ks. Dariusz Sidor – przewodniczący

Ks. Leszek Chamerski

Ks. Stanisław Gurba

Ks. Mariusz Kozłowski

O. Dariusz Malajka OMI

Ks. Przemysław Pałacha

P. Mariusz Ryś

P. Urszula Stępień

Ks. Andrzej Szymański

Komisja do spraw Świeckich

P. Joanna Szmuc – przewodnicząca

Ks. Stanisław Czachor

P. Danuta Łatka

P. Jerzy Łatka

Ks. Augustyn Łyko

Ks. Michał Mierzwa

P. Ewa Mikrut

P. Wioletta Sałek

P. Alicja Szatan
P. Barbara Zych

Komisja do spraw Nauki i Wychowania Katolickiego

Ks. Bogdan Krempa – przewodniczący
Ks. Mateusz Bajak
S. Grażyna Chrobak SNMPN
P. Damian Gil
Ks. Marcin Hanus
P. Iwona Hebda
Ks. Wojciech Kania
Ks. Bartłomiej Krzos
Ks. Tomasz Orzeł
P. Urszula Sroka

Komisja do spraw Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego

S. Klara Radczak CFS – przewodnicząca
P. Małgorzata Grad
O. Marek Grzelczak OP
Ks. Adam Gucwa SCJ
S. Elżbieta Kot FRM
S. Barbara Makowska SNMPN
Ks. Mariusz Piotrowski
P. Małgorzata Tomczyk
O. Artur Traczewski CR
S. Aleksandra Walawska CHR

Komisja Teologiczna

Ks. Leon Siwecki – przewodniczący
Ks. Krzysztof Cisek
Ks. Waldemar Gałązka
Ks. Michał Grochowina
Ks. Adam Kopec

Ks. Rafał Kułaga
Ks. Waldemar Olech
Ks. Kazimierz Skawiński

Sekretariat Trzeciego Synodu Diecezji Sandomierskiej

Ks. Witold Płaza – Sekretarz Generalny
S. Alina Słonecka SNMPN – Zastępca Sekretarza Generalnego
Ks. Bartłomiej Krzos – Zastępca Sekretarza Generalnego
Ks. Mateusz Bajak
Ks. Krzysztof Irek
Ks. Roman Janiec
Ks. Tomasz Lis
P. Marta Woynarowska

Pozostali członkowie synodu

1. P. Dominika Barańska
2. P. Barbara Bargiel
3. Ks. Krzysztof Bartkiewicz
4. Ks. Andrzej Barzycki
5. P. Stefan Bąk
6. P. Jacek Bielak
7. Ks. Paweł Bielecki
8. Ks. Zdzisław Bielecki
9. Ks. Waldemar Bieńko
10. Ks. Lesław Biłas
11. Ks. Damian Blacha
12. Ks. Henryk Bogdanienko
13. Ks. Marian Bolesta
14. Ks. Robert Broś
15. Ks. Sławomir Brzeski

16. P. Monika Brzozowska
17. P. Józef Burdzy
18. Ks. Jerzy Burek
19. S. Wiktoria Byszuk
20. Ks. Robert Capała
21. P. Andrzej Cheba
22. S. Leonarda Cichosz
23. P. Jerzy Ciecziura
24. S. Lucyna Ćwiek
25. S. M. Kolumba Katarzyna Czernecka
26. P. Andrzej Darowski
27. P. Jolanta Drabik
28. O. Albert Drożyński OFM
29. P. Teresa Duda
30. Ks. Grzegorz Dudek SAC
31. P. Sylwia Dudek-Mądry
32. Ks. Konrad Durma
33. Ks. Damian Dziuba
34. Ks. Kamil Dziurdź
35. Ks. Marek Flis
36. Ks. Konrad Fedorowski
37. Ks. Tomasz Furmanek
38. P. Kamil Garstka
39. Ks. Tomasz Gawlak
40. S. Agnieszka Gielec
41. Ks. Waclaw Gieniec
42. Ks. Zygmunt Gil
43. Ks. Rafał Golonka
44. O. Piotr Graduszewski OSST
45. Ks. Wiesław Grzegorzcyk
46. Ks. Czesław Gumieniak
47. P. Sławomir Gumuła
48. Ks. Marcin Hejman

49. Ks. Henryk Hendzel
50. S. M. Agata Hulak SAC
51. P. Halina Indyk
52. P. Marian Indyk
53. P. Agnieszka Jabłońska
54. P. Ferdynand Jagiełło
55. O. Krzysztof Jamrozy OMI
56. Ks. Szczepan Janas
57. P. Stanisława Juruś
58. P. Bożena Kapuściak
59. Ks. Jan Kardaś
60. Ks. Zbigniew Kargul
61. Ks. Rafał Kasprzyk
62. Ks. Jan Kaszewicz
63. Dk. Mateusz Kobylarz
64. Ks. Andrzej Kołcz
65. Ks. Maciej Kołodziejski
66. Ks. Marian Kondysar
67. Ks. Ryszard Konecki
68. P. Antoni Konefał
69. P. Wiesław Kopeć
70. P. Janina Kotyz
71. Ks. Patryk Kowalik
72. Ks. Marian Kowalski
73. Ks. Krzysztof Koziół
74. Ks. Marek Krawczyk
75. O. Wojciech Krok OP
76. Ks. Bogdan Król
77. Ks. Jerzy Król
78. Ks. Krzysztof Krzemiński
79. Ks. Mieczysław Kucel CSMA
80. Ks. Krzysztof Kułaga
81. Ks. Zbigniew Kuras

82. Ks. Robert Kusiak
83. S. Zofia Kuska
84. P. Krzysztof Kwasek
85. S. Victoria Kwiatkowska
86. Ks. Henryk Lachur SCJ
87. Ks. Tomasz Lenart
88. Ks. Zygmunt Lipiec
89. P. Eugeniusz Łakomy
90. Ks. Bogdan Łubik
91. P. Natalia Łukawska
92. P. Marek Machaj
93. Ks. Andrzej Machowicz
94. Ks. Sławomir Machowski
95. Ks. Paweł Mackiewicz
96. P. Kazimiera Malinowska
97. Ks. Adam Marek
98. Ks. Paweł Marek
99. Ks. Mieczysław Marszałek
100. S. Teresa Marzec
101. Ks. Wojciech Marzec
102. Ks. Zbigniew Mistak
103. Ks. Grzegorz Miszczak
104. Ks. Mieczysław Murawski
105. P. Tadeusz Niedziałek
106. Ks. Rafał Olszówka
107. Ks. Piotr Palacz
108. Ks. Tadeusz Pasek
109. P. Krzysztof Pawlik
110. Ks. Bogdan Piekut
111. Ks. Leszek Pituch
112. O. Marian Puchała OMI
113. Ks. Mariusz Pyryt
114. O. Robert Rabka OFMCap

115. Ks. Józef Rainer
116. Ks. Krzysztof Religa
117. Ks. Józef Rogowski
118. Ks. Grzegorz Rożek
119. Ks. Andrzej Rusak
120. Ks. Kazimierz Sagan
121. Ks. Daniel Sajdak
122. Ks. Krzysztof Serafin
123. Ks. Piotr Setlak
124. P. Ewa Sęk
125. Ks. Krzysztof Sibiga
126. Ks. Grzegorz Słodkowski
127. P. Dariusz Smolarek
128. Ks. Michał Spociński
129. P. Izabela Spyra
130. P. Ryszard Sroka
131. Ks. Grzegorz Stępień
132. Ks. Tadeusz Strugała
133. Ks. Wiesław Surma
134. P. Krzysztof Szatan
135. Ks. Daniel Szkubera CR
136. Ks. Piotr Szpyt
137. P. Anna Tofiliska
138. Ks. Marek Tkacz
139. S. Albertyna Beata Typek
140. Ks. Robert Utnik
141. Ks. Sylwester Utnik
142. Ks. Ryszard Wamyj
143. P. Dariusz Wasyl
144. Ks. Piotr Wątroba
145. Ks. Zbigniew Wiatrek
146. O. Karol Wielgosz OP
147. Ks. Ryszard Wilk

148. S. Marta Wojnicka
149. P. Ewa Wołoszyn
150. Ks. Krzysztof Woźniak
151. Ks. Jan Zając
152. Ks. Wojciech Zając
153. Ks. Leszek Zajezierski
154. Ks. Ryszard Zbyrad
155. Ks. Jacek Zieliński
156. Ks. Jan Ziętarski
157. Ks. Tadeusz Ziętkowski
158. Ks. Cezary Zybała
159. P. Jadwiga Zynwala
160. S. M. Barbara Żydek
161. Ks. Kazimierz Żyłka

Wykaz skrótów

(Stosowanych w statutach Trzeciego Synodu Diecezji Sandomierskiej)

ChL	Jan Paweł II, Adhortacja apostolska <i>Christifideles laici</i>
CT	Jan Paweł II, Adhortacja apostolska <i>Catechesi tradendae</i>
DA	Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich <i>Apostolicam Actuositatem</i>
DB	Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele <i>Christus Dominus</i>
DCE	Benedykt XVI, Encyklika <i>Deus caritas est</i>
DD	Jan Paweł II, List apostolski <i>Dies Domini</i>
DDR	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin</i>
DE	Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie <i>Unitatis Redintegratio</i>
DEK	Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan, <i>Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu</i>
DF	Sobór Watykański I, Konstytucja <i>Dei Filius</i>
DKKK	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce</i>
DM	Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła <i>Ad gentes divinitus</i>
DOK	Kongregacja ds. Duchowieństwa, <i>Dyrektorium ogólne o katechizacji</i>
DON	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Dekret Ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego</i>
DP	Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów <i>Presbyterorum ordinis</i>
DSP	Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazu <i>Inter mirifica</i>
DWCh	Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim <i>Gravissimum Educationis</i>
DZ	Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego <i>Perfectae Caritatis</i>
EG	Franciszek, Adhortacja apostolska <i>Evangelii gaudium</i>

EN	Paweł VI, Adhortacja apostolska <i>Evangelii nuntiandi</i>
FC	Jan Paweł II, Encyklika <i>Familiaris consortio</i>
kan.	kanon <i>Kodeksu Prawa Kanonicznego</i>
KK	Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele <i>Lumen Gentium</i>
KKK	<i>Katechizm Kościoła Katolickiego</i>
KL	Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej <i>Sacrosanctum Concilium</i>
LKSW	II Polski Synod Plenarny, <i>Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II</i>
LR	Jan Paweł II, List do rodzin <i>Gratissimam sane</i>
OP	<i>Obrzędy pogrzebu</i>
OSM	<i>Obrzędy Sakramentu Małżeństwa</i>
OWLG	<i>Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin</i>
OWMR	<i>Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego</i>
PS	Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych <i>Paschalis sollemnitatis</i>
PZNE	II Polski Synod Plenarny, <i>Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia chrześcijaństwa</i>
RH	Jan Paweł II, Encyklika <i>Redemptor hominis</i>
SCh	<i>Sakramenty chorych</i>
SRS	Jan Paweł II, Encyklika <i>Sollicitudo rei socialis</i>
WDHM	Konferencja Episkopatu Polski, <i>Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej</i>

Indeks rzeczowy

Adoracja	66, 401
Akcja katolicka	706, 707, 713
Alienacja dóbr	864, 866, 867, 884
Apostazja (Wystąpienie z Kościoła)	315, 447, 540
Architektura sakralna	475, 480
Archiwum	
Diecezjalne	164, 186, 888
Dziekańskie	176, 177, 191
Parafialne	186, 221, 888
Badanie kanoniczne	522, 526, 533, 534, 541
Biblioteka	
Diecezjalna	165, 886
Parafialna	34, 165, 291, 510, 562
Bierzmowanie	
Przygotowanie	356, 372, 376
Sakrament	388, 389, 393, 394, 395, 397, 398, 399, 400
Świadek	396
Biskup diecezjalny	8, 9, 42, 74, 129, 168, 174, 206, 226, 319, 349, 497, 537, 760, 761, 770, 771, 866, 876, 877, 878, 882, 883, 887, 889, 893
Błogosławieństwa	32, 436, 437
Bractwa religijne	746, 747, 748, 749, 750
Caritas	378, 611, 694, 761, 762, 764, 765
Centrum Ewangelizacyjne św. Augustyna	262, 266, 295, 380, 392, 399
Chorzy	
Duszpasterstwo chorych	683, 684
Sakrament namaszczenia chorych	308, 316, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428
Chóry kościelne	486, 491, 492
Chrzest	

Chrzest dorosłych	392
Chrzest dzieci	374, 390, 391
Katechumenat	392
Przygotowanie do chrztu	692, 697, 698
Rodzice chrzestni	311, 348, 374, 396, 463
Sakrament chrztu	13, 324, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 439, 503, 588
Cmentarz	
Funkcjonowanie cmentarza	466, 595, 857, 884, 916, 928, 929, 930, 931, 932, 936, 943, 945, 946
Regulamin cmentarza	922
Zarząd cmentarza	918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925
Darowizna	856, 862, 863, 864, 884, 907
Dom Księży Emerytów	67, 117, 122, 123
Dekanat	
Dekanalny Ojciec duchowny	203, 204
Dziekan	90, 93, 95, 115, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 198, 200, 208, 262, 460, 500, 509, 532, 563, 569
Sekretarz dekanatu	198, 199, 200
Struktura dekanatu	98, 168, 175, 176, 185, 194, 263, 278, 321, 416, 500, 509, 546, 563, 564
Wicedziekan	187, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 509
Dekanalny duszpasterz	616, 625, 764, 509, 513
Dekoracje	477, 478
Delegat biskupa	101, 111, 124, 137, 208, 297
Delegat biskupa do spraw ochrony dzieci i młodzieży	837, 838, 839
Dialog religijny	303, 304
Dobra	
Doczesne Kościoła	854, 855, 856, 868, 884
Kultury	885, 886
Domowy Kościół	570, 571, 572, 573
Doradcy życia rodzinnego	505, 509, 512, 513, 516, 518, 522
Duszpasterstwo	

Akademickie	45, 365, 366, 367, 368, 368, 370
Dzieci i młodzieży	149, 253, 469, 562, 568, 598, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 625, 786, 787, 788, 850
Grup zawodowych	469, 649, 650, 651
Harcerzy	637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645
Ludzi pracy	647, 648, 649
Nauczycieli i wychowawców	659, 663, 664
Prawników	671, 672
Rodzin	504, 506, 510, 579, 582
Rolników i sadowników	647, 676, 677
Rzemieślników i przedsiębiorców	674, 675
Służb mundurowych	657, 658
Służby zdrowia	665, 666, 667, 668, 669, 670
Sportowców	679, 680, 681
Środowisk zawodowych	290, 647, 652, 653, 656
Dyspensy do sakramentu małżeństwa	189, 226, 532, 538, 539
Działalność charytatywna	367, 376, 748, 757, 759, 768, 777, 859, 862, 863
Egzorcyzm	436, 438
Ekumenizm	303, 304, 306, 306, 307, 312
Eucharystia	5, 7, 8, 212, 240, 311, 356, 388, 401, 405, 406, 408, 428, 555, 751
Ewangelizacja	10, 11, 15, 33, 167, 235, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271
Formacja	
Seminaryjna	55
Stała	56, 112, 129
Świeckich	16, 306, 469
Fundusz	75, 80, 84, 101, 103, 104, 122, 123, 462, 578
Groby	442, 446, 470, 478, 575, 917, 924, 926, 936, 937, 938, 939, 940,
Grupy modlitwne	14, 704, 737, 738
Homilie	211, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 306, 312, 444
Internet	23, 34, 35, 244, 284, 285, 337, 403, 504, 564, 582, 584, 696, 826, 827, 828, 829
Inwentarz	146, 208, 480, 862, 872, 888

Kapłaństwo	
Prymicje	47, 48, 430, 431, 703
Przygotowanie do kapłaństwa	51, 52, 53, 54, 613
Sakrament święceń	429
Kapituły	162
Kapłani	40, 44, 58, 59, 63, 64, 72, 73, 74, 75, 86, 87, 137, 152, 312, 547
Katecheza	
Dorosłych	372, 379, 380
Parafialna	318, 325, 372, 375, 523
Sakramentalna	373, 374, 375
Specjalna	377, 378
Szkolna	320, 346, 352, 354, 369
Katechizacja	
W diecezji	319, 324, 372
W rodzinie	331, 332
Katecheci	52, 325, 355, 363, 608, 662, 664
Katolickie Centra Pomocy Rodzinie	504, 560, 575
Kazania	237, 247, 248, 249, 250, 254, 257
Kolegium Konsultorów	160
Kolekty	856, 857
Koła żywego różańca	724, 725, 726, 730, 731
Komunia święta	
Pierwsza Komunia Święta	189, 372, 408, 588, 621
Udzielanie Komunii św.	30, 32, 309, 310, 316, 375, 406, 407, 408, 428, 434, 587, 685
Wiatyk	389, 401, 426, 428, 685
Koncerty	15, 486, 492
Konserwacja	489, 855, 874, 884, 886, 889, 890
Kościół partykularny	5, 6, 7, 8, 9, 205, 364
Księża	
Chorzy	115, 126, 127
Emeryci	67, 90, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127
Kurialiści	76, 320, 504
Misjonarze	98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 135, 299
Neoprezbiterzy	57, 431
Proboszczowie	29, 32, 71, 79, 80, 144, 172, 176, 178, 182,

	206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 262, 266, 283, 286, 315, 328, 483, 513, 514, 533, 534, 535, 536, 542, 543, 857
Rezydenci	117
Studenci	106, 107, 110, 111, 112
Wikariusze	29, 58, 59, 71, 80, 81, 82, 83, 84, 178, 192, 197, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 280, 283, 499, 542, 605, 616
Kult	
Maryi	464, 468, 611
Osób Bożych	455, 456, 458, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 581
Świętych	352, 353, 359, 469, 748
Kuria Diecezjalna	63, 68, 69, 76, 86, 108, 158, 164, 172, 173, 185, 189, 190, 193, 195, 196, 299, 315, 319, 324, 328, 329, 347, 349, 497, 498, 529, 535, 546, 556, 811, 851
Legion Maryi	740, 741
Lektorzy	45, 312, 356, 618, 619, 620, 625, 626, 629, 630, 631
Licencja	533, 535, 536
Liturgia Godzin	65, 240, 381, 418, 449, 450, 452, 453, 454
Małżeństwo	
Dyspensy do Sakramentu Małżeństwa	226, 232, 238, 239, 240
Konkordatowe	536, 541, 542, 543
Mieszane	311, 529, 531, 539, 540, 555
Przygotowanie do Sakramentu Małżeństwa	519, 520, 522, 524
Media katolickie	254, 262, 275, 276, 277
Ministranci	45, 48, 611, 615, 616, 628, 630, 631
Misje Ad Gentes	37, 38, 39, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 297, 298, 299, 300, 301, 302
Młodzież	44, 45, 46, 252, 253, 254, 255, 294, 324, 338, 345, 349, 355, 356, 368, 376, 419, 522, 523, 568, 577, 598, 599, 600, 611, 612, 614, 616
Muzeum	892, 893, 894
Muzyka kościelna	481, 482, 483, 486, 489, 490

Nabywanie dóbr	855
Namaszczenie chorych	308, 316, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428
Neokatechumenat	714, 715, 716, 717, 718
Niedziela	41, 48, 112, 211, 214, 247, 282, 300, 332, 355, 390, 402, 403, 404, 426, 434, 458, 463, 464, 465, 466, 532
Nieruchomości	865, 872, 907, 909
Obiekty sakralne	
Kaplice	184, 411, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 480, 857, 858, 859, 888, 954
Kościoły	184, 411, 471, 474, 475, 752
Ochrona dzieci i młodzieży	791, 792, 793, 830
Odnowa w Duchu Świętym	719, 720
Ofiary	
Cmentarne	936, 937, 941, 942, 943, 944, 945, 946
Na określony cel	81, 135, 462, 509, 578, 856, 857, 858, 859, 861, 862
Za posługi	77, 79, 81, 860, 863
Okno życia	597
Opieka	
Duszpasterska	44, 45, 54, 197, 202, 262, 265, 280, 502, 555, 563, 574, 639
Nad chorymi	115, 117, 121, 148, 667, 668, 684, 685
Nad dobrami	223, 226, 885, 887
Nad małoletnimi	49, 149, 338, 344, 345, 357, 575, 576, 794, 806, 807, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 820, 821, 828, 829, 830
Nad potrzebującymi	688, 689, 690, 691, 769
Organiści	81, 148, 483, 484, 486, 487, 488, 489, 633, 635, 636
Osoby	
Konsekrowane	43, 128, 129, 134, 135, 137, 140, 144, 145, 147, 153, 156, 298, 299
Małoletnie	540, 793, 794, 796, 798, 799, 805, 806, 807, 811, 812, 813, 818, 819, 820
Niepełnosprawne	324, 377, 378, 574, 576, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 770, 781, 784
Pokrzywdzone	833, 834, 840, 841, 845, 846, 847, 848, 849

Uzależnione	127, 574, 577, 696, 697, 702, 703
W potrzebie	115, 682
W służbie publicznej	656, 657
Ośrodki rekolekcyjne	292
Parafia	44, 45, 46, 119, 120, 121, 144, 176, 205, 208, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 324, 354, 371, 372, 374, 376, 380, 400, 404, 451, 452, 493, 494, 502, 504, 511, 523, 532, 533, 534, 549, 564, 578, 612, 614, 681
Parafia personalna	533
Pielgrzymki	47, 427, 466, 468, 516, 557, 565, 630, 651, 656, 663, 668, 700, 712, 751, 752, 753, 754, 755, 756
Pochówek	91, 442, 446, 595, 928, 934, 936
Pojednanie	19, 57, 308, 309, 310, 356, 397, 412, 413, 445, 464
Pogrzeb	81, 91, 152, 188, 197, 241, 436, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 595, 922, 932, 933, 934
Pokuta	19, 57, 65, 131, 132, 135, 212, 308, 309, 317, 356, 397, 404, 412, 413, 417, 419, 434, 445, 460, 464, 538, 699, 751, 819, 838
Poradnie rodzinne	504, 507, 509, 510, 516
Poświęcenia	375, 435, 436
Powołania	41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 48, 51, 66, 97, 112, 128, 129, 153, 255, 458, 631
Pracownicy kościelni	10, 76, 277, 504, 780, 839, 854, 855, 869, 880, 896, 898, 899, 900, 901, 905, 923
Prawnicy	518, 671, 672, 673
Przygotowanie do sakramentów wtajemniczenia	373, 392, 396
Przygotowanie do małżeństwa	519, 520, 522, 524
Rada duszpasterska	161, 497, 499
Rada kapłańska	140, 160, 172
Rada parafialna	29, 144, 208, 867, 883, 943
Rekolekcje	23, 48, 63, 204, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 266, 268, 292, 293, 294, 295, 296, 363, 376, 421, 434, 460, 464 504, 515, 521, 549, 565, 571, 575, 581, 587, 607, 626, 631, 636,

	642, 643, 650, 657, 662, 668, 692, 703, 712, 753, 754, 773
Remonty	84, 480, 489, 884
Rodzice chrzestni	311, 348, 374, 385, 388, 389, 396
Rodzina	
Duszpasterstwo rodzin	259, 319, 331, 338, 339, 454, 466, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 546, 547, 548, 549, 550, 552, 557, 558, 559, 582, 593, 595
Dziadkowie	342, 343
Rodzeństwo	339, 341
Rodzice	43, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 347, 348, 362, 363, 372, 374, 375, 376, 386, 388, 400, 516, 520, 548, 549, 595, 661, 692, 693, 811, 813, 816, 818, 820, 836
W sytuacjach nieprawidłowych	583, 584, 587
W sytuacjach trudnych	574, 582
Rok liturgiczny	381, 456, 467
Ruch Światło-Życie	45, 48, 570, 611
Ruchy charyzmatyczne	705, 720, 722
Ruchy kościelne	259, 260, 261, 559, 577, 611, 613, 704, 705, 768
Sakramenty	381, 396, 401
Samotne matki	587, 754
Sanktuaria	466, 468, 557, 700, 751, 752, 753, 754, 755
Sąd Biskupi	69, 159, 531, 540, 586, 597, 836
Schole	45, 456, 486, 491, 492, 611, 632, 633, 634
Służba życiu	589, 590, 591, 592
Spowiedź	179, 375, 389, 413, 416, 419, 819, 838
Stowarzyszenia katolickie	45, 46, 64, 145, 259, 260, 261, 262, 263
Stowarzyszenie Rodzin Katolickich	565, 567, 568, 569
Strony internetowe	23, 35, 48, 244, 284, 285, 337, 403, 504, 564, 582, 584, 826, 837
Struktury diecezji	
Centralne	157, 158
Terenowe	168
Szafarze nadzwyczajni	30, 31, 32

Szaty liturgiczne	166, 184, 479, 480, 745
Szkoły	
Katolickie	358, 360, 364
Wyższe	365, 369
Sztuka sakralna	291, 475, 480, 873, 887, 889, 893, 894
Śpiew kościelny	213, 403, 481, 482, 483, 484, 485
Środki społecznego przekazu	274, 275, 518, 833
Środowiska lokalne	269, 273
Środowisko Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej	742, 744
Świeccy	10, 12, 21, 24, 28, 34, 260, 274, 278, 280, 325, 517, 589, 765, 854, 896, 900
Świeccy misjonarze	36, 39
Święcenia	48, 72
Testament	90, 91, 92, 93, 187, 188
Ubezpieczenia	37, 85, 103, 146, 873, 879, 880, 881, 902, 904, 905, 908, 919, 921
Umowy	
Dzierżawy	884, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914
Gospodarcze	878, 906, 915
Kościelne	896, 897, 898
Najmu	884, 901, 911
Pracownicze	899, 903
Użyczenia	907
Wolontariatu	685, 903, 904
Wykonania	874, 906, 907
Zatrudnienia	83
Urlopy	87, 88, 100, 101, 110, 811
Usługi cmentarne	928, 933, 934
Uświęcenie	58, 62, 112, 153, 381, 382
Wierni	10, 12, 21, 24, 28, 34, 260, 274, 278, 280, 325, 517, 589, 765, 854, 896, 900
Wizytacje kanoniczne	47, 175, 404, 427
Wizytacje katechetyczne	194
Wolontariat	39, 560, 563, 611, 761, 764, 769, 773, 786, 789, 903, 904
Wspólnota dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa	552, 732, 733, 734

Wydziały Kurii Diecezjalnej	319, 320, 321, 327, 328, 329, 370, 378, 438, 497, 498, 504, 505, 506, 507, 509, 514, 515, 517, 546, 549, 561, 564, 565
Wyjazdy	87, 88, 809, 810, 811
Wystąpienie z Kościoła (Apostazja)	315, 447, 540
Wyższe Seminarium Duchowne	42, 44, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 63, 69, 93, 104, 111, 112, 163, 195
Zaangażowanie	
Osób duchownych	61, 62, 114, 285, 506,
Osób konsekrowanych	135, 137, 145, 285, 340
Świeckich	8, 11, 12, 14, 15, 28, 29, 261, 273, 275, 354, 376, 429, 502, 547, 565, 579, 582, 596, 599, 765, 768, 777, 789, 872, 904
Zabytki	165, 855, 873, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895
Zarządzanie	
Cmentarzem	918, 919, 920
Zwyczajne	868, 880
Nadzwyczajne	882, 883, 884
Zespoły	
Caritas	772, 778, 780, 781, 783, 790
Ewangelizacyjne	263, 264, 265
Muzyczne	632, 633, 634
Zgromadzenia zakonne	136, 146, 154, 298, 299, 358, 658

Spis treści

Wprowadzenie	3
Dekret zwołujący Trzeci Synod Diecezji Sandomierskiej	6
Dekret zatwierdzający i promulgujący statuty synodalne	8
UCHWAŁY SYNODALNE	9
Wstęp	10
1. OSOBY W KOŚCIELE	16
1.1. Wierni świeccy w diecezji	16
1.1.1. Znaczenie świeckich w życiu Kościoła	16
1.1.2. Formacja świeckich	18
1.1.3. Zaangażowanie świeckich w życie Kościoła	20
1.1.4. Świeccy misjonarze	22
1.2. Duchowieństwo w diecezji	23
1.2.1. Troska o powołania kapłańskie	24
1.2.2. Formacja seminaryjna	27
1.2.3. Stała formacja kapłanów	28
1.2.4. Relacje między kapłanami i sprawy bytowe	31
1.2.5. Księża misjonarze	38
1.2.6. Księża studenci	39
1.2.7. Księża emeryci i chorzy	40
1.3. Instytuty życia konsekrowanego, Stowarzyszenia życia apostołskiego i Indywidualne formy życia konsekrowanego	43
1.3.1. Zadania osób konsekrowanych	43
1.3.2. Zaangażowanie osób konsekrowanych w diecezji..	45
2. STRUKTURY KOŚCIELNE	50
2.1. Centralne struktury w diecezji	50

2.2. Terenowe struktury w diecezji	53
2.2.1. Dekanaty	53
2.2.1.1. Dziekani	53
2.2.1.2. Wicedziekani	56
2.2.1.3. Sekretarze dekanatu	57
2.2.1.4. Dekanalni ojcowie duchowni	57
2.2.2. Parafie	58
2.2.2.1. Proboszczowie	58
2.2.2.2. Wikariusze	62
3. DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA	63
3.1. Ewangelizacja	63
3.1.1. Przepowiadanie słowa Bożego	63
3.1.1.1. Homilie	64
3.1.1.2. Kazania	66
3.1.2. Ruchy i stowarzyszenia	68
3.1.3. Ewangelizacja w środowiskach lokalnych	70
3.1.4. Środki społecznego przekazu	71
3.1.5. Ośrodki rekolekcyjne	74
3.2. Misje „Ad Gentes” i animacja misyjna	75
3.3. Dialog religijny	76
3.4. Nauczanie katechetyczne	80
3.4.1. Katechizacja w diecezji	81
3.4.2. Katechizacja w rodzinie	83
3.4.2.1. Rodzice	84
3.4.2.2. Rodzeństwo	86
3.4.2.3. Dziadkowie	87
3.4.2.4. Inne podmioty z różnych przyczyn zastępujące rodzinę (opiekunowie prawni, placówki opiekuńczo-wychowawcze)	88
3.4.3. Katecheza szkolna	88
3.4.3.1. Nauczanie religii w szkole	88
3.4.3.2. Nauczanie indywidualne w domu lub innych placówkach	91

3.4.3.3. Szkoły katolickie	91
3.4.3.4. Uniwersytety i szkoły wyższe	93
3.4.4. Katecheza w parafii	95
3.4.4.1. Katecheza sakramentalna	96
3.4.4.2. Katecheza specjalna	97
3.4.4.3. Katecheza dorosłych	98
3.5. Uświęcenie i kult	98
3.5.1. Sakramenty	100
3.5.1.1. Chrzest	100
3.5.1.2. Bierzmowanie	102
3.5.1.3. Eucharystia	104
3.5.1.4. Pokuta i pojednanie	106
3.5.1.5. Namaszczenie chorych	108
3.5.1.6. Sakrament święceń	110
3.5.1.7. Małżeństwo	110
3.5.2. Pozostałe akty kultu Bożego	112
3.5.2.1. Błogosławieństwa, poświęcenia i egzorcyzmy	112
3.5.2.2. Pogrzeb kościelny	113
3.5.2.3. Liturgia Godzin	115
3.5.3. Czas i przestrzeń liturgiczna	116
3.5.4. Architektura i sztuka kościelna	120
3.5.5. Muzyka kościelna	122
3.6. Duszpasterstwo	126
3.6.1. Duszpasterstwo małżeństw i rodzin	128
3.6.1.1. Struktury i pracownicy duszpasterstwa rodzin ..	128
3.6.1.2. Przygotowanie do małżeństwa i do życia w rodzinie	135
3.6.1.3. Wymogi związane ze sprawowaniem sakramentu małżeństwa	140
3.6.1.4. Towarzyszenie małżonkom i rodzinom	146
3.6.1.5. Katolickie Centra Pomocy Rodzinie	150
3.6.1.6. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich	151
3.6.1.7. Domowy Kościół	152

3.6.1.8. Duszpasterstwo rodzin w sytuacjach trudnych ..	153
3.6.1.9. Rodziny w sytuacjach nieprawidłowych	156
3.6.1.10. Służba życiu	157
3.6.2. Duszpasterstwo dzieci i młodzieży	159
3.6.3. Duszpasterstwo Liturgicznej Służby Ołtarza	162
3.6.3.1. Duszpasterstwo ministrantów i lektorów	162
3.6.3.2. Duszpasterstwo zespołów śpiewaczych (scholi)	164
3.6.4. Duszpasterstwo organistów	165
3.6.5. Duszpasterstwo harcerzy	165
3.6.6. Duszpasterstwo grup i środowisk zawodowych ..	167
3.6.6.1. Duszpasterstwo osób podejmujących służbę publiczną	168
3.6.6.2. Duszpasterstwo nauczycieli i wychowawców	169
3.6.6.3. Duszpasterstwo służby zdrowia	170
3.6.6.4. Duszpasterstwo prawników	171
3.6.6.5. Duszpasterstwo rzemieślników i przedsiębiorców	172
3.6.6.6. Duszpasterstwo rolników i sadowników	172
3.6.6.7. Duszpasterstwo sportowców	173
3.6.7. Duszpasterstwo ludzi w potrzebie	173
3.6.7.1. Duszpasterstwo chorych	173
3.6.7.2. Duszpasterstwo osób z niepełnosprawnością ...	175
3.6.7.3. Duszpasterstwo osób uzależnionych	176
3.6.8. Duszpasterstwo stowarzyszeń, ruchów kościelnych i grup modlitewnych	177
3.6.8.1. Duszpasterstwo Akcji Katolickiej	178
3.6.8.2. Duszpasterstwo Neokatechumenatu	179
3.6.8.3. Duszpasterstwo Odnowy w Duchu Świętym ..	180
3.6.8.4. Duszpasterstwo kół Żywego Różańca	181
3.6.8.5. Duszpasterstwo Wspólnot dla Intronizacji Najświętszego Serca Pana Jezusa Króla królów i Pana panów	182

3.6.8.6. Duszpasterstwo Grup Modlitewnych Ojca Pio ..	183
3.6.8.7. Duszpasterstwo Legionu Maryi	183
3.6.8.8. Duszpasterstwo środowisk Tradycyjnej Liturgii Łacińskiej	183
3.6.8.9. Duszpasterstwo bractw religijnych	184
3.6.9. Duszpasterstwo sanktuariów i pielgrzymek	185
3.7. Działalność charytatywna w diecezji	186
3.7.1. Podmioty działalności charytatywnej Kościoła sandomierskiego	187
3.7.2. Caritas Diecezji Sandomierskiej	188
3.7.3. Działalność charytatywna w parafiach i szkołach ...	190
3.8. Ochrona dzieci i młodzieży	192
3.8.1. Założenia ogólne ochrony dzieci i młodzieży	193
3.8.2. Zasady postępowania z dziećmi i młodzieżą w pracy duszpasterskiej	194
3.8.2.1. Zasady ogólne	194
3.8.2.2. Zasady szczegółowe	195
3.8.2.3. Rozmowa z osobą zgłaszającą nadużycie	201
3.8.2.4. Rozmowa z osobą pokrzywdzoną	202
3.8.3. Postanowienia końcowe w sprawie ochrony dzieci i młodzieży	204
4. DOBRA DOCZESNE KOŚCIOŁA	205
4.1. Zarządzanie dobrami kościelnymi	205
4.1.1. Nabywanie i alienacja dóbr doczesnych	205
4.1.2. Obowiązki zarządców dóbr kościelnych	208
4.1.3. Akty nadzwyczajnego zarządzania	211
4.1.4. Opieka nad dobrami kultury	213
4.2. Umowy kościelne	215
4.2.1. Umowy pracownicze	215
4.2.2. Umowy gospodarcze	216
4.3. Cmentarze	218
4.3.1. Zarządzanie cmentarzami	218
4.3.2. Pochówek i usługi cmentarne	220

4.3.3. Dysponenci grobów	221
4.3.4. Ofiary cmentarne	222
ANEKSY	225
Członkowie synodu	272
Wykaz skrótów	282
Indeks rzeczowy	284

